

Înscrisurile de la Nerău – o istorie a locului

*Cronica bisericeii parohiale gr. ort. române din
comuna Nerău – Dugoselo*

Editura
Graphite

Înscrișurile de la Nerău - o istorie a locului

*Cronica
bisericei parohiale gr. ort. române din comuna
Nereu – Dugoselo*

**Editura
Graphite**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

**Înscrisurile de la Nerău - o istorie a locului : cronica bisericeii
parohiale Gr. Ort. române din comuna Nerău-Dugosello /**

Direcția pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național a
Județului Timiș (Timișoara), Mitropolia Banatului (Timișoara) ;

red.: Doina Antoniu, Dan Leopold Ciobotaru,

Andrei Medinski, ... - Timișoara : Graphite, 2005

ISBN 973-87485-1-8

I. Antoniu, Doina (red.)

II. Ciobotaru, Dan Leopold (red.)

III. Medinski, Andrei (red.)

IV. Direcția pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național a
Județului Timiș (Timișoara)

V. Mitropolia Banatului (Timișoara)

VI. Biserica Greco-Ortodoxă Română (Nerău)

726.5(498 Nerău)*1909/1965"

Înscrișurile de la Nerău - o istorie a locului

*Diecesa Aradului
Protopresbiteratul B. Comlos*

*Cronica
bisericeii parohiale gr. ort. române din comuna
Nereu – Dugoselo*

*lucrată până la finea anului 1909,
pre basa datelor scoase din arhiva parohială si matricule
prin preotul Silviu Bichiceanu*

A handwritten signature in black ink, reading 'Silviu Bichiceanu', with a stylized flourish at the end.

*Volum realizat cu sprijinul
Parohiei Ortodoxe Nerău
Primăriei Teremia Mare*

*Colegiul de redacție:
Doina Antoniuc, Dan Leopold Ciobotaru,
Andrei Medinski, preot Zaharia Pereș,
Virgil Streian
Fotografii: Sorin Onișor*

*Traducerea în limba engleză: Mirela Cioară
Tehnoredactare computerizată: Elena Mureșan
Grafica & prepress: noi graphics
Angela Horvath, Corin Merai, Răzvan Gavrilă
Coperta: Angela Horvath
Editura: Graphite
noigraphics@goodnet.ro
ISBN : 973-87485-1-8*

*Volum editat în cadrul Programului AREAL BANAT - Patrimoniu mobil - 2005
Proiectul Înscrisurile de la Nerău – o istorie a locului
al Direcției pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național a Județului Timiș
Director executiv: Dan Leopold Ciobotaru
Responsabil de proiect: Andrei Medinski*

Dieceasa: Aradului.

Protopresbiteratul B. Cornilescu. -

Cronica

bisericeii parohiale gr. ort. române din comuna

Nereu - Dugoselo.

lucrată până la finele anului 1909, pe baza datelor
sevase din arhiva parohială și matricule prim preo-
tul

Filipe Bichiceanu

NOTA REDACȚIEI: Volumul reproduce întocmai manuscrisul.

Din manuscrisul original lipsesc 8 pagini.

ÎNSCRISURILE DE LA NERĂU - O ISTORIE A LOCULUI

În satul Nerău, fost cândva, demult, Dugasello, din județul Timiș, se găsesc, adăpostite în arhivele bisericii ortodoxe din localitate, însemnările olografe ale unor preoți parohi. Oameni ai bisericii, care au păstorit credincioșii locului o bună bucată de vreme.

Înscrisurile cuprind un fel de istorie a locului de la începuturi. Consemnări despre oameni care au fost și faptele lor bune. Și alte întâmplări. Evenimente sociale și catastrofe naturale care au bântuit meleagurile acestea în alte vremuri. Aproape tot ce s-a întâmplat aici, la Nerău, de la începuturi până la finele anului de grație 1965.

De remarcat textele caligrafiate la propriu ale părintelui paroh Silviu Bichicean. Cel care a păstorit în Nerău vreme de peste trei decenii. Scrise cu sensibilitate și cu evident har scriitoricesc, pagini întregi vorbesc cu căldură și respect despre oamenii de seamă ai Nerăului. Despre instituțiile și organizațiile care au servit neamul: biserica, școala, casa națională, fundațiile, corul. Sunt tot aici pagini scrise cu tristețe. Relatări despre boli sau războaie zonale și mondiale. Caligrafii despre calamități. Despre sacrificiile populației bănățene cu prilejul acestor evenimente. Cu smerenie despre viața bisericii și a credincioșilor. Manuscrisul preotului Bichicean se sfârșește cu anul 1934.

Ceva mai expediate decât ale antecesorului, consemnările preotului paroh Filip Popovici tratează o perioadă plină de calamități sociale: ultimul război mondial, deportările și colectivizarea. Dar și unele mici realizări pe tărâm bisericesc ale localității, finalizate până în anul 1965, o dată cu ieșirea la pensie a preotului.

Citim, astfel, pe nerăsuflăte, această istorie a locului scrisă cu sufletul și cu inima unor adevărați oameni și buni români.

Oare cum am putea mulțumi acestor vrednici și vajnici slujitori ai bisericii ortodoxe din Nerău, ai comunității din Nerău și nu numai?

Bogăția materialului documentar existent și valoarea acestuia au convins *Direcția pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național a Județului Timiș*, care, în parteneriat cu *Mitropolia Banatului*, și-a propus și a reușit în cadrul *Programului AREAL BANAT – Patrimoniu mobil*, prin *Proiectul Înscrisurile de la Nerău - o istorie a locului*, realizarea unei tipărituri care să popularizeze imaginea și virtuțile acestor înscrisuri.

Andrei Medinski

THE RECORDS FROM NERĂU - A HISTORY OF THE PLACE

In the village of Nerău, formerly known also as Dugasello, in the county of Timiș, the local archives of the orthodox church house the holograph writings of several parish priests. Clergymen who have shepherd the local believers for long time.

The records include a sort of history of this place from its beginnings. Notes about the people who have been there and about their acts of mercy. And other events too. Social events and natural disasters that happened in these parts in different stretches and times of yore. Almost everything what happened here, in Nerău, from the beginnings up to the end of the year of grace 1965.

Worthy to be noticed are the texts calligraphically noted by parish priest Silviu Bichicean. The one who shepherded in Nerău for more than three decades. Written with sensitivity and obvious literary talent, lots of pages, speak in a warm and respectful manner about important people of Nerău. About the institutions and organizations who have served the people: the church, the school, the national house, the foundations, the choir. To be found here are also pages written with sadness. Narrations about diseases or local or world wars. Calligraphies about calamities. About the sacrifices of the people of Banat during that times. With piety about the life of the church and believers. The manuscript of Father Bichicean ends in 1934.

Delivered to a greater extent than the ones of his antecessor, the writings of priest parish Filip Popovici talk about a period characterized by social calamities: about the last world war, about deportations and collectivization. But also about several religious achievements of the place, ended by year 1965, when the priest got retired.

We read all in one breath this history of the place, written with the heart and soul of true people and good Romanians.

How could we ever thank these hardworking and hearty servants of the orthodox church in Nerău, of the community of Nerău and not only?

The richness of the existing documentary material and its value has convinced the *Department for Culture, Cults and National Cultural Patrimony of the County of Timiș*, who, in partnership with the *Metropolitanate of Banat*, have intended and succeeded within the program *AREAL BANAT - Mobile Patrimony*, through the project *The Records From Nerău - A History Of The Place*, to issue a printed work to popularize the image and virtues of these records.

Andrei Medinski

Cetitorilor și următorilor, salutare. Rogăm apoi pre următori a ne iertă greșelile și presupunerile, și cari în viitor să vor putea îndreptă și întreg după adevărul istoric. Rogăm apoi a să continua cu toată dragostea, și an de an aceasta cronică, carea poate aduce multă mângâiere sufletească urmașilor.

Din îndemn propriu am cules și cuprins aici datele ce le-am putut afla cu privire la comuna Nerău în vechime Dugossello ori Dugasello. Izvorul datelor e apoi indicat.

“Aduceți-vă aminte de mai marii (înaintașii) voștrii și socotind
desăvârșirea vieții, să le urmați credința.”

(Apostolul Pavel către Evrei cap. XIII, vers 7).

Istoria este mama vieții”.

Dugossello ori Dugasello, azi Nerău

Primele date cu referință la comuna Nerău le-am putut afla la scrietoriul maghiar D^r. Samuel Borovszky în opul său intitulat: “Istoria comitatului (municipiului) Cenad, volumul II pagina 246-247 și unde zice despre Nerău următoarele:

“Dugossello. E Nerăul de azi în comitatul Torontal. E localitate devenită interesantă mai mult prin peripecțiile prin cari a trecut, decât după numire. Sar părea că î-și are începutul de prin secolul al XVI^{lea}, când eră locuit de maghiari și avea numirea “Hosszufalú”. În locul maghiarilor venind sârbii au tradus numirea comunei în limba lor și deveni: “Dugossello ori Dugosliște”. În secolul trecut, Românii strămutați de lângă Lipova, au numit comuna după cea părăsită de ei și astfeliu din Dugossello devine Nerău ori Nieroț (!!). Forma maghiarizată a Nerău-lui, ne dă Nyerő de azi.”

“Amintirea primă în istorie a acestei localități să face la anul 1582. Locuiesc în ea șese păcurari sârbi cu numele: Galaviciu, Dunici și Nicolici și cari în total aveau 960 de oi. În anul 1647 e sat și să află în posesiunea eroului dela Boroș-Ineu Stefan Náduvvari. Ca comună ori sat a fost suscept înă în 20 Iuliu 1701 în șematismul diecezei romano-catolice de Cenad (actuala dieceză romano-catolică a Timișoriei), deși de fapt atunci eră numai pustă ori hodaie. Direcțiunea erarială din Timișoara o ezarândă. La finea anului 1748 chinezul sârb din Timișoara Malenița Iosepoviciu face ofert a o luă în arândă pre șese ani. Pre timpul împăratului Iosif al II^{lea} o cumpără generalul baronul Iosif Alvinczy. Acum de nou devine sat ori comună. Pre baza tradițiunei locuitorii Români sau mutat aici în anul 1764. La anul 1785 sau mutat apoi locuitorii germani, – șvabii, – de prin satele învecinate. Numărul sufletelor e 1792 cari sunt greco-orientali și romano-catolici.”

“Comuna bisericească gr. ort. române e de-o dată, adecă înființată îndată la venirea Românilor. Biserica noaună e edificată la anul 1810. Parohia romano-catolică sa înființat la 1837. Biserica lor actuală sau edificat la anul 1871 pre banii comunei bisericești și cu spriginul episcopului Bonaz.”

Până aici scriiturul numit: Dr Samuel Borovszky.

Că au locuit Sârbi în comuna Nerău să esplică din însa-și numirea vechie a comunei, după unii Dugossello, după alții Dugasello. Dugossello în limba slavă înseamnă: sat lung; căci “dugo” e egal cu lung, ear “sello” egal cu sat. Pre lângă aceasta numire pledează și numirea maghiară de “Hosszufalú”, – de va fi fost, – și carea încă înseamnă sat lung. În limba maghiară, “hosszu” e lung, ear “falú” e sat.

Pre lângă numirea “Dugasello” pledează sigilul vechi și poate primul al comunei politice. Sigilul vechi avea formă ovală. În partea de din jos erá un patru unghi ciontat la colțurile de sus. În acest patru unghi să aflau literile mari latine “C.” și “D.” (După părerea mea literile “C” și “D” însămnau “districtul (comitatului ori municipiul) Cenadului”, căci de fapt oare când comuna Nerău erá aparținătoare acestui comitat.) Din dosul acestui patru-unghi să înălță un arbore ciontat, având numai o creangă mică. Preste pom sbură o pasere de mărime destul de conziderabilă în raport cu pomul. Preste toate acestea, deasupra, erá aplicată inscripția: “Dugasela”. Poate fi la mijloc greșală urmată din nesciința celui ce a comandat sigilul și carele a schimbat pre “Dugo” în “Duga” și astfeliu a schimbat și întreg înțălesul numelui comunei. Vedem din puținele date aflate la Dr Borovszky, că satul acesta a fost dat în arândă, ba chiar vândut. Să poate deci să fi fost proprietatea unui slav și carele să numea: “Duga”, de unde apoi numirea “Dugasela” are înțelesul de “satul lui Duga”.

Să naște întrebarea acum, că ce sau făcut cu locuitorii sârbi, locuitorii vechi ai comunei Dugossello? Ei au dispărut, lăsând după ei singur numai numirea slavă a localității. În privința disparițiunei lor încă sunt două părieri. Privatim am aflat, că ar ezistá o chartă (mapă) în carea e indicat drumul Turcilor spre cetatea Cenadului după înfrângerea lor prin Eugen de Savoya la Zenta și întâmplată în 11 Septemvrie 1697. Să zice, că pre aceia mapă erá însămnată și comuna Dugossello și că calea de retragere a Turcilor ar fi trecut prin ea. Sar presupune deci, că Turcii în furia lor să fi nimicit comuna, ear pre locuitorii ei, să-i fi robit. Acestei istorii, mai mult poveste, însă nu i să poate atribui mult crezământ.

Versiunea cea mai deamă de crezut o aflăm la Szentkláray în opul său intitulat: “Száz év Délmagyarország történetéből” (100 ani din istoria Ungariei sudice) și aflăm că Sârbii colonizați în unghiul ce-l formează Tisa cu Mureșul, la anul 1751 sub conducerea căpitanilor Tökölyi și Horvát, au emigrat în Rusia. Comuna sârbească Dugossello e așezată în unghiul ce-l formează riurile Tisa și Murășul și să poate, ba e și mai sigur că locuitorii ei sau asociat emigranților și au trecut în Rusia, părăsind vatra lor. Astfeliu satul cu încetul au dispărut, rămânând din el singur numai numirea de Dugossello.

Numirea românească a comunei Nerău încă e numire vechie și desigur a primit-o de odată cu colonizarea Românilor aici, prin anul 1760, precum să va vedea mai târziu.

Colonizarea Românilor în Dugossello

Tradiția zice, că Românii au fost colonizați în Dugossello din satul Nerău, de lângă Lipova, fiind răi și deci din pedeapsă. Chiar numirea locului pre carele l-au părăsit, Nerăul de lângă Lipova, e mărturia, cea mai temeinică

despre aceea că nu răutatea lor a îndemnat autoritatea statului ai coloniza în vechiul Dugosello. Ba că nu din pedeapsă, pentru răutatea lor, au fost colonizați în Dugosello, adeverește și acea împregiurare, că au fost colonizați în un loc mult mai fructifer. De eră la mijloc podepsire, ii coloniza de sigur la un loc mai steril căci atunci erau de bună seamă și podepsiți. Urmează deci că tradiția cu reința coloniștilor din Nerău este de proveniență dujmană și în urmare ne adevărată.

Cauza adevărată a colonizării Românilor din Nerău la Dugosello, precum și timpul colonizării să află la parohia romano-catolică din Nerău în cronica acelei parohii și unde să zice: “Primi incollae Dugosellenses Valachi quippe (uti senes referunt) de Plaga ad Lippam (ubi Pagum Neudorf nunc stat) venientes anno circiter 1760 hic consedere.” Pre românește: “Locuitorii primi ai Dugosellei, cari au fost Românii (după cum spun bătrânii) din cauza foametei, (de plaga) de lângă Lipova (unde de prezinte e comuna Neudorf) sau așezat cam prin anii 1760 aici”. Să confirmă aceasta împregiurare prin tradiția auzită atât în Nerău, cât și în Lipova. Fiind eu originar din Lipova, am cercetat locul unde au fost Nerăul cel vechi și am aflat, că locul satului chiar și acum e înșămnat prin un pom mare secular, și să află în partea apuseană a hotarului Lipovei, pe țărmul stâng a Murășului, ba chiar aproape de Murăș și cam în fața actualei comune Miniș, din promontoriul comitatului Arad. De sigur nu toți locuitorii din vechiul Nerău vor fi venit în noul Nerău, ci numai o parte, trecând ceialalți în Lipova ori alte sate de prin prejur. Me îndeamnă a crede aceasta împregiurarea, că până în prezinte eră ori trăia în Lipova o familie a cărei poreclă eră ”Nereanș”. Ba ce e mai mult fiind familii cu porecla “Bucur” și în Lipova și chiar și în Nerău, ambele părți, deși foarte depărtați, pre baza tradiției moștenite în familiile dela moși strămoșii lor, susțineau că sunt înrudiți. Minișenii cari și az trăiesc în Nerău, sunt originari din comuna Miniș din comitatul Aradului.

Scurt deci locuitorii Români ai Nerăului sunt colonizați de lângă Lipova comitatul Timișului.

Timpul colonizării e în jumătatea a doaua a secolului al XVIII lea, între anii 1760-1764, deci cu un veac și jumătate înainte de scrierea acestei cronice.

Cauza adevărată și motivul adevărat al colonizării ni-l spune lămurit notița din cronica parohiei romano-catolice, amintită mai sus și carea a fost fometea seau “Plaga” latină. Am zis mai sus, că vechiul Nerău eră pre valea Murășului, ba cunoscând eu locul unde a stat, afirm că a fost foarte aproape de Murăș. Va fi ezundat Murășul și a nimicit locuitorilor toate sămănăturile, de unde a urmat “plaga” seau fometea. Sau plâns stăpânirii și carea i-au colonizat în un loc mai puțin espus înecului, în un loc mai bun, în Dugosello, pre carele ei îl numiră pre numele comunei lor părăsite, Nerău. Împlinim o datorință sfântă față de primi locuitori ai Nerăului, veniți aici de lângă Lipova, cam prin anii 1760-1764, deacă restabilim adevărul istoric, respective cauza adevărată, a colonizării lor și carea a fost lipsa seau “plaga”, delăturând defăimarea răutății lor și în urmare chiar și a podepsirei lor, carea e numai o poveste, o invențiune de unor răi, a unor suflete negre și păcătoase. Pietatea și simțul creștinesc ne impune aceasta.

Favorul ce-l vor fi avut mutându-se din Nerăul de lângă Lipova în Dugosello, trebuie să fi fost și aici tot acela decretat de împărăteasa Maria Terezia prin anii 1760-1770, când în Banatul Timișan, – căruia aparținea și Dugosello, – sau împărțit pentru fie care număr de casă 24 jughere pământ arător, 6 jughere livadă și 3 jughere izlaz.

Conlocuitorii germâni, – Șvabii, – sunt așezați în Dugosello mai târziu și adegă în doauă rânduri, odată la 1784 și a doaua oară la 1800. Sunt cu toții emigrați de prin comunele învecinate.

Comuna bisericească greco-ortodocsă română și dezvoltarea ei

De odată cu colonizarea Românilor pre aceste plaiuri, – cunoscând alipirea mare a Românului față de biserică, carea a fost, este, și va fi scutul și mântuirea lui, – sau pus bazele și a comunei bisericești. Cunoscând apoi părinteasca iubire a preoțimei față de fii ei sufletești, – credem și fără a greși, – că preotul din Nerău s-a mutat, de odată cu turma lui cuvântătoare, la Dugosello, patria cea nouă. Urmează deci, că sa mutat ca comună bisericească. Ne întărește în aceasta credințe două motive.

1. Tradiția ne spune, că primii locuitori Români, aveau o biserică de lemn. Având biserică este apoi și natural, că să fi avut și preot carele să le facă serviciul divin.

2. Dr. Borovszky zice “Comuna bisericească gr. ort. română e înființată de odată cu venirea Românilor. Biserica nouă e edificată la anul 1810.” E evident deci, că eră deja parohie și mai evident că aveau și biserică nainte de cea nouă, edificată la anul 1810.

O confirmă apoi aceasta și următoarele două date sigure.

1) *Să află la parohie un antimis* și carele poartă următoarea inscripție pre carea o dau în traducere Românească de pre originalul slavon. “Acest sfânt și Dumnezeuesc jertfelnic care s-a edat spre slujba nesângeroasă (a trupului și sângelui Domnului Dumnezău și Mântuitoriului nostru Isus Cristos după tradițiunea sfintei biserici răsăritene) cu binecuvântarea prea fericitului Domnului Domn Arsenie al patrelea Din mila lui Dumnezău Arhiepiscop de Ipek, a tuturor Sârbilor, Bulgarilor, a litoralului mării, Bozniei, a ambelor maluri Dunărene și Patriarh a tuturor popoarelor Ilirice. Anul 1743 în Viena.– Cu drept spre slujba Dumnezească în biserica Pogorârea Duhului Sfânt din localitatea “Dugo-Szeliczie”. – *Sfințit prin Prea Sfântul și Prea măritul drept credincios Episcop al Timișorii Moise Putnik*, conzilier intim al Măiestății Sale cezaro și regesc apostolic, în Timișoara, 13 August 1779.” Aveau deci antimis și ca urmare și biserică, nainte de anul 1810.

2) Tot la parohie să află o *conscriptie a poporului din anul 1808* și în carea pre lângă 70 familii din Nerău mai sunt și 46 familii din comuna bulgărească Beșinova. Deci la 1808, și deci și mai nainte, Beșinovaerăfilia Nerăului. O comună care are și filie, e natural că a fost ea matcă și deci avea preot și biserică. eră însă parohia matcă a Nerăului mică, cu puține suflete, de aceia ii s’a adnecsat și filia Beșinova, careaerăși este chiar și azi mult mai aproape de Valcani.

Este deci clar și bine definit, că la colonizare, locuitorii Dugosellei aveau sistemizată comuna lor bisericească în regulă, aveau biserică și chiar și preot. Antimisul de mai sus ne arată apoi, că erau sub Sârbi și aparținători de Episcopia Timișorii. Pre baza datelor istorice vom arăta, cum sau ajuns la aceasta.

Prin unația făcută de Metropolitul, de Alba Iulia, Atanasie la 7 Octomvrie 1698, noi Românii am perdut, ca biserică greco-ortodocsă, totul. Eram religiune tolerată. Românii ortodoxi din Transylvania stau fără păstori 85 de ani. În acest restimp ei căutau mângăierea sufletească la Episcopii din principatele române, precum și la cei sârbești din Ungaria. Noi, Românii cești din Bănat, – prin împregiurarea că nu aveam Episcopi de neamul nostru, am ramas tot sub Episcopii din Timișoara și Vârșeț. Formam cu Sârbii diecezele Timișoara și Vârșeț. Eram mângăiați cel puțin în privința aceia, că ne păstram legea străbună. De nu să facea unația am fi eșit poate și noi Bănățenii mult

mai grabnic de sub maștera oblăduire a coreligionarilor noștri Sârbi. A trebuit deci ca în răbdare să așteptăm cu toții “plinirea timpului”, să așteptăm sosirea lui Moire al neamului Românesc, carele să ne scape din robia ierarhică.

Când eram mai slabi, mai aproape de pierire, provedința divină în nemărginita Ei înțelepciune, ne pune în frunte pre cel mai demn, pre cel mai mare și pre cel mai înțelept om al neamului și bisericei noastre, pre marele nostru Arhierău *Andrieu Baron de Șaguna*. Moare în anul 1845 Episcopul Vasile Moga ear în anul următor, – la propunerea metropolitului sârbesc, Șaguna e denumit vicar al văduvitei Episcopii din Transylvania. În 1 Decembrie 1847 să întrunește sinodul la Turda unde pre lângă alți doi și Șaguna este în locul ultim candidat la Episcopia Ardealului. Prin *diploma dela 24 Ianuarie 1848 marele Șaguna e întărit de episcop*.

În acest timp comuna bisericească Dugosello, deși curat Română, aparținea diecezei sârbești din Timișoara și protoprezbiteratului, de asemenea sârbesc, Cenad.–

Când pășise vicariul smerit Șaguna în Ardeal, scopul luierăbine definit. Scoaterea Românilor de sub ierarchia străină a Sârbilor prin reînființarea vechei Metropolii pierdute la 1698 prin pașul greșit a lui Atanasie. Cu o stăruință de fier, zi și noapte, în decurs de 24 de ani a lucrat marele Șaguna la întruparea faptică a acestei dorințe. Lupta lui a fost cu atât mai măreață, cu cât avea o mulțime de pedece de delăturat, a avut a duce o luptă ne egală, având a lupta cu mulți și puternici dușmani și cari căutau ai zădărnici toată lucrarea, toată năzuința. A învins toate și pre toți, căci prin rezoluțiunea prea grațiosului nostru împărat și rege apostolic Francisc Iosif I ul dela *24 Decembrie 1864, să încuviințează reînființarea vechei noastre Metropolii*, după un restimp de suferințe și ispite de 166 de ani. Am suferit într-o răbdare, dar am ramas ceea ce am și fost. Am ramas Români și drept credincioși.– Să reînființează Metropolia Românilor dreptcredincioși, având Episcopii sufragane pre cea a Aradului și înființata de nou Episcopie a Caransebeșului. Prin diploma împărătească dela 8 Iulie 1865 comunele Românești din protopopiatele sârbești Timișoara, Lipova, Hâșiaș, Cenad, Chichinda și Becicherecul-mare să adnecsează la dieceza Aradului și astfeliu și comuna Nerău-Dugosello, fiind curat Română, trece și să adnecsează acestei dieceze. Circulariul episcopului din Arad cu datul 16 Septemvrie 1865 No 982 formează din cele 12 comune bisericești curat române și cari aparțineau protoprezbiteratelor Cenad, Chichinda și Becicherecul-mare, un nou protoprezbiterat greco-ortodox român al Banat-Comloșului la carele trece și comuna Nerău-Dugosello și sub jurisdicțiunea cărui protopopiat să află până în prezent.

Biserica

Pre baza celor înșirate mai nainte și precum ne spune și tradițiunea, prima biserică a coloniștilor români dreptcredincioși, în leagănul nou Dugosello, era mică și de lemn. Era afară de sat în partea despre răsărit-meazăzi a comunei, lângă casa cu N^{ru} 199, și carea az este proprietatea lui George Minișan, supra numit Ciucurel. (Tradiția spune, că amintita casă de sub N^{ru} 199 eră casă parohială și carea cu ocazia strămutării sfintei biserici zidite, la anul 1810, sau schimbat cu cea de sub N^{ru} de az 213, trecută mai apoi în factica posesiune, și pre nedreptate, a familiei preotului Ioan Oprean.) Va fi început a fi mică biserica și poate și în ruinare fiind de lemn, și deci s’a arătat necesitatea a să edifică una trainică și din material mai solid. Aveau lipsă deci spre acest scop de bani și deci

întreprind în anul 1810 o colectă, a cărei rezultat e de 7804 fl și 01 crucer. Venitul bisericei în anul 1810 ne dă următoarele sume:

1) Bani gata remași cu finea anului 1809	476 fl. 15 cr.
2) Din tas	117 fl. 24 cr.
3) Din lumini	63 fl. 36 cr.
4) Dela clopote	4 fl. - cr.
5) Dela prăzniceri	41 fl. 25 cr.
6) Din milostenie și dela cassa satului	7804 fl. 01 cr.
7) Dela scaune	20 fl. - cr.
Suma venitelor	8526 florinți 01 cruceri

În acest an, 1810, să începe zidirea bisericei celei noaue, din material solid și la loc de frunte în comună. Vedem, că spesele anului 1810 sunt următoarele:

1) Zidariului	5128 florinți
2) Lemnariului	280 florinți
3) Pentru var	530 florinți
4) Pentru 2 clopote noi, azi al II ^{lea} și al III ^{lea}	2459 florinți
5) Pentru lumini, tămâie, zăitin etc.	120 florinți
De tot deci:	8517 florinți

Un plus deci de 9 fl. 01 cr. Banu ori florintul pre acel timp, – fiind valuta Vieneză, avea 60 cruceri de cei întroduși mai târziu cu valuta Austriacă și 1 Coroană și 20 bani, după valuta cea mai noaue.

Aveau la biserica vechie și de lemn doauă clopote și deci cumpăraseră pentru cea noaue încă doauă și mai mari.

Anul 1811 are la venitele din milostenie suma de 1690 fl. 08 cr. cari cu celealalte venite dau suma de 2268 fl. 59 cr. Între aceste venite figurează și o dăruire de 50 florinți făcută bisericei de contele Albert Gyulai, carele avea în comună domeniu. În anul 1811 să termină zidirea bisericei, căci zidariul î-și primește ultima rată de 1733 fl. 39 cr. Anul să încheie cu o economizare de 137 fl. 91 cr.

Din socoșile anilor 1810 și 1811 nu să vede a să fi cheltuit nimic pre cărămidă și năsip. Cărămida va fi fost de sigur pregătită de mai nainte, ear năsipul î-l vor fi cărat credincioșii gratuit. Ei vor fi cărat apoi, și tot gratuit, cărămida, lemnul, varul, năsipul și ferul ce leagă zidurile.

Eră acum o biserică, solidă și în loc de frunte gata, dar îi lipsea podoaba bisericilor noastre, templa și pictura. Au contribuit în anii 1810 și 1811 mult, aproape 10.000 florinți, și deci eră necesitate de pauzare.

Venitul anual bisericesc eră ca în zilele noastre dela tasuri, lumini, clopote, scaune și altele. Rubrica cea mai mare o dădea însă milostenia de bună voie, căci eră și lipsă de mare jertfă. Această milostenie era în bani și chiar și în grâu. Voi aminti mai târziu și de aceasta. Între venitele de atunci a-le bisericei și celea de az, nu se mai află doauă și adegă:

1) venitul dela praznice și 2) venitul dela casa satului. Am întreat pre bătrânii satului și în aceasta privință am aflat

următoarele: Fiecare casă î-și avea praznicul ei, când preotul mergea de facea serviciul prescrist. Cu aceasta ocaziune luă și icoana praznicului din sfânta biserică și carea o puneă spre sărutare. Cei prezenți sărutau icoana și după darea de mână și după inima lor puneau bani pre icoană. Acești bani apoi treceau ca un venit al bisericeii.

Venitul dela casa satului îl aflăm în mai mulți ani și în diferite sume, odată mai mari alta dată mai mici. Acestea sume încurgeau din pedepsele ce să dădeau credincioșilor prin antistea comună și fiind pre acele timpuri o administrație mai simplă, mai bună și mai puțin costisitoare, aceste sume treceau ca un venit pre seama bisericeii și prin cari să sporea venitul. Timpuri fericite și de învidiat. Azi, administrația e maștera bisericeii.

În anul 1810, când sau început edificarea bisericeii, au fost epitropi Teodor Popoviciu și Filip Martin. Socoata e revidiată de Nicolae Nicolaeviciu, protopopul Cenadului.

Amintesc aici și spesele, recte numai o speție a acelora și carea az nu mai există. Protopopul venia în parohie odată ori de două ori la an. Cu astfelu de ocaziuni să pregătea pre seama lui un prânz mai lucsuos. Spesele prânzului le suportă cassa sfintei bisericeii. Am avut în mână o cvitanță, când cu o astfelu de ocaziune sau cheltuit suma de 10 florinți. Eră în cvitanță computat: lapte, smântână, brânză, o păreche de rețe, pui, vin și răchie. Trăiau oamenii timpuri bune, timpuri așa zise patriarchale.

Venitul bisericeii, ori mai bine, banii gata a aceleia să împrumutau oamenii ori credincioșilor pre obligațiuni. În anul 1820 aflăm, că biserica avea bani împrumutați pre obligațiuni creștinilor, în suma de 443 fl. 41 cr.

Sumele erau varii și altele mici de tot. Împrumutul variă între 5-69 fl. Întreg capitalul de 443 fl. 41 cr. eră elocat la 20 de credincioși. În termin mediu deci eră împrumutul de preste 22 fl. pentru un individ. Fericți au fost deci și în aceasta privință, erau de sigur mai cumpătați și mai cruțători.

În privința administrativă, domeniul ori spailugul eră mare autoritate și avea dreptul de control chiar și în biserică. Nerăul aparținea domeniului contelui Gyulaj din "Tribswetter" ori "Nagyöszül" de azi. Românii îi zic Năgius. O afirm aceasta căci socoșile bisericeii din anul 1814 sunt revăzute de inspectorul domeniial Ioanes German, aplicând lângă subscriere și sigilul domeniial cu emblema familiei nobile Gyulay și cu inscripția "Domenium Tribswetter". În acest an subscris socoata Ioan Ioanaviciu protopopul Chichinzii-mari. Protopopiatul Cenadului eră De sigur în vacanță. Din partea antistei comunale sunt următoarele subscrieri: "Sima Mihaiu eşcut, Sima Firim cumet, Constantin Mihaiu cumet, Filip Martin, Akim Tot și Iosif Tipeiu".

În anul 1815 ori 1816 să întregeste protopopiatul Cenadului, căci la 1816 socoșile sunt subscrise de Vasilie Stoianovici protopopul Cenadului. În acest an Sima Mihaiu e numit jude și pentru prima dată figurează în antiste și germâni. Aflăm acolo pre Mateas Schülder jurat, Toma Ștefan, Ruszt Mihály, Filip Martin și Sima Firim cumeți.

An de an să fac economii și în rubrica venitelor "milostenie de bună voie" incurg sume frumoase. Am zis mai sus, că milostenia de bună voie o făceau creștinii în bani și chiar și în grâu. Aflăm, că la anul 1821 s'a vândut grâu în preț de 123 fl. 30 cr. Să va fi adunat o sumă mai frumoșică căci în anul 1825 să începe înfrumșetarea internă a casei lui Dumnezeu. În acest an să face tronul arhieresc și al Născătoarei cu suma de 264 fl. În anul 1826 să începe sculptura templei și să termină abia după 2 ani în 1828. Templu, tronurile, stranele și scaunele cu material și cu lucru cu tot au costat 1602 fl. 38 cr. și sau terminat în decurs de 3 1/2 ani.— În anul 1833 să predă aurirea și pictarea bisericeii

“*factorului Gerogi Boerescu*” primind ca capară (anticipațiune) suma de 400 fl. În anul acesta vedem la venite suma de 637 fl. 40 cr. rezultată din vinderea grâului bisericeii. *Pictarea să continuă până la anul 1836*, când terminându-se și având lipsă de bani, comuna bisericească împrumută din cassa domeniiala suma de 500 fl. sigur pentru a solvi pre măestrul aurar și pictor Boerescu. Acest împrumut preste 3 ani, la 1839, să achită. Notez, că *pictarea și auritura au costat 3650 florinți*. În această sumă e computată și întreținerea măestrului căci la anul 1834 avem în speșele cu întreținerea pictorului următoarele rubrici:

1) Un car de lemne pictorului	10 fl. 03 cr.
2) Bălvani și scânduri la schelă	37 fl. 30 cr.
3) Pictorului 5 acoave de vin	24 fl. - cr.
4) Pictorului 44 oalbe răchie prefriptă	16 fl. 36 cr.
5) Un porc gras de 2 țețe	55 fl. - cr.
6) Cvartir pictorului	16 fl. - cr.

Să va crede, că pictorul eră bejiv. Să se iee în conziderare însă doauă împregiurări. A lucrat în decurs de trei ani prima, ear a doaua fiind și aurar, răchia o va fi folosit, – în lipsa spirtului, – la auritură.

În anul 1844 să sparge un clopot, cel mai mare din patru căte erau și cu a cărui topire să cheltue suma de 157 fl. 45 cr.

În anul 1850 să podește biserica cu peatra carea este și az și carea a fost adusă de credincioși, cu trăsurile, din capitala țării, din Budapesta. A costat peatra aceasta 721 fl. 55 cr. cu adus și așezat cu tot.

În anul 1851 s’a făcut ceasul din turn cu suma de 747 fl. 17 cr.

În anul 1868 spărgându-se ear un clopot, creștinul Grigorie Minișan și soția lui Ioana fac unul nou, pre cel mai mare, cu prețul de 1600 Coroane. Al doilea în mărime, carele sau spart din nou, să topește din nou și astfelu acum are biserica 5 clopote. Cel mai mic să topește din nou la anul 1886.–

În anul 1860 creștinii Pavel și Eremie Fumor îngrădesc biserica cu gard de cărămidă.

În 1892 să face turn nou, să acopere biserica și să renovează esternul radical.–

Fiind anul 1910 an jubilar în doauă privințe și adecă 100 de ani dela zidirea bisericeii și 150 de ani dela așezarea Românilor în aceasta comună, numită az numai Nerău, sau decis sărbarea acestor momente prea însămnate cu pompa cuvenită. În scopul acesta, ca pregătire, și din recunoscînță față de fericții înaintași sau decis renovarea radicală atât al internului, cât și a esternului sfintei bisericeii. *Esternul, ori mai bine renovarea esternă sau făcut pre speșele sfintei bisericeii*, pre baza planului compus de arhitectul din Sân-Nicolaul-mare Ioan Alk, luând întreprinderea lucrărilor de renovare esternă măestrul tinicher din Macova (Mako) Imre Biri, pentru suma de 4600 Coroane. Au lucrat ca templar, la turn, maestrul Pavel Szabó din Macova; ear ca tinicher întreprinzătorul Eremie Biri tot din Macova. Cu lucrările supletorii cari au mai obvenit, *renovarea esternă a costat aproape 5500 Coroane*. Cu aceasta ocaziune sau împrumutat 1500 Cor. spre acoperirea speșelor, având biserica bani economizați la începerea lucrărilor de renovare suma de 4000 Cor.

Renovarea internă sau făcut din contribuiri benevole a-le credincioșilor, cari sunt înșirate în cartea de aur a parohiei și a costat cu totul 6000 Cor. Suma aceasta întreagă s'a colectat singur numai dela credincioși și fiii acestei comune bisericești. Lucrările au fost efortuite de următorii: auritura de Eugen I. Spang din Timișoara; pictarea tablourilor de pre păreși și plafoane de pictorul academic Carol Wolf din Budapesta; pictura decorativă de Albert Nandor din Timișoara. Îndemnul la renovarea internă a bisericei a provenit dela următorii credincioși: Pavel Fumor, Eremie Mezin jun. Eremie Fumor, Pavel Mezin, Silvius Mezin, Eremie Mezin și George Mezin. Acești vrednici credincioși din îndemn propriu au oferit spriginul lor de 3000 adică: trei mi Coroane pentru renovarea internă a bisericei și în urmăre ni-au procurat și bucuria de a putea în anul 1910 a serbă jubileul de una sută de ani dela zidirea bisericei.

Dela 1810-1843, adică în decurs de 33 ani socoșile să purtau în limba oficioasă a bisericei noastre din acele timpuri, în limba Sârbă. Cu începere dela anul 1844, singur în urmarea ideilor cari mișcă întreaga Europă și cu cari vor fi stat în strânsă legătură și mișcările revoluționare a-le aniilor 1848 și 1849, să începe și în biserică mișcări, pentru a scoate la iveală caracterul adevărat, caracterul național, al bisericei noastre. Urmarea fú, că cu începerea anului 1844 chiar și socoșile bisericei să poartă în limba română, în limba vorbită de biserică vie a parohiei Nerău-Dugosello.— În anul 1850 fiind sub absolutizm, socoșile sunt revidiate de un comisar cezaro-regesc și încă aplicându-se clauzula revidierii în limba Română. Vedem acolo următoarele: "Stefan Radoniciu cez. krăesc comisar ținutului Sân-Miclăușul-mare". La dreapta subscrierei aplică și sigilul oficiului său, cu vulturii austrieci ear împrejur inscripția: "K.K. Gross-Szt-Mikloscher Bezirks Comisariat."

Dela anul 1866 până în prezent socoșile sau purtat și să poartă în senzul dispuseșunilor superiorității diecezane și prin carea să aproabă an de an.

Va fi de interes a să ști și cunoaște unele date cu referință la parohia și biserică romano-catolică Din Nerău-Dugosello. Am zis mai sus, că locuitorii germâni, – Șvabii, – din Nerău-Dugosello sunt colonizați de prin satele învecinate în două rânduri, la 1784 și 1800. La început nu aveau biserică, ba nici casă de rugăciune, ci preoții din Teremia mare făceau serviciul divin în case private. E natural deci, că parohia romano-catolică eră adfiliată Teremiei-mari. În anul 1807 ș-au făcut casă de rugăciune și până la anul 1818 să adfiliază parohiei romano-catolice din Nagyösz. La anul 1818 să adfiliază din nou Teremiei mari. În anul 1837 devine parohie matră și la anul 1871 încep zidirea bisericei, carea cu finea anului să și termină. În anul următor 1872 s-a sfințit prin Episcopul romano-catolic din Timișoara, de atunci, Bonaz. A costat cu totul 17.000 florinși din care sumă numitul episcop, ca patron al parohiei, a contribuit cu suma de 10.000 fl.

Intercalez aici următoare întâmplare. Când cu ocaziunea sfinșirii bisericei romano-catolice, la 1872, venind Episcopul Bonaz a efortui sfinșirea, cu ocazia banchetului dat în onorea lui, Episcopul a împutat fiilor săi, că nu trebuiau și nici nu eră lipsa să-și facă o biserică așa mare. Un creștin îi reflectează, că avem speranța, ca în 25 de ani, întreg Nerăul, are să fie cuprins și locuit singur numai de Șvabi. Avea amabilitatea numitul creștin a scoate cu totul din comună pre vechii locuitori Români. Sunt de mult trecuți cei 25 de ani, terminul pus pentru scoaterea Românilor din Nerău, dar Românii sunt tot aici. Sunt aici și încă situați cu mult mai bine. La 1872, din una sută sesiuni de pământ, câte conține hotarul comunei Nerău, vre-o 18-20 sesiuni erau în mâinile Românilor,

celelalte toate formau proprietatea Șvabilor. Azi după aproape 40 de ani, proprietatea Românilor sau duplicat, căci Românii posed aproape 50 de sesiuni. “Răsipitau Domnul pre cei mândrii cu cugetul inimii lor. Pogorâtau pre cei puternici de pre scaune, și au înălțat pre cei umiliți”. (Luca I, 51 și 52.)

Scoala

Când sau înființat scoala confesională în Nerău-Dugosello, nu am putut afla și deci nu să poate ști cu siguranță. Prin rezoluțiunea prea înaltă din 29 Noemvrie 1774 să aproabă planul scoalelor rurale din Banat. Conform acestui plan aveau să se înființeze din nou 373 scoale, 21 să se restaureze, ear 19 să să augmenteze. Cred că în numărul scoalelor înființate din nou, va fi fost luat și comuna Nerău-Dugosello. Timpul înființării scoalei deci să poate pune cu siguranță între anii 1775-1780. O notița aflată în Triodul vechi sună: “Precum am scris eu Ioan Voinoloviciu din Comlouș care sânt magister în Duga-Sela în anul 1791 în luna lui Ienoiarie 29 și sânt de vârstă de 18 ani – Care me aflu acuma în Duga Sela magistor. Precum sau scris la anul acesta – 1791 “Ienoiarie 31 zile”. Vedem deci că la 1791 comuna Nerău-Dugosello are magister sau învățător, ba eu cred că vârsta lui de 18 ani să refere la timpul de când e aplicat în Nerău, că adecă funcționează ca magister de 18 ani. Eră prea tiner, ca de 18 ani să fie fost aplicat ca învățător. Deacă admitem deci părerea, că la anul 1791 Ioan Voinolovici eră deja de 18 ani magister în Dugosello, timpul înființării scoalei cade pre anul 1774, și deci și în urmarea prea înaltei rezoluțiuni din 29 Noemvrie a aceluia-și an. Am aflat un cercular din anul 1802, emanat pre baza rezoluțiunii din Pojon dela 22 Iunie 1802, cu subscrierea lui “Iosif Graf Brunții”, prin carele să ordinează întemeierea de scoale populare. Acest cercular va fi sunat acelor parohii, cari nu aveau încă scoale. Nerăul avea “magister” deci avea și școală.

Primul edificiu scolar și carele să va fi zidit prin anii 1775-1780, era în dosul bisericei de azi, seau în partea răsăriteană a bisericei. Acesta e edificiul scolar de cari bătrânii ba chiar și dintre cei mai tineri încă își aduc aminte. Deacă luăm în conziderare intravilanul bisericei și a scoalei, vom vedea, că ori biserica s-a zidit pre intravilanul scoalei, ori vice versa. Poate să fi fost și alt edificiu scolar, dar nu am putut afla. Scoala a fost însă slab cercetată. Având la mână un șematizm al metropoliei sârbești din anul 1846 am aflat, că deși numărul sufletelor era atunci de 948, ear părechi cununate erau 234, băieți și fete care cercetau scoala erau numai 36. Numărul acest mic al elevilor nu să poate esplica numai astfeliu, că scoala era slab cercetată. O confirma aceasta și următoarea împregiurare. La 28 Iunie 1847 preotul romano-catolic Ioan Meszner din Teremia-mare și tot romano-catolicul preot Alecsandru Konty din Nerău, dau preotului gr. ort. român din Nerău al acelu timp Ioan Oprean un atestat în limba maghiară prin carele adeveresc că nainte de anul 1847 scoala era aproape goală, ear prin străduința și zelul preotului Ioan Oprean, – cu puține esepțiuni, scoala e cercetată de toți elevii deobligați, spunându-se apriat, că elevii făceau progrese lăudabile.

Scoala fiind vechie și poate că în urma stăruinței preotului nici nu mai cuprindea sala de învățământ pre toți deobligații, la anul 1872, să strămută școală și se așează în rând cu biserica la strada principală. Pentru acele timpuri au făcut un local frumos și corăspunzător. Sala de învățământ luminată prin 4 ferestrii, doauă la stradă și doauă spre curtea bisericei. Avea la stradă o verandă scoasă afară, pre acoperișul căreia eră și un turnuleț. Din verandă să facea întrarea în un ambit ear din ambit întrarea în sala de învățământ și cvartirul învățătorului. Învățătorul avea

cvartirul consfățător din două chilii, cină și cămară și cari toate erau sub un acoperemânt cu ambitul și sala de învățământ. La cererea învățătorului, cam prin 1900, să sistează ambitul și carele să adauge la cvartirul învățătorului pentru a să mari. Făcută aceasta schimbare să derâmă veranda, ear întrarea în sala de învățământ să face prin curtea bisericei și a scoale. Edificiul nu eră prea solid căci eră din pamânt bătut. În timpul din urmă a avut parohia a suferi mult din partea organelor administrative. Nerăul este luat la ochi, pentru ținută deamă și vrednică de toată lauda a Românilor, și cari i-și iubeau limba și neamul lor; ca urmare apoi a acesteia, era șicanarea continuă a confesiunei. Ba că una nu e bine cum e, ba alta. Le făceam toate conform dorinței lor, numai pentru a ne asigură pacea și liniștea. Jertfele aduse însă, nu erau suficiente. În speșial medicul cercual Kaszovitz, un jidan, făcea pre grozavul. Anual ne vizită edificiul scolar și anual ne denunță inspectorului regesc de scoale pentru feliu de feliu de scăderi constatate la edificiul scolar. În cercul Săn-Nicolaului-mare erau, și sunt și azi, comune cu scoale comune și de stat chiar, mult mai inferioare și mult mai necorespunzătoare, ca cum eră scoala noastră confesională. În anul 1907 suntem provocați din partea preturei cercuale și de inspectorul regesc de scoale, – pre calea venerabilului Conzistor, – ca în timpul cel mai scurt posibil să delăturăm scăderile, aflate de medicul cercual, la scoală. Susținea, că bancile sunt slabe, lumina nu întră corespunzător în sala de învățământ și, – minunea minunilor, – că întrarea în sală să face din ambit. Dorea poate să face întrarea prin aer, ori pre sub pamânt. Timpul eră spre eamnă și deci ne acomodat pentru reparaturi. Am cerut respiriu și am pus din nou la probă simțul de jertfire al poporului român din Nerău. Am compus, prin ingineriul conzistorial Paul Rozvan, – plan și preliminar de spese pentru renovarea radicală a edificiului scolar și în consonanță cu toate recerînțele legali și sanitari. Deși numai cu câți-va ani nainte Sinodul parohial din iubire față de neam și limbă, a respins ajutoriul statului carele să oferea prin art. de lege XXVII din 1907, și a urcat salariul învățătoresc; primește cu însufleșire renovarea scoalei și astfel în anul 1909, în toamnă, edificiul scolar e gata și e corespunzător pre deplin, ba e o podoabă a comunei bisericesti. S-a contemplat numai renovarea, dar de fapt s'a edificat din nou. Acum e solid, încăpător și este admirat de toți. Renovarea ori mai corect edificarea a fost făcută de întreprinzătorul Nicolau Wagner Din B. Comloș și *a costat, cu material cu tot, suma de 8 adecă: opt mii Coroane*. La începutul lucrărilor nu au fost bani gata și deci sau contras un împrumut, remanând ca în decurs de trei ani să se achite prin arunc asupra credincioșilor.

Fiind vorba de arunc, voi căuta a aretă care a fost aruncul în trecut și carele e în prezent.

Ca pretutindenea astfelii și în comuna Nerău-Dugosello, în vechime învațătorul avea salar mic. Avea plata în bani gata și în naturalii. Naturaliile constau din grâu, pamânt, încălzământul și cvartirul. Plata în bani gata era mică și în urmare și aruncul pre credincioși încă eră mic. Aruncul cultual până la finea anului 1908 a remas tot cel vechi. Eră adecă aruncul pre case și pre jugherele de pământ. Eră o tacsă pentru un număr de casă, și aceea o solviau toți proprietarii de case, și ear eră o tacsă pentru un jugher de pamânt, și deci o solvea aceasta tacsă proprietariul de atâtea ori, câte jughere de pamânt posedă. Prin anii 1896 eră tacsă de un număr de casă 1 florint ori 2 Coroane, ear de un jugher de pamânt 10 cruceri ori 20 fileri. Ne putem închipui ce neînsemnate vor fi fost aceste tacse pre la anii 1780, când un învățător, – pre lângă naturalii, – avea salar în bani gata de 50-60 fl. Cu cât scădea apoi proprietatea credincioșilor, cu atâtea creștea tacsă, ce eră a să arunca. Grăul i-l primea învățătorul numai dela proprietarii de

pământ. Toamna, după trier, învățătorul î-și lua trăsura și î-și adună sângur competița de salar în grâu. Î-și împărția pre jughere competița și părțile i-o solviau direct lui. Eră pre jugher 1 1/2 - 2 litrii. Pământ, precum în trecut, astfelu și în prezent, are două jughere catastrale învățătorul, pre carele ori î-l muncește singur, în regie proprie, – ori î-l esarindează. Cvartirul î-l avea în edificiul scolar, ear încălzământul la început fiind cu paie, primea dela confesiune anual atâtea paie, cât eră de trebuință spre încălzirea cvartirului și a salei de învățământ. Prin anii 1880 sa introdus, – pentru economizare, – încălzământul cu cărbuni. Primea deci învățătorul atâta cărbuni, câți îi trebuiau la încălzământul cvartirului și al salei de învățământ. Prin 1900 sau introdus încălzământul cu lemne și când sau separizat încălzământul învățătorului, de cel al salei de învățământ. Învățătorul primește anual 70 Coroane pentru încălzământul cvartirului său, ear pentru încălzământul salei de învățământ, să îngrijește comuna bisericeasca. Cu ocazia edificării scoalei în anul 1909 pentru sala de învățământ sa introdus din nou încălzământul cu cărbuni. Sau făcut aceasta din punct de vedere estetic, sanitar și economic.

Care va fi fost salariul învățătoresc la început, nu știu. La anul 1887, comuna bisericească asigură învățătorului, următoarea plată:

- 1) În bani gata 162 fl.
- 2) 45 chible grâu, ori 22 1/2 măji metriche.–
- 3) 2 jughere catastrale de pământ arător și
- 4) 3 stângini de paie pentru încălzământ învățătorului.

Pre lângă acestea avea 5 fl. scripturistica, 15 fl. pentru conferințe și stolele cantorale. Avea deci învățătorul salar de preste 600 Cor. și deci legea prin carea să decretează întregirea salarelor învățătoresți la minimul de 600 Cor. pentru comuna Nerău era neapliabilă.

Cu începerea anului 1907 Iulie 1 învățătorul beneficiază salariul în senzul art. de lege XXVII din 1907 și adecă salar de 1000 Cor și cvincvenalele prevăzute în amintita lege. Cu începerea anului 1909 să schimbă, prin sinodul parohial, aruncul vechi și să decretează de bază, de cheie a aruncului, contribuțiunea regească. În anul 1909 aruncul cultural sa urcat la 40%, adecă după fiecare Coroană de contribuțiune regească, creștinii solveau 40 de fileri. Din aceasta sumă sau solvit salariul învățătorului, – carele acum eră cu cvincvenale, cu încălzământ, scripturistică și conferință, preste suma de 1500 Cor., – precum și o parte de patru, din spesele avute cu edificarea scoalei.

Preoții

Datele, cu privire la preoții cari au fungat în comuna Nerău-Dugosello, singur numai din matricule le potem afla, în lipsa altor date și izvoare.

1) Primul preot și carele să va fi mutat poate în Dugosello din Nerăul vechi, de lângă Lipova, a fost *Trifon Popoviciu*. El începe purtarea matriculelor la anul 1781 și moare în anul următor 1782 Decemvrie 9.– Avea fecior mare, preoțit, pre cum să va vedea și de aici deduc eu, că va fi fost primul preot al comunei Dugosello. Înțeleg primul preot gr. ort. român. El servea în biserica vechie și carea conform tradițiunei eră de lemn și mutată din vechiul Nerău la Dugosello.

2) Preoția în timpurile vechi să potea numi ereditară și astfel să întâmplă și în Dugosello, unde în locul preotului Trifon Popoviciu, urmează fiul aceluia cu numele: *Iosif Popoviciu*. Acesta funcționează din începutul anului 1783 până la 1817 Iunie 28, adică: 35 de ani.— Sub preoția lui să întâmplă edificarea bisericii celei noi și carea o avem chiar și azi. Cu acest preot apoi ne având el fiu pregătit pentru cariera preoțească, să curmă familia Popoviciu.

Intercalez aici o împregiurare caracteristică de pre acele vremuri. Sesiunea parohială a fost și atunci, tot aceia de azi. A fost însă mai mare. Icul din partea apuseană a sesiunii, respective continuarea sesiunii până la drumul Comloșului – Beșinova, un ic de vre-o 8-9 jughere și de preste canal, a aparținut sesiunii parohiale. Familia următorilor preoți Oprean cercaseră chiar a o recăștiga aceasta parte, dar fără rezultat. Încă și în anii 1896 era tot în proprietatea familiei Popoviciu, descendenții preoților Trifon și Iosif Popoviciu. Cum s-a putut înstrăina o parte atât de frumoasă din sesiune, este enigmă.

3) Au ramas locuitorii fără preot, căci îndată după moartea preotului Iosif Popoviciu vedem, că funcționează la o îngropăciune Pavel, capelan în Valcani, de sigur până la denumirea preotului nou. În protocolul cununașilor din anul 1817 să vede că s-a predat parohia lui *Petru Molnar*. Nu a fost preo definitiv, căci singur să și numește pre sine administrator și stă până la 21 August acelaș an 1817. Funcționează ca administrator vre-o 1-2 luni, timp scurt de tot. Acest administrator Petru Molnar eră pe atunci paroh în Sânnicolaul-mare.

4) La 21 August 1817 Devine preot în ordine și definitiv, provăzut chiar cu singhelie, preotul *Ioan Oprean*, originar din comuna Valcani și desigur și fiu de preot. Sub timpul funcțiunei acestui preot sau făcut înfrumuseșarea internă a sfintei biserici. Eră iubitor de școală și carte, ceea ce sa văzut din cele espuse mai sus, cu privire la cercetarea școliei, ba să vede și de acolo, că î-și crescuse și familia bine. Oamenii bătrâni î-l descriau ca pre un preot blând, pacinic și foarte bun. Moare în 5 Septemvrie 1855.

5) Preotul Ioan Oprean nainte de a muri, doriă ca din doi fii ai săi pregătiți pentru preoție, să-și lase pre unul urmași. Doreau însă și voiau ambii a urma părintelui lor. Voia și George și Stefan. George să preoțișe prin Ianuarie 1844 și fiind mai mare, trecuse ca preot în comuna învecinată Valcani și deci prin August 1850 să institue ca capelan fiul mai mic a lui Ioan Oprean, cu numele *Stefan Oprean*. A stat deci din August 1850 până la moartea tatălui lui, întâmplată în 5 Septemvrie 1855, deci 5 ani, ca capelan. Dela 5 Septemvrie 1855 apoi urmează ca paroh instituit, respective denumit în ordine și provăzut cu singhelie. Moare la 18 Septemvrie 1896. A funcționat de totul 46 de ani în comuna Nerău. Din viața acestui preot să cunosc mai multe momente și pre cari le voi schiță după informațiunile primite. Eră om mândru ori sumeș și foarte aspru cu toți. Eră o fire chiar contrară cu a tatălui lui. Era în comună despot și facea ceea ce dorea și vrea el. Nu vorbea mult, ba aproape de loc și cu deosebire îi plăcea să-și arate supremația față de subordinații lui. Să va vedea la învățători, că pre timpul dânsului, strămutările aceloră erau dese și nu de bună voie, ci mai totdeauna de sâlă. Bătea des și ocăra în continu și avea mare plăcere pre cai și trăsuri frumoase. Eră bun econom și să ocupa intenziv cu toate ramurile economiei. Unelte economice mai simple le lucra însu-și. Îi plăcea apoi și vânatul Nu-i cunosc cvalificațiunea, dar familiei sa trudit ai dá creștere buna. În serviciul divin eră pedant și punctual și pretindea liniștea cea mai mare. În timpul când î-și alesese pre fiul său cel mai mare, cu numele Ioan, de notar comunal în Nerău, î-și ajunsse culmea și eră foarte aspru cu toții.

Chiar acestei asprimi și despotizmului lui sunt a să atribui și mișcările prozeletistice de cari voi vorbi mai târziu, precum și desele schimbări de învățători din comună. “Domnul mândrilor le stă în protivă”, – “răsipitau pre cei mândrii cu cugetul inimei lor.” Astfeliu și numitul preot a avut să sufere multe, cu deosebire în ultimii ani. A fost asesor conzistorial și decorat cu brâu roșu. Despre brăul roșu, preotul din Pesac, Andreiu Fizeșan, î-mi spunea că î-l purtă numai pre nedreptul. Zicea adecă, că la trecerea Episcopului Procopie Ivașcovicu de Metropolit la Sibiiu, în restimpul văduviei eparhiei Aradane, și l’ar fi luat singur, fără a-l primi dela Arhierău și spunea că la primit dela fostul Episcop. Preotul din Pesac î-l invidiă și pentru aceea susținea aceasta. Mi sa dat ocaziune a me și convinge despre aceasta. Eram prin vara anului 1899 la localitatea climatică Staiendorf de lângă Oravița, aici am convenit cu fostul conducător al Românilor Vichentie Babeș. Din vorbe în vorbe am ajuns și la Nerău și dânsul, Babeș î-mi zice: “am distins pre preotul Oprean de acolo, dar ne-am înșelat în el.” Influenței, ce o avea Babeș pre lângă Episcopul Aradului Ioan Mețian, este a să atribui decorarea preotului Stefan Oprean cu brâu roșu. În anul 1890 este suspendat în urma unui proces disciplinar, când vine ca administrator preotul Nicolau Groza. Rămâne suspendat scurt timp, căci pre sfintele sărbători a-le învierii D-lui din anul 1890 este din nou repus. În anii din urmă, – atins de trista și dureroasa stare a fiului lui Ioan, fost notar în Nerău, – e cuprins de alienație mentală carea î-l pune la pat, ba chiar î-l repune.

6) Prin Noemvrie 1895 să publică pentru parohia Nerău concurs pentru capelanie temporală. În urma alegei ținute în Decemvrie 1895, să alege capelan temporal, cu dreptul de succesiune: Silviu Bichicean, preotul actual.

Fiind alegerea aceasta, de paroh, prima și efectuită pre baza autonomiei noastre bisericești, după cât î-mi aduc aminte, o eternizez aici. Fiind aici în acțiune însuși scrietoriul acestor date, declară pre Dzeul cel viu și pre cinstea sa de preot și Român, că descrie faptele imparțial și precum sau întâmplat de fapt. După publicarea concursului, precum am arătat mai sus, în comuna Nerău eră dorința a alege de preot pre ori cine, numai din familia Oprean pre nimenea. În familia Oprean din contra eră să se aleagă ori fiul Terențiu Oprean ori vre-un teolog absolut și carele va lua pre fica preotului. Acestei împregiurări este a se atribui amânarea publicărei concursului, deși cu mult mai nainte se decretase capelania temporală. Publicat odată concursul, poporul dorea mult să se efectuiască și alegerea. În scopul acesta și în nedumerirea lor poporeni umblau în toate părțile spre a află un recurrent. Preotul Silviu Bichicean eră capelan temporal în Lipova, î-și avea însă soția din Sân-Nicolaul-mare și la o ocaziune în Pesac, la niște rudenii convine cu învățătoriul Petru Băran și economul Pavel Băran, ambii din Nerău. Aici fac cunoscință pre urma căreia prin Octomvrie 1895, vin la Lipova locuitorii din Nerău. George Stefan, George Chipeiu a lui Săvu, Petru Crișan bunei și Simeon Cioban și roagă pre preotul-capelan Silviu Bichicean a recurge pre postul de capelan temporal din Nerău. Li sau promis, că va veni să vează și atunci le va spune, că recurge ori nu. În 19 Noemvrie 1895 preotul capelan Silviu Bichicean să prezintă în comuna Nerău, servește în sfânta biserică și predică. Acuma eră decis, că va și recurge. În Dumineca din 19 Noemvrie 1895 să adună fruntașii comunei la cină unde era și acum recurrentul S. Bichicean, în casa lui Eremie Fumor și după mai multe vorbe, târziu fruntașul econom Pavel Fumor promite în numele tuturor celor prezenți, că da, î-și dau cuvântul, că vor alege de fiitor preot al lor pre S. Bichicean. În urma acestora preotul Silviu Bichiceanu î-și și înaintează la oficiul protoprezbiteral din B.

Comloș recursul său pentru postul de capelan temporal din Nerău. Preotul Terențiu Oprean, fiul parohului din Nerău Stefan Oprean, era și el paroh în Lipova. Dânsul să prezentează în comuna Nerău, spre a servi și predică respective spre a să aretă, în 21 Noemvrie 1895 la serbătoarea întrării în biserică. Își înaintează deci și el recursul. Erau deci doi recurenți serioși și pentru a să putea ținea alegerea preotul Silviu Bichicean roagă pre prietenul său George Russu, pre atunci preot în Chelmac, tractul Lopovei, să recurgă și el. Recurge și deci sunt trei recurenți, doi serioși și unul numai spre ajutor. Sau luat aceste măsuri de precauțiune, pentru că fiind numai doi recurenți ușor să putea zădărnici ținerea alegerii prin aceea că unul din recurenți î-și revoca recursul. În sensul dispusețiunilor regulamentare, nu să poate ținea alegerea cu un singur candidat. În Nerău eră ca sigură elegerea lui Silviu Bichicean, ear în Lipova recurentul Terențiu Oprean susținea sus și tare că va fi, cu mare majoritate, el ales. Urmă ca aceasta afacere să o decidă alegerea. După expirarea concursului, să convoacă sinodul pre Duminecă în 3/15 Decemvrie 1895, pentru efeptuirea alegerii. În preseara sinodului să efeptuește prin comitetul parohial candidarea și unde să candidează toți trei recurenții. Nainte de începerea votării în sinodul parohial, recurentul Terențiu Oprean voește a-și revoca recursul. Protoprezbiterul Paul Miulescu, nu admite aceasta pre motivul, că revocarea recursului avea să premeargă candidării. Revocarea recursului avea două motive, ori zădărnicierea alegerii, ori încungiurarea blamajului de a cădea la alegere fiul comunei, fiind ales un străin. Sau purces deci la votare și pre lângă toată teroare, influințarea și promisiuni s'a votat: 1) pentru recurentul Silviu Bichiceanu 100, una sută voturi, 2) pentru recurentul Terențiu Oprean 36 adevă: treizeci și șase voturi și 3) pentru recurentul George Russu, 2 zi două voturi. Sau votat deci 138 voturi din celea 150-160 voturi câte erau pre atunci în Nerău, de unde să vede, că interesul parohienilor față de alegere a fost mare. Recurentul Silviu Bichicean e deci proclamat ales cu o majoritate de 62 de voturi. Bucuria eră de nedescris de mare în Nerău, deși eră postul Nașterii, unii cu muzica în frunte cutreierau stradele aclamând pre nou alesul lor preot. Patru trăsură, având fiecarea câte patru cai frumoși, pornesc spre Sân-Nicolaul-mare spre a aduce în comună pre alesul preot. Pre la oarele trei după ameză sosește alesul Silviu Bichicean în comună, unde e întâmpinat cu muzica și salve de treascuri. Era bucuria nu numai la locuitorii Români, dar și la consătenii Svabi. La școală alesul e întâmpinat de corul vocal și salutat de învățătorul Petru Băran și căroră emoționat alesul le mulțumește promițându-le a avea la inimă în tot deuna binele atât vremelnic cât și cel vecinic al parohienilor. Bucuria și veselia să continuă până târziu, ear alesul dimpreună cu fruntașii să întrunesc la cină în casa ospitalieră a maestrului faur Acsentie Popoviciu, unde prin cuvinte avântate dau curs bucuriei lor. Partidul recurentului Terențiu Oprean face protest contra alegerii, dar convinși de ne teimeinicia aceluia, nainte de a să cercetă macar, î-l revoacă și astfeliu cu finea lunei lui Ianuarie alegerea să întărește prin scaunul protopopes. Prin Februarie o aproabă alegerea și venerabilul Conzistor Aradan și în 1 Martie st. nou preotul Silviu Bichiceanu î-și ocupă postul de capelan temporal în Nerău. În acest post a fost introdus oficios prin Preaonoratul Domn Protoprezbiter tractual Paul Miulescu în a patra Duminecă a Paresimilor din anul 1896. Prin aceasta alegere să curmă deci continuitatea familiei Oprean la preoție în Nerău, precum la 1817 să curmă cea a familiei Popoviciu. De asta dată însă pre baza autonomiei noastre bicericești monumentala creațiune a marelui și în veci nemuritoriului Andreiu Baron de Șaguna.

În 18 Septemvrie 1896 preotul Stefan Oprean moare și capelanul temporal Silviu Bichiceanu, fiind ales temporal, să promovează de paroh. În anul 1897, 29 Ianuarie e pravăzut cu investitura canonică (singhelia) și a doua zi de Rusalii anul 1897 să introducă de paroh și oficios.–

Fac aici ca intercalare puțină autobiografie.

Preotul Silviu Bichiceanu m-am născut la 21 August 1869 în opidul Lipova, comitatul Timișului, din părinții Cristofor Bichiceanu și Alecsandra născută Mircu. Părintele meu era maestru cojocar. Eram al doilea născut al lor și deci când venisem în lume, părinții fiindu-mi începători, aveau o stare modestă. Părinții aveau ambițiunea de a me crește, căci de mic, voi fi fost trecut de 4 ani, me dau în școala învățătorului din Lipova, Darius Puticiu și carele instrua fetele, plătind lunar pentru mine, numai spre a fi ei acasă liberi a-și face lucrul. Sora mea mai mare, Aurelia, – azi măritată în Labasiniș, tractul Lipovei, după preotul Atanasie Suciu, – era deobligată a cerceta școala și deci mergeam la o altă la școală. Învățătorul nu să ocupă de mine în școală, me considera mai mult ca oaspe și eram așezat în o laviță mică, de o latură și carea era numită lavița măgarească. Elevele neglijente ajungeau în laviță cu mine. Învățam eu rugăciunile ba poate să va fi prins de mine și ceva carte. Voi fi cunoscut vre-o 4-5 litere. Cu mândrie me numeam școlar și î-mi plăcea foarte mult să cercetez biserica. Ajungând de șase ani, am trecut ca școlar în clasa mică a băieților sub învățătorul Constantin Crăciun. Aveam de mai înainte puține cunoștințe, deci mergeam cu cartea foarte bine de unde învățătorul me avea cu drag și me lăuda. Am absolvat clasa a doua și am fost promovat pre a treia la învățătorul Ioan Tudușescu, unde în anul școlar 1880/1881 am absolvat clasa șasea cu calcul general eminent. Aveam adecă din toate obiectele eminent. Cu drag î-mi aduc aminte de acești trei primi învățători ai mei. Erau muncitori și au meritat frumoasa numire de dascăli. Eram bucuros să le umblu în voie și eram nespus de mândrit când nu puteam face aceasta. În schimb vedeam că și ei me iubesc. La ocazii festive pre mine me distingeau. Apostolul în sfânta biserică î-l ceteam de pre clasa a doua, ear când eram pre a 5^a și a 6^a î-l ceteam eu aceluși aceluși. La mort încă eram foarte des îmbrăcat încât învășasem prohodul pre de-a rostul, cântări și apostolul și tot. Reposatului preot al Lipovei Cristofor Giuchici pre la înmormântări îi eram de mare ajutor. Cântam cu dânsul alături și de aceia rogă pre învățătorul Tudușescu să me trimită tot deuna la mort cu el, căci știu bine și îi sum de mare folos. Altcum el ne era și catichet și locuind pre o stradă și cam aproape, ne cunoșteam bine. Eu consideram, ba o consider și azi, aceasta de mare cinste pentru mine. Pre clasa șasea eram mâna dreaptă a învățătorului la cântare. Învășasem de știam cânta întreaga liturghie, toate troparele, condacele și irmoasele sărbătorilor și praznicilor, sădelnele praznicilor mari, mai multe Heruvicuri, – înțeleg pre diverse glasuri, – privesc și aghioasele. Le știam acestea mai bine atunci, ca azi când sunt preot de aproape 17 ani și când cântarea bisericească este ceea ce să pofteste delă un preot. Tatăl meu dornic a face din mine, – precum des zicea, – ceva mai mult decât era el, în anul școlar 1881 și 1882 me înscrie pre clasa primă civilă maghiară din Lipova. Am învățat eu ceva ungurească și în școala confesională, dar nu ca să vorbesc. Aici să cerea răspunsuri numai în ungurească. Î-mi era greu și cu mine desperase și tatăl meu, că nu voiu putea presta examenul cu finea anului. Mai cu trudă, mai cu oare de privat, cu finea anului am trecut cu succes, nu prea minunat, – dar am fost promovat pre clasa a doua. Am continuat deci clasa II^a și a III^a în Lipova la școalele ungurești, civile. În anul al treilea, – pre clasa III^a, – ajunsesem, – nu primul, – dar dintre

scolarii cei buni. Eram al șeptelea ori optălea din clasă. Privatim de pre clasa primă încă învățam regulat și limba latină și carele era în scoalele civile numai studiu facultativ. Să vede de aici, că părinții aveau cugetul a me crește și mai departe. Latina nu eră studiu greu, dar fiind obiect de învățământ numai facultativ, nu prea me oboseam mult cu ea. Profesorul eră deplin mulțumit să-și capete plata, – un florint la lună, – căci nici el nu se prea forță mult cu noi. Aceasta scădere în viitor mi-a cauzat multă muncă și greutate. În anul scolar 1884/1885 părinții mă dau la carte românească și după ce am prestat un ezamen de primire din limba latină, – pentru carele, – în feriile din vara anului 1884 – am fost pregătit de fiul învățătorului meu, actualul protopop al Timișorii, Dr. Traian Puticiu, – sum înscris în clasa patra la gimnaziul greco-catolic din Blaj. Acum aveam să me lupt cu două neajunsuri. Limba latină î-mi eră grea căci nu aveam bază, scurt nu eram acasă cu gramatica și sintactica latină. Me luptam apoi și cu limba maicii mele cu limba Română. Vorbeam în provincialismul bănașan și produceam ilaritate între colegi. Espresionile matematice încă îmi cauzau multă neliniște, căci me dedasem cu cele ungurești. Am biruit toate și cu finea anului scolar 1886/1887 am terminat clasa șeasa, tot în Blaj, cu calcul general bun. Aveam singur numai din limba latină suficient. Eram de credința ca o să întrerup aici clasele gimnaziale și o să mi să croească o carieră. Aveam în gând, ca cu șese clase să întru în pedagogia din Arad, de unde în scurtă vreme eșiam ca învățător. Eram mai modest și pre învățător î-l cinsteam mult. Scurt atunci aveam înclinare pre cariera de învățător. Azi sum bucuros, căci ca preot sum mult mai liber în acțiunile mele și statul nu are a să ingeră în lucrările mele. Servesc numai lui Dzeu, dar poate ca învățător eram necesitat a servi și mamonului. Părinții mei nici nu voiau să auză de preparandie, ci de și aveau lipsuri căci măritaseră pre sora mea și nu pre avea trecerea din trecut meseria lor, hotărâră că am se termin gimnaziul. Mie mi-a fost binevenită aceasta decisiune a lor și eram bucuros. În naivitatea mea visam numai ostași și doream atunci mult a fi soldat. Cu multă ambiție spuneam, că am să fiu ofișer. Rezonam scurt. Absolvez gimnaziul, servesc anul de voluntar și eată-me ofișer gata. Omul propune, Dzeu însă dispune. Când mi sa comunicat, că am să continu gimnaziul, am pus și eu părinților condițiunea că numai la Brașov, în marele gimnaziu gr. ort. român confesional. Convenisem când cu absolvarea clasei a VI a cu studenți din Brașov. Vedeam la ei o frumoasă cultură socială și istețime. Mi-au spus frumoasele libertăți de cari să bucură ei în Brașov și mi-au descris în colori vii frumuseșile orașului, bunătatea profesorilor, renumele bun al gimnaziului și altele. Atunci am luat deciziunea a stărui, ca numai la Brașov să merg. Părinții nu sau împotrivit și în Septemvrie anul 1887 m-am înscris pre clasa VII a al marelui gimnaz gr. ort. român din Brașov. În vara anului 1889 apoi am absolvat primind testimoniul de maturitate. La Brașov nu voi fi dovedit eu aceea diligență ca la Blaj, căci maturitatea o am prestat numai cu calcul general suficient. Au contribuit însă și la aceasta doaua împregiurări. Prima a fost însu-și ezamenul de maturitate, primul ezamen riguroz ce a trebuit să pretez, știu că eram cuprins de oare care frică și deci nici nu poteam răspunde la perfecție. A doaua împregiurare eră stricteșea comisariului ministerial prezent la ezamene. Era de o severitate ne mai pomenită. Parcă venise cu gândul să ne trântască pre toți și să nimicească fala noastră, unicul nostru gimnaz confesional complet, gimnaziul din Brașov. Severitatea lui o arată împregiurarea, că din 24, câți am fost pre clasa VIII a, numai 11 zi: unsprezece am prestat ezamenul, 13, și deci mai mult de jumătate, au căzut. Amintesc aici, că în 24 Ianuarie 1889 am fost și asentat și aflându-me la medicul apt, ca voluntar am fost suscept a întra la 1 Octomvrie 1889 la

miliție. Eram acum și terminat, dar și la început numai. Eră să-mi caut și aflu carieră. Din parte-mi doream mult să servesc anul de voluntar la miliție și apoi să me înscriu la universitate facultatea de medicină. Mama mea eră hotărât contra la aceasta și zicea că numai militar să nu me vază. Tatăl meu încă eră contra, căci acum meseria mergea și mai slab, ear ca voluntar, – deși pre spesele statului, – și la universitate să cer spese mari. Aveam și mai o soră numită Iulia, azi măritată după învățătorul Eremie Popoviciu din Valcani, ea să ridică față mare și deci părinții îngrijorați și de viitorul ei, căutau ca în creșterea mea cât să poate numai să facă economie. În anul școlar 1889/1890 deci me înscriu la teologia din Arad, ceea ce a fost spre deosebită plăcere a mamei mele. Am urmat regulat cursurile și în vara anului 1892 am absolvat cursurile teologice cu calcul general laudabil. Încă în toamna anului 1892 în luna Septemvrie m'am supus examenului de cvalificațiune preoțească pre carele l-am trecut cu calcul general distins. În urmare luându-se în conziderare cvalificațiunea mea anterioară, din partea comisiunei sum declarat apt pentru aplicare la vre-o parohie de clasa primă. Eram deci acum gata cu totul, având și carieră. Îmi plăcea mult să scriu, de aceea în vara anului 1889 după absolvarea gimnaziului am stat 6 săptămâni în cancelăria dlui Dr. Ioan Suci din Arad, vărul cumnatului meu. În feriile anului 1890 am fost 2 luni în cancelăria notarială din Dorgoș, aproape de Lipova. În feriile anului 1891 am stat două luni în cancelăria notarială din Secaș, între Lipova și Lugoj. Cu 1 Ianuarie 1892 am fost aplicat, – deși eram încă teolog pre cursul III^{lea}, – ca scrietor ajutător în cancelăria conzistoriului nostru din Arad. Scriam acolo zilnic dela 4-6 oare după amiază și de multe ori chiar și nainte de amiază. Eră deci să rămân în cancelaria conzistorială până ce me voi preoți, dar obvenind o împregiurare, pre carea voi descrie, prea bunul Episcop diecezan Ioan Meșian, din precauțiune și până la liniștirea spiritelor ne demite acasă. Între românii cari sau dus la Viena să prezenteze Monarhului Memorandul Românilor, în anul 1892, erau din Arad, avocatul și membrul comitetului național Aurel Suci și profesorul de teologie și călugărul Vasile Mangra. Întorși aceștia din Viena, furia maghiarilor nu avea margini. Îi inzulta în stradă și îi scuipau în localurile publice. Sermană Europă, Asia și cultura ei î-ți produce rușine! – Noi, cei ce absolvasem deja teologia vre-o 4-5 prieteni buni, am eșit din Seminar, – având acum deplină libertate, – și am mers la o bere în restaurantul, – din colțul stradei Forray, – Wittmann. Cu săptămâni însă nainte fierbea Aradul, – înțeleg șoviniștii patentăți și fabricați, – de dorul de a-și răzbuna asupra Românilor cari au cutezat a merge cu plânsoare la împăratul și încă la Viena. Seminariul nostru î-l numiau ei cuib de vespă, și deci aveau să-l nimicească. Făceau însă numai gură, încolo erau foc de paie și fricoși al naibei. În o seară voiau să spargă ferestrele dela Seminar, – săși iee dela ele satisfacție poate, – și deci însuflețiți pre un moment în piața libertății, la statua martirilor lor 13, de vre-un orator inconștiu și dornic de minunății, să îndreaptă spre Seminar. Făceau gură mare, când însă au fost ajunși în apropierea Seminariului li eră frică să se și apropie de el. Noi în Seminar eram pregătiți, vedeau ei ce nau mai văzut, dar Dzeu a vărsat în inima lor frică ear pre noi ne-a scăpat de o faptă, carea potea să aibă grave urmări. Măne zi seara, și deci după aceasta întâmplare mai mult ridiculă, eram în suspomenitul restaurant la bere. Eram eu, colegii mei Romulus Vășan, Ioan Papp și Livius Beleş și stăteam la masă cu vre-o 2-3 teologi absoluți din trecut și cari erau prin Arad în aplicațiune. În numitul restaurant Românii î-și aveau masa lor separată, noi însă din modestie și mai mult din stimă față de marii români Oncu, Suci, Mangra, Ciorogariu, S.C. Popp și alții, ne-am luat loc la o masă retrasă. Simțeam că fierbe ceva în

aer, ne mirosia noaună că să pregătește ceva, dar nu știam anume că ce? Am convenit deci cu toții, că așteptăm să vedem și noi ce va să fie. Minune mare! Cum erau să se abată voinicii dela săvârșirea faptelor mari? Să aranjez deci o demonstrațiune contra Românilor și cari ocupau masa românească din amintitul restaurant. Acum cu atât mai vârtos am stat și noi să vedem ce va fi? Românul, fire pacinică dela natură, solvește în cinste costul consumației, părăsește restaurantul și trece la o cafenea din apropiere. Tumultul după ei, înjură și vociferează de să să prăpadă lumea. Noi urmăm Românilor, cuprindem o masă pre terasă și ne comandăm câte o cafea neagră. Românii în cafenea sunt înzultați și deci părăsesc cafeneaua cu scopul de a merge acasă. Tumultul înjură, strigă și e turbulent din cale afară. Noi pre o cale mai scurtă ajungem de loc în urma familiei Oncu și a profesorului Mangra cari acum nizuiau spre locuința Oncului. Înjurăturile curgeau gârlă și de odată să începe și încăerarea. O începuse colegul Belej și în urmare tumultul să opri pre loc. Urmarea a fost, că mâne zi foile tribulau, că teologii au făcut tocană, ori mai bine papricaș, din Unguri și că zac mulți cu rane grave produse de cuțite și stilete în spital. Colegul Beleş scăpase cu o rană la mâna dreaptă, degetul mare, și în învălmășală îi căzuse briceagul din buzunar. Din nefericire pre briceag era scris numele proprietariului. Aceasta era corpus delicti și deci dăi apoi la cercetări prin Seminar după cuțite și stilete. Sau aflat apoi, că Ioan Papp, Liviu Beleş și eu în seara aceia am fost afară din Seminar și deci asupra noastră a căzut suspițiunea. Eram deci luați la ochi și pentru încungiuirea eventualelor neplăceri, eu și colegul Ioan Papp, – până la alta dispuseșiune, – am fost absolvați de a mai scrie în cancelăria konzistorială. Ca urmare deci am părăsit Aradul și am mers acasă la părinți. După 4 luni, adecă în Noemvrie 1892, am fost de nou aplicat ca scrietor în cancelăria konzistoriului nostru Aradan, unde am stat până prin 1 Maiu anul 1893. Epilogul tulburărilor descrise mai sus a fost, că eu și colegul meu Ioan Papp, – după ce al doilea coleg Livius Beleş sa sinucis, – am fost citați în toamna anului 1893 la judecătoria regească din Arad. Aici acuzatorii sau acuzat între olaltă și deci noi cei acuzați am fost absolvați. Colegul Beleş desigur de teama acestui proces și-a curmat firul vieții. În earna anului 1892 mi sau făcut ofertul să competez pre parohia redusă, și deci unică, din Remetea Timișană. Am competat și am fost declarat ales. Eră însă o puternică partidă mie contrară, și acestia, din răzbunare, voiau a trece la biserica greco-catolică. Eram tinăr și începător și în urmare mai bucuros am abzis de parohie, decât ca pre urma mea să să producă nemulțumiri. Chiar în timpul acesta era scris concursul pre capelania temporală în Lipova, – comuna mea natală, – și ascultând rugămintea mamei mele am competat. În Dumineca V a a marelui post din anul 1893 sa ținut alegerea și unde am fost ales cu o majoritate de preste 180 voturi față de alți doi recurenți. Am solvit spesele alegerii din Remetea în suma de 50 florinți și am remas ca căsătorindu-me să-mi ocup postul de capelan temporal, pre lângă veteranul preot din Lipova, Iosif Suciu.–

Duminecă după sărbătoare Sfinților Apostoli Petru și Pavel m-am căsătorit, ear în 18 Iulie a aceleia-și an 1893 am fost prîn Înalt Prea Sânția Sa Domnul Episcop Ioan Meșian hirotont întru diacon și mâne zi în 19 Iulie 1893 hirotont întru prezbiter. În urmare numai decât mi-am ocupat postul și în procsima Duminecă am și săvârșit prima liturghie, după ce am fost temeinic instruat din partea emeritului paroh, – pre carele î-l înlocuiam în funcțiuni, – Iosif Suciu. La 15 August 1893, în praznicul Adormirei Născătoarei de Dumnezău, – fiind și Hramul sfintei biserici din Lipova, – am fost prin Protoprezbiterul tractual Voicu Hamzea întrodus după toate formele și

solemn ca preot-capelan în Lipova. Aici, și în aceasta funcțiune, am stat până la 10 Martie a anului 1896, când fiind ales, tot preot capelan temporal, – am trecut la Nerău și unde me aflu până în prezent. În Nerău am fost primit cu multă bucurie și credincioșii erau cu deosebită Dragoste față de mine, ba sunt și azi. Am avut însă a și îndură grele cercări. După ce-mi pierdusem doi prunci, o fetiță și un băiat, aceasta cercare în 4/16 Iunie 1899 devine pentru mine fatală, căci î-mi reposează și soția și ajung în starea tristă, grea și pentru preot nimicitoare, a văduviei. Întrerump aici aceste date, remanând, ca următorii de vor afla de bine să le continue. La întrarea mea în parohia noauă Nerău, programul meu de păstorire eră foarte scurt: desconziderarea intereselor mele și apărarea cu căldură a justelor interese a parohiei, parohienilor precum și a singuraticilor. Întru împlinirea acestui program și promisiuni am ajuns, în foarte multe rânduri, a me certă cu administrația foarte mașteră pentru noi Românii și carea pentru răzbunare să mobilizează toată adecă: notariul comunal, protopretorele cercual, sub prefectul și chiar prefectul comitatenz cerând venerabilului Conzistor a me strămuta din Nerău, fiind periculos. Ma uimit mult, că nu întrase și Ministrul cu autoritatea sa în aceasta afacere. Atunci am zis: “apa trece pietrile remân” și sau dovedit, că ei cu toții au plecat, sau dus și se vor duce încă, eu însă sum tot aici. Cauzele pentru cari am fost luat la ochi din partea organelor administrative, să vor vedea mai târziu.

Învățătorii

În capitolul intitulat “Școala” am aretat, că începutul aceleia cade cam prin anul 1774, căci la anul 1791 aflăm în Nerău pre poate primul “magister”

1. *Ioan Voinoloviciu*. Datele cu referință la acest învățător, pre cum și la alții următori, lipsesc cu totul. Tot ce am putut afla despre dânsul e notița din vechiul Triod, în carea sânгур zice despre sine la începutul anului 1791 că “sânt de vrâstă de 18 ani – Care me aflu în comuna Duga-Sela magister.” Sub cuvântul “magister” nici că să poate înțelege alta, decât învățător. E deci bine definit că la 1791 în comuna Nerău era învățător Ioan Voinoloviciu și originar din învecinata comuna românească B. Comloș. Va fi fost sigur Voina dar fiind pre acele timpuri și curentul pre cum și mania sârbizărei, a devenit Voinoloviciu. Zice că “e de vrâstă de 18 ani, care me aflu în comuna Dugo-Selo magister”. Eu înțeleg, că de 18 ani funcționează, ca învățător în comuna Nerău. De sustă aceasta, apoi cu drept cuvânt putem afirmă, că dânsul a fost primul învățător în Nerău. Nu am putut afla când a încetat a funcționa și că s’a mutat din Nerău, ori la ajuns aici moartea.

În “Margaritul lui Zlatoust (Ioan gură de aur) se află la contrafața paginei 112: “Normalinși Petru Subu fiind învățător în satul Dugoseliște la anul 1804”, va fi fost deci și el învățător.

2) În protocolul circularilor din anul 1810 să află o “înstințare”, respective un conspect despre scoala din Nerău, cu datul 28 Februarie 1810. Din acest conspect să vede, că la 1810 eră învățător în comuna Nerău *Petru Popoviciu* originar din comuna Murani. La 1810 eră de 25 de ani de etate și funcționa în comuna Nerău de 4 ani. A ocupat postul deci prin anul 1806. Nu am aflat, că oare a murit aici ori sa strămutat la alta stațiune.

Tot în “Margaritul lui Ioan este învățător un Ilie Suan... la anul 1822, vezi paginile 179 și 180.

3) Pre un liturghier am aflat următoarea notă: “Aceasta liturghie este a sfintei biserici a răsăritului ce are Hramul Sfintei Pogorârei Duhului Sfânt care să află în Dugaselo la 1829 scris de Mateoviciu Ioan fiind învățător. Deci în

1829 eră învățător *Ioan Mateoviciu*. Nu am putut afla însă de când și până când a stat în Nerău. Numele originar a acestui învățător a fost Miculescu ori Niculescu. Nu putea să le sârbizeze aceste nume și deci oficios î-și luă numele de Mateoviciu. Acesta să pare a fi stat mai mult în Nerău fiind înrudit cu familia preotului Oprean de atunci. Lui îi urmează mai târziu un fiu.

Dela bătrânii comunei am aflat următoarele date cam puțin esacte, ba unele și problematice.

4) Să afirmă că ar fi servit un an ca învățător, și un oare care *Nicolae Popoviciu*, un strănepot de a familiei preoților Popoviciu.

Poate că este Necu Popovici care în “Mărgăritarul lui Zlatoust” scrie la contra pagina 222, că a fost în anul 1857.

5) A funcționat apoi *Ioan Stoian*, căruia îi urmă

6) *Pavel Drăgan*. Despre acest învățător să afirmă a fi originar din Nerău. Moare la anul 1860 și deci îi urmează:

Poate că este Sasu Drăgan carele face o notiță în “Margaritul lui Ioan Zlatoust” la anul 1853

7) *Valerie Miculescu* un fiu de a învățătorului Ioan Mateoviciu de prin anii 1829 și înrudit cu familia preotului de atunci Oprean. Funcționează în comuna Nerău numai un singur an, căci bolnăvindu-se merge în comuna Pesac unde are un frate preot și unde și moare.

8) *Teodor Dan*, altcum numit și *Danescu* urmează ca învățător și funcționează din 1862 până prin 1871, când de bună voie să strămută la Checia-română unde și moare. A stat în Nerău vre-o 9 ani în care restimp îi sa născut 6 prunci, 4 băieți și 2 fete. Soția lui eră din familia Mateoviciu-Miculescu și eră și înrudit cu familia preotului Oprean. Despre acest învățător să spune a fi fost bun și diligent. Poporul l’a iubit și stimat căci la moartea lui, deși ger și eamnă grea, merg vre-o câteva sânni cu credincioși să aziste la înmormântare.

9) În anul 1871 funcționează în mod provizoriu și numai un singur an *Dimitrie Petroviciu*, mai târziu învățător în Sân-Nicolaul-mare.

10) În anul 1871 ori 1872 este ales învățător un fiu al comunei Nerău cu numele *Pavăl Băran* născut la 1840 în Nerău din părinții Cuzman și Maria. A venit în comuna sa natală din Satul-mic de lângă Lugoș. În timpul cât a funcționat acest învățător, ba mai bine, la începutul funcționării sale, să edifice scoala noaună. Acest învățător nu eră înrudit cu familia preotului Oprean și deci avea să sufere. La început mai puțin dar mai târziu tot mai mult. Acuzele multe a-le preotului î-l siliră, – după un serviciu de 8-9 ani, – să-și dee în anul 1880 demisia, când să strămută la Pesac ear mai apoi la Gruin, tractul Belinșului, unde moare în 1903.

11) În anul 1880 să alege de învățător *George Minișan*. Acesta petrece în comună numai vre-o 4-5 ani, căci în 1885 să strămută la Cenadul-sârbesc, unde î-l ajunge moartea la anul 1889. Despre el să spune a fi fost învățător bun, diligent dar și sever. Eră și cântereș bun și de aceia credincioșii î-l și iubiau mult. Să vede că eră și mai emancipat, căci nu poate suferi despotismul preotului Stefan Oprean. Să produc ear neînțelegeri și acuzări, terorizări, înfruntări publice ba chiar și amenințări, căci precum spun oamenii, învățătorii ajunse la culme desperat și în un moment de furie luase arma spre a ucide pre preotul local spre a să curmă cu toate. Spre fericirea lui, unii parohieni să pusără în

calea lui, î-l abătură dela planul lui păcătos și î-l opriră de a săvârși o faptă cu urmări grave. Acestea sau petrecut în o Sâmbătă după amiază și după vecernie. Va fi avut și preotul motivele sale, dar precum să spune eră foarte aspru. Pentru liniștea proprie și mai mult pentru a încungiu răul cu urmările lui poate dezaastroase, abzice și să strămută la Cenad.

12) Urmând abzicerea în decursul anului școlar, să institue pre anul școlar 1886/1887 de învățător substituit *Gligorie Palici*. Acesta funcționează numai anul școlar 1886/1887, căci publicându-se concursul, în 29 August 1887 să alege de învățător

13) *Petru Băran*, fiul fostului învățător în Nerău Pavel Băran și în urmare originar din Nerău și el. Petru Băran sa născut în comuna Satul-mic în apropierea Lugojului la 8 August 1867, unde părintele lui eră învățător. Când părintele lui deveni învățător ales în Nerău eră de 5 ani. Aici î-și petrecuse copilăria și prima instrucție a claselor primare o primi dela tatăl lui. După terminarea claselor populare a trecut la Macova (Makó) unde a absolvat și una clasă gimnazială. În timpul acesta cade strămutarea tatălui lui din Nerău și deci și el trecu cu studiul în institutul pedagogic din Arad. În anul 1886 cu finea lunei Iunie absolvă și primește absolutoriul și prestând examenul iea și diploma de învățător. După absolvare în 15 Octomvrie 1886 este denumit învățător provizoriu în comuna Sat-Chinez, tractul Timișorii, unde funcționează până la 30 August 1887. Fiind postul de învățător din Nerău vacant și scris pre el concursul, și avându-și leagănul părintele lui în comuna Nerău recurge pre acest post la carele mai competase și fostul suplent Gligorie Palici. De sigur, la inzistința preotului, dă aceuia o declarațiune în scris, de a să supune întru toate aceuia, și a fi sânguincios, când apoi în sinodul parohial din 29 August 1887 este ales aproape cu totalitatea voturilor, având contra candidatul 1-2 voturi. Alegerea nu să protestează și deci să aproabă. La 1 Septemvrie 1887 î-și ocupă deci postul ajungând a propune în acea-și scoală în carea și-a început instrucțiunea, și a prelege de pre catedra de pre carea a primit însu-și cele din tâiu cunoscințe. Servește până în prezent. Învățătoriul Petru Băran are norocul ca în anul 1907 comuna Nerău figurează printre primele cari urca salariul învățătoresc la minimul prescris în art. de lege XXVII din 1907, la 1000 adică: una mie Coroane. La finea anului 1909 beneficiază deci în salar 1000 Cor., iar cvinvenale 500 Cor., încălzământ 70 Cor., tacsă pentru conferințe 50 Cor., pentru scripturistică 10 Cor. și cvartirul nou, încăpător și frumos constătător din 3 chillii, cuină, cămară etc. Prin anii 1889 ori 1890 să căsătorește cu Sofia fca învățătoriului din Sent-Andras, de lângă Timișoara, Savu Miescu. Din această căsătorie ii să nasc 4 prunci, remănându-i în viață cu finea a 1910 un băiat și o fată. Remâne și las urmașilor întregirea acestor date în viitor.

Momente de bucurie

Primul moment de bucurie a comunei Nerău și în urmare și a locuitorilor, a fost însu-și strămutarea lor din vechiul Nerău de lângă Lipova în noaua lor comună Dugosello, numită după locul ce-l părăsiseră, tot Nerău. Dacă conziderăm că sufereau în Nerăul Lipovei mult și încă de "plaga", strămutarea lor la Dugosello, întâmplata chiar cu voia și la cererea lor, a fost motiv și cauză spre a cauza momente de sinceră bucurie.

În anul 1810, zidirea sfintei biserici, deși le costase mari și multe jertfe, încă a fost un moment foarte lucid și de mare bucurie pentru comună. Îmfrumșetarea casei lui Dzeu urmată prin anii 1830-1836 de asemenea.

Emanciparea bisericii noastre de sub ierarhie străină, devenirea ei liberă și autonomă prin reînființarea vechii Metropolii, va fi cauzat și Nerăului aceia-și bucurie, de carea radiă întreaga noastră biserică prin realizarea marelui opere a fericitului Metropolit Andreiu Baron De Șaguna.

Fiind locuitorii Nerăului economi, lucrători de pământ, recoaltele bune a-le anilor mânăși încă le va fi cauzat bucurii. Am aflat anii 1883, 1888 și 1896 bogăți în recoalte. Anul 1907 a fost bun în recoalta viilor căci s'a produs mult și aveau strugurii preț mare, 10-12 cruceri chilogramul de struguri.

Moment de bucurie e și împregiurarea, că în anul 1876, în Sâmbăta Rusaliilor, prea bunul Episcop Ioan Meșian, întreprinzând vizitațiune canonică atinge și comuna Nerău și astfel împărtășește pre fii lui sufletești, pre locuitorii din Nerău, De o deosebită bucurie având oaspe atât de plăcut și atât de rar și iubit. A petrecut însă timp scurt săvârșind numai vecernia când apoi a trecut la B. Comloș.–

Momente de adevărată bucurie și mândrie națională română vor fi fost alegerile de deputați din anul 1869. Nerăul încă î-și va fi avut partea sa, căci a avut fericirea a da mandat, pentru dieta Ungariei, dimpreună cu celelalte comune a-le cercului Săn-Nicolaul-mare, unui mare Român, lui Vichentie Babeș. Fiind marele luptător Vichentie Babeș ales și la Sasca, în ședința dietei dela 10 Maiu 1869 abdice de mandatul cercului Săn-Nicolaul-mare și carele deci devine vacant. La noaua alegere apoi e ales marele Român Eugeniu de Mocsonyi. Cercul electoral Săn-Nicolaul-mare, – pentru noi Românii pre atunci, – eră un cerc tare și sigur pentru Români. Arondarea noaua a cercului însă descoperă comunele tari Românești Igriș și Sarafola și adaugându-se și alte comune cu locuitori de naționalitate streină cercului de formațiune noauă, să slăbise colosal elementul național Român și deci în neputința lor nici că mai căutară Românii a să reprezenta în parlament prin deputat de neamul lor. Ar fi fost aceasta o zădarnică nizuință căci elementul Românesc eră copleșit de cel șvăbesc, carele deveni cel mai prielnic și mai de ajutor sprigin pentru protejarea streinului oligarh. Mai târziu să va vedea, că Românii mai cercaseră odată a recuceri acest cerc, dar fără rezultat.

Bucuria va fi cuprins inimele locuitorilor din Nerău și atunci, când prin anii 1880 ori mai târziu au putut alege de notar comunal pre un Român, pre fiul comunei lor pre Ioan Oprean, fiul preotului din Nerău în acel timp, Stefan Oprean. Bucuria lor la alegere fú mare, dar bucuria lor să prefăcú preste vre-o 10 ani în întristare, precum să va vedea în capitolul viitor.

În anul 1894 comuna bisericească română î-și împlinește un dar de mult dorit și așteptat prin aceia, că în scopul întăririi sfintei biserici să cumpără pre seama ei complecsul de 12 jughere catastrale pământ. Aceasta să întâmplă când eră președintele comitetului parohial George Mezin. Laudă să cuvine lui și membrilor de comitet de atunci, căci au fost cu inimă față de sfânta biserică și de alta parte nu au lăsat ca pământul, proprietatea Românului să între pre mâni streine. Au cumpărat acest pământ dela locuitorii Români George Stefan, Toma Crișan și Andreiu Cioban, dela fiecarele câte un ozmac cu prețul de 300 floreni ori 600 Coroane jugherul. Prețul pământului a fost parte plătit, parte însă a ramas în datoria cu carea eră încă de vânzători însărcinată aceasta proprietate. Cu economizări și solvindu-re regulat ratele de amortizare în anul 1906 să achită întreaga datorie și astfel sfânta biserică devine proprietara a 12 jughere fără nici o sarcină. Potea sfânta biserică să dispună de proprietăți și mai mari, dar indolența oamenilor a oprit aceasta. Vezi celea descrise în capitolul viitor în aceasta materie.

Locuitorii comunei fiind agricultori, vor fi fost de sigur foarte bucuroși când recoalta anilor va fi fost mînoasă și bogată. Ani bogași în recoaltă să amintesc anii 1883, 1888 și 1896. Anul 1907 a fost bogat în recoalta viilor. Comuna recte locuitorii pentru a-și mări venitele au început a să ocupă și încă foarte intenziv prin anul 1904 cu vieritul. Sau plantat sute de jughere cu vișă de vie parte americană ultuită, parte însă, și cea mai mare, cu vechia vișă de vie europeană. Anul 1907 a fost pentru vieri an foarte mînos. A fost recoaltă bogată și prețul strugurilor eră mare. Spre ilustrare amintesc un singur și cel mai bun caz. Un esarîndator a unui jugher catastral din sesiunea parohială, după ce l-a plantat în anul 1905 primăveara cu vie, în anul 1907 a luat prima recoaltă. A vîndut struguri din acel jugher de pămînt de 2600 adecă: doauă mii șese sute Coroane. Jumătate sesiune de pamînt sămănată cu grâu și cucuruz, cu greu îi dădea acel venit. Notific că strugurii aveau în acel an prețul de 22 fileri cei negrii și 24 filleri cei albi per chilogram. Strugurii de masă sau desert erau cu 24-30 fileri chilogramul. Anul 1907, pentru vieri, au fost un an splendid cu recoalta lui, ba chiar vinul avea o calitate foarte bună, și ca urmare naturală mult căutat, de unde și prețurile foarte mari.

Momente de bucurie au fost alegerile de învățători și până în prezent unica alegere de preot, cea dela anul 1895.

În anul 1893 să înființează în comuna Nerău corul vocal bisericesc. Mai mulți credincioși iubitori de biserică și artele frumoase, contribuesc între olaltă și pre spesele lor proprii angajează pre un conducător de cor, anume Dimitrie Gherga dela Chizărtău și astfel pun bazele primului cor bisericesc și carele eră în patru voci și cor bărbătesc. După instruire de 2-3 luni, cântă pentru prima oară în sfînta biserică spre generala bucurie și mîndria parochienilor. Singurul carele nu sa bucurat, ba voia în germene să sugrume și înădușească aceasta frumoasă și lăudabilă pornire, eră însu-și preotul Stefan Oprean, carele sfîntă datorință avea a sprigini aceasta noauă instituțiune din parohie. Corul fu instruat de conducător cu răspunsurile: "Doamne îndurate spre noi". Atît îi trebui preotului. Produse scandal în biserică și apoi voi cu ori ce preț a desfința corul. Eră adecă ca să se cânte: "Doamne milueștene". Motiv în sine ridicul și carele avú ca urmare tulburări și neliniște în parohie. Mulțămîtă ceriului dreptatea și adevărul triumfără și corul remase și pentru mai departe spre mîndria comunei bisericești. Dintre coriști vre-o 4-5 indivizi sau angajat a luá instrucțiuni separate spre urmă apoi ca conducători și instructori ai corului. Toți au fost necisatați a abzice de acest plan rămânînd singur numai tinerul cel mai cu inimă, mai sîrguincios și mai cu iubire față de cor, tinerul *Silvius Mezin*. Acest tiner atunci copilandru ear az bărbat plin de multă iubire și dornic de muncă, prin studiu privat î-și înmulți în măsură foarte frumoasă cunoscințele mai mult din diligență privată și pre spesele sale proprii. Instruase mai multe liturghii, între cari unele artistice și grele, precum și mulțime de cântări lumești frumoase, cu cari a predat un număr frumos de concerte spre fala comunei noastre bisericești și a neamului nostru Românesc. A instruat apoi și cor micst atît pentru sfînta biserică, precum și pentru cântări lumești. Cu un cuvînt muncise mult și cu frumos rezultat. Râvna lui față de cor, precum și rea voința unor oameni îl desgustară ba chiar să și bolnăvi. În anul 1908 fiind morbos și suferind părăsi corul carele în lipsa conducătoriului să disolvă și el. Cu finea anului 1909 să constitue un nou cor, carele e instruat de un măestru de cor tot dela Chizărtău cu numele Manea. Membrii corului fiind puțini progresează cam anevoie, cu toate acestea învață o liturghie noauă și unele cântări lumești cu cari să predă un concert carele aduse frumoase venite conducătoriului Manea. Instructorul părăsește

comuna și corul rămâne cam debil. În membrii corului eră mare bunavoința, dar erau puțini și de aici slăbiciunea lor. Vechiul și vrednicul conducător Silviu Mezin din iubire față de biserică, precum și în vederea jubileu de 100 de ani a sfintei biserici, – pre când s-a invitat și prea bunul nostru Episcop diecezan pentru a sfinți biserica, – să pună din nou în fruntea corului și sperăm că corul va reveni ear la starea înfloritoare de mai nainte.

Donățiunile făcute pre seama sfintei biserici în cursul anilor, sunt cuprinse în “cartea de aur” a parohiei și induse acolo an de an.

Moment însemnat și de bucurie sunt și întemeierea de fundațiuni, un ce necunoscut până la anul 1899.– Prima fundațiune o întemeiază fericita parohiană Ana Mihaiu. Îmi permit a descrie modul întemeierii acestei fundațiuni. Ana Mihaiu născută Ilin eră originară din B. Comloș. Să măritase la Nerău după bunul econom Filip Mihaiu. Dânsa încă avusese zestre frumoase și prosperaseră. Bunul Dzeu nu ia binecuvântat cu următori și fericita Ana eră bolnăvicioasă. Eră tuberculoasă. Ca preot foloseam ocazia și îi puneam înainte a nizui pentru mântuirea sufletului ei recte îi puneam nainte fericirea vecinică. Îi ziceam des, că iubirea lui Dzeu și a casei Lui e mare virtute și de mare folos omului pentru viața vecinică. Dânsa înțelegându-me mi-a promis a testă ceva pre seama biserice, căci își prevedea sfârșitul. În un rând făcuse testament dar de sfânta biserică î-și uitase. Bunul Dzeu o mai întări pre câțva vreme și convenind i-am vorbit de greșala ce a făcut, călcându-și promisiunea prin aceia, că pre seama sfintei biserici nu a testat nimic. Î-mi ceru sfatul, ce să facă? I-am răspuns să nimicească testamentul făcut și la timpul său, simțindu-se rău, să facă un alt testament și când să caute a-și împlini promisiunea. A purces întocmai sfatului meu, nimici testamentul făcut și promitea că î-și va împlini promisiunea. În primăvara anului 1899 sâmțindu-se slabă face din nou testament și de astadată î-și împlinește și promisiunea. Testează pre seama sfintei biserici suma de 600 Coroane specificând, că 400 Cor. au să formeze o fundațiune cu numele ei și din procentele acestui capital are anual a i-se funcționă în sfta biserică părăstas pentru odihna sufletului ei; ear pre suma de 200 Cor. să se procure un policandru pre seama sfintei biserici. Să urmează întru toate dorinței fericitei repodate și astfel în anul 1902 după aprobarea literelor fundaționale din partea Ven. Conzistor, să întemeiază prima fundațiune a comunei bisericesti Nerău sub numirea:

Fundațiunea “Ana Mihaiu”

Scopul fundațiunei e arătat în literele fundaționale, (vezi în arhivul parohial actul Nro 7 din 1902) ear administrarea fundațiunei să face în senzul instrucțiunei venerabilului Conzistor și carea e în vigoare.

A doaua fundațiune e:

Fundațiunea “Gligor Crișan”

Gligor Crișan eră originar din Nerău. La început eră om serman și a fost greu cercat de Dzeu. Cel ce mânăște Acela și înveselește. După timpuri grele și zile noroase venise și pentru el zile mai senine. Progresă mereu și î-și făcuse și o stăricică mai bunișoară. Cercetă cu multă sîrguință sfânta biserică și eră din cale afară mândru și bucuros când preotul î-l cercetă. Ajunse a fi ales epitrop al doilea la sfânta biserică și de aici contactul mai des cu preotul. Folosită bine ocaziunea, acțiunea are și rezultat. Ascultă sfatul și fiind bolnav, prin testament, testează sfintei biserici din averea sa un jugher de pamânt catastral. A doaua fundațiune e deci mai mare și mai frumoasă. Moare la

începutul anului 1905 și conform testamentului și dorinței sale ultime, biserica devine proprietara a unui jugher de pământ cu acel adaus, că în faptica posesiune și mai bine folosință, va intra numai după încetarea din viață a soției lui Marta Crișan născută Lucaciu, căreia îi lăsase până va fi în viață dreptul usufructului. Scopul fundațiunei și aici e săvârșirea anuală a părastasului pentru odihna sufletului fericitului fondator și a soției sale. Litere fundaționale până în prezent nu sau compus, dar îndată ce va beneficia sfânta biserică și de roadele acestei fundațiuni, prin litere fundaționale să va regulă administrarea fundațiunei a doaua fundațiunei: “Gligor Crișan”. Și aici, întocmai ca la fundațiunea “Ana Mihaiu”, să va căuta a să satisfacă dorinței fericitului fondator de o parte, de alta însă a să asigură și sfintei biserici cel puțin jumătate venitul fundațiunei spre întărirea aceleia. Anatema asupra acelora cari vor purcede altcum și în defavorul sfintei biserici. Venitul va fi frumoușel el și scopul fondatorului a fost și spriginirea bisericei. (vezi literile fundaționale Nro 39/1913)

“Casa Națională”

O dorință bine simțită și arzândă a parohienilor cu adevărată iubire față de aproapele, față de tineretul din comună, avu ca urmare zidirea salei de joc seu “Casa națională”. Oferindu-se ocaziunea bine venită, parohia cumpără casa de sub Nrul 2 anul 1901 cu suma de 2400 Cor. După ce să compune planul și preliminarul de spese pentru edificarea salei de joc și după ce să aproabă acestea prin Venerabilul Conzistor aradan, în primăveara anului 1903 *să începe edificarea ei și la 15 August 1903 să predă*, cu solemnitatea cuvenită, destinațiunei sale. Suma necesară la edificare, de 5000 Cor., sau aruncat asupra parohienilor, după proprietatea lor, în decurs de trei ani de zile consecutivi. Materialul de asemenea a fost transportat de parohieni. Edificarea a întreprins-o măestrul zidar din Nerău Mihael Ebinger. Scopul edificării acestei sale de joc a fost în locul prim împregiurarea, ca tineretul să se scoată din birt seu crijmă și să se petreacă fără beutura și în urmare a să desvâșă de o datină urâtă, patima condamnabilă a beției. În trecut jucau tot la birt. În rândul al doilea a fost și necesitate a să edifică aceasta sală de joc. Jucă tineretul în birtul mare, birtul domenial, pre carele î-l ținea în arândă un Șvab și ca toți consătenii lui de o limbă, eră și el un dujman pronunțat al neamului nostru Românesc. Când numai ii veniă lui bine și pre motive de multe ori proaste, ba chiar nebune, scotea tineretul afară din birt și îi îndruma să joace afară. Altă dată ploua și atunci invită tineretul șvăbesc, ca ei să joace și ca urmare ai noștrii erau neceistați să abzică de plăcerea juvenilă a jocului, căci sala eră cuprinsă ear afară ploua. Cazuri de acestea obveniau apoi și în timp de eamnă. Sau mai luat apoi în conziderare și aceia, că chiar jocul e bine să fie și să se țină între împregiurări sanitare. Sau edificat sala mare și înaltă, încăpătoare, ca aerul să fie în totdeauna curat și lumina să pătrundă în măsură suficientă.

Pre frontispiciul salei de joc, în partea spre biserică, singur numai din mândrie națională, sau aplicat următoarea inscripție:

“Casa Națională”

“a bisericei greco-ortodoxe române din”

“Nerău 1903”

A stat aceasta inscripție, fără a scoate nimănuui ochii, mai bine de un an de zile. Când sau aplicat aceasta inscripțiune nu ia trecut nimănuia prin minte macăr, că va fi socotită și cvalificată de ofenzatoare și periculoasă. În o bună zi ne trezim cu un rescript dela pretura cercuală din Sân-Nicolaul-mare, prin carele comuna bisericească este provocată,

ca în decurs de 24 ore, să depărteze aceasta inscripție, căci în caz contrar să va depărta pre cale administrativă ori mai clar, prin organele administrative. Motivele erau, ca aceasta inscripție e vătămătoare pentru stat și integritatea lui și că o casă națională numai poate în aceasta țară ezistă și aceia are să fie “casă națională maghiară”. O prostie, o măgărie patentată maghiară și numai din un crer săc potea să iese o astfelu de judecată scrintită și mai cu seamă în seculul numit al luminelor. Nu eră însă pericol, nu era nici ofenză, ci eră scurt numai răzbunare la mijloc. Răzbunare provenită dela notariul comunal un Șvab murdar și renegat și carele folosea toate ocaziunile numai a-și răzbuna asupra noastră a Românilor. Nu ne remasă alta de făcut, decât ultimul remediu, apelațiunea. Am apelat deci la vice-comitele comitatului Torontal, de unde am fost respinși. Am apelat și la ministrul de interne, arătând că noi nici nu am cugetat a ofenză ori a periclită statul. I-am spus, că sala de joc am botezat-o “Casa națională”, ear prin scrierea: “a bisericei greco-ortodoxe române din Nerău”, am voit a aretă numai a cui proprietate e ea. În forul ultim însă, durere, am fost earăși respinși și deci decisul preturei cercuale s’a ridicat la valoare de drept. Eră adecă, că ori depărtăm noi inscripția, ori administrația prin organele ei. Când am fost apoi provocați a o depărta, am răspuns scurt, că noi am pus-o și cui nui place, ieio jos sau depărteze-o. În acel timp, adecă anul 1905, eră întreaga antiste comunală compusă numai din Români buni și vrednici. Singur numai șvabul notariu, – cel ce plănuise aceasta murdără răzbunare, – era strein de neamul nostru. Pre rând au fost toți provocați membrii Români ai antistei comunale, ca cu măestrul zidar să efeptuească depărtarea inscripțiunei; laudă și cinste lor, până la unul toți au refuzat. Sau angajat apoi de notariul un măestru zidar și carele a depărtat inscripția. Preotul i-a atras atențiunea zidariului, să depărteze cum știe inscripția, păretele însă să nu-l strice, că nu va fi bine de el. Înfricat bietul om, fiind de altcum și șvab fricos, a ras toate literile frumos până la părete. Făcută prima operație să potea încă destul de bine ceti întreaga inscripție. Notariul eră nemulțămît și deci ordonă văruirea inscripției. După aceasta a doaua operațiune să potea încă ceti inscripția tot binișor. Urmă deci și ultima operație, văruirea a doaua oară, cu coloare albă a inscripției și deci astuparea ei cu totul, urmând faptica departare a acelei inscripții periculoasă statului, dar nu prin noi și contrar voinței noastre. Ce eră să facem? Am urmat Mtuitoriului și am exclamat: “Doamne eartă-le lor, că nu știu ce fac!” Locul acela al inscripției a stat astfelu cum au fost, stropit și cu coloare deschisă până la 1909, spre mărturie vandalismului barbar, când apoi conziderând gravitatea serbărilor jubilar, în pragul cărora stăteam, am văpsit întreg edificiul cu o coloare și deci am acoperit și depărtat și ultimă urmă a barbariei aziatice. Ne-am înscris cu toții în inimele noastre frumoasa numire de: “Casa Națională” și o avem scumpă chiar prin pornirea lor murdară și chiar în ciuda lor.

Biblioteca poporală-parohială

“Minte, mărită nație Românească!” exclamă fabălistul Cichindeal, și deci și noi voind a împreuna binele cu folosul, frumosul ori plăcerea cu câștigul, am creat “Casei naționale” încă o menițiune, frumoasa menire a luminărei minții. În anul 1904 am pus bazele bibliotecii populare, ca proprietate a parohiei greco-ortodoxe române. Începutul a fost foarte modest, precum să va vedea. Corul bisericesc prefăcându-se în diletanți, mulțămîtă și onoare conducătoriului lor Silviu Mezin, prin aranjarea de concerte și petreceri realizează venite frumoase. În anul 1903 contribue din economizările lor cu frumoasa sumă de 400 Cor. la edificarea “Casei naționale”, ear în anul următor jertfesc

100 Cor. pentru procurarea de cărți. Pun deci ei primele baze la biblioteca parohială-poporală. Preotul alege cărțile necesari și comandază chiar pre suma de 100 Cor. cărți. Eră un început modest, dar frumos și lăudabil. Preotul iă în mâinile sale afacerea și prin mijlocirea vărului său din România, Dl *Aurel Mircea* pre atunci profesor, azi însă director la preparandia de stat din Craiova (România), mijlocește un ajutor de 200 Cor. dela Liga culturală secțiunea Craiova pre seama bibliotecii, și pre care sumă sau procurat un frumos număr de cărți literare. Tot prin mijlocirea numitului Domn să mijlocește frumoase ajutoare de cărți dela Academia Română din București, secțiunea numită: “Casa scoalelor” din ministeriul cultelor din București, dela firma editoare Socec tot din București și dela firma editoare “Samitca” din Craiova. Mulțumită acestora, azi ne mândrim cu o frumoșică bibliotecă, sperând a realiza prin dânsa frumoase rezultate sufletești, ceea ce dee bunul Dumnezeu. În anul 1908 apoi, pre cheltuiala sfintei biserici, sau compactat toate cărțile pentru a fi de o durată mai lungă. Instituțiunea aceasta e încă noauă și deci nici nu să poate vorbi de binefacerile ei. Locuitorii însă să folosesc de bibliotecă și sperează ca în viitor fructele ei să fie folositoare. În anul 1908 am primit și din partea “Asociațiunei pentru cultura și literatura poporului Român”, o frumoasă donațiune de cărți pre seama bibliotecii. Vom nizu, ca și pentru viitor vom căuta a o spori în continu, la ce sunt rugați și urmașii conducători ai parohiei.

“Asociațiunea”

Îndată cu estinderea binefăcătoare a “Asociațiunei pentru cultura și literatura poporului Român”, asupra tuturor părților locuite de Români din Ungaria, acea influință binefăcătoare neamului nostru să estinsă și asupra părților locuite de noi, pre aceste plaiuri din marginea Românizmului. La început aceasta măreața instituțiune eră puțin cunoscută prin părțile noastre, ear membrii ai ei erau pușini și foarte sporadici. Să constituise cam prin anii 1898-1899 despărțământul Săn-Nicolaului-mare și deci și “Astra” devenind mai cunoscută, fú mai cu căldură îmbrățișată. La 1905 apoi, ținându-și și despărțământul Astrei adunarea generală anuală în Nerău, comuna noastră să constitui în agentură. Constituirea aceasta a agenturei s’a întâmplat în anul 1905 în ziua a doaua de Sfintele serbători a-le Pogorîrei Duhului Sfânt cu frumoase festivități. Seara a fost un bine reușit concert și o foarte succeasa petrecere. Sub scutul “Astrei” să contemplează înființarea unei societăți de lectură, pentru folosul locuitorilor Români din aceasta comună, precum și pentru a să face cunoscută literatura noastră cu deosebire în serile lungi de earnă.–

Alegere de deputat

În primăveara anului 1906, după ce sau dizolvat dieta vechie, sau și ordonat alegeri noauă. Să mai repetează încă odată momentele de mândrie națională din anul 1869. Intrând Românii în activitate și mai cu seamă, ca promisera tot spriginul și unii locuitori, – germâni dar de origine franceză din comuna Tribswetter azi Nagyösz, – să candidează la deputație fiul comunei Nerău, avocatul Dr Nestor Oprean, cu programul național Român. În tot cercul Românii sau portat foarte brav, nici 5 procente din totalitatea alegătorilor nu a părăsit steagul desfășurat din nou. Erău trei candidați și adegă: contele Alecsandru Nako cu program guvernamental și carele spesase bani grei. Să zice că preste una sută mii Coroane; al doilea eră Dr Nestor Oprean candidat cu programul partidului național Român; al treilea eră un avocat de origine bulgar din Beșinova cu program Kossuthist. Animația între Români eră foarte mare. Intrarea candidatului naționalist Român Dr Nestor Oprean în comuna Nerău, a fost o

întrare adevărat triumfală și cum rar sa mai văzut. În marginea satului a fost așteptat cu muzică și călăreți și între sunetele marșului “Deșteaptă-te Române” și bubuitul traserilor urmat de peste 200 trăsură, prin poartă triumfală și ploaie de flori î-și face intrarea în comuna sa natală, în comuna care la primit și salutat cu deosebită dragoste. Ridicase mult nimbul acestei sărbări concetățenii germani din Nagyösz, cari au însoțit pre candidat din comuna lor la Nerău, cu cel puțin 80-100 trăsură. Aveam frumoase speranțe, dar neam înșelat, căci afară de Români au votat cu candidatul nostru puțin germani și și mai puțin Sârbi. Dintre votanții Români din Nerău, toți au votat cu candidatul Român, afară de doi uitați de sine. Unul Nicolae Băran a votat din dușmănie, ear altul Eremie Bucur din prostie. Alegerea sa ținut în 16/29 Aprilie 1906 și carea sa terminat cu învingerea contelui Alecsandru Nako. Contele Nako promise ceva peste una mie voturi, D' Oprean a primit 502 voturi, ear Kosutistul ceva peste 300 voturi. Contele Nako a putut să-și mulțamească învingerea lui nu meritului, nu talentului și nici unei părți bune și sănătoase, fără numai banilor împrăstiați din greu. Avea interes să spezeze, căci dorea o mărire deșartă și mult costisitoare. După ce a fost ales, fu numai decât denumit de guvernator al orașului și litoralului Fiume și în urmare abzise de mandat. În 2/15 Iunie 1906 să țină deci a doaua alegere fără a mai candida și Român. Din unele părți să motivă nepășirea Românilor cu împregiurarea, că blamăm steagul. Să susținea adecă că de astadată poate vom avea mai puține voturi ca la 16/29 Aprilie. Motiv acesta cam slab și ridicul căci la a doaua alegere banul, – ochiul satanei, – nu avusese influință așa mare și rol așa de înșămnat. Motivul adevărat însă eră lăcomia și pofta de câștig chiar a celor chiemați de a povățui poporul. A urmat o destrăbălare între Români împărțindu-se în doauă tabere și spriginind doauă partide streine și dușmane neîmpăcate neamului Românesc. Vina au portat-o și o va purta singur numai conducătorii Români. “Mulți chiemați, dar puțin aleși”, zice Mântuitorul, adaug însă din parte-mi, că și mai puțin sunt cei cinstiți și cu adevărată iubire de neam. E bun poporul Românesc, e turmă aleasă; dar sunt slabi păstori, mârșavi conducătorii!

Esposiția jubilară din București

În anul 1906 regatul vecin, România liberă și frații noștrii de un sânge, prin esposițiune sărbau jubileul de 40 de ani dela urcarea pre tronul țării lor al regelui lor mult iubit *Carol I.* Pentru România eră acesta moment însemnat, ear pentru neamul Românesc mai eră înșămnat împregiurarea, că în regatul liber România să serbă aniversarea a 1800 adecă una mie opt sute de ani dela descălecatul legiunilor Romane pre aceste plaiuri sub conducerea marelui *Traian*. Eră păcat strigător la cer, ca comuna Nerău să nu iee parte la aceste sărbări mărețe. Sub conducerea preotului și a învățătorului opt locuitori ai comunei să asociază unui grup mai mare de escurzioniști și trecând granița, admiră frumusețele României și a-le esposițiunei din București. Dela graniță, la Verciorova primirea nea fost impunătoare. Gara eră frumos povazată cu steaguri trei color și ne ieșise în cale prefectul județului cu corul vocal din Turnul-Severin. Aproape în toate localitățile mai mari am fost primiți cu multă dragoste. Muzică militară, societăți cu drapelele, îmbrățișări și sincere urări de bun venit. Sosiți la București am avut o primire splendidă. Muzica militară și mai multe cuvinte de salutări sincere. Pre străzi aclamări și ploauă de flori. Orașul eră splendid povazat în cinstea noastră, – a fraților Bănățeni, – cum ne ziceau cu multă dragoste. Dela gara de nord am parcurs pre jos calea până la Metropolie, în frunte cu muzica militară. La Metropolie să sevârșise o rugăciune de mulțămă

și pentru sănătatea noastră de arhiereul vicar al Metropoliei, cu frumoasă asistență. Un preot ne salută foarte călduros și după ce sărutăm icoanele și moaștele, – pare mi-să a sfintei Philotea, – suntem călăuziți la seminarul central, unde ni s-a gătit prânzul. După mâncare am fost conduși la cvartire o parte în institutul, – pare mi-să Nădejde, – ear cei mai mulți în scoala “asociațiunii pentru cultura poporului Român”. Apoi în corpore am vizitat o parte a espozițiunei. În două zile, și adevărat nainte de amiază, am vizitat momentele mai însemnate ale Bucureștiului precum: Biserica Domnița Balașa cu așezemintele ei, palatul justiției, palatul poștelor, cassa de depuneri, banca națională unde ni s-a arătat tezaurul țării și imprimarea valorilor de hârtie, Ateneul, Academia, Universitatea, scoala de agronomie dela Herestrău și altele. Preste tot am fost încântați și uimiți de splendoarea și dimensiunile mari ale edificiilor, precum și de buna orânduială ce am văzut. După amiază cercetam espoziția și vizitam paviloanele, cari de cari mai frumoase, cari de cari mai prețioase. Pavilionul regal ne atrase mult atențiunea. Acolo erau steagurile ori drapelele cari au fost martore crudelor atacuri de 1877 din jurul Plevnei. De ar ști ele vorbi, am fi petrecut săptămâni întregi în societatea lor spre a ne povesti cruzimile războiului, de a ne povesti vârtutea dorobanșului Român, carele prin tăria lui, prin puterea și dăruirea lui, prin voința lui de fier, prefăcând principatul în regat, pre principe în rege încoronându-l cu coroana câștigată cu vitejie pe câmpul de luptă și schimba sclăvia patriei lui scumpe și iubite în neatrănare. Deși fără viață acele drapele, noauă însă multe neau spus și frumoase simțeminte și amintiri nea revărsat în inimi. În ochi însă lacrimi, lacrimi de bucurie și mângăiere. Mai erau acolo decorațiunile cari frumos, plăcut și pre înțelesul tuturor ne spuneau faptele mari și vârtuțile rare și multe ale regelui mult iubit *Carol I.* Ne încântă mult produsele locuitorilor dăstori ai României, bogăția solului și apelor României și buna organizare a armatei, apărarea țării. În o seară plăcută am fost oaspeții primăriei orașului București, cari ne-au dat un splendid banchet în onoarea noastră și unde sau tostat din ambe părțile cu mult avânt. Cu multă căldură și mare înusflegire vorbise bătrânul profesor de universitate Tocilescu. A urmat apoi o feerică iluminare a terenului espoziției și ca carea nu cred a mi să mai oferi a vedea.

În una zi des de dimineața cu trenul sau făcând eșcurziunea la Târgoviște și de acolo la Mănăstirea dealului unde să păstrează craniul marelui erou Mihai numit Viteazul, craniul aceuia carele avu fericirea ca pre un timp să unească sub sceptrul său pre toți Românii, craniul acela care prin mișelia lui Basta, căzând pe câmpia Turzii. Aici după ce să săvârșind un părăstas seau panachidă pentru marele și viteazul voevod Mihai, profesorul Tocilescu ținuse o frumoasă și foarte avântată vorbire asupra marelui erou. Rar ni s-a dat să auzim o vorbire așa de măreață, o istorie atât de clară și nepărtinitoare, o critică așa de aspră și meritată pentru dușmanii marelui erou și în fine o durere exprimată în cuvinte atât de simțitoare și emoționatoare pentru pierderea prea timpurie și mișeleasca omorâre a aceuia de carele să cutremurase însăși puternica și păgâna semilună. Priveam craniul cu oarecare emoțiune și ni s-a părea că vedem pre marele Mihai ca pre un sfânt, ca pre un arhangel năntea noastră. Eram voioși la sosire, că ni s-a da puțința a vedea de aproape craniul eroului mare, o dorință ferbinte ni să realizează, dar eram foarte întristați și mănâniți de tragicul sfârșit al eroului mare și mai presus de toate eram din cale afară porniți și înfuriați de mișeleasca lucrare a arhimielului Basta. Vecinica lui pomenire cântată de toți a fost singurul tribut ce am putut aduce noi Românii de sub oblăduirea aceuia al cărui înaintaș poate avuse rol însemnat în crima mare de pe câmpia Turzii.

Întorși seara la București am luat parte la o reprezentațiune teatrală în grădina Oteteleșan. Să reprezenta operata: “De-ași fi rege” și încă de cele mai de frunte puteri a-le teatrului național. Eram în mare confuzie sufletească. Auzeam cântările frumoase și artistice, vedeam mișcările și reprezentarea piezei și încă în dulcea noastră limbă română. Parcă fusese scurtă pieză, să terminase pre în grabă. Doream să fie o vecinicie.

Mâne zi apoi des de dimineața am luat trenul spre a cercetă una dintre cap de operele României, Curtea de Argeș, opera măreață a meșterului Manole și jertfa Domnului Voda Negru și a domniței Despina. Cetisem mult de acest sfânt locaș mai cu seamă cu ocaziunea sfințirii lui din 17/24 Octomvrie 1886, după ce din nou fu restaurată de urmașulu Negrului, atunci regele României Carol I. Cunoșteam acest măreș locaș al lui Dumnezeu din ilustrațiuni și deci dorul de al vedea eră nespus de mare. La gara Pitești suntem întâmpinați de mulțime de cetățeni în frunte cu muzica militară, carea urcă în tren cu noi și ne însoțește spre Curtea de Argeș. Intrăm apoi cu trecul pre valea Argeșului, o vale pitorească, o vale de o rară frumseță. Dorul de a vedea biserica măreață ne răpea paciența de a contempla și aprejiă după merit frumsețile rare și de multe ori chiar încântătoare ale acestei văi. Frumoasă a fost și frumoasă va fi aceasta vale, căci Negru voda “pre Argeș în jos, pre un mal frumos” clădisă frumoasa lui biserică și tot din acest îndemn o restaurase urmașul lui Carol I. Ajunși în gară ne dăm jos cu toții.

Chiar la început ne bate la ochi gara, un edificiu foarte drăguț și edificat cu mult gust și pricepere. Difere cu totul de celelalte gări din țeară. Am fost binevențați de primariul și conduși în grădina publică unde ni sa servit prânzul. Sub durata prânzului ne delectă muzica militară din Pitești și un taraf de lăutari din localitate. După prânz apoi în frumoasă ordine și cu muzica în frunte ne-am luat drumul spre a ne realiză dorința și a ne împlini scopul al acestei escurziuni. Treceam prin comună unde eram întâmpinați de locuitori cu sincere urări de “bun venit”. Fetițe drăgăleșe în frumosul și pitorescul costum de Argeș ne dădeau buchete de flori cu frumoasa și nefățărita agrăire: “bine a-ți venit”. De ne-am fi putut deschide inimile noastre, numai atunci să potea vedea faprice de ce simțeminte eram cuprinși. Eșisem afară din comună și înaintam frumos pre sub arcuri triumfale și în sunetele vesele a-le muzicei. După o mergere de aproape de jumătate de oară, să zăresc turnurile măreșului locaș și înaintând întrăm în o frumoasă grădină, bogată în flori, carea împrejmuște biserica și ne aflăm în fața ei. Eram în fața operei celei mai desăvârșite, priveam cu nesaț cea mai perfectă lucrare de arhitectură. Eram emoționați până la lacrimi și rugi ferbinți îndreptam cătra bunul Dzeu carele ne-a învrednicit a vedea aceasta mare, frumoasă și rară minune. Cu sfială și adevărată evlavie urcăm treptele și întrăm în interiorul bisericei. Toată ființa ni să sgudue de priveliștea ce ni să înfățișează și fior de frica lui Dumnezău ne captivează. Eram cuprinși de simțeminte de nedescris și ne cugetam în sfere nepătrunse de mintea omenească. Eram în estaz din carele ne trezise glasul arhidiaconului: “binecuvântă Părinte!” Să începuse o rugăciune de mulțumită și pentru sănătatea noastră. Răspunsurile le dădea corul bisericei și carele eră de o frumsețe rară. După terminarea rugăciunei ni sa arătat obiectele de valoare rară a bisericei între cari și sfânta evanghelie lucrată și scrisă cu mâna de a doaua Despină, de regina Elisaveta. Treceam din emoțiuni în emoțiuni, astfelu încât după un timp de una oară, ne sâmșam foarte obosiți de zgudirile dese sufletești produse de impresiunile celor ce văzusem. Ne-am recreat puțin sufletește în mirosul plăcut al florilor din grădină dar tot admirând esteriorul sfintei biserici, recorindu-ne cu apa din izvorul numit după meșterul zidar Manole. Ne-am

luat ca suvenir câteva flori din grădină și luându-ne adio dela acest sfânt locaș, cu durerea în inimă pentru că î-l părăsim, ne-am reînapoiat la gară și la București. În întreaga viață nu vom putea uita acea măreață și înălțată zi, când bunul Dumnezeu ne-a învrednicit de acel deosebit dar al Său, ca rugăciuni de mulțumită și prea mărire să-I aducem pentru vederea celei mai frumoase biserici, a celei mai perfecte opere omenești și a celui mai splendid locaș de închinare. Îi mulțumim cu atât mai vârtos, cu cât Curtea de Argeș e o biserică a legii noastre drept credincioase și sângura mântuitoare și mai e apoi o biserică a neamului nostru Românesc. Lăudat fie Dumnezeu carele a dat putere omului a creă astfeliu de monumente spre lauda Lui și spre mândria neamului!

După un somn recreator mâne zi dimineața la 6 August, Schimbarea la față, urcăm trenul spre Constanța spre a vizită portul de mare și o altă minune mare a României, podul dela Cernavodă. Sboară trenul cu noi preste mînosul șes și cu încetul ne apropiăm de falnic Istru, Dunărea de azi, martora tuturor pasurilor neamului nostru Românesc. Ne apropiăm urcând de Cernavodă și în zare ni să înfățișează podul “Carol I”. La pod coboram din tren și privim aceasta modernă creațiune a omului. Aceasta puternică întrupare a genului românesc ne dă impresia că ne aflăm în o lume de vraj, că ne aflăm în fața unuia din acele poduri minunate de argint, de cari ne vorbeau poveștile în copilărie. Frumos î-l descrie Al. Vlahuță acest pod în opul său “România pitorească”, când zice: “Picioarele de sprigin, zidite’n peatră, sunt așa de departe unele de altele ș’atât de înalte, încât toată uriașa împlătitură de fier, pre care aleargă zguduitorul trenuri, pare că plutește în aer, ușoară ca o dantelă. Acum cele două maluri să împreună pentru totdeauna sub măiestria acestui neperitor arc de triumf, închinat bătrânului Danubiu de poporul care atâtea veacuri a luptat alături cu el, și de atâtea ori și-a amestecat sângele în undele lui pentru ocrotirea civilizației apusene.” Precum și pentru ocrotirea legii creștinești și apărarea aceleia de furia păgânătății. Prin acest falnic pod România ține în brațele sale Dobrogea. “Acum România întinde asupra ei brațe de fier preste valurile Dunării, și, cu drag strângându-o la sinu-i, mândră, încrezătoare, privește înaintea-i deschise lărgi porțile răsăritului și calea nesfârșită a mărilor.” Urcăm trenul și continuăm drumul apropiându-ne Constanța și tot odată și de mare. Marea din tren ne apare ca o deasă pădure de stejar și de o culoare verde întunecoasă, e marea neagră. Constanța, în vechime Tomis, localitate veche, localitate unde marele poet al latinității Ovidiu î-și petrecuse exiliul său și unde gingașul poet al Romei î-și plângea durerile în sângură. Suntem foarte amical primiți și după ce vizităm orașul, luăm prânzul oferat de primăria orașului. După amiază cercetăm baia de mare “Mamaia”, o instalațiune cu totul nouă și foarte frumoasă, o baia de mare arănată după cele mai moderne cerințe. Spre recreare ne scaldăm. Spre seară imbarcăm pre vaporul “România” carele luă drumul spre capitala Turciei, Constantinopol, vechiul Bizanț. Pentru mulți a fost un greu drum acesta, având a suferi din cauza boalei de mare. Aspectul Constantinopolului de pre mare e foarte frumos și impunător, dar când e omul în lăuntrul lui să trezește și î-și pierde toată plăcerea de murdăria stradelor și de mulțimea cânilor cari copleșesc stradele. Am vizitat renumita biserică a Sfintei Sofia, azi moșee turcească și carea impune mult prin dimensiunile ei și arta arhitectonică. Vandalismul păgânilor a ruinat mult și a luat toată splendoarea ei. La reîntoarcere ni sa dat a cunoaște și furia mării deslănșuindu-se o furtună. Pre vapor, în mijlocul mării, pre timp de furtună cunoaște omul micimea sa. Îi lipsește de sub picioare pamântul solid și teama îi cuprinde inima. În astfeliu de caz și stare cunoaște omul cu adevărat pre Dumnezeu și îi să închină în forma cea dorită de El, adică cu Duhul. Ne aflăm apoi ear în București unde pauzăm o zi.

În monumentală zidire “Arenele Romane”, construite pe teritoriul expoziției și în stilul arhitectonic vechi, seară de seară se predă un frumos prolog, decorat cu admirabile tablouri în natură. Să predă adecă pieza: “Prolog la povestea neamului dela Traian la Carol I, 106-1906”, admirabila operă versificată și în șesesprăzece cânturi a lui V. Leonescu și T. Dușescu-Dușu. Leonescu declama cu voaceai puternică câte un cant și apoi la fine în acordurile muzicii să înfățișă în tablou prin persoane vie, portul original al acelor timpuri cu oameni ori femei cari aveau multă asemănare cu persoanele ce reprezentau. Cantul prin în frumoase descrieri să ocupă cu intrarea marelui Traian în Dacia. A fost un entuziasm de nedescris aparința divului Traian pe un frumos cal alb ca neaua și urmat de legionarii sai, toți în costumele lor antice. Cantul al II lea prezintă așezarea legiunilor Romane în Dacia Traiană. Cantul III cuprinde năvălirea Barbarilor în Dacia Traiană și așezarea Slavilor. În cantul IV să descrie voievodatele Române ale Basarabilor și năvălirea Tatarilor. În cantul V să descrie propășirea pacinică a Voivodatuului țării Românești. În al VI lea descălecătoarea Moldovei, legenda zimbrului și cum î-și fac Românii casă. În al VII lea Turcii în Europa, Mircea-Vodă Basarabul și cruciada dela Nicopolii. În al VIII lea Vlad Țepeș și Stefan cel Mare, Matei Corvin și Albert al Poloniei. În al IX lea Mihaiu Viteazul cu cele trei coroane, unde să zice:

“Dupe-atâtea mari izbânde, câștigate’n mari prigoane,
Mihaiu-Voda se’ncunună strălucit cu trei coroane;
Iar sub sceptru-i stă tot neamul Românesc, ce-i rânduit
Pre pământul dintre Tisa pân’la Nistru’n răsărit!
Ceas măreț, l’al cărui sunet, sfânta neamului dorință,
Sub Mihaiu Biruitoriul falnic și-a luat ființă!”

Înfățișarea Mareliu Mihaiu, aprig și iute ca fulgerul, stârnește un entuziasm de nedescris. Cantul X versifică pacea și progresul având conținutul Mateiu-Vodă Basarabul și Vasile-Vodă Lupul. Pravila și Școala. Să zice:

“Cum purced din vremuri grele zilele scăldate’n soare,
Astfelu din război purcede pacea binefăcătoare.
Șoarta ridică pre tronul celor două țări surori
Doi luceferi, de făclia propășirii purtători;”

Cantul XI să ocupă cu Tudor Vladimirescu și viteji lui panduri. În cantul XII e descrisă Unirea principatelor Române sub Domnul Cuza. Până cu finea acestui cant toate persoanele ce înfățișau portul, datinele și spiritul acelor veacuri defilau în ordine pre înaintea lui Traian. În canturile XIII, XIV, XV și XVI e versificată venirea lui Carol de Hohenzolern întemeietorul dinastiei Românești, războiul neatârării, coroana regală de oțel, podul de preste Dunăre și patruzeci de ani de domnie glorioasă. Frumos să încheie cantul XV:

“Mulți vecini din câți pre vremuri năzuiau să bage’n plug
Cu Românul, socotindu-l vită vrednică de jug,
Astăzi vin și cer lumină din lumina românească,
Ce-o aprinse Vodă-Carol pre moșia strămoșească!”

Ultimele versuri a-le cantului al XVI^{lea} exprimă o ferbinte dorință. Eată-le, este a să înțelege Carol I:

„Preste Tine și Urmași-Ți Dumnezeu reverse-și harul
Să răsune iarăși bucium de-adunare’n tot hotarul,
Cum sună odinioară sub Mihaiu cel ne învins,
Ca pe’n treaga Românime să-Ți stea pururi sceptru’ntins!”

Ultimele scene erau reprezentate de o femeie ce simboliză sentinela Română. Eră în o trăsură antică Romană cu două roate, trasă de doi cai albi și pre o perină Ținea Coroana regală de oțel. Încheierea eră defilarea tuturor pre dinaintea coroanei de oțel. Tabloul eră admirabil și entuziasmul publicului azistent, de ne descris. Eră momente de puternice emoțiuni chiar până la lacrimi și erași de adevărată mândrie națională Română.

Am luat apoi preste Sinaia drumul îndărăpt spre caminele noastre. În Sinaia am fost primiți cu multă căldură din partea primăriei. O deputațiune să prezentă regelui, carele avú bună voința a să aretă dimpreună cu iubita regină poetă și mama răniților Elisaveta. După un prânz foarte bogat oferit de primărie, preste Predeal am trecut în patria noastră și ne-am despărțit și dus în toate părțile. Este preste puțința mea a descrie frumusețile pitorești a-le Sinaii și deci le retac mai bine, fiind de altcum de alții descrise cu multă iscusință. Din comuna noastră Nerău la aceasta frumoasă escurziue au luat parte următorii: preotul Silviu Bichiceanu, învățătorul Petru Băran, comerciantul Pavel Mihai și economii: Pavel Fumor, George Mezin, Eremie Fumor, Pavel Mezin, Filip Mihaiu, Șofron Băran și D’ Ioan Mezin. Cu o altă ocaziune apoi au mai escurs și Silviu Mezin și Eremie Mezin.

Comitetul filial al societății pentru fond de teatru Român

În anul 1909 cercetându-ne comuna Dl Aurel C. Bănuș, sa constituit în Nerău comitetul filial al societății pentru fondul de teatru Român sub președința preotului local. Sau înscris în total 6 membrii fondatori și 8 membrii pre viață precum și mai mulți membrii ajutători. Rezultatul pentru comuna noastră mică, după însa-și cuvintele directorului artistic Dl. A.C. Bănuș, a fost preste așteptare și pre deplina mulțămire a DSale.

Momente lucide și de sinceră și motivată bucurie erau apoi și luptele din comună pentru alegerea reprezentanților și antistiei comunale. Lupta să dá între noi Românii, pururea treji și dornici de drepturi și între conlocuitorii Șvabi, elementul cel mai prielnic stăpânirii vitrege a oligarhilor și opresorilor maghiari. Izbândeale noastre eră fala noastră națională. De aceste izbânde ne-am învrednicit în anii 1898-1908.

Puncte negre seau momente întristătoare

Cu durere și de acestea a avut parte mică comună Nerău. Au provenit ele parte din furia elementelor naturale, ca cercare Dumnezească, parte însă și dela oameni. După calitatea lor le clasez cum urmează:

I. Inundații

Pozițiunea topografică și joasă a comunei Nerău a adus cu sine ca aceasta comună să sufere de aceasta calamitate când mai greu, când însă mai slab. Locul mai adânc eră și natural să fie băntuit de aceasta calamitate cu atât mai vârtos, cu cât nu sa combinat nici plănuit, a să da apelor când ezundau o scurgere. Aceasta plagă însă, cam prin anii 1884-85, au fost sanată și încă în formă radicală, prin canalizarea hotarelor. De atunci nu au mai băntuit aceasta plagă și să speră, că nici nu va mai băntui cu furia ei din trecut, fără numai în cazul deacă bunul Dzeu va voi a ne cercă din nou. Comuna Nerău preste tot numai din una singură parte eră amenințată de acest pericol, și adevă

atunci când alvia Murășului ne mai putând cuprinde în sine mulțimea apelor, ezundă. Dela vărsările Murășului apoi urmă și inundațiile asupra comunelor vecine. Au fost pre vremuri mai multe ezundări, dar dintre toate de remarcat sunt următoarele două:

Anul 1816.–

Despre aceasta inundația las să vorbească însuși notițele contemporane, pre cari eu le-am aflat și adegă în Mineiul de Buda de pre luna Aprilie, unde în trei notițe să zice:

1) “Însemnare. Aceasta să știe și pruncii cei mici când au înecat satu Duga-Sela apa, de au venit dela Sân-Miclăușul-mare, de au umblat oamenii cu luntrea și cu vălele de au venit la biserică și au făcut și plută de băloani de au venit până la birt. Aici au stat Plaiurile, că au fost înecat satul dela biserică partea cătră Sân-Miclăuș toată și aceasta apă au venit la luna lui Februarie 25 și 26 și au venit apa aceasta la anu acesta 1816 și nu sau aflat oameni bătrâni să spună, că au venit apa în sat, care au fost de o sută de ani nu sau aflat să știe cineva așa apă cum au fost aceasta, că și pești au venit cu apa în sat de au prins oamenii și aceasta să țină minte carele va trăi, să spună aceasta la alt genunche de oameni carele să vor naște că au înecat satu Duga-Sela la acest an 1816”.

1) “Însămnare. La anul 1816 au fost vijulie rea la luna lui Ienuarie 16 dela miezul nopții au pornit și la 17 și la 18 au ținut vijulia și sau înecat multe oi și ciopoare sau înecat în apă și apa au venit în Sân-Miclăușul-mare la 29 de zile Ianuarie și au înecat Sân-Miclăuș și au picat multe case de apă și sau înecat și oameni au murit, care nau fost așa de o sută de ani cum au fost aceasta 1816.

3) “Aceasta să să știe că au venit apa dela Murăș pre la unca cea mare care nu sau aflat oameni bătrâni să spună că au venit apa pre la pauru popii să înece grâu la oameni și holdele la anul acesta 1816 la luna lui Martie 2 zile, aceasta minune nu sau aflat de o sută de ani să spună cineva că au venit apa pe aicea pe la unca cea mare nu sau aflat să audă cineva din oamenii bătrâni ei nu știu aceasta să țină minte și pruncii cei mici de aceasta apă la anul 1816 în Dugo-Sela în 13 Martie”.

Apa cu aceasta ocaziune desigur au fost mare și de o durată cam lungă. Desigur va fi ezundat Murășul pre la mijlocul lunei Ianuarie 1816 și va fi ținut până prin prima jumătate a lunei lui Martie. Că au fost apa mare, să vede din împregiurarea, că chiar oameni cari în 1816 erau de una sută de ani bătrâni, nu-și aduc minte să fi fost o ezundație așa mare. Deducem apoi, că înecat fiind satul, hotarul ori sămănăturile, – cel puțin cele tomnatice, – încă vor fi fost în mare parte subț apă, și deci recoalta anului 1816 în grâu va fi fost slabă de tot ori chiar nimica. Grele cercări pentru un serman popor agronomic. Fugise de furia Mureșului și de patria lor noauă tot aceasta plagă, – cauzată de același dușman al lor, – le causează după 50 de ani, acelea-și pagube și acelea-și calamități cari ii silesc a-și părăsi vatra lor, râvnind la mai mult bine!*

*În anul 1869 a fost o mare foamete, – precum să scrie în “Margaritul lui Zlatoust” la pagina 122, – între oameni și dobitoace, scrie Andrei Cioban.–

Vor fi urmat apoi și alte inundații dar nu așa mari. De o a doaua inundație mai mare de carea am aflat e cea din primăveara

anului 1881.

Românul zice cu înțeles alegoric, că: “pre unde a curs apa, va mai curge”. Aceasta alegorică zicere față de Nerău sa întâmplat și încă în înțeles verbal la a. 1881. Apa și-a avut tot izvorul cel vechiu Mureșul, ear calea a fost tot cea vechie. Alvia unflată a Mureșului nu mai putu cuprinde în sine mulțimea apelor ce să aglomerau și deci ezundase. Aceasta calamitate ajunsese comuna chiar în preajma marilor sărbători ale învierii Domnului, a Paștilor din anul 1881. Spre a să apără oamenii de acest rău, chiar în praznicul cel mai mare, cel mai luminat a Paștilor, lucrau din greu la dolmă, spre a opri cursul și în urmare și creșterea apei, de unde apoi apărarea și scăparea de nimicire a sămănăturilor. Mărturie trainică a muncii lor, în zi de praznic, e dolma dela nuca mare și carea vecinic va cuvânta următorilor zilele grele a le înaintașilor. Aceasta ezundare produse și încăierări și încă serioase. Locuitorii din Teremia-mare, – Marienfeld, – lucrau din greu la dolme spre a-și aperi avutul lor de furia acestei plăgi. Prin munca lor, cauzau pagube enorme locuitorilor din Nerău, cari doreau și munceau, ca cât mai grabnic apa să se scurgă. Nizuiu deci a nimici lucrările celor din Teremia-mare și deci schimbaseră și câteva focuri de pușcă. Nereenții voiau să dărime dolma făcută de Teremienți spre a avea apa scurgere, Teremienții însă o apărau zi și noapte. De aici apoi încăierările, cari însă nu au avut pre nici o parte victime.

II. Colera

Aceasta plagă grea și periculoasă grasase în comuna Nerău în două rânduri. Înțeleg aici Nerăul carele î-și are începutul prin 1760 și a cărui istorie ne și interesează mai mult. Prima coleră deci în acest senz a fost cea din anul 1831. Aceasta plagă a trecut în țara noastră din mult infectata Galiția. Sau luat măsuri de precauțiune de împedecare, dar răul și plaga nu a putut fi oprită. Sau estins preste părțile Ungariei mărginașe cu Galiția, de unde apoi și asupra altor părți a-le țării mai îndepărtate. Între ținuturile bătute de aceasta plagă a fost și comitatul Torontal și în urmare și comuna Nerău. În comuna Nerău însă se pare a fi grasat plaga aceasta în măsură mai mică, căci anul 1831 ne prezintă pentru partea Românească 63 de cazuri de moarte. Mortalitatea de altcum e destul de mare, căci sunt ani când pentru una mie de suflete cazurile de deces abia ajung numărul de 30.–

În al doilea rând aceasta crudă plagă e cunoscută sub numirea de

Cholera din 1866.–

Recoalta slabă a anului 1863 produse foamea anului 1864 și carea avu, – credem, – ca urmare și alimentarea cholerei din anul 1866. În anul acesta au fost cazuri de repausare 59 și deci e evident că nu va fi grasat în mod așa cumplit. Mortalitatea în cholera va fi jumătatea numărului decesurilor și deci e natural că nu a grasat prea mult.

Anii 1832 și 1867 cări urmaseră anilor de cholera încă vor fi avut între cazurile de decesuri și morți de aceasta plagă.

Fortuni seau vijulii

Furtuni mai considerabile precum și mai însemnate numără Nerăul mai multe. Prima e cea din Ianuarie 1816 carea au început în 16 lea la miezul nopții și au ținut și în 17 și 18. Despre aceasta vijulie parohul din Valcani pre atunci, ear mai târziu parohul Nerăului, în un vechi ceaslov, scrie următoarele: “La anul 1816 Ianuarie 16 noaptea la 3 ceasuri au început vijulia și au ținut până Marți adevă în 18 Ianuarie la 1 ceas după amiază și așa au fost de rea cât multe oi au perit și păcurarii or murit atunci și oile noastre și păcurarii o murit. Finu cu oile o remas în rât și

au vrut să vină acasă și așa au fost de rea vremea că ninge... și îi sor fost făcut picioarele cât niște butuci ge ghiață și au venit până lângă sat și nau mai putut merge mai departe și au murit. Însămnenez eu Ioan Oprean parohul din Valcani anu 1816 Ianuarie 21.” Aceasta notiță e făcută pentru comuna Valcani, dar din însemnarea de pre Mineiul de Buda de pre luna Aprilie să confirmă și pentru comuna Nerău, când să zice: “Însămnare La anul 1816 au fost vijulie rea la luna lui Ianuarie 16 dela miezul nopții au pornit și la 17 și la 18 au ținut vijulia și au înecat multe oi și ciopoară sau înecat în apă etc.”

A doaua furtună e cea însemnată de înv. Danescu recte Dan pre Mineiul lunei lui Decemvrie și unde numitul scrie: “Spre eternă memorie însămnenez, că la anul 1863 în 1 Decemvrie dela 9 ceasuri au început a să mișca aerul adecă au început a bate vântul întru atâta cât acoperișele caselor leau îmburdat, ba și fundonile și zidurile de peatră și crucile de marmoră le-au îmbordat și acela au fost vântul de mează noapte. Multe pagube sau făcut și pre Dunere. Dugosela în 1 Decemvrie 1863. Teodor Danescu m.p. Învățător.”

De a treia mare furtună, de durată scurtă însă, îmi amintesc și eu. A fost Duminecă nainte de nașterea Stului Ioan Botezătoriu, în luna Iunie 1897. Era chiar târg în Sân-Nicolaul-mare și să pornise pre la 6 oare după amiază și ținuse cam până pre la 10 oare noaptea. Vijulia a fost de o tărie mare, căci rupse și aruncă jos crucea de pre biserica romano-catolică, a descoperit mai multe case și smulse și pomi din rădăcine.

A patra furtună a fost prin Martie 1908. Aceasta încă au fost de durată scurtă, în schimb însă foarte vehementă. Au descoperit case, au îmburdat fundoni, au smuls arbori din rădăcini, au ruinat cu totul partea de-a supra a turnului sfintei biserici din Valcani. Cu o putere de nedescris la ridicat în sus și aruncându-l pre coperișul sfintei biserici cu așa putere de au stricat rău coperișul și au spart chiar plafonul din naia sfintei biserici. În gara căii ferate din Valcani apoi, vântul ori mai bine aceasta furtună a răsturnat de pre șine mai mult vagoane.

Foamete

Recoalta slabă și mizeră a anului 1863 avu de urmare lipsa de hrană din anul următor 1864 când izbucni foametea. Spun bătrânii ca recoalta anului 1863 a fost nimica. Un jugher sămănat cu grâu, abea a produs doauă chible și și acela eră de o calitate foarte inferioară. Cucuruzul nu sau făcut de feliu, tot asemenea și celelalte sămănături de primăvară. Lipsa eră deci mare și foarte simțită. Locuitorilor mai sermani li să împărțiă hrană dela casă comunală și unde să ferbea pentru ei. Cei mai bine situați luau bucate împrumut dela un anumit Frankl din comuna Mokrin. Ca să să vază marea lipsă amintesc, că un locuitor nu dintre cei seraci, măcinase ciocani de cucuruz, după ce despoiese bombole, și încă bătrâni din ani mai mânoși, și amesteca făina lor cu cea de grâu spre a o înmulți. Aceasta o întăreau mai mulți bătrâni ai satului.

Revoluțiunea din 1848

Despre acest moment istoric al patriei noastre am putut află momente foarte puține și mance dela bătrânii comunei. Oastea revoluționară maghiară, de bună seamă după înfrângerea ei la Szöreg aproape de Seghediu, să îndreptă în sus spre Murăș și ajunse la Cenadul-sârbesc, unde săvârși multe cruzimi omorând și aprinzând. Din Cenad î-și luară drumul preste Sân-Nicolaul-mare și deci să apropiară de Nerău. Pentru a încungiură locuitorii din Nerău, barbariile și cruzimile revoluțiunei, cu preotul în frunte au eșit naintea armatei, având copiii și stegulețe.

Preotul Ioan Oprean i-a bineventat în numele comunei întregi și deci crușară comuna de cruzimi. Ajunși în comună, pre locul din naintea morminților catolici au pausat cam dela 10 oare a.m. până la 2 oare după amiez. La 2 oare d.a. auzind pușcături din spre Beșinova bulgărească, în fugă mare părăsiră comuna și i-și luară drumul spre Teremia-mare. Tirării armata nu a comis și nici pagube nu au făcut. Tot ce au luat, a fost hrana lor. Eră cucuruzul bun de fiert și ne având vreme a-l ferbe ori frige, i-l mâncau crud cum i-l rumpeau de pre tuleu. Unde aflau însă lubenițe ori pepeni, le culegeau pre toate și le mâncau în drum. Spun oamenii că în aceasta trupă erau și pușini Români, dar în număr foarte disparent. Eră de sigur o trupă de strânsături ori mai bine adunături, căci mulți remaseră îndărăpt în comună și schimbându-și hainele militare ce celea cerșite de prin sat, dezertau. Că au suferit înfrângere să esplică de acolo, căci găsiră un ofițer mort, în urma ranelor primite, în viile Nerăului în o colibă. E crud războiul, dar mai crudă revoluțiunea! Au simșit-o aceasta multe comune și mulți cetățeni. Nerăul însă prin tactica conducătorilor, a fost scăpat de cruzimi și jafuri. Azi putem să-i lăudăm pentru fapta lor de atunci, dar să pot și critică; viitoriul însă și un istoric mai iscusit și mai competent va enunța sentința adevărată. Amintesc aici, că preotul aceluia timp, Ioan Oprean, era în mare nedumerire și frică izbucnind revoluțiunea. O întărește aceasta împregiurare aceia, că pentru justificarea dânsului luase dela preoții romano-catolici din Nerău și Teremia-mare un atestat, prin carele aceia confirmau, că preotul Ioan Oprean, e un bun patriot și cu merite față de școală. Alte date, cu privire la revoluțiunea aceasta și cari să intereseze de aproape comuna Nerău, nu am potut afla.

Înghiețuri și recoalte slabe

Înghiețuri vor fi fost mai multe, dar mai însămnate sunt celea din anii 1876 și 1909. În anul 1876 înghețase chiar în Joia Rusaliilor. Erau cireșele coapte și via eră mare. Acest îngheț a nimicit totul, ca poame, vie, legume, ba precum spun bătrânii a avut influință chiar și asupra sămănăturilor atât a celor de toamnă cât și asupra acelor de primăvară.

Înghețul din anul 1909 a ruinat în total viile. Erau frumoase lastarele de vie și promiteau o recoaltă frumoasă. Înghețul însă a nimicit toată recoalta astfelu, că pre un jugher de vie, abia sa produs un Hectolitru de vin. Acest îngheț a cauzat mari pagube locuitorilor din Nerău, căci aveau multe vii plantae și dela vii așteptau venitul principal.

Recoalte slabe au fost celea din anii 1863 carea avú de urmare foametea și celea din anii 1876 și 1909 produse de îngheț.

Mișcări prosiletistice (Unașia)

Comuna Nerău încă a fost molipsită de acest rău și adecă în trei rânduri. Cauza adevărată și carea a dat naștere mișcărilor prosiletistice eră ținuta și portarea despotică a preotului Ștefan Oprean.

Primele mișcări prosiletistice, adecă de trecere la unașie ori confesiunea greco-catolică, sau început în anul 1860 și eră în fruntea lor un anumit Iosif Popoviciu. Cauza adevărată, cari i-au îndemnat a trece la unire, eră despotizmul preotului în afacerile bisericești-scolare și tractarea, ba chiar perzecutarea formală a învățătorilor de cătră preot. Va fi contribuit mult apoi în persuadări dela unii străini și interesați în cauză și cari alimentau aceste mișcări cu multă predilecțiune. Era adecă însuși preotul greco-catolic din comuna învecinată B. Comloș și carele dorea mult

să desbina comuna bisericească Nerău. Scopul acesta însă nu sau potut ajunge, căci ne aflând unația teren prielnic și fiind de altcum și comuna ca atare mică, ori mai corect puține suflete, ba poate și în urmarea acțiunii salutare a superiorității, răul nu a luat dimensiuni mai mari și și cei puțini trecuți la unație ear sau întors în sânul bisericii strămoșești.

În anul 1865 și 1866 încă sau făcut treceri și încă în număr conziderabil. În fruntea nemulțămiiilor eră un anumit Filip Mihaiu. Ană la aceste mișcări dădu-se tot despotismul preotului Stefan Oprean. De astă dată eră mai serioasă mișcarea, căci venise chiar în comună preotul greco-catolic din B. Comloș și alimenta mult, cu sfatul și prezența lui, răul. Mulțămită însă harnicieii și tacticeii protopopului nou de atunci, Vichentie Șerban, carele necruțând ostănele, să pune în serioase pertractări cu frunțașii comunei și ca urmare a ostănelelor, restabilește ear pacea.

Cea mai însămnată mișcare au fost însă cea din anii 1888 și 1889 și când sau pus în fruntea nemulțumiiilor Pavel Fumor. Motivul a fost tot ținuta preotului Stefan Oprean și carele în mod despotic, – cu desconziderarea organelor parohiale competente, – administră singur averea bisericească-fondațională. Să afirmă că ar fi întrebuițat pre scopurile sale bani bisericești și că ar fi luat o sumă mai însămnată dela biserică sub titlul de ajutor pre seama Seminarului teologic carele să edifică în Arad. Aceasta sumă apoi ar fi transpus-o la Arad ca și donațiune dela sine, deși era luată din cassa sfintei biserici. Sau făcut apoi pre seama sfintei biserici doi prapori noi, cu suma de preste 200 floreni (400 Coroane) și cari spese au fost induse ori trecute de doauă ori ca erogate în socoșile a-lor 2 ani consecutivi. Din aceste motive apoi urmară un șir lung de arătări și plânsori la Ven. Conzistor din Arad, cercetări continue și proces disciplinar pentru preot. Preotul ca să-și răzbune, după terminarea sfintei liturghii, la împărșira anaforei, înfruntă și ocărea batjocurind publice în sfânta biserică pre capii ori conducătorii celor nemulțumii. Cu ocazia unei cercetări a escurs în comună administratorul protoprezbiteral, preotul din Toracul-mare, Paul Tempea. A adus cu sine și pre preotul din Toracul-mic, – azi protopopul din Orăștie, – Vasilie Domșa și carele a comis greșală și păcatul de neiertat, că a îndemnat pre cei ne mulțumii, că deacă doresc a-și ajunge scopul, – carele eră amovarea preotului, – să treacă la unație. Urmarea fú, ca să porni din nou, a treia oară, aceste mișcări. De astă dată însă în dimensiuni mari, căci au trecut mai mult ca jumătate din parohieni. Acum luă acest rău formă serioasă, căci cei trecuți căutau să-și aducă chiar și preot în sat. Urmase suspenziunea preotului Stefan Oprean și gratie tacticeii directorului seminarial de atunci din Arad, Augustin Hamzea, – azi arhimandrit și starișul mănăstirei Hodoș-Bodrog, – să restabili, – după multă muncă și ostănele, – pacea. Au început trecerile îndărăpt și astfelii și pentru a treia oară unația nu află teren prielnic în comuna Nerău. Eră de altcum și un păcat strigător la cer a să diviză în doauă confesiuni mica comună bisericească a Nerăului și carea numără abia una mie suflete. În timpul acesta cercase Dzeu greu pre preotul Stefan Oprean și astfelii să mai micșoraseră tăria pornirilor ostile lui. Au remas însă mulți uniți și cari abea prin anul 1896 sau reîntors ear în sânul străbunei biserici, la ce contribui mult alegerea și introducerea ca preot al alesului Silviu Bichiceanu.

Am zis mai sus, că preotul a fost greu cercat din partea lui Dumnezău. Cazul eră următorii: Preotul avea un fiu cu numele Ioan Oprean. A fost ales de notar comunal în Nerău și în urmare eră bine așezat și potea să aibă viitor. Mândria și despotizmul părintelui său le avea în măsură mult mai mare și pre lângă cari greșeli să mai adaugă și

acel rău că eră ușoratic. Cheltuia mult și deci căutase a-și și face mari venit. În scopul acesta recurse și la mijloace nepermise și în contrarietate cu legea. De frica lui, sermanii oameni făceau tot, ba chiar să supuneau chiar și în detrimentul și spre ruina lor. Făcea pre seama oamenilor descrieri de contribuțiune, pre cari însă el le încasă pentru sine. Fără drept întră în posesiunea realităților locuitorilor, ba chiar pre ne dreptul și intinidari lua dela oameni sume mari de bani și pre cari nu le mai plătea. Scăpă pre căi ilegale tinerii dela serviciul militar și alte multe fapte ne permise și contrare legilor. Urmarea a fost acuze continue, cercetări și proces disciplinar. Cu ocazia unei cercetări, un controlor a aflat mai multe libele de dare suspecte, în cari eră cfitată contribuțiunea, până când în protocolul principal eră descrisă. Controlorul le așezase pre acestea sub chieie remanând să cerceteze mai departe. În o noapte notariul, – carele eră deja suspendat, – spărgând zarul, scoate libelele cu pricina, le aruncă în foc și le arde. Spre nefericirea lui când jandarmii cercetează asupra furtului libelelor, dau de ele arse, dar tot întregi, prefăcute numai în cenușă în cuptoriul notariului. Sa dovedit deci că el le-a furat spre a-și ascunde și fapta. Numai decât e luat, dus la temniță preventivă și după pertractare judecat la 6 ani temniță ordinară în Vaș. Aici în temnița din Vaș suferind mult, în anul 1892 ori 1893 moare. Aceasta împregiurare avú un efect mare asupra părintelui lui, căci î-l ruinase total atât trupește cât și sufletește. După ce ii să alteră mintea, slăbise mult și corporalminte și eră în grele suferințe. În anul 1896 căzuse la pat și după suferințe grele, în luna Octomvrie, muri și astfelu să curmă și în comună toate neajunsurile și nemulțămirile.

Anul 1910

După cum să vede din celea premerse, anul 1910 este an de dublu jubileu. E adecă un veac și jumătate dela colonizarea Nerăului și un veac dela zidirea bisericei. Momentele mai însemnate a-le acestui an sunt următoarele:

Earna a fost cât să poate de moale astfelu, că ger mai mare și înghieș nici nu a fost. Timpul a fost cât să poate de prielnic sămănăturilor tomnatice. Timpul mai căldicel a început de prin Februarie și așa prin luna Aprilie și mai cu seama Maiu au fost călduri mari. Primăveara încă a fost frumoasă și abundantă în ploi, cari au ajutat mult tuturor sămănăturilor.

În 17 Ianuarie astronomii din Johannesburg au inventat o cometă noauă, pre carea o au numit “1910 A”. După afirmarea astronomilor apropiându-se de soare, sau produs pre cometă însemnate schimbări, căci cometa eră în aprindere în urmarea căldurei soarelui. Spuneau că are o iușală foarte mare și cu celeritate mare î-și percurge calea sa având o cale aproape infinită și de aici apoi nici că să poate calcula pentru viitor apariția ei. Sau văzut foarte frumos în câteva sări senine în partea de apus și mează zi a firmamentului. Avea o intenzitate mare și coada îi stătea drept în sus.

Tot în primăveara anului 1910 sau aretat încă o cometă, numită “Halley” (cetește “Helle”). Aceasta cometă mai pe urmă s’a aretat în anul 1835 și când a fost așteptată cu multă teamă afirmându-se, că va nimici lumea. Apropiindu-se în anul 1910 apariția ei din nou, cu mult nainte să ocupau jurnalele de ea și dezastrul ce va aduce pamântului în anul acesta și de astă dată. Să scria adecă, că în 6/19 Maiu pământul va trece prin coada cometei și carea având gaze otrăvitoare va nimici toate vietățile de pre pământ. Alții ear susțineau, că nu va avea nici un efect asupra vietăților pământești, de oare ce depărtarea cometei dela pământ e colosală. Să produse preste tot o teamă

Anul 1910.

După cum se vede din celea premerse, anul 1910 este an de dublu jubileu. E adecă un veac și jumătate dela colonizarea Serăului și un veac dela ridirea lisericeii. Momentele mai însemnate și le acestui an sunt următoarele:

Carnea a fost cât să poate de moale astfel, că ger mai mare și îngheț nici nu a fost. Timpul a fost cât să poate de prielnic sămănăturilor tomatice. Timpul mai cald cel a început de prin Februarie și așa prin luna Aprilie și mai cu seamă Maiu au fost călduri mari. Primăveara încă a fost frumoasă și abundanță în flori, cari au ajutat mult tuturoș sămănăturilor.

În 17 Ianuarie astronomii din Johannesburg au inventat o cometă nouă, pre care o au numit „1910 A.” După afirmarea astronomilor apropiându-se de soare, sau produs pre cometă însemnate schimbări, căci cometa era în aprindere în urmarea căldurii soarelui. Spuneau că are o viteză foarte mare și cu celeritate mare i și percurge calea sa având o cale aproape infinită și de aici apoi nici că să poate calcula pentru viitor apariției ei. Sau văzut foarte frumos în câteva sări senine în partea de apus și mează ei a firmamentului. Avea o intensitate mare și coada îi stătea drept în sus.

Tot în primăveara anului 1910 s-au arătat încă o cometă, numită „Halley.” (cetește „Helle”). Aceasta cometă mai pe urmă s-a arătat în anul 1835 și când a fost văzută cu multă teamă afirmându-se, că va nimici lumea. Apropiându-se în anul 1910 apariției ei din nou, cu mult mai tate să ocupau jurnalele de ea și dădătrul ce va aduce pământului în anul acesta și de astă dată. Să scria adecă, că în 619 Maiu pământul va trece prin coada

adevărată, de aceasta cometă, în întreaga lume. Înzădar susțineau astronomii că nu e pericol și e ridicolă teama, oamenii laici erau cu mare frică și cu multă groază așteptau sfârșitul lumii. Groaza luă dimensiuni și mai mari pre când să putea vedea cometa cu ochii liberi, dimineța la răsărit și cam cu o oră înainte de răsărirea soarelui. În noaptea de 5/18 spre 6/19 Maiu cuprinsă o adevărată frică pre oameni. De frică mai mulți înnebuniseră, ba în Roma un mare capitalist sa aruncat de frică în fântână. Mulți apoi sau sinucis singuri pentru a nu vedea catastrofa. În Paris oamenii să aprovizionau cu oxigen susținând că e singurul leac contra veninului cometei. Sosi în fine și ziua fatală de 6/19 Maiu și spre mirarea tuturor, spre uimirea lumii întregi și spre mângăerea multor disperați, nu sa întâmplat absolut nimica, nici măcar să se fi simțit ceva de pre urma trecerei pământului prin coada cometei. Lumea remasă însă câteva zile tot nedumerită. Să susținea că pericolul nu e trecut și posibil că cometă atrasă de vre un alt corp ceresc, și-a luat o altă direcțiune și pre carea ne cunoscându-o, nici nu să poate zice și afirma, că pământul e scăpat de dezastru. Aparința cometei la apus, va fi singurul sămn despre trecerea pericolului. La 2-3 zile adecă prin 8/21 ori 9/22 Maiu, să văzú la apus și deci erá sigur, că lumea scăpase și nu se va prăpădi. Slaba credință a oamenilor în Dumnezeu produse aceasta deșartă frică. Nu ne este dat noaú a pătrunde în tainele Dumnezeirii și deci cei ce î-și puseră nădejdea în Dumnezeu, erau împăcați cu soarta și au fost liberi de frică. “Mare ești Doamne și minunate sunt lucrurile Tale și nici un cuvânt nu este de ajuns spre lauda minunilor Tale!”, exclamă biserica noastră și acest adevăr cu aceasta ocaziune să și adevveri.

În luna Iunie 1910, pre la început, am avut și alegeri de deputați dietali. După ce guvernul coaliționist, compus aproape din toate partidele maghiare din dieta țarei, nu putură a să susținea mai departe, ajungând în disgrația Coroanei; fú numit un guvern nou, și compus în mare parte din fărîmăturile grupului numit liberal și zdrobit la alegerile din anul 1906, în frunte cu contele Khuen Héderváry. La finele lunii lui Ianuarie să prezentă în cameră noul guvern și carele fusese formal inzultat, ba ministrul președinte Héderváry și cel de agricultură Serényi au fost chiar răniți. Urmarea fusesă dizolvarea camerei și ordinarea alegerilor noi. Sa început apoi fierberea, lupta pre moarte și viață între partide. Noi Românii la alegerile din 1906 am putut dá la 16 bărbați luminați și vrednici ai neamului nostru, mandate pentru dieta țării, cu acea îndrumare să ne apere. Aveam oameni bravi, oameni cu vaste cunoscințe și oratori mari. Eram cuprinși de adevărată și justă mândrie, când ceteam vorbirile splendide, în formă și fond, a-le deputaților noștrii. Erau floarea parlamentului maghiar D' Iuliu Maniu, D' Alecsandru Vaida-Voevod, D' Vasiliu Lucaciu, Vasiliu Goldiș, Stefan C. Pop, D' Ioan Suciu și alții. Totul erá însă zădarnic. Vorba Românului: “bate toaca la urechia surdului”. La alegerile din 1910 am pierdut totul. Am pierdut pre cei mai vrednici bărbați ai noștrii, ca reprezentanți în dieta țarei. Intimidările, presiunile și corupția cea mai mare au fost armele guvernului Háderváry, cu cari apoi au redus la numărul de 5 zi: cinci ai reprezentanților poporului Românesc în parlamentul țării. Să susține, chiar de cătră maghiari, că guvernul a spesat 12 adecă: doauă sprezece milioane Coroane cu alegerile, pentru a-și asigura majoritatea în parlament. Spre a-și asigura mandatele, la cari cu drept cuvând optau Românii, nu sau sfiit a vărsa chiar și sânge. La Caransebeș și Făgăraș au fost vre-o 7 Români omorîți de gloanțele jandarmilor. Guvernul și-a ajuns scopul. Are majoritate, dar sperăm și nădăjduim în bunul Dzeu, carele nu va lăsa nerăzbunat sângele nevinovat al fraților noștrii și vărsat din pornire păcătoasă.

În cercul nostru Săn-Nicolaul-mare, după ce Românii nu au candidat și după ce candidatul Kossuthist a repășit, a fost ales cu aclamațiune candidatul guvernului Ronay Ernő.

Pre la începutul anului murise Leopold regele Belgiei, ear prin Maiu Eduard al VII^{lea} regele Angliei.—

În 28 Maiu, după o lungă așteptare, sau predat circulațiunei trenul ce leagă comuna noastră Nerău cu Chichinda-mare. Am ajuns deci a avea și comunicațiune mai ușoară, cu trenul și astfel se rezolvase o problemă carea ne-a preocupat mult în timpul din urmă.

Prin Martie am primit și oficiu de postă și tot odată sa decis și încuviințat luminarea comunei cu luminație electrică.

Sărbările jubilar

Sărbările jubilului duplu, și adecă de 150 ani dela colonizarea Românilor pre aceste plaiuri și 100 de ani dela edificarea sfintei biserici, au decurs în frumoasă ordine și au fost de suflet înălțătoare.

Aceste sărbări au avut loc la sărbătoarea Pogorârei Duhului Sfânt, Rusaliile și adecă în zilele 6/19 și 7/20 Iuniu 1910.

Preparativele pentru aceste serbări jubilar, nu altcum și decursul acelora sunt descrise pre paginile următoare. Amintesc aici, că splendoarea sărbărilor și tonul adevărat al pompei a fost prezența Înalt Prea Sânfiei Sale Domnului Episcop diecezan Ioan I. Papp în mijlocul nostru. Rogat fiind prea bunul Episcop, confirmă prin subscriere în aceasta cronică prezența în Nerău, ceea ce o fac și M. On. Domni care au compus suita Î.P.S. Sale.

Ioan I. Papp
episcop

Roman Ciorgariu
primar
direct general al
m. m. m.

D. Gheorghe Ciurhand
prezintă, așezat în fața
sfintei biserici, parohul Eccliei noastre
Sf. Iacov Iacob
diacon, profesor

Serente Gavrilă

Lucea Dugă
părinte în bis
dina bis

Înainte pregătirile pentru serbare

În scopul de a să da serbărilor jubilară însemnătatea cuvenită, precum și tonul adevărat jubilar, comitetul parohial întruninduse în ședință, esmite pre președintele preotul Silviu Bichiceanu, pre vicepreședintele comitetului Dl Pavel Fumor și epitropul bisericei Dl George Mezin, ca de cu bună vreme să invite pre Înalt Prea Sâncția Sa domnul Episcop diecezan Ioan I. Papp, a să prezenta cu ocazia serbărilor în comună și a sfinți biserica renovată din nou. Prea Sâncția Sa Domnul Episcop diecezan primește cu multă bunăvoință aceasta deputațiune și promite, că întru cât va voi și bunul Dumnezeu, va veni bucuros a ne împlini aceasta dorință. Era deci decisă vinirea la noi a preabunului nostru Episcop și deci era și hotărâtă ținerea serbărilor jubilară. Stabilirea programei cu privire la viațecul Înalt Prea Sâncției Sale să amâna, fiind protoprezbiterul tractual Pr. On. Domn Paul Miulescu bolnav și deci împedecat de a merge la Arad și a stabili programul. Înalt Prea Sâncitul Domn Episcop diecezan ținea mult, ca cu aceasta ocaziune să mai cerceteze încă una sau două comune din apropierea Nerăului. Apropiindu-se Rusaliile, preotul Silviu Bichicean ca autorizatul P. on. Domn protoprezbiter tractual precum și ca delegatul comunei bisericești Nerău, merge din nou la Arad și cu aceasta ocaziune să stăvurește programul de călătorie a Î.P.S. Sale. Programul sa ficsat astfel: Sâmbăta Rusaliilor din 5/18 Iunie Î.P.S. Sa pleacă cu trenul de dimineața din Arad preste Timișoara, și sosește la 9 oare și 27 minute a.m. în gara Oroszlámos de unde apoi pre trăsura în comuna Beba-vechie. Aici după măsură celebrarea (vecerniei) rugăciunii de seară, întoarcerea îndărăt în gara Oroszlámos și plecarea la Valcani unde va sosi în aceeași zi, la oarele 6 și 37 minute seara. În Valcani masul peste noapte, ear mâne zi în 6/19 Iunie, ziua primă a sărbătoarei Pogorârei Duhului Sfânt, celebrarea sfintei liturghii și după prânz plecarea spre Nerău, unde după primire celebrarea deniei ear mâne zi în 7/20 Iunie sfințirea bisericei. După amiază apoi pre trăsura escurziune incognito la B. Comloș pentru cercetarea morbosului protoprezbiter tractual Paul Miulescu. Programa aceasta apoi sa comunicat porohiile Beba-vechie, Valcani și Nerău, remanând ca la timpul său să decurgă întocmai.

Comitetul parohial să întrunește din nou, î-și alege comisiuni pentru arangearea festivităților, ea măsurile de lipsă spre a primi cu demnitate și solemn pre I.P.S.S. Dl Episcop diecezan și stăvurește învitările și programa sărbătorilor pre carea tipărindu-o o și distribue.

Textul învitărilor a fost următoriu:

“Comuna bisericească greco-orientală română Nerău (Nyerö, comitatul Torontal)

Înainte pregătiri pentru serbare

*Invitarea și programa
sărbătorilor*

are anul 1910 de an jubilar. E un veac și jumătate dela colonizarea ei și un veac dela edificarea sfintei biserici.

Acest moment însemnat să va serba la 7/20 Iunie 1910, adică în Lunea “Pogorârei Duhului Sfânt”, cu care ocaziune biserica, renovată radical, va fi sfințită prin Înalt Prea Sânpia Sa Domnul Episcop, diecezan Ioan I. Papp și la cari serbări respectuos sunt invitați toți Românii cu dragoste pentru propășirea neamului.

Comitetul parohial.

Programa serbărilor:

1) Duminecă la 6/19 Iunie 1910 d.a. la ora 4 și 15 minute, primirea Înalt Prea Sânpiei Sale Domnului Episcop diecezan Ioan I. Papp.

2) Seara conduct cu torțe.

3) Luni în 7/20 Iunie 1910 dimineața sfințirea bisericei.

4) La amiază banchet.

5) După amiază petrecere populară.

6) Seara concert.

Programa concertului:

1) G. Muzicescu “Înoștete noule Ierusalime”, cor micst cu acompaniament de pian, susținut de Dșoara Elena Mezin.

2) C. Porumbescu, Poutpouri din opera “Crai nou”, executat la pian de Dșoara Iuliana Ilin.

3) N. Popoviciu “Hora Dobrogeană”, cor micst.

4) I. Vidu “Pui de lei”, cor micst.

5) Sydney Smith “La Harpe Eoliene” executată la pian de Dșoara Elena Mezin.

6) G. Dima “Iată hora să pornește”, cor micst cu acompaniament de pian, susținut de Dșoara Elena Mezin.

După mântuirea programului joc.

Tacsa de participare la banchet va fi 4 Cor.

Prețul locurilor la concert sunt următoarele: Locul I, 3 Cor.; locul II, 2 Cor.; loc de stat 1 Coroană.

P.T. oaspeți cari doresc a avea cvartire, sunt rugați a să anunța de cu bună vreme la domnul Pavel Fumor, ear cei de voiesc a luă parte la banchet, au a anunța aceasta cu cel puțin 2 zile înainte Dlui Eremie Mezin jun. Nrul casei 278. Bilete pentru concert să capătă înainte la Domnul episcop George Mezin, precum și seara la casă.

Având comuna Nerău și comunicațiune de tren, să notifică că trenul sosește la Nerău din spre Chichinda-mare de trei ori în zi, adică dimineața la 7.20, după amiază

la 4.16 și seara la oarele 8.20. Din Nerău pleacă trenul tot de trei ori spre Chinchinda-mare și adică: dimineața la oarele 5.15, și 9.50 după amiază la oarele 5.16”.

Acesta a fost conținutul învțărilor, cari sau spedit în număr mare tuturor cunoscătorilor de prin pregiur, ba și de prin depărtări.

Oficiul parohial apoi, cu învțări speciale a învitat la aceste serbări pre preotul romano-catolic și prin el întreaga comună bisericească romano-catolică, precum și antistea comunală.

Corul seară de seară, sub conducerea neobositului conducător Silvius Mezin, făcea probe generale atât cu piezele susceptibile în programa concertului, cât și cu cântările liturgice. Eram deci cu toate în ordine și așteptam în continuă fierbere sosirea zilei de 6/19 și 7/20 Iunie, a zilei celei înșămbrate pentru mică noastră comună.

Decurgerea serbărilor

Duminecă în 6/19 Iunie, ziua primă de Rusalii, des de dimineață să decorează cu crengi verzi întreaga stradă dela gară și până la biserică și pre aceasta lungime să fac trei porți triumfale din verdeață. Una la capătul comunei în partea din spre gară o ridică comuna politică cu inscripția pre ambe laturile: “Isten hozott”, a doaua la biserică romano-catolică o ridică comuna bisericească romano-catolică tot cu inscripția: “Isten hozott” și cu mulțime de steaguri roșu alb și verde, a treia apoi la biserică gr. ort. română și ridicată de parohia gr. ort. română, cu inscripțiile pre o parte: “Întru mulți ani Stăpâne!”, pre alta: “Bine a-Ți venit.”

Era plănuită venirea Î.P.S. Sale Dlui Episcop la Nerău pre trăsură, dar luându-se în socotință timpul ploios precum și drumul rău în urma ploaiei ce căzuse în Sâmbăta Rusaliilor după amiază, sa abandonat acest plan și deci sa luat calea mai comodă cu trenul. În scopul acesta apoi telegrafice sau făcut dispuzețiunea ca vicinalul ce vine din Chichinda spre Nerău la oarele 3.36 d.a. să aștepte pre cel ce sosește din spre Seghedin, ca astfel sosirea Î.P.S. Sale în Nerău să fie după oarele 4 după amiază.

Să apropie deci timpul și conform înțelesului avut să dă semnalul de plecare cu trăsurile și călăreții spre gară întru întimpinarea Prea Sântiei Sale. De pre toate stradele vin trăsuri și călăreți și se îndreaptă spre gară, unde așezându-se în bună orânduială, așteptau sosirea trenului. Vre-o 12 feciori sau îmbrăcat frumos în haine românești de călușeri și aceștia călări pre cai formau avantgarda călăreților. Între acestea sosește în comună și pretorele cercual și luând în conziderare mulțimea cailor dela trăsuri și a călăreților, interzice pușcarea cu treascurile pentru a să evita neajunsurile. Pre rând apoi sosesc trăsuri cu oaspeți de prin comunele încevinăte, între cari și Dnii preoți *Mihaiu Păcăpan* din B. Comloș și *Ioan Popoviciu* din Sân-Nicolaul-mare și

Sosirea Episcopului

cari îmbrăcându-se în ornate, cu preotul local ies într-o întâmpinare a P.S. Sale înaintea bisericii.

A sosit trenul și cu el și oaspele mult dorit, oaspele carele prin prezența Sa a înălțat sărbătorirea și carele era Înalt Prea Sânpia Sa, prea bunul nostru Episcop diecezan *Ioan I. Papp*, însoțit de o frumoasă suită de preoți și cari erau: Preacuviosul protosincel și director al institutului pedagogic-teologic din Arad *Roman Ciorogariu*, Pr. on. Domn Dr *George Ciuhandu*, prezviter și asesor referent scolar în Arad, diaconul Dl. Dr *Lazar Iacob* profesor seminarial în Arad, *Terențiu Gabrielă* diacon ales preot în comuna Brusturi protoprezbiteratul Halmagiului și următorii Domni preoți din tractul B. Comloșului:

1) *Terențiu Oprean* preot în Cenadul-sârbesc, că delegatul morbosului protoprezbiter tractual, 2) *Georgiu Bălan* preot în B. Comloș, 3) *Dimitrie Blaga* preot în Beba-vechie, 4) *Valeriu Magdu* preot în Ecica-română, 5) *Ioan Popescu* preot în Toracul-mare, 6) *Virgil Negru* preot în Igrăș și 7) *Atanasie Todan* preot în Checica-română.

Întrearea în comună

După așezarea în trăsură în ordine să face întrearea triumfală în comună între sunetele clopotelor dela amândouă bisericile și între uralele locuitorilor adunați în număr mare pre întreg percursul stradei principale și pre unde avea să treacă cortegiul. Cortegiul sa compus astfel: în trăsura primă pretorele, în a doua trăsura, trasă de patru cai negrii și împodobită cu cununi de flori, a luat loc Înalt Prea Sânpia Sa Domnul Episcop și Preacuviosul Domn protosincel și director seminarial Roman Ciorogariu. Înaintea acestei trăsură mergeau 5 călăreți în frumosul și pitorescul costum de călușeri și pre lângă trăsura de o parte și de alta alți 6 călăreți tot în costume de călușeri. Au urmat apoi mulțimea trăsurilor, vre-o 30-35 cari aduceau oaspeții sosiți cu Înalt Prea Sânpitul și pre poporenii și locuitorii din Nerău, fără deosebire de neam și credință și cari au ieșit într-o întâmpinare. În gară Înalt Prea Sânpia Sa a fost bineventat în numele poporului de învățătorii din Nerău, Petru Băran. Numărul călăreților cari formau banderiu sau socotit la 40-50. Ajuns Înalt Prea Sânpitul la biserică, să dă jos din trăsura și când Dșoara Elena Mezin, în numele fetelor din Nerău, predă Episcopului un frumos buchet de flori naturale, albe. Fetițe mici în haine albe îi presară calea cu flori și înaintea bisericii este bineventat de preotul local Silviu Bichicean în numele parohiei cu următoarea alocuțiune:

Înalt Prea Sânpite Stăpâne!

Întâmpinarea Episcopului la biserică

E un veac și jumătate de când înaintașii noștri luând toiagul pribegiei, ș-au părăsit vechia lor vatră de lângă Lipova, și așezându-se pre aceste plaiuri, numiră noaua lor localitate, tot cu numirea celei părăsite, Nerău.

Sunt 100 de ani de când acei înaintași zidiră aceasta biserică, acest locaș sfânt, și carele în decurs de un veac vestește credința cea adevărată, credința noastră cea sângură mântuitoare. De un veac acest locaș învață iubirea lui Dzeu și deaproapelui, precum și nădejdea mântuirii celei vecinice.

Noauă urmașilor ne revine a sărbători aceste momente însemnate și a suplini ceea ce dâșii nu au putut face. Acest sfânt locaș nu e sfințit prin Arhierău, căci ei nu voră aceasta. Nu au voit ei, înaintașii noștrii, să o sfințească prin Arhierău, căci când era biserica lor noauă și frumoasă, erau sub ierarhie străină și mașteră. Când însă trecură sub ierarhia cea adevărată, ierarhia iubitoare a neamului nostru, biserica să învechise. Noi în semn de stimă față de înaintașii noștrii, am renovat acest Sfânt locaș și în scopul sfințirii lui, ve am rugat Înalt Prea Sânșite, ca să ostăniți la noi.

În numele bisericei vii din comuna Nerău deci Înalt Prea Sânșite Stăpâne ve asigur de păstrarea și mai departe a credinței noastre și alipirea noastră de biserică și școală. Ve asigur de nestrămutata noastră stimă și supunere față de superioare noștrii, ve prezentez cu drag omagiile poporului din comuna Nerău în a cărui nume ve zic: Întru mulți ani Stăpâne! și: bine a-Ți venit!"

Corul întonează: "Întru mulți ani Stăpâne", după care Î.P.S. Sa răspunde mulțămind de urările ce îi să fac, asigurând poporul, că a venit în mijlocul lui cu drag, căci auzise despre acest popor multe bune și frumoase și că are deplină încredere în conducătorii firești ai acestui popor. Înalt Prea Sânșitul întră în biserică, cetește rugăciunea din molitvelnic pre carea Arhierul o cetește pentru ertarea tuturor păcatelor fiilor sufletești și în pușine vorbe areată însemnătatea rugăciunei cetite și areată cum se va oficia serviciul divin de seară și cel de mâne. Cu litia este condus la casa preotului local Silviu Bichicean, unde i sa pregătit cvartirul. Îndată primește deputașunea Comloșenilor condusă de Dl preot Mihaiu Păcășan și pre organele administrative, în persoana pretorului cercual și a juzilor I și II comunali, cari î-și și eau adio. După acestea în cerc foarte restrâns și în mijlocul preoșimei discutându-se mai multe ceșțiuni de actualitate, petrece până spre 8 oare, când I.P.S. Sa ia parte la serviciul de seară, la denie.

Intercalez aici și nenorocirea ce sa întâmplat cu aceasta ocaziune și carea avú un efect foarte deprimător asupra tuturor.

Era plaieș al comunei politice Nerău un anumit George Galetar. Cu zile nainte cerea cu inzistășă, să nu să încredinșeze puscatul cu treascuri, cu ocazia venirii Î.P.S. Sale Domnului Episcop, decât numai lui. Îl cunoșteam cu toșii om treaz și punctual și de oarece pușcase și în trecut, i-am împlinit dorișă. De cu bună vreme nainte de amez

Nenorocirea lui G. Galetar

i-și pregătise trecerii, cerând și de la comuna bisericească romano-catolică trecerii lor, ca astfel având mai mulți să poată mai des pușca, cugetând că prin aceasta va înălța pompa serbarei. Din nefericirea lui, un trecer a parohiei romano-catolice, sigur fiind rău umplut, explodează și să sparge. El e vulnerat la mână și cuprins fiind de spaimă, după o jumătate de oră moare de apoplexie de inimă. Să spăriase tare și aceasta teamă și frică îi cauză moartea. Aceasta tristă întâmplare avu ca efect deprimarea comunei întregi și influință mult și asupra sărbărei în mod dezastruos.

Denia

La oarele 8 seara Î.P.S. Sa ia parte la denie și carea e slujită de Preacuviosul protosinel Roman Ciorogar ca pontificante și asistat de preoții Terențiu Oprean, Virgil Negru și de diaconul Dr Lazăr Iacob. Terminată denia Î.P.S. Sa să întoarcă la cvartir, în casa preotului local, unde îi să servește Î.P.S. Sale și suitei cina. Pre la oarele 10 corul vocal surprinde plăcut pre Î.P.S. Sa cu o serenadă și conduct cu lampioane. Dl Dr Ioan Mezin în cuvinte alese și în numele corului vocal bisericesc salută pre Înalt P.S. Sa, între urările de “mulți ani a-le membrilor corului. P.S. Sa, atins plăcut de aceasta atențiune mulțamește și îndeamnă membrii corului la traiul armonic. Corul cântă din nou “întru mulți ani Stăpâne” și frumoasa compoziție a măiestrului Ioan Vidu, dela Lugoj: “Pui de lei”, în timpul căreia să începe producțiunea de artificii ca foc bengal și rachete, de toată frumuseța. Erau aproape oarele 11, când luând în considerare oboseala de 2 zile a Î.P.S. Sale, ne-am dat repausului cu toții. Oaspeții toți au fost încvartirați pre la frunțașii din comună.

Sfințirea bisericei

Mâne zi, în 7/20 Iunie, a doua zi de Rusalii la 8 oare dimineață preoții îmbrăcați în toate ornatele, cu litia și în sunetul clopotelor au venit la casa preotului local, de unde au luat pre Î.P.S. Sa și la adus la biserică. După ce prea bunul Arhierău este îmbrăcat, eșim cu toții afară, naintea bisericei, unde Î.P.S. Sa servește sfințirea apei celei mici. Terminată și aceasta, întrăm din nou în biserică și când Î.P.S. Sa spală prestolul, așează sfintele moaște și acopere masa. Eșim din nou afară și încungiurăm Sionul cetindu-se prescisele evanghelii, ear Î.P.S. Sa stropește biserică și o unge cu sfântul mir atât în intern cât și în estern. Întrăm de nou în biserică acum sfințită și să începe sfânta și Dumnezeiască liturghie, pontificând Î.P.S. Sa Domnul Episcop, asistând Dl protosinel Roman Ciorogar, preoții Dr George Ciuhandu, Terențiu Oprean, George Bălan, Virgil Negru, Valeriu Magdu, Silviu Bichiceanu, Demetriu Blaga, Ioan Popoviciu, Ioan Popescu și Atanasie Todan, precum și de diaconii Dr Lazăr Iacob și Terențiu Gavrilă. Răspunsurile le dădea corul vocal bisericesc sub conducerea conducătorului neobosit Dl Silviu Mezin.

Nainte de (cvoidul) ieșirea mare, Î.P.S. Sa sfințește întru prezbiter pre diaconul Terențiu Gavrilă, ales preot în comuna Brusturi, tractul Halmagiului.

După pricează sub decursul căreia toți preoții slujitori ne am cuminecat, Î.P.S. Sa țină poporului o frumoasă cuvântare, plină de prea frumoase și folositoare învățături și povește. Vorbirea a fost cu folos, căci fiind pre înțelesul tuturor a și avut efectul dorit. Îndemn și mângăere, sbiciune relilor și lauda faptelor bune a fost vorbirea Î.P.S. Sale și a făcut foarte bună impresie asupra auditorului. Sa terminat sfânta liturghie stropind Î.P.S. Sa cu aghiazma creștinii și apoi tot cu litia a fost condus la cvartir.

După ce mai primește omagiile deputațiunilor, ca a advocaților, a parohiei romano-catolice, a preoției, a învățătorilor și a comunei bisericești Sân-Nicolaul-mare, să prezintă mai pre urmă parohia Nerău și prin graiul preotului local Silviu Bichicean, exprimă cele mai sincere mulțumiri prea bunului Episcop, carele necruțând timp și oboseală, cu drag a ascultat rogarea comunei și a venit a sfinți locașul Dzeesc renovat din nou, prin ce a mărit mult splendoarea serbărilor. Prea Sânția Sa mulțumind, areată că și-a împlinit datorința și încă cu drag și voie. Îndeamnă a cultiva și mai departe virtuțile și a încungiuă vișiile. Și ca bucuria Î.P.S. Sale să fie deplină, roagă pre cei prezenți a eterniza aceasta zi, a petrecerei sale în comuna Nerău, prin crearea unei fondațiuni. Epitropul bisericei, Dl George Mezin, în plic predă Î.P.S. Sale stola cuvenită în aur. Prea Sânția Sa nu o primește, ci o predă epitropului, ca un început al fondațiunei de care vorbise, îndemnând a o spori. Astfelu Î.P.S. Sa pune bază, și încă frumoasă, de 200 adevă: doauă sute Coroane, fondațiunei jubilară și pre carea noi cu drag o numim:

Deputațiuni

Fondațiunea jubilară a Înalt Prea Sânției Sale Domnului Episcop diecezan Ioan I. Papp,

Fondațiunea jubilară

întemeiată de dânsul în amintirea petrecerei în comuna Nerău, cu ocazia sfințirii bisericei a cărei jubileu de 100 ani s'a serbat la 7/20 Iunie 1910 în Luna Rusaliilor. Eată Arhierăul mare și cu suflet nobil. Eată Arhierăul carele în fapte î-și schimbă învățăturile și poveștele! Eată Arhierăul, carele cu folos î-și cercetează pre fiii săi, lăsând în urmai semne neperitoare! Eată sufletul pătruns de învățătura evanghelică! Eată în faptă împlinită cuvântul Mântuitorului: "așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca văzând faptele voastre cele bune, să preamărească pre Tatăl vostru cel din ceriuri." (Mat. V, 16) Eată Arhierăul, carele cunoscându-și chemarea și stând la înălțimea misiunei Sale, ne îndreptățește a-l ferici cu cuvintele evanghelice: "fericit e pântecel ce Te-a purtat și pieptul ce ai supt!" (Luca XI, 27)

După ce Î.P.S. Sa ne promisesse a ne da sânгур literile fundaționale și astfel ne va indica menițiunea acestei fundațiuni, noi din parte-ne î-l vom și rogă. Deobligându-ne după măsura poterilor noastre a o spori.*

Vizitarea frunțașilor

Prea Sânția Sa trece apoi și face vizită frunțașilor din comună și adecă pre rând: preotului romano-catolic, învățătorului Petru Băran, frunțașilor Pavel Fumor, Eremie Mezin jun., lui George Mezin, Eremie Fumor, Pavel Mezin și avocatului Dr Nestor Oprean. Terminată și aceasta formalitate, trecem în sala “Casei naționale” unde să servește prânzul.

Banchetul

Primul toast î-l ține Î.P.S. Sa pentru prea luminatul și mult stăpânitoriul nostru Împărat și rege apostolic Francisc Iosif I și carele e ascultat de cei prezenți stând în picioare. Delegatul protoprezbiterului Dl preot Terențiu Oprean închină pentru Î.P.S. Sa, căruia îi să fac frumoasă ovațiuni și urări din partea celor prezenți. Învățătorul local Dl Petru Băran toastează pentru protoprezbiterul tractual și delegatul aceluia. În cuvinte alegorice apoi Preacuviosul protosincol Roman Ciorogar dorește înflorirea comunei bisericești din Nerău. Să ridică measa și apoi cătră oarele 4 Î.P.S. Sa să depărtează dintre noi, fiind petrecut ca la sosire de trăsuri și călăreși, între urările poporului și sunetul clopotelor, luându-și drumul spre comuna centrală a protoprezbiteratului, spre B. Comloș. Aici a cercetat pre morbosul protoprezbiter Paul Miulescu și cu trenul de seara și-a luat din Zsombolya, drumul îndărăpt spre reședință. Amintesc, că dorința Î.P.S. Sale eră să cerceteze în B. Comloș numai pre protopopul, dar luând de veste poporul, în jurul bisericeii să adunase mulțime mai cu seamă de tineri și astfel P.S. Sa folosi ocaziunea, întră în sfânta biserică și împărtăși și aici pre credincioșii dornici de binecuvântarea Sa arhierască, dându-le frumoase și părintești povețe.

Zile de sărbătoare luminată au fost zilele, cât prea bunul nostru Arhierău, a fost între noi. Bucuriă și mângăere am avut, potând saluta în mijlocul nostru pre acela, carele pace ne-a adus și binecuvântare. Mângăieși suntem și vom fi, căci prin aceste mărețe sărbări religioase, prinos am adus înaintașilor noștrii. Întru a-lor amintire am desăvârșit opera lor, le-am dovedit că duhul lor și azi, – după un veac, – e în mijlocul nostru și cu evlavie am pomenit amintirea lor. Dee ceriul ca vecinic acest duh să stăpânească în Nerău. Dee bunul Dumnezeu, ca sămânța aruncată și sămănată în inimile credincioșilor prin Î.P.S. Sa să aducă roadă îmbelșugată, roada mântuirii vremelnice și vecinice.

Concertul

Seara a fost concert bine reușit, ezeccutându-se toate punctele programului din învitare spre deplina mulțumire a publicului azistent. În progam sa mai intercalat un

*A reposat P.S. Sa Dl Episcop, dar litere fundaționale nu ne-a dat.

punct și adecă: I. Mureșan, Visul lui Manole, arie pentru solo de tenor din opera “Mănăstirea de Argeș”, cântată de Dl Dr Ioan Mezin și acompaniată la pian de Dșoara Elena Mezin.

Laudă să cuvine dirigentului de cor Dlui Silviu Mezin, carele cu rar devotament și multă sîrguință, prin prestațiunile sale ne-a procurat cînst și bucurie.

După concert a urmat dansul, carele a durat până spre oarele 6 dimineața în deplină veselie.

Las să urmeze aici și aprețierile jurnalistice asupra acestor serbări.

“Tribuna” din Arad în numărul său dela 11/24 Iunie 1910 Nro 121, scrie cu privire la Nerău următoarele:

Tribuna

“Dela Valcani a trecut P.S. Sa la Nerău, propriul scop al escurziunei, care a fost sfințirea bisericei renovate din Nerău ce s’a săvârșit în a doaua zi de Sfintele Rusalii. Nerăul este o colonie înființată acum sunt 150 de ani din emigrații ori deportații din jurul Lipovei. Este un tip a unei comuni înfloritoare în care abea vor fi 5 familii cari nu-și au casă proprie și găzduște pre cei mai bogați țerani ai noștri și să zicem și cei mai buni Români”.

“Familiile puternice de aici au dat mulți intelectuali neamului românesc, cum sânt Opereștii (recte Oprenăștii), Mezineștii, Fumoreștii și alții. Acum au serbat jubileul existenței de 100 de ani a bisericei pre carea au renoit’o pre ziua jubilară și au chiebat arhierăul să o sfințească. Spre caracterizarea dărniciei credincioșilor înșir aici contribuiriile mai însemnate din cari s’a renovat sf. biserică, anume: Pavel Fumor 700 Cor., Eremie Mezin jun. 700 Cor., Eremie Fumor 500 Cor., Pavel Mezin 400 Cor., Silviu Mezin 300 Cor., Eremie Mezin 300 Cor., George Mezin 200 Cor. și așa mai departe cu sutele și zecile.”

“Unde este atâta simți de jertfă acolo este bine. Lângă biserică este de o parte scoala de altă parte casa națională, ambele ca niște palate, dovadă, că în comuna aceasta alătura cu sentimentul religios înflorește și sentimentul cultural.”

“Primirea în această comună a fost din cale afară de pompoasă, trăsuri și călăreți voinici au întimpinat pre arhierău la gară. Înaintea bisericei Dșoara Elena Mezin în costum național a primit pre arhierău cu un prea frumos buchet de flori pre a cărui panglici albe era scris cu litere de aur: Întru mulți ani Stăpâne – fetele române din Nerău.”

“S’a întâmplat însă și o nenorocire cu trascuri. Ar fi de dorit, să fie odată casași treascurii acestia, cari numai au acum nici un înșeles și atâtea nenorociri pricinuesc. Poporul trebue luminat, că nu este frumoasă părăda cu trascuri atunci când sunt clopote și coruri frumoase.”

“Înainte de plecare comuna parohială a oferit arhierăului stola tradițională, P.S.S. însă n’a primit pentru sine darul bănesc, ci l’a lăsat comunei parohiale ca să pună baza unui fond. Sperăm că credincioșii din Nerău cu conosciuta lor dărmicie vor eterniza acest moment prin contribuiri la acest fond, care va rămâne ca un :sămn de pomenire a vizitei arhieriești.”

“Dela Nerău a trecut P.S. Sa la B. Comloș ca să viziteze pre protoprezbiterul bolnav al tractului de toți iubitul părinte protopop Paul Miulescu. Poporul primind veste de venirea arhierăului s’a adunat în număr mare, ear P.S. Sa văzând numărul mare al poporului a intrat în biserică, unde a ținut asemenea o instructivă cuvântare, după carea între aclamațiile vii a-le credincioșilor a trecut la casa protoprezbiterului fericit de onoarea ce i-se face în aceste zile grele ale boalei sale.”

“Prea Sfințite Stăpâne, urmează a-ți vizita credincioșii, a sămăna sămânța iubirei de biserică și neam, ca să nu se pângărească ogorul sfânt! Credincioșii î-ți sunt recunoscători pentru ostănelele ce le faci.”

“Un credincios.”

“Biserica și Școala”

Organul oficios al eparhiei Aradului “Biserica și Școala” în Nrul 24 dela 13/26 Iuniu 1910, la articolul de fond, comunică următoarele:

“P.S. nostru episcop în Bănat.”

“Acum sunt 150 de ani de când s’a colonizat comuna Nerău situată în comitatul Torontal, din iobagi veniți dela Lipova. Acești pribegi ș’au fost ridicat o bisericuță de bârne, a cărei peatră fundamentală și acum să păstrează, până ce s’au înciripit și la 50 de ani și-au zidit biserică frumoasă. Est timp sau împlinit 100 de ani dela zidirea acelei biserici și credincioșii pioși au ținut să sârbeze centenariul bisericeii de astăzi prin reînnoirea și împodobirea ei. Iobagii de odinioară astăzi boieri în puterea cuvântului cari locuiesc curți domnești au adus din prisosință prinos pentru împodobirea bisericeii părinților lor dând la colectă: Pavel Fumor 700 Cor., Eremie Mezin jun. 700 Cor., Eremie Fumor 500 Cor., Pavel Mezin 400 Cor., Silviu Mezin 300 Cor., George Mezin 200 Cor. și așa mai departe fiecare după soarta lui. Gătiți astfel în haină de sărbătoare au invitat pre Prea Sântitul nostru Episcop diecezan, să le sfințească biserică și bucuria lor, ear păstoriul cel bun a ascultat glasul turmei sale și cu părintească dragoste i-a cercetat și a săvârșit sfințirea bisericeii.”

“Din prilegiul acesta a vizitat și alte parohii învecinate, ca să stârnească pretutindenea sentimentul religios moral în aceste zile grele pentru noi și poporul pretutindenea la primit cu entuziasm.”

“În Sâmbăta Sft. Rusalii a plecat însoțit de protosinelul Roman Ciorogar, asesorul Dr George Ciuhandu și Dr Lazar Iacob. La gara Orosłamoș a fost întâmpinat de delegatul protopopului, părintele Terențiu Oprean din Cenadul-sârbesc, însoțit de preoșimea din împrejurime, mai departe de protoprețorele, care venise să-i facă onorurile administrației. Un lung șir de trăsură și încungiurat de banderul tinerimei a sosit în comună unde preoșimea la așteptat înaintea sfintei biserici supt un arc triumfal și de aici și-a făcut intrarea în biserică unde a cetit rugăciunea de dezlegare și apoi a ținut o cuvântare plină de învățătură prin cari a înălțat sufletele și întărit în credința ortodoxă. După terminarea celor bisericești a trecut în casa frunțașului Stoi de i-a sfințit casa nouă după rânduiala bisericei. Aici s’au ținut recepțiunile la cari au venit toți streinii din comună și comitetul parohial, pre cari i-a îndemnat Prea Sfințitul la conviețuire pacinică. După masa comună și vizitele făcute intelectualilor de toate neamurile și confesiunile s’a reîntors pre vreme ploioasă spre Valcani.”

“În Valcani aceiași primire pompoasă obicinuită la Români și cu inevitabili trăsuri. Aici aceiași întâmpinare înaintea bisericei și rugăciunea de dezlegare. Peste noapte a fost găzduit Prea Sfințitul la marele proprietar Rudolf Veiler, are a dat seara masă în onoarea înaltului oaspe.”

“În ziua primă de Sfintele Rusalii a servit Prea Sfințitul cu strălucită asistență preoșească și a ținut cuvântare. În cuvântare ș-a adus aminte de harnicia înaintașilor din comună cari pre vremuri au ridicat biserică pompoasă și scoli, și a chemat pre poporul care slăbește în virtuțile străbune la urmarea exemplului părinților lor, la jertfă pentru biserică și scoli, cari acum sunt slabe și la întărirea vieții religioase morale, zguduită prin cazurile de concubinare, cari să ivesc în măsură neobicinuit de mare în comună. După vizite și masa comună s’a făcut plecarea peste Chichinda la Nerău.”

“La gara Nerău a fost adunată o tabără întreagă de lume. Familiile intelectualilor originari din comună în trăsură elegante, tinerimea îmbrăcată în costum național cu căciuli pe cap și încinși cu eșarpe roșii peste cămașa albă și cu opinci cu zurgălee pe cai sprinteni și de mare valoare, ear bătrânii în trăsură lustruite cum este obiceiul în acele locuri bogate. Acest convoi pitoresc însoțește pre Prea Sfințitul la sfânta biserică unde îl așteaptă grosul comunei în frunte cu preoșimea îmbrăcată în ornate, iar o oacheșă domnișoară întinde un splendid buchet cu inscripția pre pantlici: “Întru mulți ani Stăpâne – fetele Române din Nerău”. După aceasta intrare triumfală sara să servește priveghierea ear după aceasta face tinerimea serenadă înaintea casei preotului unde descălecăse Prea Sfințitul. Sa întâmplat însă și o nenorocire cu trăsuri, căci oamenii

nu să mai pot lăpăda de obiceiul rău și barbar ca să descarce trăsuri la asemeni ocaziunii și să sfârșească de regulă bucuria câte cu un tragic. Pentru Dumnezeu lăsați odată trăsuri cu bubuitul lor urât și cu nenorocirile inevitabile la astfel de ocaziuni”.

“În a doua zi de Sfintele Rusalii să face sfințirea bisericii și să sfințește într-un preot părintele Terențiu Gavrilă din Brusturi. La sfârșitul serviciului divin urmează înălțarea cuvântare jubilară a Prea Sfinției Sale. Să fac vizitele pre la frunțașii noștri, boieri țărănești și să ia masa comună la care să rostesc însuflețite toasturi pentru Prea Sfințitul, pentru toți și pentru toate.”

“Parohia a oferit Prea Sfințitului stola în aur. Prea Sfințitul a dăruit acest aur pentru înființarea unui fond într-un pomenirea vizitei sale. Acest generos gest a produs o vie emoțiune între credincioși cari s’au angajat a-l augmenta prin nouă dăruiri.”

“Despărțirea a fost tot atât de înălțătoare ca și intrarea. Prea Sfințitul, însoțit earăși de trăsuri și călăreți, a plecat după masă se viziteze pre protopopul bolnav Paul Miulescu. Ajuns însă în comună poporul care prinse de veste că vine episcopul s’a adunat mic cu mare la biserică și așa Prea Sfinția Sa a intrat și aici în biserică ținând poporului cuvântare și dându-i binecuvântare. Iubitul nostru amic Paul Miulescu a avut zi de fericire pentru onoarea și mângăierea ce i-s’a făcut casei sale întristată de boala sa și părea a se face sănătos. Dumnezeu să-i ajute ca așa să fie!”

“Au fost aceste trei zile de apostolie, de ceriul ca sămânța sămănată să aducă roadă multă. Amin.”

“Drapelul” din Lugoj în Nrul 64 a apărut la 17/30 Iunie 1910, descrie aceste festivități precum urmează:

“Jubileul centenar al bisericii românești din Nerău.”

Raport special

“O sută de ani în istoria unei biserici românești, înseamnă o propășire gigantică culturală și morală. Proba acestui adevăr au dat-o nerezecții, un popor de model, la Rusalii, când cu mărire și-au serbat jubileul bisericii lor artistic restaurate.”

“Din acest incident P.S. Sa Episcopul Aradului dl Ioan I. Papp a sosit la gara din Nerău în 19 Iunie nou p.m. la oarele 4 1/2, unde dinpreună cu splendida suită a fost întâmpinat din partea autorităților politice, a unui banderiu de călușeri și a multor poporeni. De aici o cale și strădă bine pavată de peatră, împodobită cu verdețură abundentă, între uralele nesfârșite de “să trăiască!”, sunetele clopotelor și bubuitele treasurilor conduce pre El. Sa pre sub cele trei arcuri de triumf într-o caleă împodobită cu flori și trasă de patru cai negrii a Dlui Pavel Fumor până în fața bisericii

românești. Aici un corso de fete întâmpină pre Stăpânul bine sosit, căruia Dșoara Elena Mezin într'un splendid costum românesc de Câmpul-lung îi oferă un buchet de flori albe, de care era atârnat și legat o panglică albă brodată cu fir și mărgelile de următorii conținut: "Întru mulți ani Stăpâne! – Fetele române din Nerău. (în 7/20 Iunie 1910)" După aceasta Arhierăul fú primit sub baldahiu în ușile bisericesti din partea parohului de Nerău Dl Silviu Bichicean, care l binevențează prin elocvența-i obicinuită, ear corul vocal din Nerău întonă: "Întru mulți ani Stăpâne!" P.S. Sa fú apoi condus în biserică dinpreună cu întreaga-i suită în carea am observat pre P.S Sa Dl R. Ciorogar, Dl D' George Ciuhandu, Dl D' Iacob, Dl Terențiu Oprean, Dl Valeriu Magdu și alții, unde celebră îndată vecernia și după aceasta denia."

"După sfârșirea acestor servicii Dumnezești, P.S. Sa dinpreună cu întreaga suită au fost poftiți la cină în casa ospitală a harnicului paroh român din Nerău. Aici au fost surprinși oaspeții distinși cu o luminație feerică bengalică, conduct cu torțe și serenadă, unde corul vocal din Nerău sub conducerea neobositului dirigent Silviu Mezin a cântat: "mulți ani!", "serenada" de Tudor cavalier de Flondor și "Pui de lei" de Ioan Vidu, după cari cântări Dl D' Ioan Mezin în numele corului a felicitat într'o vorbire scurtă dar bine chibzuită pre Arhierău."

"Ziua următoare la oarele 8 dimineața P.S. Sa dinpreună cu întreaga suită a săvârșit sfințirea apei și sfințirea bisericei. S'a început apoi celebrarea sfintei liturghii în decursul căreia arhierăul a hirotonit într' un preot pre Dl N. Gavrilă, iar la finea ei a ținut o predică instructivă, în carea a îndemnat credincioșii să-și iubească neamul și legea străbună întocmai că strămoșii lor vrednici, cari leau lăsat cea mai frumoasă și prețioasă moștenire din lume: biserica românească."

"După liturghie P.S. Sa a primit diferitele delegațiuni. A cercetat apoi dinpreună cu P.C. Sa Dl R. Ciorogar vre-o câteva familii fruntașe române din Nerău, admirând și lăudând înflorirea lor economică."

"A urmat apoi banchetul dat din partea comunei bisericesti din Nerău, în sala casei naționale, în onoarea P.S. Sale, și a suitei, la care au luat parte vre-o 70-80 persoane. P.S. Sa a ridicat pocalul într'un toast avântat în sănătatea Monarhului nostru Francisc Iosif I, Dl părinte T. Oprean a toastat pentru P.C. Sa, ear P.S. Sa părintele R. Ciorogar pentru înflorirea bisericei românești din Nerău, vorbind alegoric despre peatra ce o aduseră strămoșii Nereenților de lângă Lipova la colonizarea lor. A mai vorbit Dl Petru Băran pentru mandatarul protoprezbiteral, Dl Terențiu Oprean ș.a., când apoi P.S. Sa la oarele 4 p.m. ridicând masa s'a depărtat din mijlocul nostru între urale de: "să trăească!"

“Sara tot în sala casei naționale din Nerău s’a dat apoi concertul. Pe la oarele 9 sala era deja ticsită de lume românească, venită din jurul Nerăului. N’au lipsit însă oaspeți nici din depărtări, ca bună oară din Becicherecul-mare, Lugoj, Lipova ș.a. Concertul s’a început cu tropariul sfințirii bisericeii:

“Înoește noue Ierusalime!” de G. Muzicescu, o frumseță rară muzicală de care corul mixt din Nerău s’a achitat deplin.”

“S’au mai ezecutat afară de acest concert bisericesc, “Pui de lei” de Ioan Vidu, “Hora Dobrogeana” de N. Popoviciu și “Hora” (Iată hora să pornește) de G. Dima. Dșoarele Elena Mezin și Iuliana Iliu pentru concursul lor laudabil l’au dat corului prin piezele la pian: potpourii din opereta “Crai nou” și “La Harpe Eolienne” au fost distinse din partea aranjatorilor cu câte un frumos buchet de flori. A urmat apoi jocul până’n zori de zi, într’o animație bănașănească, zicându-ne unul altuia: nu ne ducem de aici, pentru că “noi nis acasă!”

“Un oaspe.”

“Libărtatea” ziar săptămânal din Orăștia în adausul ei literar numit: “Foaia interesantă” Nro 28 dela 15/28 Iuliu 1910, are următorul comunicat cu fotografia bisericeii:

Frumoasa biserică din Nereu.

Biserica a cărei chip în arătăm, a împlinit 100 de cind bunii ei credincioși, Românii gr. or. din Nereu (c mitatul Torontalului, la margintile de pe pusta Ungariei a Românilor) au zidit’o. Cît de frumoasă și măreață e, ea și azi, dar încă acum 100 de ani, cînd cele mai multe biserici române erau de birne, acoperite cu șindilă! Cît de măreț lăcaș lui Iezus s’au avîntat să zidească Românii din Nereu! Vrednicii lor urmași, credincioșii de azi ai acestei bisericeii, din prilegiul împlinirii a 100 de ani dela zidire, i-au dat o reparație temeinică și a dona și de Rumele au sfințit-o cu mare pompă, chemînd pe înasg archiereul lor, P. S. S. Episcopul Igaafie Pap dela Arad să li-o sfințească.

Fie-le spre fală și spre bucurie jertfa ce o aduc pentru casa Domnului.

Impresii

Asupra decursului sărbărilor jubilar, – pentru posterioritate, – dau loc și următoarelor impresii personale și cari cred, vor fi de interes.

Î.P.S. Sa Dl Episcop diecezan în tot timpul cât l'a petrecut în comuna Nerău, s'a simțit bine și a fost foarte bine dispus. În atingere cu credincioșii era foarte, ba pot zice, prea familiar. Seara la denie miruise dândul, – conform obiceiului, – și î-și permitea chiar și observări la ținuta creștinilor cari veneau la miruire. Ba că la un bărbat observă că părul e prea pre frunte, ba la o femeie, că naframa capului e prea pre ochi. Dela băieții de școală, cari veniră și ei la miruire, ceruse a face și ei închinăciunile către olaltă, ca cei creștuci. Mâne zi după terminarea sfintei liturghii, la stropirea credincioșilor cu aghiazmă, pre pruncii mici i-a udat de-a binele. Susținea că aceia să-și aducă aminte totdeauna de petrecerea lui în comună. Cele mai mici și neînsămnate greșeli comise de preoșimea carea îi făcea azistența, le observa numai decât și la moment î-și facea și observarea. Observarea însă era în ton cât să poate de binevoitor și părintesc. Observa apoi toate și nimic nu lăsa ne atins. Nou sfințitului preot Terențiu Gavrila i-a ținut o admirabilă alocuțiune la prestol și plină de cele mai frumoasă sfaturi și povește părintești. De ar urmă fiecare preot după acele povește, de s'ar acomoda fiecare preot acelor sfaturi și le-ar urmă întocma, neamul românesc, aparținători bisericii noastre, ar fi primul neam de pre pamânt. Impresie cam rea a produs singur numai aceia împregiurare, că Î.P.S. Sa cu ocazia banchetului, a ridicat prea de curând masa și astfelu nici nu s'a terminat banchetul cum era plănuir. Au ramas afară și toaste cari era bine să să fi ținut și au ramas neconsumate două plete de bucate. Să grăbea însă și Î.P.S. Sa, căci dorea să atingă B. Comloșul și voia, ca seara la 11 oare, să fie îndărăpt la reședință.

La serviciul divin Î.P.S. Sa a fost foarte riguros. A săvârșit toate conform prescrișelor și aceasta împregiurare a făcut o foarte bună impresiune. Sa dovedit și cu aceasta ocaziune, că Î.P.S. Sa e foarte conșciențios la serviciile divine și că cunoaște perfect ritualul bisericii noastre și carele pentru mulți, chiar din dignitarii noștrii bisericești e un ce necunoscut.

Impresia cea mai bună o a făcut intemeierea fondațiunei, adică cedarea sumei de 200 Cor. pentru o fondațiune pre seama parohiei. Preste tot, – la cei ce nu cunosc pre Î.P.S. Sa, – era credința, că ar fi lacom după bani. Cu acest gest însă a dovedit contrariul și a astupat gura amușând pre mulți bârfitori și clevetitori. Prea Sânșitul e de o modestie rară întru toate a-le sale, chiar și în bucate, dar în schimb ține mult la fapte bune, fapte mărețe. Aceasta a dovedit-o și de asta dată, căci de avea pretenziuni

mai mari, ținea aurul oferit de noi, pentru a satisface pretențiilor sale. Cu drag î-și aduce aminte de originea lui, de părinți și casa părintească și chiar întru amintirea acelor momente dulci, petrecute în cuibul cald familiar și în dragostea părinților, î-și trăește traiul, chiar Arhierău fiind, în cea mai mare modestie și simplitatea ne făcând lucș în trai.

Constat o împregiurare carea pre mine parohul local m-a atins foarte neplăcut. Credincioșii au cam lipsit dela serviciul divin. Credeam că fiind biserica prea mică, va fi necesitate ca Î.P.S. Sa să-și țină cuvântarea afară, sub ceriul liber. Ne-am înșelat însă în aceasta credință, căci nu fú lipsă, ci P.S. Sa a ținut cuvântarea în biserică. Cauza acestei aparente desinteresări are mai multe motive. Asupra tuturor, – cum am zis și în alt loc, – a avut o influință foarte dezastruoasă nenorocirea întâmplată în preziua, cu rănirea și moartea plăieșului comunal George Galetar. Familia lui era întristată și cuprinsă de adâncă jele și legăturile lui familiare a reținut pre mulți departe de aceste serbări și cărora el căzuse jertfă. În rândul al doilea aparenta desinteresare să eșpică și prin aceia, că oaspeți de prin satele vecine am avut numai la sosirea I.P.S. Sale și cari seara sau dus cu toții acasă. Comuna noastră bisericească fiind mică și fiind mulți emigrați la America, nici că potea da un cotingent de credincioși, cari cu numărul lor să impună. Mai în fine apoi a contribuit mult și următoarea împregiure: băieților mai mici nu li s'a permis intrarea în biserică la sfânta liturghie și chiar credincioșii noștrii din comună au fost rugați a nu sta sub întreg decursul serviciului în biserică, ci a lăsa loc străinilor. Aceasta împregiurare încă a contribuit mult. Abținerea dela serviciul divin era deci numai aparentă și greșala a fost aceia, că creștinii, nefiind mulți oaspeți streini, – puteau să abandoneze complexanța și să stee în biserică, permițând aceasta chiar și copiiiilor.

În anul 1872 când s'a sfințit biserica romano-catolică din Nerău, României au înălțat mult sărbările conlocuitorilor germâni prin prezența lor. Atunci României greco-orientali au dat Germânilor romano-catolici bună ziua și cu ocazia serbărilor noastre jubilarie venisă timpul ca Germâniei romano-catolici să mulțumească Românilor greco-orientali. O să arat însă neparțial cum a fost recunoșcința lor față de Români.

Aveam zile de bucurie și deci preotul gr. or. a ținut ca să invite la aceste serbări, – precum s'a zis, – pre preotul romano-catolic și întreaga parohie, precum și antistea comunală în frunte cu notariul și judele comunal și cari ambii erau de naștere germâni. Speram, că dându-se toate uitărei, vor jubila și ei împreună cu noi. Credeam aceasta, că chiar ei încă ridicară o poartă triumfală, ba ieșiseră și ei cu trăsuri și călăreți întru întimpinarea I.P.S. Sale. Ce să vezi însă? Mâne zi la serbările adevărate nu a luat parte

aproape nimenea dintre ei nici la serviciul divin și nici la banchet. La serviciul divin a luat parte preotul și învățătorul romano-catolic, ear la banchet singur numai un casap al lor, (casap = măcelar) carele din considerațiune că trăește între Români și este avizat foarte la spriginul Românilor, a luat parte la banchet. Notariul comunal, – deși pretins om cult, – sa abșinut cu totul dela aceste serbări și nici întru întimpinarea P.S. Sale, nici ca să salute în fruntea antistiei comunale pre P.S. Sa, nici la serviciul divin și nici la banchet nu a luat parte. Urmarea a fost, că I.P.S. Sa încă a trebuit să-l pretereze și nici nu i-a făcut vizita. Preotul romano-catolic deși spețial învitat, și încă oficios la banchet, nu a venit. Ne-am înșelat deci în conlocuitorii noastră germâni. Să vede că lor li-a fi căzut greu bucuria și sărbările noastre. Am fost în drept a pretinde mai mult dela ei și aceasta pentru a reînapoiă ceea ce Românii li-au făcut la 1872, precum și din motivul, că se pretind de culți. Cultură însă au alți Germâni, nu însă cei de prin Nerău. Au ieșit întru întimpinarea P.S. Sale și sau prezentat ca delegațiune. Atât și mai mult nimic. Amintesc împregiurea ce mi-a venit la cunoscință și foarte caracteristică în fond și formă. Mi sa spus că germânii sau indignat fiindcă preotul lor romano-catolic nu a fost învitat la cina dată de preotul local în cinstea I.P.S. Sale și carea a fost în seara sosirei P.S. Sale în comună. P.S. Sa dorise a cina în cerc foarte restrâns și deci ca urmare s'a și ținut cont de aceasta dorință și la cină nu a luat parte nimenea, numai suita I.P.S. Sale. În fond deci aceasta indignare e ridiculă ear în formă e numai un motiv aflat ear nu bazat.

Între aceste impresii amintesc și împregiurarea carea însă să nu ni să socotească ca nemodestie. Toți Românii cari ne-au cercetat au fost foarte mulțumiți de celea ce au aflat și văzut în comuna noastră. Aceasta împregiurare ne-a măgulit mult și ne-a procurat bucurie. Dovadă despre buna impresie ca și-o au câștigat oaspeții noastră, sunt comunicatele din jurnale asupra serbărilor noastre jubilare.

Termin cu acest capitol al sărbărilor jubilară și carele conform espresei dorințe a I.P.S. Sale Domnului Episcop diecezan a fost în întregime decopiat și trimis la Arad I.P.S. Sale spre luare la cunoscință. Ca părere a mea individuală declar, că sărbările acestea au fost frumoase, au fost o necesitate și au fost bine succese. În schimb însă au dat foarte mult de lucru și în spețial pre mine, parohul local, m'au ocupat foarte mult și m'au obosit din cale afară. Laudă Tatălui ceresc. El ne-a ajutat de am potut să trecem cu bine și suces preste ele.

Miercuri la 28 Iulie (10 August) 1910 după amiază pre la 3 oare s'a deslănțuit asupra comunei noastre o furtună cu grindină. Grindina nu a ținut mult, – cam 2 minute, a fost însă rară; în schimb însă a fost de o mărime colosală. Singuratecele

Grindină

bucăți și cum rar să dă a se vedea. Nu era rotundă ci colțuroasă. Era table formale de ghiață de mărime 5-6 centimetrii patrat și avea grosime de 2-3 centimetrii. A cauzat pagube mai cu seamă viilor și nici nu a fost preste întreg hotarul comunei de asemenea intențitate. Mai mare pagube a cauzat viilor cari sunt pre lângă drumul Năgiusului și în pusta Eszter a contelui Alexandru Nako.

Moartea propopului Paul Miulescu

Sâmbătă în 7/20 August 1910 dimineața la 7 oare a trecut la cele vecinice reposând protoprezbiterul tractului nostru **Paul Miulescu**. Aflându-se acest caz trist, sa arborat pre biserica flamura de doliu și s'au tras clopotele. Luni apoi în 9/21 August 1910 fiind înmormântarea, au luat parte mai mulți creștini din Nerău la acel act, în frunte cu preotul și învățătorul și care s'a efeptuit în comuna B. Comloș de cătră 13 preoți și un diacon. În protoprezbiterul Paul Miulescu tractul B. Comloșului și deci și comuna Nerău aparținătoare acestui tract a pierdut pre șeful mult iubit a pierdut pre părintele bun și iubitor și carele a învrednicit pre toți de asemenea iubire și carele în decurs de 21 ani, cât a stat în fruntea tractului a fost adevărat părinte atât subalternilor săi, cât și poporului credincios. Vecinică fie pomenirea lui!

Furtună

Între multele calamități elementare și urgii a-le naturei obvenite în decursul anului 1910, fac amintire în aceasta cronică și de furtuna (vijulia) din seara de 18/31 August 1910.

Încă în după ameeza zilei de 18/31 August 1910 pre la oarele 5 eră ceriul înnorat, dar nu să atribuia mare însămnătate acestei împrejurări, căci să credea că va urmă o ploauă și carea era și așteptată ca o binefacere parte pentru a ajuta la desvoltarea strugurilor, parte pentru a pustii mulțimea șoarecilor cari să aflau pe hotar și apoi chiar și pentru potolirea marei călduri. Ne-am înșălat înse întru așteptarea noastră, căci în locul ploaiei mult dorită și așteptată s'a deslănșuit o groaznică vijulie. Era pre la oarele 7 seara când începuse a sufla vântul cu o forță de nedescris. Au descoperit multe case și au rupt mulți pomi și arbori. Era imposibil ca omul să ieasă afară la stradă. Aceasta vijulie să poate număra între rarități cari era de o tărie mare și cu de carea rar să întâlnește muritoriul. A cauzat mari pagube atât în comună, cât și pre hotar unde a culcat la pamânt cucuruzul și a rupt pomi și a făcut pagube chiar și viilor.

Focul din Teremia-mare

E de însămnat aceasta fortună și pentru nenorocirea ce a adus ea asupra învecinatei comune germâne Teremia-mare. Locuitorii din Teremia-mare pentru a economiză, fiind în anul 1910 paie de grâu foarte ieftine, au angajat lucrători și au ars pre izlazul comunei lor, și din nefericire aproape de comună, un cuptor de cărămidă. Cuptoriul de cărămidă era în plină ardere și pre lângă el erau așezate și paie spre a

să continuea și termina arderea cărămidelor. Când a izbucnit fortuna a luat pre sus un mănunchi ori mai bine o cantitate mărișoară de paie și o a aruncat pre cuptoriul de cărămidă ce ardea. Paiele numai decât au luat foc și fortuna le-a dus mai departe preste comună aprinzând mai multe jivezi de paie și nutreț de prin curțile oamenilor și cari erau în direcțiunea cursului vijuliei. La oarele opt seara ceriul în partea de spre Teremia-mare era roșu și să produse o panică și spaimă și în comuna noastră. Veștile ce ne soseau erau îngrozitoare. Erau adecă înspăimântătoare căci să zicea că arde întreagă Teremia-mare. Acestea vești aflau crezământ căci ceriul era tot roșu și puterea fortunei ori mai bine a vântului nu să micșorase. Chiar sosise trenul de seara la 8 oare 20 minute în gara Nerăului și cei cari veniră cu el spuneau lucruri înspăimântătoare. Telegrafice apoi sau cerut de către Teremienți și ajutoriul comunei noastre a Nerăului.

La oarele 8 și 30 minute seara trenul carele avea să remână preste noapte în gara Nerăului, încărcat de oameni parte curioși, parte îndemnați de iubirea de aproapelui pentru a da ajutoriu, să pornește spre Teremia-mare cu o mare viteză. Începuse deja și ploaia ear furtuna să micșorase mult. Sosiți în Teremia-mare să vede neputința omului față de furia elementelor naturei, căci pre lângă cea mai mare bunăvoință ajutor nu să potea da. Ardea în mai multe locuri de odată și mai cu seamă paie și nutreț, ca mohor și trifoiu urcat. Ba focul a fost transportat curmeziș preste comună în partea de cătră gară și a trecut ea o stradă preste trei uliți. Au ars în total numai două case în schimb însă a ars multe edificii laterale și foarte mult nutreț și încă la mulți locuitori. Focul a ținut toată noaptea ba chiar și mâne zi și paguba să prețuește la 40-50 de mii Coroane. A fost urgia lui Dumnezeu și carea cu multă furie s'a deslănțuit asupra comunei Teremia-mare. Pagubele apoi sunt cu atât mai simțitoare, cu cât aproape nimic din ce au ars nu a fost asigurat. Casele de locuință nu au putut arde, căci sunt bine edificate și toate acoperite cu șindile de peatră prin cari nu putea străbate focul.

Informându-me direct la antistea comunală din Teremia-mare mi sau comunicat următoarele date și cari vorbesc destul de clar despre pagubele ce au avut să sufere locuitorii din Teremia-mare.

1) Vieți de oameni nu au căzut jertfă, dar sunt unii bolnavi cuprinși fiind și acum de spaimă și frică.

2) Au ars de tot numai 2 case în schimb însă în 31 de ocoale sau curți au ars edificii laterale și nutreț ca paie, pleavă, mohor și fân de trifoiu.

3) Vite au ars vre-o 30 porci vre-o 10-15 oi și vre-o 2-3 vișele.

4) Comuna ori mai bine antistea comunală prețuiește paguba la suma de 60.000 Coroane și susține a nu fi esagerată aceasta sumă.

5) Foarte puțin din celea ce au ars au fost asigurate contra focului și precum să susține abia a treia parte.

Comuna Teremia-mare e comună mare, frunțașă și bine situată. E locuită de germâni buni și muncitori și să crede, ca cei scăpați de urgia focului vor ajuta pre cei păgubiți și le vor ușora astfeliu suferințele.

Recoalta anului 1910

Recoalta anului 1910, cu esepția viilor, să poate numi bună. Pentru comuna Nerău a cărei hotar e plantat cu multe vii, să poate zice și susținea că a fost o recoaltă slabă. Sămănăturile tomnatice, ca grâul și săcara cărora încă din primăveară le mersese bine fiindu-le timpul foarte priincios, sau dezvoltat foarte frumos și înfrățind bine să vedea de cu bună vreme o roadă bună în ele. Acolo unde era prea gunoit pamântul și deci gras bine grâul în mare parte a căzut și boabele s'au și pălit puțin. În genere însă recoalta grîului să poate numi bună căci în termin mediu a rodit seau produs un jugher catastral 8 măji metrice seau 800 Kilograme grîu. Dintre sămănăturile primăvăratic orzul de primăveară a suferit mult și a avut o recoaltă sermană și slabă. Orz de primăveară abia a produs un jugher catastral 5-6 măji metrice, pre când în alți ani să producea 10-12 măji metrice. Ovăsul a fost bun s'a dezvoltat fumos și ca rezultat a avut o recoaltă bună. Mohorul încă a fost bun și trifoiul seau lucerna a crescut ear bine și s'au potut cosi de 4-5 ori. Cucuruzul a fost foarte frumos. În urma ploilor căzute la timp și a căldurei priincioase s'au dezvoltat repede și frumos ear recoalta a fost splendidă. De mulți ani nu s'a pomenit o recoltă mai bună și mai superioară în cucuruz ca a anului 1910. Cucuruzul a fost mult și bine dezvoltat. Viile au avut a suferi din cauza a lor trei calamități și urmarea acestora a fost recoalta slabă de tot. De cu primăveară fiind timpul frumos promiteau un rod îmbelșugat. Lăstarii cruzi erau frumoși, groși și să vedea mulțimea strugurilor cari să arătau de cu bună vreme și în abundență. I-a ajuns prima calamitate adecă brumă, dar carea le stricase foarte puțin fiind brumă puțină și o credeam de o binefacere căci mai nimicind ceva din rodul ce să aretă speram a să dezvolta cei remași mai bine și deci a suplini paguba. Venise însă calamitatea doaua și carea cauză pagubele cele mari și simțitoare. Aceasta calamitate a fost boala viței de vie numită peronospora carea atacă frunzele viei și le uscă, ba atacă chiar și boabele de struguri cari apoi negresc și cad jos. S'au luat măsurile de lipsă și oamenii stropeau regulat viile cu peatră vînătă și var, cu toate acestea ploile dese nimiceau toată munca de apărare contra acestei plăgi, și peronospora grasa și lua dimensiuni tot mai mari și în detrimentul recoaltei anuale.

Peronospora a trecut apoi și pre struguri și atacându-i i-a rărit foarte mult, ba bolnavi fiind nici că să poteau dezvolta frumos și bine.

Multe vii au fost total nimicite astfel, că nu s'au produs în ele nimica. Cei cari nu au crușat timpul și peatra vânăță ci au stropit mai des, au reușit să scape ceva din produsul anului și având strugurii și preț bun, realizează și oare cari venite. Viile apoi în o parte mai mult în alta a hotarului însă mai puțin au fost atinse și de grindina dela 28 Iulie (10 August) 1910 și carea încă a cauzat pagube destul de însemnate.

Prețurile produselor agricole sunt următoarele:

Grîul variază între 18-20 Coroane maja metrică.

Săcara e cu 13-14 Cor. maja metrică. În Nerău însă aproape nici nu este vândut căci oamenii o seamănă puțină și mai vârtos pentru paie pre cari le folosesc ca legături la tuleii de cucuruz.

Orzul e dela 12-13 Coroane de maja metrică, din carele încă nu prea este de vândut căci să seamănă puțin și pentru lipsele proprii. Culegându-se de timpuriu oamenii î-l seamănă pentru a hrăni cu el porcii.

Cucuruzul fiind abia cules nu să vinde despoiat seau în boabe, ci cu ciocani cu tot. O majă metrică seau 100 Kilograme de cucuruz cu ciocani seau nedespoiat să vinde cu 4.50-5 Coroane. Chiar și din prețul lui să vede, că recoalta cucuruzului a fost bună.

În anul 1909 grîul să vindea cu 27-28 Coroane maja metrică, ear cucuruzul cu 15-16 Coroane.

Paiele, fiind multe, în anul 1910 încă au căzut foarte în preț. În anul 1909 să vindea stânginul de paie cu 50-60 Coroane, pre când în anul curent 1910 a scăzut la 12-15 Coroane, deci au scăzut considerabil.

Strugurii să vând cei frumoși de desert seau de mâncare dela 28-40 de fileri Kilogramul. Cei de vin sunt clasăți în două categorii. Cei negrii pentru vinul roșu să vind cu 20 fileri, ear cei albi cu 22-24 fileri chilogramul.

Poamele în anul 1910 în comuna Nerău au fost foarte puține. Legumele însă au dat o recoaltă bună, abundantă și de calitate bună.

Cu toate scăderile ce au obvenit la unele specii de produse agricole, totuși anul 1910 să poate număra între anii bunișori cu o recoaltă mai mult bună decât slabă. Mulțimea calamităților elementare au scăzut mult din recoalta anului căci de nu băntuiau acelea anul 1910, precum promitea la început în primăvară, ar fi fost un an cu o recoaltă splendidă și foarte abundentă. Astfeliu a voit însă bunul Dumnezeu și astfeliu s'a și întâmplat, ear naintea voinței celei nestrămutate a lui Dumnezeu: "să

*Prețul produselor agricole
în anul 1910*

pleacă tot genunchiul a acelor cerești și a acelor pământești și a acelor de desupt.” Mulțămim ceriului, că am fost cruțat de ploile torențiale ba chiar potopul ce a ajuns și băntuit unele părți a-le patriei noastre, ca comitatele Caraș-Severin și Solnoc-Dobâca precum și părțile Halmagiului unde pre lângă nimicirea totală a recoaltei anuale și deci ajungerea în neagra lipsă și sărăcie, au pierit în ape mulțime de vite și vieți omenești.

Colera

Anul 1910 a mai adus în țeară la noi o calamitate și carea pentru viitor înspiră multe grije și carea e cholera aziatică. Încă prin veara anului 1908 să vestea că cholera băntuie în unele provincii a-le marelui imperiu dela nord, în Rusia. S’au luat măsurile de lipsă pentru împedecarea acestei calamități ca să nu să lățească. Cu intrarea iernei și a frigului forța cholerei să micșorase mult și a remas numai în Rusia. În primăveara anului 1909 să aretase din nou, ba trecuse și granițele Rusiei în provinciile mărginașe. Preste iarnă earăși să potolise. În veara anului 1910 apoi s’au lățit și mai tare și adecă în Italia, Austro-Ungaria și România. Până în prezent însă nu s’a lățit mult și nu sau ivit numai prin ținuturile de pre lângă Dunăre fiind acest mare fluviu infectat cu bacilii cholerei. Fiind aproape de eamnă, să sperează că forța acestei calamități să va micșora și va înceta pentru ca la primăveară să izbucnească cu forță mult mai mare, de nu să vor lua toate măsurile de a să împedeca lăfirea acestei epidemii și încă de cu bună vreme. Viitoriul e problematic și ascuns în negură nepătrunsă, dar stăm naintea acestui rău, a acestei epidemii carea poate să răpească multe vieți omenești și îngrijorarea e cu atât mai mare, cu cât de doi ani de zile epidemia aceasta să tot lățește.

Anul 1911

Începutul anului a fost cu o eamnă foarte slabă și cugetam a scăpă ușor. Cam prin 25 Ianuarie s’a pornit un frig mare, care a ținut mai bine de 10 zile. A și nins și era un frig care a ajuns gradurile 18-22 Celsius sub zero.— De aici apoi s’a muiat mult frigul și prin 12/25 Februarie a început a fulgeră, tună, ba în comuna Cenadul sârbesc a și trăznit.—

Restaurarea corporațiunilor comunale

Era să să facă restaurările corporațiunilor comunale, adecă alegerea reprezentanților comunali, încă în anul 1910 în Noemvrie și Decemvrie.— După ce notariul comunal Retzler Iosef arăta simptoame de paraliză mentală, forurile superioare administrative să văzură necesitate ai acordă un concediu de șese luni de zile. Din purcederea ilegală a notariului Retzler s’a amânat apoi alegerea reprezentanților și a antistei comunale. Făcându-se lista alegătorilor comunali s’a văzut, că deși mulți Români erau emigrați la America, totuși Românii erau în majoritate față de Șvabi cu 71 voturi. Era deci

asigurată învingerea Românilor la amândouă alegerile.– Pretura cercuală a staverit ziua alegerii de reprezentanți comunal pre ziua de Luni în 31 Ianuarie (13 Februarie) 1911. Duminecă în 30 Ianuarie (12 Februarie) 1911 după terminarea sfintei liturghii s'a prezentat la preotul român o deputațiune de cinci Șvabi în frunte cu preotul și învățătorul lor și s-au arătat dorința, că ar voi mult să facă pace cu Românii și în urmare să fie și dintre ei aleși în reprezentanță și în antiste. Preotul le-a răspuns sincer, că dela sine nu poate face nici promite nimic. Va consulta însă de seară alegătorii Români și le va comunică rezultatul ori mai bine deciziunea Românilor. Șvabii doreau a face pacea în următorul mod: Să să iee ca bază numărul sufletelor din comuna Nerău și în proporție cu numărul sufletelor să li să dee și lor atât din reprezentanți cât și din antistă. Făcându-se conscripția poporului în primele zile a-le anului 1911 s'a constatat, că suflete Românești sunt aproape 900, ear Șvabii vre-o 450, deci românii de două ori. Cereau deci ca reprezentanți adevă membrii ordinari să fie trei Români și doi Șvabi, ear primul și ultimul membru suplent să fie Șvabi. Cu privire la antiste pretindeau, că deacă primariul e Român atunci Șvabii să aibă în antiste doi jurați, cassariul și tutorul orfanal. Când însă primariul e Șvab să aibă doi jurați și tutorul orfanal. A remas deci să să pronunțe Românii.

Întrunindu-se Dumineca seara Românii în mare număr, vre-o 150-180 de alegători, cu unanimitate s'a decis, că nu vreau să știe de pactare cu Șvabii și că numai Români să să aleagă și în ciclul acesta. Nu au voit să facă Românii pact cu Șvabii pre următoarele motive:

1) În trecut când Șvabii erau în majoritate și Românii îi rogau să facă pace, Șvabii nu au voit de feliu.

2) Cereau prea mult pentru ei Șvabii și deci nu eră raport adevărat și potrivit cu numărul sufletelor.

3) Cu ocazia sărbătorilor noastre jubilară Șvabii nu voiră să împărtășească bucuria noastră, măcar că au fost toți invitați.

4) Au sfințit Șvabii casina lor, au aranjat festivități și banchet și pre preotul și învățătorul Român nu au aflat de bine ai invita. Conziderau Românii aceasta o vătămare pentru ei, și

5) Stam înaintea alegerii de notar și deci voiam noi Românii a ne folosi de ocaziă pentru a nu să alege de notar ear un Șvab de al lor și în detrimentul nostru.

Li s'a comunicat deci Șvabilor hotărârea Românilor cu toate motivele înșirate aici.

Sau trecut deci la candidare și cu mare majoritate s'a compus următoarea listă:

De membrii ori dinari s'au candidat următorii: 1) George Chipeiu (Achia), 2) Ioan Simeon (Craițer), 3) Dămian Isac, 4) Silviu Mezin și 5) Teodor Tisan. De membrii suplenți: 1) George Crișan (Bunei), 2) Gherasim Stefan și 3) Dimitrie Ardelean (Avel). Cu această listă apoi s'a decis intrarea în luptă și nizuința spre a o scoate învingătoare.

Dimineața în ziua alegerii să auziau vești rele, că adecă unii Români de ai noștrii ar fi mers și au oferit ajutorul lor Șvabilor pentru a trânti lista noastră. Erau aceștia oameni slabi și Români murdari. Pentru posterioritate îi însămn aici că să fie cunoscuți. Au mers la Șvabi 1) Gherasim Stefan un om ambițios prost căci dorea el să fie ales, 2) Meletie Cioban carele în sămn de recunoștință, că Românii lau ales mai de multe ori, și de astadată dorea să fie tutor orfanal și 3) Nicolae Barbu un măestru slab cismaș și carele încă dorea mult să fie și el ales.— Nainte de începerea alegerii ne-am prezentat la casa comunală pentru a înaintă președintelui alegerii plinipotențele ce le-am câștigat dela văduvele din comună și cari, în senzul legii, numai în modul acesta puteau vota. Aici apoi am convenit cu preotul și învățătorul Șvabilor, cari încă au prezentat plenipotențele lor. Sau început la oara 9 nainte de amiază votarea și mulțămită harniciei Românilor și iubirei lor de neam a învins lista noastră a Românilor, cu o majoritate de 41 voturi, și deci au fost și în ciclul acesta aleși cinci Români și cei amintiți mai sus. Bucuria a fost mare și încă atât, cât era de mare deprimarea între Șvabi, cari s'au lăsat seduși de pleava și gunoiul nostru. Dintre Români următorii au votat cu Șvabii și deci contra listei noastre: 1) Gherasim Stefan, Meletie Cioban, Nicolae Barbu, Ioan Ardelean (Avelușcă) și fiul lui Petru, Dionisie Tisan, Nicolae Băran, George Bugariu (Pută). Doreau să fie și ai aleși dar sau înșelat amar.

Alegerea antistiei comunale

A urmat apoi în grabă și adecă în 16 Februarie (1 Martie) 1910 și alegerea antistei comunale. De asta dată a pășit pretorele cercual ca să capaciteze pre Români să conceadă Șvabilor cel puțin trei locuri în antistea comunală. Zicea că ne va candida jude primar Român, dar în schimb noi să le dăm Șvabilor un jurat, cassariul și tutorul orfanal. Nu s'a putut însă face nimica. Românii tot din motivele mai sus înșirate nu au voit să cedeze. Urmarea naturală a fost, că cu esepțiunea judeului primar întreaga antiste s'a ales numai din Români. Primariul seau judele prim a fost reales Șvabul Iosef Bruder, căci Român nu a fost candidat. Judele al doilea a fost ales Iulian Dogariu. De jurat prim: George Stefan, de jurat al doilea: Eremie Barbu, jurat al treilea: George Minișan (Lonte) și jurat al patrelea: George Ardelean a lui Alexa. Cassar s'a reales Lazar Mihaiu, ear de tutor orfanal: Stefan Isac.

Cu acesta apoi s'a încheiat actul alegerilor comunale și comuna a intrat de nou în liniștea ei pre timp de trei ani.–

Eram cuprinși de justă îngrijorare, căci între Români intrase oare cari neînțelegeri. S'a ales prin Ianuarie un membru ad hoc la sinodul protopopesesc electoral al tactului la carele aparțineau, B. Comloș, pentru a să alege protopop. Sau candidat doi pentru membru ad hoc, economistul Eremie Mezin tân. și comerciantul Pavel Mihaiu. Majoritatea voturilor în sinodul parohial a întrunit-o economistul Eremie Mezin junior. De aici apoi urmaseră oare cari nemulțumiri, dar cari nu au avut prea mare influință asupra alegerilor comunale. Erau oamenii pătimiși și ertându-se multe și cedând unii altora totuși s'a putut realiza izbânda noastră.

Cred că va fi de interes a să cunoaște mai de aproape neînțelegerile ivite între Români. Izvorul acestor neînțelegeri, precum și mai nainte am zis, a fost alegerea membrului ad hoc la sinodul protopopesesc. Proprietariul Eremie Mezin tân. dorea ca să fie ales cu ori și ce preț, pre când alții cari nu să pre încredeau în el doreau să aibă ales pre neguțătorul Pavel Mihaiu. S'a început deci lucrul și capacitările alegătorilor cu una săptămână mai nainte. Eremie Mezin cu aderenții lui erau foarte activi lucrând și capacitând ziua și noaptea. Partida lui Pavel Mihaiu însă de feliu nu sa agitat, scurt zis nu prea aveau mare ambițiune. A fost deci Eremie Mezin ales cu o majoritate de vre-o 24 voturi. A trecut și aceasta și sa crezut a să restabili ordinea și a fi eară-și pace. Naintea alegerii de reprezentanți comunali însă Eremie Mezin prea încrezut în urma alegerii lui de membru ad hoc la sinodul protopopesesc, pășește pre față ca conducător și desconfundând pre conducătorii firești ai poporului, pre preot și învățător, precum și pre frunțașii comune, convoacă la el în casă cu vre-o 10 zile nainte o conferință restrânsă de vre-o 8-10 locuitori mai gureși din Nerău și voește a face cu aceia candidarea pentru reprezentanți comunali. O pășesce însă, căci unii dintre cei învitați îi spun verde, că e dureros că văd că lipsesc dintre ei peotul, învățătorul și frunțașii și că în urmarea acestora ei nici nu voesc să iee parte la o astfel de consfătuire și să depărtează. Cei remași au fost deprimați cu totul și în urmăre întrunirea lor nu a avut nici un rezultat. Să auzise apoi prin comună despre aceasta întrunire și comentau oamenii aceasta pornire în feliuri și chipuri, de ajunse mahnirea la culme. Mulțumită însă ținutei frumoase a acelor ce au fost desconfundați, căci precum am mai și zis ertându-se și cedându-se totuși s'a putut face pace. Constat însă, că chiar în urma faptului neprecugetat și descris aici, au ajuns aleși în reprezentanță 5 români, dar nu toți români tari și constanți până la fine.

*Alegerea membrului
ad-hoc la sinodul
protopopesesc electoral*

Neînțelegeri între Români

Cu ocazia candidărilor pentru antistea comunală Eremie Mezin prin sateliții săi doi, ear a înscenat neînțelegeri și astfeliu a remas, ca mâne zi în plenul ședinței să să facă candidările. Acest rău apoi a adus cu sine unul și mai mare și adecă au căzut cei buni și dovediți de buni Români și sau ales alții despre cari numai în viitoriul apropiat să va ști, că ce constanță au. Cred, ba sum sigur atunci când afirm, că Eremie Mezin să va alege, nu preste mult, cu odiul comunei întregi și atunci să va căi de celea ce a făcut, dar va fi târziu. Au trecut acele vremuri de întunec când era necesitate de conducător. Azi scopul cel nizuim și dorim a'l ajunge ca neam, acela are a ne conduce pre toți fără osebite de stare și poziție. Numai în forma aceasta vom putea duce o luptă vrednică, o luptă carea să ne asigure binele pentru viitor și stima străinilor, carea azi să cam codesc a ni-o dat. Fericit omul, carele învață din pășania altuia!

La Bunavestire 25 Martie a căzut ultima neauă. Plouase și deci nu putea să fie aceasta neauă durabilă. Cu toate însă că a fost moleașă a căzut o neauă în grosime de 4-5 centimetri.

În 10/23 Maiu a căzut o brumă încât a cauzat pre la unii cu pământurile mai joase pagube însemnate în vii. Sunt jughere de pământ sădite cu vie, și cari au fost aproape total nimicite de acest îngheț. Preste tot hotarul comunei însă acest îngheț nu a făcut pagube mari.

*Episcopul romano-catolic
în comună*

La 31 Maiu (13 Iunie) d.a. la oarele 2 a sosit în comuna noastră Episcopul din Timișoara romano-catolic Dr Iulius Glattfelder, pentru a împărtăși taina mirului. Avizați fiind despre aceasta și noi Românii gr. or. ne-am făcut datorința și am mers și noi cu vre-o 8 trăsură și 10 călăreți într-o împănare. Sosit în comună a tras la biserică unde după o predică scurtă în carea a îndemnat pre credincioși a jertfi pentru biserică și scoală și a căuta pentru lucrarea fericirii celei vecinice, împărtășește taina sfântului mir la vre-o 160-170 de indivizi și cari aveau etatea dela 7 până la 22 ani. A descălecat apoi la casa parohială unde a primit deputațiunile. Erau adecă în total trei corporațiuni cari doreau să se prezinte. Doauă comunități bisericești și comuna politică. Pentru a nu să face salutări în limba germână și deci neoficioasă, ci numai în limba statului maghiară și pre carea din vre-o 40-50 indivizi cari s'au prezentat naintea Episcopului, abea o înțelegeau vre-o 4-5, s'a adus motiv scurțimea timpului și oboseala episcopului pentru a ne prezenta cu toții la un loc. Motivul adevărat era însă, ca Episcopul să fie salutată numai în limba maghiară, susținându-se pre de laturi de unii proști și șoviniști că salutarea în limba germână ar fi demonstrație. Episcopul după puține cuvinte în limba maghiară și în cari exprimă mulțămire mai cu seamă noauă românilor gr. orientali fiind plăcut atins de atențiunea ce i-am aratat,

mulțumește și parohiei romano-catolice și comunei politice și încă în limba germană pentru buna primire ce i s'a făcut. Rezultă deci că Episcopul le-a dat mârșavilor șoviniști lecția cea mai bună când a vorbit în limba germană. Caută să mă exprim cu cuvintele Mîntuitorului "Doamne eartă-le lor, că nu știu ce fac." Nu știu de fapt ce fac, căci chiar prin aceasta alimentează ura și așa destul de mare contra lor. Ei î-și vor da seamă de urmări și ei î-și vor și culege fructul faptelor lor proaste și necvalificabile.

După terminarea recepțiunilor, Episcopul a vizitat scoala romano-catolică, biserica noastră gr. orientală, casa comunală, pre preotul gr. oriental român, pre judele comunal și alți germani. Biserica noastră română i-a plăcut mult lăudând simțul de jertfire a parohienilor. După o mică gustare la parohul romano-catolic la oara 5 și jumătate s'a dus pre trăsura la Chichinda mare și de acolo la reședința din Timișoara cu trenul.

Unele scene cari au avut loc cu aceasta ocaziune merită a fi eternizate. Conform datinei pretorul cercual avea să întîmpine pre Episcopul la hotarul comunei. Eșise mai multe trăsuri și călăreți întru întîmpinare. Spre năcazul pretorului erau mai mulți Români decât Șvabi. Pre Episcop însă la atins plăcut prezența Românilor. După salutul pretorului, Românii izbucniră în urale de: "să trăească", la ce Episcopul cu față răzătoare răspundea: "trăească, trăească, nevorbind limba românească. Aceasta scenă s'a repetat și cu ocazia recepțiunei. Eată ce'l durea rău pre pretorele care ar fi dorit ca numai în limba statului, în limba maghiară să decurgă toate. Mângăeasă cu zisa Românului "nu muri măgariule până nu va încolți earba."

Erau apoi contrarii noștrii foarte supărați că Episcopul a vizitat biserica noastră exprimându-se foarte elogios despre ea și erau mai supărați, că vizitase și pre preotul românesc. Episcopul să vede a avea altă inimă și altă minte căci a făcut cum i-a dictat inima și mintea lui. Inima curată plină de iubirea crescinească și mintea lui luminată carea altcum a cuprins toate.

De nainte ni s'a spus, că nu va face vizite fiind timpul scurt și de aici nu i-am putut face o primire la sfînta noastră biserică. Ii s'a spus însă, că noi Românii regretăm mult, că deacă am fi știut, că va veni la biserica noastră i-am fi făcut o primire deamnă de un arhierău. Ne-a mulțumit zicând, că nu a cugetat nici el că va avea atîta timp să petreacă în comuna Nerău.—

Când cu ocaziunea recepțiunilor în numele comunei politice s'a prezentat notariul și primariul comunal. Ceialalți membrii ai antistiei au lipsit cu toții. Să să știe, că nu din vina lor, ci din vina notariului comunal un șvab renegat și carele e numai substitut cu numele Richter, carele nu voia să se prezinte în fruntea Românilor.

În ziua de Marți 31 Maiu (13 Iunie) seara ne-am văzut o vechie dorință a noastră împlinită. terminate toate lucrările și toate formalitățile, s'a realizat luminarea cu electricitate a întregii noastre comune. Avem deci o inovațiune frumoasă și modernă și carea e cu atât mai de înșămănată, că precând în trecut comuna nu era luminată nici măcar prin lampe de petrol, acum de odată s'a luminat prin 32 flăcări de lumina cea mai plăcută și cea mai modernă prin lumină electrică.

În 25 Iunie (8 Iuliu) 1911 dimineața la oarele 2 după mezul nopții a fost cutrămur de pamânt. A durat 2-3 secunde dar s'a simțit foarte bine precum s'a auzit foarte bine și un vuiet cu carele a fost împreunat. Pagube însă nu a făcut, căci a fost de scurtă durată și nici nu a fost prea tare. S'a simțit foarte bine chiar în pat, căci să mișcă patul.— Cutrămurul acesta de pamânt s'a simțit pre întreg șesul cel mare unguresc. Centrul acestui cutremur a fost orașul Kecskemét unde a cauzat și mari pagube. Viață de om însă numai la Nagy-Körös au căzut jertfă și adecă două persoane. Să zice că în părțile Kecskemetului a fost foarte puternic, astfelu că cutremur de pamânt de o așa intensitate și tărie nu s'a mai pomenit în Ungaria.

În 24 Iuliu (6 August) 1911 întru cea mai mare jale a întregii noastre comune bisericești a fost înmormântat bravul parohian, bunul creștin și isteșul conducător al corului nostru vocal bisericesc **Silvius Mezin**, mort în urma unui greu morb de apă și în floarea vârstei în etate abia de 32 de ani. La înmormântare a luat parte întreaga comună, fără deosebire de lege și neam. L'au petrecut la vecinicul locaș de odihnă o mulțime de oameni, cum rar s'a văzut în comuna Nerău, fiind bărbați și femei în număr de preste 600. Numărul acest mare areată din destul că a fost stimat și că pierderea lui a fost primită preste tot cu multă mahnire și întristare. Fie-i vecinică pomenirea lui!

Amintescaici un caz clasic întâmplat în comuna noastră Nerău și carele face lumină deplină asupra împregiurării de ce preotul romano-catolic în anul 1910 nu a voit să iee parte la banchetul dat de comuna noastră bisericească în onoare Î.P.S. Sale Dlui Episcop diecezan. Pornirile nepermise a-le preotului rom. catolic vor fi fost cauza adevărată de s'a abținut dela masa banchetului.

Preot romano-catolic în Nerău eră un anumit Nicolau Iung originar din Cenadul-sârbesc. Avea patima beției, fiind aproape zilnic beat și el și învățătorul rom. cat. confesional cu numele Antoniu Herzog. Preotul de multe ori durmea pre masă în birt în loc să fie în biserică la slujbă. Când episcopul romano-catolic de Timișoara D' Iuliu Glattfelder a făcut seara vizitațiune canonică, a auzit de faptele preotului și l'a sfătuit să se abțină. Nu a ascultat, ci a continuat a să îmbătă și mai departe. Unii

poporenii scandalizați, și auzind de sfatul ce Episcopul a dat preotului lor, au făcut aretare contra lui. Episcopul luând în considerare aceasta aretare voia să-l interneze într'un institut de abstenență. Preotul a promis Episcopului solemn, că nu va mai bea și deci superiorul lui de-o cam dată a abstat dela planul făcut. Bine zice Românul: "lupul schimbă părul dar năravul nu"; astfelu și preotul lung. Vinese acasă și să puse din nou pre beute și joc de cărți. Poporenii arătaseră din nou Episcopului lor aceasta și în urmare preotul primi ordin telegrafic a părăsi comuna și a să suscepe pre spesele Episcopului în institutul de abstenență a bunilor templari din apropierea Budapestei. Aici are a petrece cel puțin 6 luni ori de nu va fi curat și mai departe. În locul lui apoi s'a denumit de preot Iuliu Szente și carele 5 ani a petrecut ca preot romano-catolic prin România și București. A venit până în Teremia-mare (Máriafölde) cu barbă și mustăți, precum obicinuesc preoții romano-catolici a să purta prin România.

Alegerea protopopului în B. Comloș

Alegerea protopopului

După moartea protopopului de pie memorie Paul Miulescu, venerabilul Conzistor diecezan a denumit de administrator al tractului pre preotul din B. Comloș *Mihai Păcășan*. Prin luna Decembrie-Ianuarie 1911 sau efectuit alegerile membrilor ad hoc pentru alegerea de protopop. După ce sau terminat toate celea prescrisă în "Statutul organic" și "Regulamentul pentru alegerea de protoprezbiter" s'a publicat în ordine concursul în organul diecezan "Biserica și Scoala". În timp legal și-au înaintat recursele trei preoți și toți trei din tractul nostru protoprezbiteral și adevăc:

- 1) Mihaiu Păcășan paroh în B. Comloș,
- 2) Vichentie Petroviciu paroh în Toracul-mic și
- 3) Ioan Popoviciu paroh în Sân-Nicolaul-mare.

Păcășan și Petroviciu erau bănașeni modești și cinstiți, precând Popoviciu Crișan originar din comitatul Aradului comuna Giula Vârșand, arogant, obraznic, îndrăzneț și foarte devotat Ungurilor din comitat. Aupra recurenților în primul rând avea să se pronunțe sinodul parohial din B. Comloș, ca comună centrală și în carea protopopul e totodată și paroh. Păcășan și Petroviciu amăsurat modestiei lor, simplaminte rogau pre alegători ca să-i spriginească. Popoviciu din contra tot timpul l-l petrecea prin tract și prin B. Comloș, calumniind pre ceilalți doi recurenți și laudându-se pre sine. Nu s'a rușinat a să giră de bun român el, carele e o rușine a neamului nostru, făcându-se unealtă oarbă tuturor streinilor. Nu s'a rușinat a îmbia bani alegătorilor, câte 50 Coroane celuia ce va votă cu el. Nu s'a rușinat a lucra, atât în sus la Conzistor, cât și în jos la alegători, cu femei pentru a-și ajunge scopul. Toate înse au fost în zădar, căci cunoscându-l oamenii prea bine s'au ferit de el, ca de foc.

Întrunindu-se sinodul parohial din comuna centrală B. Comloș au votat 214 alegători, dintre cari au întrunit

1) Mihaiu Păcășan 211 voturi

2) Vichentie Petroviciu 002 voturi

3) Ioan Popoviciu 001 zi: un vot și și acesta și dat pre el numai

în batjocură. A umblat prin B. Comloș din casă în casă pre la membrii sinodului parohial și cu toate acestea primise un singur vot. Au cunoscut B. Comloșenii oamenii, au știut ce fac și dreaptă plată au dat vânzătorului.

Miercuri la 21 Septemvrie (4 octomvrie) 1911 d.a. la 3 oare s'a întrunit comitetul protoprezbiteral și care a candidat pre toți trei recurenții. Eră consult și legal a să candidá singur numai recurentul Mihai Păcășan ca acela ce a întrunit întru toate condițiunile regulamentare și a-le concursului. Sângur el a avut atestat dela Conzistor despre capacitatea de-a conduce tractul, despre bine meritare pre terenul bisericesc-scolar, și despre zălul și dilingița lui. Ceialalți doi recurenți au dovedit numai că au un serviciu bisericesc de 5 ani. Popoviciu a prezentat doauă atestate. Unul dela socrul lui, ear celalalt dela un unchi. În ambele eră lăudat. Doauă împregiurări însă s'au luat în socotință și de aceia sau și candidat toți trei. Prima pentru a nu să desavuá Conzistorul carele supuse spre alegere pre toți trei în sinodul parohial din B. Comloș. A doaua pentru a să satisfacă lui 53 alinia 5 din "Statutul organic" și a să prezentá Conzistorului spre denumire trei indivizi. Comisar conzistorial a fost P. on. Domn Dr Traian Puticiu protopopul Timișorii și carele îndată după terminarea ședinței a venit în comuna noastră Nerău. A petrecut comisarul conzistorial numai o noapte în Nerău, dar i-a plăcut mult comuna. A vizitat biserica, scoala și pre frunțașii satului și despre toate s'a exprimat în modul cel mai elogios și măgulitor pentru noi. În 22 Septemvrie (5 Octomvrie) 1911 la oarele 8 dimineața s'a început în biserica din B. Comloș sfânta liturghie îmbinată cu chemarea Duhului Sfânt și servită de Dl comisar conzistorial azistat de 4 preoți. A cântat foarte frumos corul din B. Comloș. Dl comisar a predicat frumos și după terminarea serviciului prin o vorbire acomodată a deschis ședința sinodului. Mai nainte s'au verificat mandatele membrilor ah hoc și cari s'au împărțit în doauă grupe. În grupa primă au fost mandatele neprotestate și cari s'au verificat fără discuțiune, ear în a doaua 7 mandate protestate. Din aceste 7 mandate atacate prin protest 4 s'au verificat ér 3 s'au invalidat. Sau nimicit mandatul membrilor ah hoc din Cenadul-sârbesc 1 și din Sân-Nicolaul-mare 2. Roșia de rușine recurentul la protopopie Ioan Popoviciu de absurditățile ce a comis el și satelitul lui, – asemenea un român uitat de sine dar crescut cu prescură și stipendiu

românesc, – avocatul Liviu Luczay (scris cum să subscrie el singur) carele încă venise să-l spriginească și să să bucure de izbânda lor. Ș-au făcut însă socoata fără crîșmar! La apelul nominal au răspuns 63 de membrii prezenți și cu vot din 72. Au lipsit deci 9 membrii și adevăratul candidat Mihai Păcățan carele ca recurent a avut modestia a sta acasă, 3 mandate sau nimicite pentru defecte și deci absenți au fost 5 membrii dintre cari 2 erau emigrați la America. De aici să vede, că interesul față de alegere a fost foarte viu. Nainte de a să purcede la votare recurentul Vichentie Petroviciu văzând că nu va întruni mai mult de 10-14 voturi a luat decisiunea ca pentru el să nu voteze nimenea. A comunicat aceasta cu toți aderenții lui, îndrumându-i să voteze cu Păcățan în jurul cărui și așa să concentrase majoritatea absolută a votanților. Sau purces deci la votare secretă cu ședule și a cărei rezultat a fost următorul:

1) Pentru Mihai Păcățan s'a dat 53 voturi

2) Pentru Ioan Popoviciu s'a dat 9 voturi

3) Un membru a dat bilă albă. Petru Craiovan învățător în B. Comloș a dat bila albă, măcar că să lăuda, că Popoviciu va fi ales și că va cheltui 5-600 Coroane din al său ca să-l aleagă. A remas cu rușinea și cu ura Comloșenilor pentru nesocotința lui. Toți oamenii de bine au votat cu Păcățan. Au făcut-o aceasta din dragoste curată și întru răsplătirea muncii cinstite și a caracterului firm. Pentru Popoviciu au votat 4 rudenii de a lui și 4 străini slabi ca și minte și ca caractere. Nu s'a rușinat apoi Popoviciu, nu numai a sta în biserică sub întreg decursul actului electoral, ci a vota și el. Spre rușinea lui fie amintit a votat și el și încă a dat biletul cu numele lui. A votat deci pentru el și astfel s'a făcut de rîsul bisericii, ba mulți î-l și compătimeau.

Rezultatul alegerii a fost înălțător și a umplut de justă bucurie pre oamenii de bine, oamenii cari au avut la inimă binele și înaintarea tractului nostru și cari au votat cu omul doririlor *Mihai Păcățan*. Din contra pentru Popoviciu și puținii lui aderenți, – între cari socrul, cumnatul, cuscrul și un fiu, – a fost zdrobitor. Fie-care cum î-și așterne așa doarme și cum î-și sărează așa și mănâncă. Popoviciu sângur ș'a cauzat căderea prin faptele lui murdare și contrare neamului și bisericii. Bucure-să deci de rezultatul acelor!

Vineri la 7/20 Octomvrie 1911 s'a ținut conzistor plenar la Arad și în care alesul *Mihai Păcățan* cu totalitatea voturilor a fost confirmat și întărit de protopop al tractului nostru protopopes B. Comloș. Conzistorul încă va fi luat în conziderare cvalificațiunea, trecutul cinstit al alesului și alipirea mare a alegătorilor față de el și de aceia l'a și confirmat. Mulțămită ceriului că a dat să triumfeze dreptul, dreptatea și adevărul în biserica lui Cristos!

Comuna noastră Nerău la alegere a fost reprezentată prin (5) cinci membrii alegători și cari toți au votat cu alesul și întăritul Mihai Păcășan. Cei 5 sunt următorii locuitori din Nerău: 1) preotul Silviu Bichicean, 2) învățătorul Petru Băran carele a fost ales în comuna Chișoros și 3) Eremie Fumor. Toți trei ca membrii ordinari. Ca membrii ad hoc au fost Eremie Mezin junior ales în Nerău și Pavel Fumor ales în comuna Checia-română.

Recoalta anului 1911

Recoalta anului 1911 să poate numi mijlocie bună. Sămănăturile de toamnă au fost toate bune, având ploi la timp. În schimb sămănăturile de primăvară și viile au avut să sufere mult pre urma secetei celei mari din vară. Aproape trei luni de zile nu a plouat de feliu și erau călduri mari și de ne suportat.

Grâul a dat o recoltă bună. În termin mediu s'a venit pre jugherul catastral 11 măji metrice. Au fost jughere cu 10 măji metrice, dar în schimb au fost și cu 14-15 măji metrice. Prețul grâului a fost bunișor, 22-22.50 Cor. maja metrică, deși în comparare cu scumpetea generală care e în țară în toate, putea fi ceva și bun. Orzul și ovăsul încă a fost bine rodit și a avut prețuri bunișoare.— Cucuruzul nu a fost pre bine rodit. Să poate zice că a avut recoltă mijlocie. A produs jugherul catastral 4-8 măji metrice, în schimb însă a avut preț bun. Să vindea cucuruzul ne despoiat cu ciocani maja metrică (100 Klgrame) cu 8.50-9 Coroane; ear mai târziu despoiat maja metrică cu 16-17 Coroane. În lipsa de cucuruz de primăvară să va urcă negreșit prețul.

Viile și cari sunt multe în hotarul comunei Nerău au avut o recoltă mijlocie bună. Un jugher catastral a produs vin stors dela 30-40 Hectolitrii. În termin mediu pre un jugher să pot pune 30 Hectolitrii. Strugurii au avut preț foarte bun și ca carele rar să plătește fiind viile toate la șes. Strugurii negrii să plăteau cu 18, 20 și 22 Coroane maja metrică; pre când cei albi cu 20, 24 și chiar 26 Coroane. La vii a stricat mult bruma din primăvară precum și marea secetă din vară. În unele părți apoi au fost stricate și de grindină. Prețul bun însă în mare parte a suplinat pagubele anterioare. De nu eră bruma, seceta și grindina, recoalta anului 1911, — pre lângă toate împregiurările, — să putea conzideră ca foarte bună.—

Cholera

Cholera. În anul 1911 încă s'au arătat în țeara, ba chiar și în comitatul nostru cazuri de choleră, dar sporadice. S'au aretat mai vârtos aceste cazuri în comunele cari sunt așezate pre lângă râuri. În comitatul nostru anul acesta au fost cazuri de choleră în comunele Beceiul-turcesc, Becicherecul-mare, Klek, Ecica-română și Panciova. Ba am avut cazuri ce choleră chiar și în Chichinda-mare în apropierea Nerăului. În comuna Nerău nu s'a aretat nici un singur caz. S'au luat măsuri foarte severe contra lățirii acestui mare rău și apropiendu-se eara cu frigul să sperează a încetă cu totul. Rusia și Italia a suferit și anul acesta mai mult pre urma acestei plage.

Locuitorii din Nerău și bunii-creștini Pavel Mezin și cu soția lui Cleopatra născ. Pascu, în amintirea fiului lor Ioan mort la 23 Noemvrie (6 Decemvrie) 1910 în etate de 8 1/2 ani, fac pre seama bisericei noastre o fondațiune cu numirea:

“Fondațiunea Ioan Mezin a bisericei gr. ort. române din Nerău”

Basele acestei fondațiuni sunt:

- 1) Acțiunea cu Nrul 85 dela institutul de credit și economii “Păstorul” din Fabricul Timișorii în valoare nominală de 400 adecă: patru sute Coroane, – și
- 2) Pre un libel de depunere tot la sus numitul institut de credit au depus suma de 28 adecă: douăzeci și opt Coroane.

Asupra administrării acestei fondațiuni s’au compus litere fondaționale și cari aprobându-se de comitetul și sinodul parohial din Nerău, venerabilul Conzistor încă le-a aprobat la 1/14 Septembrie 1911 sub Nro 4929. Aceste litere fondaționale să află în arhiva parohială din Nerău sub Nro 138 din anul 1911.

Adunarea poporală ținută în Banat Comloș la 23 Octomvrie (5 Noemvrie) 1911

*Adunarea poporală din
B. Comloș*

Votul universal, secret, fără restricțiuni și pre comune este dorința tuturor românilor și a tuturor oamenilor de bine. O dorește aceasta, chiar și Măjestatea Sa Împăratul și Regele nostru Francisc Iosif I-ul și o dorește aceasta și poporul maghiar. Nu o doresc aceasta reformă oligarhii noastre, magnații. Votul universal e moartea lor, ori și mai corect scoaterea magnaților din guvernamentul țării. Prevăd că ei vor pierde nu numai frânele guvernării, dar vor avea să și prestee mult mai mult la susținerea statului atunci, când să va naște un parlament din voința poporului carele e sângurul susținător de stat. De aici apoi amânarea și dorința magnaților oligarhi, de a împedecă realizarea acestei juste dorințe, a pretenziunei reclamată și de însuși spiritul vremii. La aceasta s’a mai adaugat urcarea contingentului de miliție, adecă tot însărcinarea poporului, cu contribuțiunea cea mai grea, a sângelui. Acestea sunt motivele cari au îndemnat și pre alte popoare, ba chiar partide, ca în adunări să ceară introducerea votului universal, ca astfelu dieta compusă prin alegeri cu aceasta inovațiune să se pronunțe și asupra urcării contingentului militar. Noi Românii mai aveam și nefericirea, că eram guvernați de un guvern cât să poate de mașter noauă și deci aveam cu o cauză mai mult spre a protesta. S’au ținut în anul 1911 o mulțime de adunări de protestare pre tot teritoriul locuit de Români și deci eră și natural ca și noi să ținem o astfelu de adunare. Întru realizarea acestui propus just, ne-am aliat comunele B. Comloș, Pesac și Nerău și am convocat pre ziua de 23 Octomvrie

(5 Noemvrie) 1911 la ora 11 a.m. adunare populară în frunțașă comună B. Comloș. Între convocatorii acestei adunări populare erau și vre-o 45-50 de Nereenți în frunte cu preotul lor. În ziua de 23 Octomvrie (5 Noemvrie) 1911 la oarele 9 a.m. vre-o 30 trăsuri cu cel puțin 150 români din Nerău î-și i-eau drumul spre B. Comloș. Am ajuns în B. Comloș la oarele 10 a.m. Ne-am postat în frumos șir pre izlazul de lângă gara din B. Comloș, unde am așteptat sosirea deputaților și membrilor partidului național român și cari aveau să sosească cu trenul din spre Arad. Sute de trăsuri și mii de oameni erau în gara din B. Comloș întru așteptarea mult iubitorilor oaspeți și luceferi luminători ai poporului. La sosirea trenului în gară, să cutrămură văzduhul de uralele celor prezenți și urcă din tren următorii: 1) Alexandru Vaida-voevod deputat, 2) Vasile Goldiș fost deputat, 3) înflăcăratul țaran și apostolul poporului Ioan Vasii din Satul-mic de lângă Lugoj, 4) D' Cornel Iancu avocat Arad, 5) D' Iustin Marșeu avocat Arad și încă mulți aderenți și jurnaliști sosiți anume. Întru ne sfîrșite aclamări să face intrarea în comună și la oarele 11 și 1/2 să deschide adunarea alegându-se de președinte D' Nestor Oprean, avocat în Sân-Nicolaul-mare. După constituire să dă cuvântul Ilustrului Domn Dr Alexandru Vaida-Voevod, deputatul dietal ales în cercul Arpașului, comitatul Făgăraș, Transilvania. Om cu înfățișare foarte simpatică, orator neîntrecut și ca unul carele a avut chiar să sufere mult pentru pășirea lui hotărîtă și bărbătească, a fost cu vii aclamări primit. Vorbește lung despre suferințele noastre ca Români arătând, că în schimb ar trebui să avem drepturi mult mai mari. Aceasta desconziderare a poporului Român, strigătoare la cer, este cauza că ne adunăm în adunări populare și aceasta e și îndemnul că deputații sunt oaspeți de un timp încoace pre la caminele lor. Zice oratorul că ei fac totul fiind convinși că fac ceea ce le impune starea lor și că singura lor dorință este binele poporului din carele fac și ei parte și de carele nu să lapadă. Aplause nesfîrșite au acoperit vorbirea frumoasă a simpaticei D' Alexandru Vaida-Voevod. Al doilea orator a fost Dr Cornel Iancu avocat în Arad. Foarte cu spirit s'a ocupat cu creațiunea cea mai noauă a guvernului, cu banca statului de parcelare și carea are menirea a lovi chiar în noi nemaghiarii. A întreprins glume și prin ironia cu carea a aretat planurile mișelești a-le guvernului și-a ajuns scopul, căci a fost înțeles de toți. Eră în continu aclamat și la fine uralele nu mai voiau să înceteze.

Aclamări viforoasă să fac oratorului următor lui Ioan Vasii țaran din Satul-mic de lângă Lugoj. Vorbește cu succes și pre înțelesul tuturor. În vorbire zice că avem și noi oamenii să urmăm legea firii. Avem să facem numai ceea ce e spre binele și folosul neamului nostru din carele cu mândrie să facem parte. Aduce exemplu tot din natură

cocostârcii și rândunelele și cari ne călcând legea firii, nu să împreună cu alte paseri, căci aceasta ar fi moartea lor. Ar fi silite să rămâie preste eamnă la noi și aceasta este pieirea lor. Îndeamnă apoi pre cei adunați a să lipi strîns de partidul național român, ca singurul carele are la inimă binele și propășirea neamului Românesc. Guvernul actual cugetă, că ne-a sdrobit, când cu ocazia ultimilor alegeri ne-a lăsat numai 5 deputați. Susține că deși am fost învinși, nu am fost omorîți. Spune minunea Dlui nostru Isus Cristos, carele cu 5 pâni și 2 pești a săturat 5000 de oameni afară de mueri și copii și încă s'au mai adunat 12 coșuri de sfărîmături. Conclude că cele 5 pâni sunt cei 5 deputați ai noștrii din dieta țării, ear cei doi pești sunt averea noastră mare *limba și legea*. De ne vor lua toate acestea, totuși ne mai remân 12 coșuri de sfărîmături și cari sunt domnii noștrii, cum zicea, ori intelectualii noștrii cari stau aproape de popor. Îndeamnă poporul a fi treaz și a nu să da înderăpt de la luptă. Să fim Rumâni buni și adevărați ținând piept cu toate nevoile și necazurile. Termină, că deacă noi bărbații nu putem câștiga și apăra ce este al nostru, să luăm furca și să toarcem și să lăsăm pre babele noastre a ne apăra drepturile. Urale nesfârșite acoper ultimile cuvinte a-le bravului țăran, carele prin limpezimea vorbei sale a cucerit pre toți cei prezenți. Și-a ajuns întru toate scopul, căci a fost pre deplin înțeles de cei ce'l ascultau.

D' Iustin Marșeu s'a ocupat pre larg cu votul universal și legile militare. Pretorul carele eră rău înformat face observări oratorului, dar să dovedește că e în greșală și înghite el nodul. Marșeu continuă îndemnând poporul a-și iubi biserica, legea și limba românească. Îndeamnă poporul a ținea la olaltă, căci în aceasta zace țaria noastră. Urale frenetice.

Urmează Dl secretar konzistorial și fost deputat Vasilie Goldiș. Areată că a venit să samene sămânța, carea va aduce rocoltă altora. Zice că nu au Dumineci și sărbători, căci sunt chiemați chiar în aceste zi a sămănă în ogorul neamului românesc, sămânța aducătoare de bine pre seama poporului și carea se află în programul partidului național-român. Areată că programul e o necesitate a vremii și nu să poate cu forța nimica. Noi, Românii voim să fim stăpâni ear nu slugi. Combate temeinic fleacurile lui Tisa Pișta carele zice că vrea pacea, dar o pace carea ne-ar face pre noi Românii slugi. Dovedește că un popor nu poate învăța două limbi și descrie ne ajunsurile ce le întinpinăm pre la administrație și justiție din cauza că cei chiemați nu ne cunosc limba. Avem lege, – zice mai departe, – carea dă drept limbei românești a să folosi în administrație, justiție și chiar a să instrua elevii nu numai în școalele inferioare și medii, dar chiar și la universitate. Sperează întru un viitor mai prielnic, de oare-ce

vede zorile acestui răsărit așteptat și mult dorit de noi de toți. Este viu aplaudat pentru clarul și frumosul eseu.

Preotul Silviu Bichiceanu după ce întreabă poporul, că adevărat e, că el nu să solidarizează cu conducătorii lui, îi să răspunde că nu e adevărat, că ei sunt cu inima și sufletul cu aceia. Cetește proiectul de rezoluțiune prin carele să protestează:

- 1) Contra sistemului actual de guvernare mașter pentru noi.
- 2) Contra urcării contingentului militar și
- 3) Pentru introducerea votului universal, egal, secret și pre comune.

Proiectul de rezoluțiune este primit unanim și între vii aclamări.

S'a încheiat apoi adunarea și am trecut la banchetul dat în onoare oaspeților. La banchet au luat parte 180 de indivizi dintre cari 30 de locuitori din Nerău. Prezenți la aceasta adunare au fost preste 3 mii de Români din comunele: B. Comloș, Nerău și Pesac.

Înflăcăratură naționalist român, plugariul din Satul-mic Ioan Vasii, fiind văr primar cu învățătorul nostru Petru Băran, a venit la Nerău.

Amintesc aici și alegerea de *deputat la congresul* nostru național bisericesc.

Vegetează în Sân-Nicolaul-mare un avocat carele să afirmă cu buzele numai a fi român. Un anumit D' Livius Luczay, (sic.) Acesta a început a face agitație prin tract, trimițând chiar și apeluri, pentru a fi ales el deputat congresual. Oamenii de bine, cu inimă față de biserică și neamul românesc, aveau candidatul lor pre D' Nestor Oprean avocat în Sân-Nicolaul-mare și om încărunit și preaversat în afacerile noastre bisericești-școlare. Oprean fiind fiul comunei Nerău, să credea, că va întruni totalitatea voturilor. Patima însă și răzbunarea, – aceasta periculoasă hidră, – s'a manifestat și cu ocazia acestei alegeri. Gruparea Mezineștilor, numai pentru a să răzbuna, să pun pre partea lui Luczay și astfel la votare întrunește D' Oprean 38 voturi ear Luczay 40 voturi. Să se știe, că Luczay având de soție o feată din Nerău, socrul lui și-a dat mare ostăneală, ba a și cheltuit cu beutura pentru a câștiga pre seama ginerului lui o majoritate de 2 zi: două voturi față de D' Oprean și carele în modestia lui nu a zis nici unui alegător nici o vorbă măcar.

Cu ocazia scrutinului apoi tractul și-a spus sentința, condamnând greu pre românul Luczay vândut streinilor. D' Nestor Oprean a fost ales cu o majoritate covârșitoare de deputat congresual pre noul period 1912, 1913 și 1914. Palmă a fost aceasta renegatului Luczay și cugetau că î-și va fi venit în ori și la minte și pricepere mai sănătoasă și cât pentru viitor nu va mai cerca a râvni la cinstea de carea nu e vrednic!

*Alegerea la congresul
național bisericesc*

Anul 1912

Deacă e adevărat proverbul românesc, că: “ziua bună să cunoaște de dimineața”, atunci puțin promite anul 1912 chiar dela început. S’a început cu certe și neînțelegeri pre urma cărora venise desbinare. Primul act și la care s’a resimțit aceste neînțelegeri a fost:

“Restaurarea corporațiilor parohiale pe noul period de 3 ani 1912, 1913 și 1914”

Restaurarea corporațiilor parohiale

Erau două grupări, una serioasă și cu dorința de a guverna, ear alta mai mult condusă de patimă și răzbunare. Primii nu s’au prea interesat de actul restaurării pre motivul, că ori cine va fi ales în corporațiunile parohiale, va fi bun căci numai Români și aparținători legii noastre pot fi aleși. A doua grupare pătimășă și cu dor de răzbunare eră condusă de tatăl George Mezin și fiii lui Eremie și Pavel. Voiau să ajungă omnipotenți și chiar despoți în biserică chiar, de aceea au și lansat principiul, că preotul trebuie delăturat din președința de comitet. Restaurarea s’a ținut Duminecă la 22 Ianuarie (4 Februarie) 1912 după sfânta liturghie și unde patima a primit palma cuvenită, ba unde s’a dovedit cu vârf și îndesat, că majoritatea sinodului altcum a priceput și pricepe chiemarea acestei frumoase corporațiuni parohiale. Sau dat două liste conform uzului din trecut și cari erau ca și propuneri. (Să vede aceasta în protocolul ședințelor comitetului parohial). Una a predat-o Filip Tisau și carea reprezenta voința grupărei Mezin și cari aveau propusul a guverna omnipotent delăturând pre preotul din preșidență. A doua listă a predat-o Stefan Isac carea nu eră serioasă, ci mai mult o batjocură. Majoritatea membrilor sinodului parohial s’a scandalizat la culme de această ne deamnă de biserica lui Cristos procedură și veniră cu propunerea de a să realege comitetul vechi, a cărui mandat a expirat cu finea anului 1911. S’a pus cauza la vot și cu majoritate de voturi s’a ales din nou, – ori mai bine s’a reales, – vechiul comitet; prin ce cum am mai zis patima a primit palma cuvenită. Cei ce doreau să se răzbune și cei cari râvneau în orbia lor la mărire nevrednică de ei, au remas cu rușinea căderii lor. Cinste majorității sănătoase încă și carea văzând pornirea urită, pătimășă și chiar periculoasă, a făcut ordine și a trecut preste lista celor pătimiși.

Gruparea Mezeștilor voiau să se valideze și la al doilea act de mare însămnătate locală și adevă la

Alegerea de notar comunal.

Alegerea notarului comunal

Notarul comunal Retzler, – carele ne cauzase multe neajunsuri, – în urma unui morb necurabil a fost concediat aproape un an și jumătate. Când i-a expirat concediul

s'a constatat a fi tot bolnav și deci a fost din oficiu pensionat.* În timpul concediului lui venise în comună ca substitut un vice notar din Sân-Nicolaul-mare, un șvab cu numele Rihter Lajos. Era un individ cu un naturel foarte nenorcit, un om dur și deci nu și-a putut câștiga de feliu simpatia alegătorilor. Deschid aici o paranteză și carea va clarifica mult celea următoare. Cu ocazia alegerilor de deputați dietali din anul 1910, venise în comună protopretorele cercual, ca să câștige voturi candidatului de deputat guvernamental. Ne cercetase cu aceasta ocaziune și pre noi Români cerându-ne spriginul. I-am cerut să ne depărteze din oficiu pre notariul comunal Retzler și o ceream aceasta în interesul bine priceput al comunei noastre. El ni-a promis a ne ascultă, dar ne-a pus condițiunea, ca să nu cerem a ne candidă la postul de notar un Român. Ne spunea că a fost și pre la alegătorii Șvabi și aceia au cerut să nu candideze la postul de notar comunal Român și el li-a promis, că îi va asculta și nu va candida Român. În urmarea acestora s'a lansat între Românii din Nerău părerea și carea află resunet general, că numai Șvab să nu fie ales de notar și aceasta cu atât mai vârtos, că fiind noi Românii în majoritate în reprezentanța comunală, putem să și îndeplinim aceasta generală părere.

Pre la începutul luni Februarie st. nou s'a publicat concursul pentru postul de notar și deci comuna a început a fi cercetată des de recurenți. Sâmbătă în 10 Februarie st. nou ne-am adunat în școală reprezentanții români, unde s'a luat următoarele deciziuni principiare:

a) Nimenea să nu se promită nici unui candidat. Adecă nici un membru a reprezentațiunei să nu să lege de unul ori altul candidat, pentru motivul ca să rămânem solidari.

b) Fiind dreptul de candidare a pretorului, nu avem a ne ingeră în acest drept, ci lăsăm curs liber. Nu ne rogăm, cu alte cuvinte, de pretore pentru ca să nu poftească și el dela noi contra servicii.

Ne-am deobligat deci cu toții să păstrăm cu sfințenie aceste hotărâri principiare.

Terminul concursului a fost foarte scurt și deci s'a hotărât din partea preturei ziua de alegere pre Luni în 6/19 Februarie 1912 la 9 oare ante meridiene. Duminecă în 5/18 Februarie 1912 la oarele 4 după amiază am convenit din nou membrii Români ai reprezentațiunei comunale pentru a ne înțelege. Nu știam pre cine va candidă mâne zi pretorele cercual și deci pentru solidaritatea noastră prin care ne asigurăm validitatea dorinței noastre s'au luat următoarele decisiuni principiare.

a) Pentru cazul, că va fi candidat și un Român, votăm cu toții cu acela.–

**Mai târziu acest notar, – Retzler, – prostise și ajungând tot mai rău, în toamna anului 1912 a murit în comuna lui natală Ernesztbáza.*

b) Cu candidat Șvab nu votăm de felii, ci mai preferim un ungar ori altă naționalitate.

Am fost cu toții de o părere și credeam, că vom impune prin solidaritate. Ne-am înșelat însă, că 6 zi, șese dintre românii noștrii s'au abătut dela decisiunile luate.

Am arătat, că ne-am legat să nu rugăm pre pretorele în favorul unui ori altui recurent. În noaptea spre alegele însă am aflat, că Eremie Mezin jun. a umblat prin Sân-Miclăușul-mare, ca să ceară candidarea unui recurent favorit al lui. Am auzit apoi, că preotul din Sân-Nicolaul-mare Ioan Popoviciu a și umblat pre la pretorele ca să nu candideze pre un anumit recurent Ioan Nagy, căci de va fi ales atunci preotul român din Nerău va fi omnipotent în Nerău. Mezin român și preotul Popoviciu tot român au lucrat în conștelegere și încă contra unui al treilea român. Ioan Nagy încă e român originar din Makova și de religiunea greco-catolică. Mezin apoi a lucrat și contrar decisiunii luate de membrii români ai reprezentanței comunale. Avea un candidat ori mai bine favorizat între recurenți cu numele Stoiciciu de origine sârb, dar un beiv pătimăș. Cu acela voia să ne ferească comună și pentru că acela promisese fetei lui, Dșoară de aproape 20 de ani, 5 chilograme bomboane. A lucrat deci din resputeri ca să asigure favoritului lui majoritatea. Lucrul însă nu a mers așa neted cum credea el. S'a înșelat amar și a ramas cu rușinea și odiul oamenilor de bine.

Venise și ziua alegerii. Venise afară chiar protopretorele cercului Hadfy și după ce a deschis ședința, ne spune că – pre postul de notar în comuna noastră, în termin legal, – au recurs 16 indivizi cvalificați. Pre baza dreptului garantat lui prin lege dintre 16 recurenți, ne candidează 6 adică: șese indivizi, provocându-ne a alege pre unul dintre ei. Conform înțeleșului avut cerem pretorului o pauză de 10 minute pentru a ne înțelege asupra persoanei. Pretorul ne acoardă acest timp și deci începem a ne consulta. Aveam 6 candidați și adică: 5 șvabi de origine și unul român greco-catolic. În senzul decisiunii ce am luat în preșeară nici nu mai eră nevoie de înțelegere. Am zis că cu Șvab nu votăm și deci eră natural, că numai cu Românul greco-catolic. Care nu ne-a fost însă mirarea, când Eremie Mezin junior, primul virilist al comunei, vine și pledează, contra hotărîrii luat cu consenzul lui, pentru Svabul Rihter Lajos, cel mai odios dintre candidați și pre care am avut timp și al cunoaște pre timpul cât a fost substituit în comuna noastră, un an și jumătate. Toți Românii de bine au ramas scandalizați și am cerut să votăm. Candidații au fost următorii:

- 1) Rihter Lajos viconotar în Sân-Nicolaul-mare și substitut de notar la noi.
- 2) Ioan Nagy viconotar în Valcani.–

- 3) Kindl Iános vichenotar în Cenadul-nemțesc.–
- 4) Mrambach Peter vichenotar în Cenadul-sârbesc.–
- 5) Russ – vichenotar în Sân-Nicolaul-germân și
- 6) Kristof – vichenotar în B. Comloș.–

Lupta s'a dat între Ioan Nagy și Richter Lajos. Voturile s'au împărțit în modul următor: S'au dat de tot: 27 voturi dintre cari *Ioan Nagy a primit 18 voturi* iar *Richter Lajos a primit 9 voturi* prin urmare pretorul a declarat de notar ales al comunei Nerău cu mare majoritate de voturi pre alesul Românilor de bine: *Ioan Nagy* vichenotarul din Valcani. Însămnenez aici pre Româniile cari au ramas statornici pre lângă decisiunile luate și deci solidari spre fala lor; precum și pre aceia cari a desprețuit decisiunile la cari au contribuit și ei spre rușinea lor. Pentru alesul Ioan Nagy au votat următorii Români: 1) *George Ștefan*, 2) *Eremie Barbu*, 3) *George Minișan*, 4) *George Ardelean* toți jurați comunali, 5) Cassarul comunal *Lazar Mihai*, viriliștii 6) *Pavel Fumor*, 7) *preotul Silviu Bichiceanu*, 8) *George Oprean*, 9) *Eremie Fumor*. Reprezentanții aleși: 10) *George Minișan*, 11) *Andrei Sârbu*, 12) *Teodor Drăgan*, 13) *Andrei Bratu*, 14) *George Chipei*, 15) *Ioan Simeon*, 16) *George Crișan*, 17) *Dămian Isac* și 18) *Todor Tisan*. Toți 18 români. Cu alesul notar deci nu a votat nici un Șvab.

Cu șvabul Richter Lajos au votat următorii: Primarul 1) Bruder Iozsef, tutorul orfanel, 2) *Ștefan Isac*, viriliștii 3) *Eremie Mezin jun.*, 4) *Pavel Mezin*, 5) Meriszmandel Iószef, 6) *Iulian Dogar*, 7) Weiler Iános, 8) *Filip Mihai* și alesul reprezentant 9) *Miletie Cioban*. Subtrag și aici pre Româniile cari cu șvabiile împreună au votat pentru șvab și contra Românilor și ce e mai mult contra neamului lor. Plata o au primit-o căci au căzut și încă cu rușine. Întreaga comună, – partea românească, – s'a scandalizat de purtarea și ținuta lor. I-am însemnat deci și aici, ca și posterioritatea să-i cunoască și să-i aprețieze după merit și după micimea sufletului lor. În acest act încă patima a fost, și încă crud, pălmuită. Dreptatea și adevărul au biruit. Celor buni și vrednici laudă; pre când celor mici de inimă și mari în patimi, rușine și dispreț.–

În primăveara anului 1912 încă a băntuit înghieșul carele a făcut multă pagubă mai cu seamă de poame. Viilor încă le-a stricat din destul.

Înghieș

Alegerile la sinodul eparhial

În anul 1912 au fost și alegerile pentru sinodul eparhial aradan. Tractul B. Comloș avea să aleagă doi deputați. Învățătorimea tractului voia să aleagă și pre un învățător și deci s'au început tractări și înțelegeri între ei. Majoritatea învățătorilor s'a grupat pre lângă înv. din Nerău, Petru Băran și deci e fú candidatul oficios al învățătorimei. Învățătorii din Valcani au rupt cu solidaritatea și au candidat pre învățătorul de acolo Titus Papp. Cel din Sarafola erá pentru profesorul Dr Petru Pipoș din Arad. Urmează

deci, că învățătorii s'au dujmnănit între olaltă, căci cei ne mulțumiți voiau ca ei să fie candidați și aleși. D' Livius Luczay deși în toamna anului 1911 primise o bună lecție, nu a învățat, ci în proasta lui râvnă de a să înălța, candidează și de astadată cu scopul ca să trântescă pre bunul român D' Nestor Oprean. Gruparea Mezin cu socrul lui Luczay lucră și cu această ocaziune din greu în sinodul din Nerău pentru a câștiga cât mai multe voturi, uitatului de sine avocat, lui Luczay. În 4/17 Martie 1912 să întrunește sinodul și din voturile date întrunesc:

- 1) Înv. Petru Băran 97 voturi
- 2) D' Nestor Oprean 84 voturi ear
- 3) D' Livius Luczay 23 voturi

adecă: douăzeci și trei și pre cari le-a câștigat prin beutură și dela cei ce voiau cu orice preț a să răzbuna în orbirea lor mentală.

În 18/31 Martie să țină scrutinarea alegerii în comuna centrală a tractului, în B. Comloș. S'au prezentat toate 16 comunele tractului și rezultatul a fost, că:

D' Nestor Oprean a întrunit aproape 2000 voturi și învățătorul Petru Băran aproape 1400 voturi, în urmare deci au și fost declarați de deputați sinodali a eparhiei Aradului pre noul period de trei ani 1912, 1913 și 1914.

Ceialalți candidați au ramas în mare minoritate. Dr Livius Luczay a întrunit, pre lângă toate sforțările și apelurile, abia 300 voturi. O noauă palmă renegatului și încă bine meritată! În comuna Nerău apoi patima încă a fost amar răzbunată. Rușine celor ce sparg solidaritatea de carea în grelele zile ce trăim, avem cea mai mare lipsă. "Răsipitau – Domnul, – pre cei mândrii cu cugetul inimii lor!"

Prin luna Mai ba chiar și Aprilie au fost preste toată șaara ploi mari. Urmarea că riurile s'au umflat și au ezundat. Mari pagube au făcut riurile Timiș și Bega. Caraș-Severinul a avut să îndure și de astadată, – ca în 1910, – mari pagube. Lugojul eră în apă. În mijlocul orașului, în piața mare, era apa de o înălțime preste un metru. Caransebeșul încă a avut parte, precum și toate comunele de prin pregiurul riurilor Bega și Timiș și cari aproape toate sunt locuite de Români. În comitatul nostru a suferit mult comunele Cebza și Macedonia. În Cebza s'au ruinat toate casele pierind aproape 80 de oameni. A ramas în sus singur numai biserica. Macedonia încă a avut mult de îndurat. S'au derimat și acolo aproape 3/4 din case. Prin comuna Nerău încă au fost ploi. Plouă zilnic ori de nu tot a doaua zi. Inundări însă nu au fost, căci în urma canalizării apa are scurgerea ei repede și regulată.

Me ocup aici cu un caz singur de feliul său. Cazul e trist, dar noauă Românilor ne cauzează și oare care bucurie. E vorba de fortunele ce s'au deslănțuit în parlamentul

Ploi și ezundări

Scandale în parlamentul țării

țării noastre. Guvernul prezentase niște legi cu privire la reformele militare și la urcarea contingentului de ostași. Opoziția și mai cu seamă partida lui Iusth a luat poziție contrare față de aceste proiecte și a început a face obstrucție în parlament. Aproape e un an de când tot acestea reforme să pertractează, căci opoziționalii Iusthiști foloseau toate mijloacele spre a împedecă votarea acestor proiecte. Cabinetul lui Kuhen-Hedervary î-și dă demisia după ce nu poate face pacea și regele încredințează pre Ladislau Lukács cu formarea noului cabinet. Lukács cearcă a face pace cu opoziția dar nu-i succede și deci Návay, președintele camerei, î-și dă demisia. În jurul alegerii de președinte să întâmplă mari fortune în parlament. Chiar cu călcarea regulamentului intern al parlamentului, majoritatea alege de președinte pre contele Stefan Tisza, cel mai mare dușman al votului universal și secret. Opoziția protestează și începe acum obstrucțiunea tehnică. Opoziționalii să prezintă în parlament cu fluere, trombete și înscenează o larmă infernală. Prezidiul notează pre cei turbulenți și chiamă poliția capitalei și îi scoate pre toți afară cu puterea brachială. Indignarea crește și mai mult și opoziționalii aruncă prezidiului celea mai grave insulte. Hoș, mișel, mizerabil, călău și alte espresiuni de felul acesta sunt la ordinea zilei. După ce prezidiul curăță sala de galagioși, în decurs de una oară votează toate proiectele militare. Opoziția zilnică să prezintă în parlament și zilnic este scoasă afară. Ce e mai mult s'a făcut o coaliție a opoziției. Lucră la olaltă și mână în mână deputații din partidele Kosuth, Iusth, poporalii, 48 iștii afară de partid, social-democrații și cei din partida micilor proprietari. În ziua de 6 Iunie nou deputatul 48 ist al cercului Gyoma, Kovács Gyula, întră în parlament prin loja jurnaliștilor și cu revolverul în mână, pușcă de trei ori asupra prezidiului Tisza, apoi punându-și în templă răvolverul să pușcă pre sine. Prezidiul Tisza a scăpat, căci gloanțele lui Kovács au dat greș. Kovács însă e grav rănit și dus în un sanator unde a fost operat. Desvoltarea acestor lucruri triste vom vedea cum să va face și termină. Kovács mai târziu a fost achitat de judecătorie, măcar că intentase la viața lui Tisza.

Am zis, că cazul acesta e trist. Da, e trist, căci demnitatea parlamentului patriei noastre suferă mult în fața Europei. Noi Românii înse ne și bucurăm. De preste 10 veacuri suferă Românul, dar încă nici unul nu a ridicat arma asupra despoșilor lor. Ne bucurăm căci să împlinește scriptura: "cu ce măsură vei măsura, cu aceia ți se va măsura". Pe timpul coaliției, când eră Iusth președintele camerei, facea cu deputații noștrii români, Vlad, Goldiș, Vaida, Maniu, Mihali etc., tot aceia ce azi face Iusth și soții lui, președintele Tisza. Vor simți deci că "ce ție nu-ți place altuia nu face!" Acum primesc ei plata cu vârf și indesat și deci noi cei subjugăți și despoiați de toate drepturile, cu drept cuvânt putem să ne bucurăm.

În luna Maiu 1912 s'a așezat în turnul sfintei biserici un orologiu nou cu prețul de 797 Cor. de către fabricantul din Budapesta Müller Iános. (vezi arhiva parohială actul cu Nro 47/1912).

*Orologiul din turnul
bisericeii*

În zilele 27, 28 și 29 August st. v. 1912 s'au ținut manevrele regale prin părțile noastre. Comuna Nerău încă a avut partea sa de miliție. În Nerău am petrecut de vineri 24 August st.v. până la 27 August st.v. două regimente și adevă al 12^{lea} de tunari cu sediul în Brașov și al 22lea de honvezi cu sediul în Mureșoșorhei. B. Comloșul, Nakofalva, Kikinda, Teremia-mare și mică, Besinova, Sân-Miclăușul, Cenadul și Năgiusul erau înundate de miliție. La Sân-Nicolaul-mare era staționată secția aeroplanelor, (6 la număr) cari zilnic făceau recunoașteri. Miliția ce era în părțile acestea era toată de prin Ardeal și deci în mare parte constătoare numai din Români. Erau regimentele de infanterie din Orăștia, Alba-Iulia, Cluj, Sibiiu și Brașov. A acestora apoi a fost și învingerea. Le-a sucs a trece Mureșul la Cenad pre 2 poduri de pontoane și cu aceasta s'a decretat ca învingători. La aceste manevre a participat și principele de coroană Francisc Ferdinand. Din partea României ca atașat eră generalul Averescu. Generalul României a fost foarte afabil și amical tractat de către principele de coroană.

Manevrele regale

În zilele de 7, 8, și 9 Septemvrie st.v. Î.P.S. Sa Domnul Episcop diecezan Ioan I. Papp a vizitat tractul nostru, cercetând pre un timp ploios comunele Toracul-mic, Toracul-mare și Banat-Comloșul. În comuna B. Comloș ne-am prezentat și noi comuna Nerău în o mică deputațiune pentru a saluta pre Arhiereul nostru.—

Vizitație canonică în tract

Timpul în lunile Iuliu, August și prima jumătate a lunei Septemvrie a fost cât să poate de urât. Plouă în continu și pre acestor ploi s'au umflat râurile și ameninșau cu potop de ape. Murășul e ezundat și a făcut multe și mari pagube celor de prin apropierea lui. Asemenea Dunărea dar mai cu seamă Tisa. — Ploile s'au continuat apoi preste tot anul. Să poate zice că anul 1912 a fost un an foarte ploios.

Ploi și ezundări

Recoalta anului 1912 a fost mijlocie. A urmat aceasta în urmarea multelor ploi, astfelu că abia s'a potut culege roadele câmpului. Cvalitatea tuturor sămănăturilor pre urma multelor ploi a fost cât să poate de slabă.

Recolta anului

Grâul în măsură mijlocie a rodit 7 măji metrice pe lant și de o cvalitate slabă față de anul 1911. Prețul grâului a remas constant între 20-21 Cor. maja metrică.

Cucuruzul a promis foarte mult căci avusese ploi abundente. La culesul lui însă a fost mare rău ploile continue. Nu s'a uscat bine și deci mult s'a stricat în pod. Prețul la început a fost cu 5-6 Cor. 100 Klgrame nedespoiat. Când s'a mai uscat prin Decemvrie ajunsese la 12-13 Cor. maja metrică despoiat.

Orzul și ovăsul încă au fost rodite mijlociu și au avut prețuri convenabile. –

Strugurii încă au rodit mijlociu, în schimb însă au avut un preț cât să poate de bun. Să vinde Klogramul de struguri cu 30-32 fileri. În urma ploilor și a recei timpurii de cu toamna strugurii nu au putut a să coace din destul și calitatea vinului a fost cât să poate de slabă și inferioară. Vinul erá foarte acru, cu toate acestea să vindea cu 40-44 Cor. Hectolitru. –

Răzbelul bulgaro-sârbo-grec, montenegrin și turc

Prin Octomvrie a izbucnit răzbelul contra Turciei și declarat de micile state balcanice: Bulgaria, Sârbia, Grecia și Montenegro și carele s'a prelungit și în anul 1913. Nu voesc a me ocupa aici cu acest război pre larg, sigur va fi descris și istoria î-l va înregistrá cu cauzele și toate cruzimile lui. Voesc a aminti numai, ca acest război amenință în continu cu aprinderea întregii Europe. Patria noastră încă mobilizase trupe atât față de Rusia în Galiția cât și în Bosnia față de Sârbia și Montenegro. Lumea era în continuă fierbere și neliniște după ce au fost chemați la arme și rezerviști. Din jurnale nu să putea afla nimic, căci era strict oprit a să scrie asupra acestei cauze, dar să simțea că se trece prin ceva esttraordinar, de oare-ce banii erau foarte căutați și căzuse mult creditul personal. Aceasta scumpete a banilor cauzase multora, și mai cu seamă neguțătorilor, căderea și totala lor nimicire. – Să urcase apoi și procentele. Nainte să căpătau bani cu 6-8 procente la sută, acum să urcasere la 10-12 și pre lângă toate acestea nu erau bani. Multe case de păstrare au fost silite a licvida, căci nu mai puteau suporta agendele în gréua situație financiară. Spre bucuria și mândria noastră națională băncile noastre cu caracter și parale române au stat tari fără să se clătească, afară de singurul "Păstorul" din Timișoara, carele încă a licvidat totul fără a păgubi pre nimenea. Aceasta bancă a căzut, căci nu era tare și chiar începutul erá problematic. Ar fi căzut de sigur și fără criză, dar aceasta i-a grăbit sfârșitul. –

Dezbinarea Românilor din Nerău (Plagă-mare)

Cred a fi sosit timpul, cu finea anului 1912, a me ocupa și de afacerea urită a atentatului contra lui Pavel Mezin și carele pre lângă rușinea ce ne-a herezit comunei noastre, este cauza neînțelegerilor și dezbinărilor între Români și cu cari rele me-am ocupat cu ocazia alegerilor.

Aici, recte în aceasta materie, voi urma întru toate după celea mai curate șoptiri a-le inimei mele și voi fi sincer și cât să poate de ne preocupat. Voi descrie cauza după informațiunile câștigate direct și după cea mai curată a mea convingere. Am așteptat apoi cu descrierea acestei cauze, ca să pot avea cât mai multe date. În viitor însă le voi completá, de va vrea bunul Dzeu să trăesc, căci cred și am mare nădejde, că Dzeu va face deplină lumină. –

Să urmeze deci fapta mult odioasă:

În comuna Nerău sunt două familii fruntașe: Mezin și Fumor. În urma maniei neexplicabilă de a fi cu ori ce preț avut, familia Mezin s'a încuscrit cu familia Fumor, luând George Mezin pre Amalia Fumor. Râvna după avere în acest caz s'a răzbunat grav. Pentru a fi clară afacerea fac puțină descriere a legăturilor familiară Mezin Fumor.

Ioan Mezin:

fiu	fică
George	Ilinca, carea murise
George Mezin a luat pre Amalia Fumor	

de aici s'au născut

1) Valerie, Eremie, Ioan, Pavel și Silviu Mezin.

Eremie Fumor

are trei fete și 2 fii:

Pavel, Eremie, Amalia, Elena și Sofia.

Amalia fiind măritată după George Mezin devin frații Pavel și Eremie Fumor cumnași cu George Mezin și în urmare unchi fiilor acestuia. Pavel Fumor a luat pre fica lui Teodor Pascu din B. Comloș.–

Teodor Pascu a avut trei fete:

- 1) Marta măritată după Pavel fiul lui Eremie Fumor
- 2) Teodora măritată după Eremie fiul lui Eremie Fumor și
- 3) Cleopatra măritată cu Pavel fiul lui George Mezin.

Deci familia Mezin și Fumor de două laturi erau încuscriți. George Mezin deci cumnat cu Pavel și Eremie Fumor și în același timp fiul lui George Mezin, – Pavel, – asemenea cumnat cu Pavel și Eremie Fumor, dar în același timp Pavel Mezin e și nepot lui Pavel și Eremie Fumor. Prea de multe părți a fost nemotenie și urmarea a fost cât să poate de scandaloașă și, – ce e mai trist, – spre paguba comunei noastre.

Prin Noemvrie 1911 seara la 8 oare Pavel fiul lui George Mezin, – având frumoasă îngrășătoare de porci în grădină, – merge să veadă porcii. Este împuscat în spate, de câtră cine, încă nu să știe. Deși eră depărtarea între el și cel ce l'a pușcat abia 10-12 pași, dramele nu a u trecut prin el ci s'au oprit în carnea puțină din spate. Spăriat fuge și soția îi deschide ușa și luându-l în brațe î-l așează în pat. Să alarmează comună, să string rudele toate și să încep suspiționările.

O mică paranteză: George Mezin tatăl cu ani nainte trăia rău cu cumnații lui Pavel și Eremie Fumor. Causa nu o știe nici azi nimenea. (Părerea mea este singur numai ura căci Fumoreștii au făcut de fapt progrese față de cumnatul lui George Mezin și

carele nu putea, căci a crescut doi copii. I'a făcut advocați și fiind cam slăbuți avea să spezeze din greu cu ei. Unul cu numele Ioan, abia la vrâsta de 40 ani a prestat cu chiu și vai și mai mult din grație examenul de avocat). Dela tată a trecut aceasta ură la fiul lui Eremie Mezin, carele în urma fericitei și norocoasei căsătorii, ajunsese cel mai înstărit econom în comună. (Cu 1/2 sesiune pamânt a luat de soție pre o orfană și carea avea 4 zi: patru sesiuni de pamânt.) Ura între Eremie Mezin avutul și frații Pavel și Eremie Fumor eu o reduc la flecăriile copiilor. Aveau toți fete pre cari le-au crescut și vor fi fost desigur oare cari flecăriri între fete și Eremie Mezin a început a să arătă, că este rău mânios pre frații Fumor și unchiul lui. Mai trăește în Nerău o persoană, o femeie mult stricată, și aceasta alimentă mult aceasta dujmănie pentru a nu i-să vedea faptele ei criminale și murdare. S'a ajuns că Pavel și Eremie Fumor trăiau foarte bine cu nepotul și comnatul lor Pavel Mezin, în schimb însă cu nepotul lor Eremie Mezin trăiau rău atât ei, cât și fratele Pavel Mezin. Să să știe și aceia, că în familia Pavel Mezin eră cel mai rău trai între el și soție. Pavel Mezin î-și bătea soția necontentit, o alunga dela casa lui și umbla la o față cu nume destul de dubiu moștenit dela mamă și soră, la o anumită Emilia Crăciun și carea era în casa neguțătorului și birtășului Pavel Mihai și pre carea o luase de conducătoarea casei (!!) în scurtă vreme la sine. Eremie Mezin, – cel bogat, – auzind că fratele lui e împușcat, vine acolo și fără multă judecată afirmă că făptuitorii nu pot fi alții decât soția lui Pavel Mezin, cumnata lui și unchiul Eremie Fumor. Urmarea au fost interogarea și apoi deținerea lor, căci frații Mezin, – până la unul, – susțineau sus și tare, că făptuitorul e numai Eremie Fumor cu soția lui Pavel Mezin.

Vine jandarmăria, cercetează și ca să fiu drept am să constat următoarele. Pavel Fumor lasă a să bate doba în comună, că dă premiu de 1000 Cor. aceluia, carele va da indice cât de puțin spre aflarea făptuitorului. Jandarmăria cercetează, dar în tot momentul este la Eremie Mezin bogatul. Să ascultă martori, ba Pavel Fumor merge și mai departe pe spezele sale aduce doi detectivi din Budapesta, cari să caute pre făptuitor. În timp Eremie Fumor și soția lui Pavel Mezin sunt duși la Chichinda spre a fi ascultați de însuși judele tribunalului și stau vre-o trei săptămâni în arest preventiv. Detectivii constată, că nu e Eremie Fumor făptuitorul și tot atunci jandarmăria fără a trimite protocolul luat cu martorii, sunt de părerea că Eremie Fumor este vinovatul. Vine în comună judele investigator și procurorul și vă face lumină. Să constată cu aproape 10 martori, că Eremie Fumor pre timpul când s'a comis atentatul eră culcat, ba a și durmit în pat la el acasă. Sunt deci eliberați. Familia Mezin cu advocați caută a dovedi, că singur numai Fumor este făptuitorul, nu pot însă. Senatul de punere sub

acuză absolvă pre Eremie Fumor și soția lui Pavel Mezin, dovedită fiind nevinovăția lor. Mezin apelează afacerea la tabla regească din Seghedin, de unde asemenea este respins pre motivul că nevinovăția lui Eremie Fumor e dovedită. În acest stadiu să află afacerea în momentul când scriu aceste rânduri. Deși trecute vre-o 2 luni, procesul nu s'a renoit încă, ear de apelat nu s'a putut, căci tabla nu a conces aceasta. Eremie Fumor a ieșit deci curat de învinuirea ce i s'a adus și trebuie să se creadă, că nu e el făptuitorul. Ar și fi fost trist, ca unchiul să î-și omoare nepotul! Eră culmea nereligioșității.

Urmarea eră naturală, că pre urma acestor întâmplare raportul dintre familiile pre înrudite Fumor și Mezin să se înaprească și mai mult. De aici apoi Mezinii contra Fumoreștilor. De aici apoi Mezinii contra tuturor și trecerea lor din prostii în prostii și mai apoi chiar a să și răzbună asupra afacerilor de interes comun. Din aceasta ură Mezinii au lucrat tot contra intereselor generale. Viitorul va aduce și rele și chiar pagube, a lor fie răspunderea.

Asupra acesteia, – fiind sănătos și în viață, voi reveni împreună cu constatările mele personale. Am aflat multe chiar și involuntar și sperez, că bunul Dzeu totuși va face lumină deplină în aceasta afacere și atunci pot scrie mai liber.

Anul 1913

Iarna a fost suportabilă. Nu a fost nici prea frig, dar nici moale. A fost însă seacă. Puțină neauă. Primăveara s'a început de timpuriu. Prin jumătatea a doaua a lui Martie a început a să încălzi. Prin Aprilie să cere ploaună, dar carea întârzie. Războiul balcanic continuă și e frica și acum de o aprindere a Europei întregi. Cu războiul ține pas și criza de bani.

În urmă căldurei timpurie au început atât pomii cât și sămănăturile a să desvolta frumos. O parte din vii încă au început frumos a mâná. De prin 30 Martie st.v. începuse a sufla un vânt nordic rece și în urma răceleii continue a scăzut termometrul că aretá 2-3 grade Celzius sub 0. De sine să înțelege, că apoi a urmat și înghieț și carele mari pagube a făcut în poame și vii. Ba în 2/15 Aprilie dimineața ne-am trezit cu ninsoare. Ningeá bine și a ajuns înălțimea ei pre la 2-3 centimetrii. Acest rău a bătuit preste întreaga țară și preste tot a cauzat în poame și vii mari pagube. Pe unele locuri apoi au fost și furtuni mari, cari au cauzat și alte pagube. A nins în continu și toată ziua de 2/15 Aprilie și noaptea toată ba chiar și mâne zi în 3/16 Aprilie până pre la 10 oare. A urmat apoi timp mai moale și în scurtă vreme toată neaua s'a topit. Spre norocul și binele general al comunei noastre, pagubi mari pre urma acestui frig și ninsoare nu au urmat.

Neauă și înghieț

În primăvara anului 1913, la întervenirea marilor puteri Europene, părțile cari să războiau Grecia, Bulgaria, Sârbia, Montenegro și cu Turcia cad de acord în conferința de pace dela Londra și să părea a fi asigurată pacea Europei. A ramas ca statele unite să împărțească prada luată dela Turci. Acum apoi să întâmplă ceva neprevăzut. Aliații să ieau între sine la luptă. Aveau să împartă teritoriul cucerit și Bulgaria cum eră și îngâmfată voia să ocupe și poseadă partea cea mai mare. Contra acesteia și-a ridicat glasul Sârbia și Grecia. De aici apoi a izbucnit al doilea război între Bulgaria de-o parte, pe alta însă Sârbia și Grecia. Acest război a fost mult mai crud, căci să măcelăreau și din ură.

Fac puțină abatere spre a să înțelege mai bine ingerința României.

În răzbelul ruso-turc din 1877 și când România rugată a sărit spre a salva armata rusească de totala înfrângere, după încheierea păcii în conferința din Berlin, României ii s'a furat mișelește Basarabia și carea s'a adnexat Rusiei, în schimb însă ii sa dat o parte din Dobrugea. Regularea graniței Dobrogei față de Bulgaria eră chiar și atunci o necesitate imperativă. S'a tot trăgănat și amânat până în 1912 când izbucnise războiul statelor balcanice aliate Bulgaria, Sârbia, Grecia și Montenegro contra Turciei. La izbucnirea războiului eră deviza acestor țerișoarea eliberarea frașilor lor de sub jugul turcesc, dar să rămâie "status quo". În mai multe lupte aliații învinseră pre Turci și î-și luară drumul spre capitala imperiului otoman Constantinopol. Au ajuns până la linia de apărare a Turciei dela Cetalgea. Aici au fost opriți și îndrumați a face pace. Acum România, carea stătuse neutrală până aici, pășește și ea pentru a să regula granița spre Bulgaria, dorința ei tot amânată dela 1877. Asupra acestui diferend să întrunește o conferință la Petersburg și în carea după multe pertractări este Bulgaria îndrumată a ceda României orașul Silistra cu o rază de 3 Klm și o fâșie foarte îngustă până la marea neagră. Să înțelege de sine, că România nu că era mulțămită, ba era chiar indignată și să pregătea că chiar cu arma să reguleze aceasta afacere favorabil ei. Între acestea izbucnește războiul dintre aliați stând pre o parte Bulgaria, pe alta însă Sârbia și Grecia. Să dau lupte crâncene și în cari Bulgarii sunt bătuți. România mobilizează și în decurs de 7 zile e pre teritor Bulgar și înaintează spre capitala Bulgariei, Sofia, cu o armată bine organizată, bine echipată și de jumătate de milion. Amintesc aici că podul de pontoane de preste Dunăre, și carele a servit spre a trece o parte a armatei Române în Bulgaria, a fost terminat în decurs de 7 oare. În decurs de abia 4 zile apoi armată Română a ajuns la depărtare de 10 Klm. dela capitala Bulgariei, Sofia. Regele Bulgar Ferdinand telegrafic să adresează regelui Român Carol I, ca acesta să întrevină a să face cât mai grabnic pace, căci armatele Bulgare sufereau înfrângeri continue și

armatele aliate Sârbe și Grece încă î-și luară drumul lor victorios spre Sofia, capitala Bulgariei. România ascultă glasul disperat și rugător al Bulgariei, întrevine cu toată autoritatea ei și să întrunește conferința de pace a statelor beligerante în capitala României, la București. Când scriu aceste rânduri conferința din București e în plină lucrare. Vor urma deci ori pacea mult dorită ori continuarea masacrărilor. La timpul său voi continua. Caută să fac o constatare. Bulgaria după frumoasele izbânde contra Turciei s'a îngâmfat și sumeșit. Urmarea a fost că a avut să îndure o rușinoasă cădere. "Domnul celor mândrii le stă în potrivă", ear în alt loc zice Mântuitoriul: "tot cel ce să înalță să va smeri, ear cel ce să smerește să va înălța." Dzeesc adevăr acesta și carele s'a împlinit în măsură ne așteptată la poporul îngâmfat Bulgar în fruntea căruia stă ca ministru președinte nu îngâmfat anume Danev și carele azi cu frică s'a retras de groaza răzbunării poporului.

În anul 1913 dieta țării a adus art. de lege XVI și prin carele însămnat să ameliorează dotațiile învățătorimei. În urma acestora urmând sarcini noaue asupra poporului nostru, eră să se întrebe că le prestă și mai departe în sumă mai mare, ori să lasă ademenit de favorul ce î-l îmbie amintita lege și cere ajutor de stat la susținerea scoalei. A ajuns deci a să pronunța și parohia Nerău. Atât comitetul parohial, cât și sinodul parohial în Nerău au decis unanim, că nu cer ajutor de stat, ci susțin și pre mai departe din al lor scoala. Cinste și laudă lor, căci școala este o avere pre carea "rugina și moliile nu o strică și furii nu o pot săpă și fura". Urmările acestei fapte le va aretă viitorul.

În luna Iunie în urma continuelor ploi, s'au umflat din nou râurile și eșind din alvia lor au cauzat mari pagube. Tisa, Murășul, Crișurile, Samoșul, Timișul și alte râuri au cauzat pagube enorme. Ținuturile de prin preajma acestor râuri au pierdut toată recolta anului 1913. Fânațele ai au fost duse ori noroite. Asemenea și grîul. Cucuruzul stând în apă tot s'a stricat, precum sau stricat și alte sămănături și legumele. În multe părți apoi s'au ruinat și case ba au pierit și oameni și mulțime de vite. A băntuit mult acest rău în comitatele ardelene Maramurăș, Solnoc-Dâboca, Turda Arieș și Ugocea. Murășul apoi a făcut mari pagube preste tot dela izvorîrea lui și până la vărsarea lui în Tisa. Apele preste tot au fost în deplină creștere de oare-ce toată vara a fost ploioasă.

România pășind cu toată autoritatea ei, nu altcum și cu frumoasa, numeroasa și bine organizata ei armată, a silit puterile beligerante balcanice Sârbia, Grecia și Bulgaria a lega pacea și prin aceasta a să asigura chiar pacea Europei. Prin imparțialitatea ei, România nainte de toate și-a câștigat încrederea statelor beligerante, pre urma cărui

*Apărarea scoalei
confesionale*

Ape mari

Pacea dela București

căştiga apoi a putut ajunge ca cuvântul ei în conferinţa de pace să fie respectat şi ascultat. Din frământările acestei conferinţe de pace Bulgaria iese înfrântă iarăşi. Era şi natural aceasta, căci ea era statul învins şi pentru a evita totala ruină, era silită a primi condiţiunile dictate de contrarii ei. Cu toate acestea câştigul Bulgariei este mare şi frumos. A pierdut portul Kavala din marea Egeică în urmarea prea marei râvne de a fi stat mare şi puternic, ba precum să vede va pierde şi marele oraş Adrianopol pentru a cărui cucerire pierdu-se zeci de mii de luptători. Această conferinţă hotăreşte României partea dreaptă din Dobrugea şi pre carea România o reclama dela 1877. România deci adnexează partea din Dobruja dela Ecrene (la marea neagră) până la Turski-Smil în faţă cu balta Grecilor aflătoare preste Dunere în România.

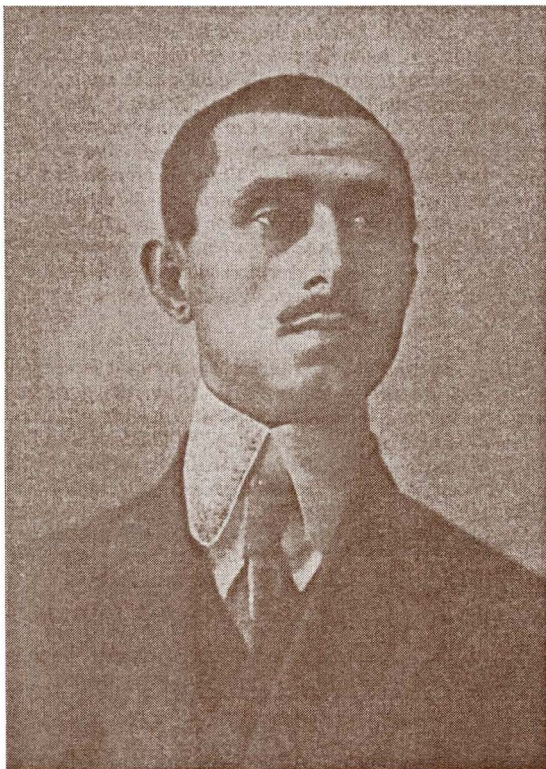
Colera

În urma luptelor din Balcan şi cu fivoroasele măcelări a izbucnit şi cholera. Fie care stat beligerant o duse în patrie aceasta mare pacoste. Era transportată de miliţie. La noi în Ungaria încă s'a ivit în părţile sudice şi celea de sus precum şi în capitală. A fost adusă de miliţia demobilizată şi carea venea acasă de prin Bosnia şi Herţegovina. Până prin Septemvrie în Ungaria nu au fost decât cazuri sporadice şi adecă prin comitatele Ugocia şi Zolyom în părţile de sus a-le Ungariei ear în cele sudice în Caraş-Severin, Timiş şi Baci-Bodrog. România intrând cu armata pre teritoriul Bulgariei inficiete, a avut a suferi mai mult pre urma cholerei. Mai mult a grasat însă în Turcia, Bulgaria, Serbia şi Grecia. În aceste ţări mortalitatea a fost destul de înşămnată.

Reuniunea învăţătorească tractuală la Nerău

După timp de 20 de ani, reuniunea învăţătorilor din tractul B. Comloş şi-a ținut Duminecă la 25 August (7 Septemvrie) 1913 adunarea generală anuală în comuna noastră Nerău sub preşedinţa învăţătorului din Nerău Petru Băran. Învăţătorimea partea cea mai mare a sosit încă de Sâmbătă şi când au fost primiţi şi salutaţi de preotul local. Au sosit în total 36 de învăţători şi învăţătoare şi cari au fost încvartiraţi pre la credincioşii din Nerău. Duminecă în 25 August (7 Septemvrie) 1913 cu solemnitate şi servind preotul Silviu Bichicean din Nerău asistat de Atanasie Todan din Checioromână şi Eugen Muntean din Toracul-mic, s'au întrunit oaspeţii în biserică la sfânta liturghie, căreia îi urmasă şi chemarea Duhului Sfânt. Terminată aceasta datorinţă faţă de Dumnezeu, învăţătorimea şi oaspeţii trec în sala de învăţământ unde preşedintele învă. Petru Băran deschide, cu un frumos cuvânt, adunarea. Preotul local salută pre învăţători în numele protoprezbiterului tractual pre cum şi în al parohiei Nerău. Să trece în tractarea ordinei de zi şi între cari puncte merită loc însemnat dizertaţiunea despre: "graiul naţional" al teologului absolut de Cernăuţ şi doctorand George Popoviciu originar din Nerău. La oara 2 a avut loc masă comună în sala "Casei naţionale" şi la carea au participat preste 70 persoane. Seara a fost o

reprezentațiune teatrală cu concert, căreia i-a urmat jocul. Venitul brut al acestei petreceri a fost 480 Coroane. –

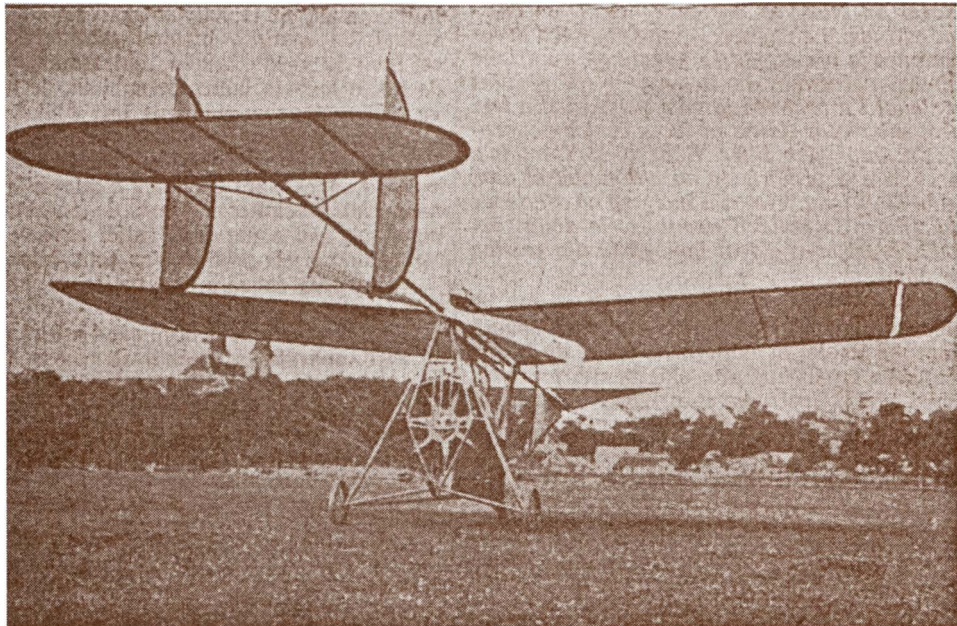

7 Noemvrie 1882 – 31 August 1913.

În 7 Noemvrie 1882 s'a născut în comuna Bințișni lângă Orăștie din părinți țărani plugari marele geniu al neamului nostru, Aurel Vlaicu.

Aurel Vlaicu

După absolvirea claselor populare din comuna lui natală, văzând părinții lui vocațiune la micul lor fiu, i-l înscriu în gimnaziul din Sibiu. De prin gimnaziu eșia la iveală în el desteritatea spre mecanică și absolvind gimnaziul s'a înscris la politehnica din Budapesta. După absolvire în care timp lumea eră prea preocupată cu aviațiunea, adevărată artă de a zbura, Vlaicu trece la München în Bavaria unde precum singur spune, s'a dus să se înpreținească cu limba germână și în carea sunt scrise celea mai valoroase cărți despre mecanică. S'a ocupat apoi cu mașina de zburat și a construit una invențiune proprie a lui. O alătur aici, ca să se cunoască.

Prima lui mașină de zburat eră mai mult o jucărie, căci era mică și construită din lemn. La stăruința și cu întervenirea poetului Octavian Goga merge în România și unde după mai multe înterveniri i-se permite lui Vlaicu a-și construi în arsenalul militar un aeroplan cu carele să și poată sbura. După ce l'a terminat a făcut zboruri sucse cu aeroplanul său, dar trebuia să facă și scoala de pilot, adevă avea să se exerciteze în manuearea mașinei sale. După ce a făcut mai multe zboruri sucse, merge la concursul de aviație dela Aspern lângă Viena și unde câștigă trei primii, uimind pre toți cu aparatul seu și cu eleganța zborului, ba neamului Românesc ii aduce laude prin ingenioasa lui invențiune.

În Ungaria prima dată sboară la Blaj în 16/29 August 1911 când Asociațiunea î-și serba jubeleul de 50 ani, și în prezența tuturor Episcopilor români. Preste 40.000 de oameni i-au privit zborul lui falnic și cutezător, trăind clipe de adevărată mândrie națională. A mai sburat apoi la Arad, Lugoj, Hunedoara, Orăștie, Alba-Iulia, Dej, Brașov, Iași și în Bucovina secerând pretutindenea lauri și devenind cel mai stimat și iubit de toți Românii. La București apoi facea foarte dese zboruri. Cu ocazia întrărei armatelor Române în Bulgaria în vara anului 1913 a facut mari servicii armatei Române prin zborurile sale.

Sâmbătă la 31 August (13 Septemvrie) 1913 d.a. la orele 3 și jumătate a făcut ultimul și fatalul zbor. Voiă adevărat să-și împlinească dorința veche de a trece în zbor Carpații și spre acest scop și-a ales ziua mai sus amintită că să vie în zbor la adunarea generală a Asociațiunii și carea să ținea chiar la Orăștie. Aproape de Câmpina și pe teritoriul comunei Bănești, cade zdrobindu-se aparatul ear el rămâne mort pe loc. Ii s'a fracturat baza craniului, i s'a rupt șira spinărei, mâna dreaptă, ambe picioarele și coastele din dreapta. Cauza carea a produs acest groaznic accident nu se știe și se explică de mulți și în multe feluri. Prietenii lui Magnani și Selișteanu cari îl urmăreau în automobil afirmă, că voind să aterizeze aparatul s'a precipitat cu aripa dreaptă în jos, în direcție perfect perpendiculară și în urmărire s'a izbit cu putere de pământ, dela o înălțime de cel puțin 50 metri.

Cu mare solemnitate a fost transportat la București unde Marți în 3/16 Septemvrie d.a. a fost înmormântat cu pompă adevărată împărătească, asistând la acest act trist și mare pierdere națională, preste 150 mii de oameni. După terminarea prohodului au vorbit în biserica Sfântul George S.S. Arhiepiscopul Teofil Ploșteanu, ministrul de război Hârjeu în numele regelui Carol I decorându-l cu ordul "Virtutea militară", G. Bărbulescu în numele industriașilor și meseriașilor și locotenent colonelul Mihail în numele întregii armate.

Cosciugul a fost apoi ridicat de țărani din comuna lui Bintiș și de oficerii de aviație și pus pe carul mortuar. În pragul bisericii a vorbit părintele asessor Lazar Triteanu din Sibiu în numele Românilor din Ungaria și Ardeal și Drul Lupul în numele intelectualilor din Țară. Erau proiectate vorbiri în fața palatului regal și în fața teatrului național, dar din cauza aglomerației nu s'au putut ține. În fața palatului poștelor D' Aurel Vlad a vorbit în numele partidului național din Ungaria și profesorul universitar D' Ioan Ursu în numele Ligii culturale. Dl M. Nicolau a vorbit în numele Românilor Macedonieni. 5 aeroplan militare sub întreg decursul înmormântării au zburat asupra Bucureștilor, aruncând flori asupra cosciugului. La groapă a mai vorbit Dr Voicu Nițescu în numele presei din Ungaria. Între onorurile militare și melodiile războiului a-le imnului "La arme" a fost pogorât în pământ trupul marelui *Aurel Vlaicu* spre vecinică odihnă. La înmormântare au participat, tatăl, mama, fratele și două surori a-le lui Vlaicu, precum și mai multe deputați din Ungaria.

Vestea tragice a morții, ca fulgerul a străbătut prin toate unghiurile locuite de Români, cauzând jale de ne descris. În comuna Nerău încă s'au tras clopotele cu ocazia înmormântării lui, ear în 14 Septemvrie la sărbătoarea Cuvioasei Parascheva s'a oficiat părăstas pentru odihna sufletului marelui fiu de țăran Aurel Vlaicu.

În memoria marelui *Aurel Vlaicu* am așezat ca un modest monument câți-va numeri din organul “Românul” în arhiva parohială sub Nro 153/1913, precum și un număr al revistei “Luceafărul”.—

Verișanele Elena fica lui Eremie Fumor și Marta fica lui Pavel Fumor au întreprins în comuna Nerău și o colectă pentru proiectatul monument ce are a să ridică lui Vlaicu. Au colectat de tot 160 adecă: una sută șezzeci Cor. carea sumă s’a trimis institutului de credit și economii “Victoria” la Arad, ear la “Românul” s’a trimis copia colectei spre publicare. —

Originalul colectei precum și ricipisele postale sunt în arhiva parohială tot sub Nro 153/1913. —

Recolta a. 1913

Recolta anului 1913 să poate preste tot numi mijlocie bună. Grâul a dat în termin mediu 8-9 măji metrice per jugher catastral. Cucuruzul 12-13 măji metrice. Asemenea și celea lalte sămănături au dat recoaltă bună.

Viile deși în primăveară au suferit puținel prin îngheț, totuși au avut rod frumoșel, ba având strugurii preț bunișor au dat și viile recoltă bună.

Prețurile preste tot au fost bune precum bună a fost și calitatea tuturor produselor economice.

Grâul să vindea cu 20-21 Cor. maja metrică. Cucuruzul cu 6-7 Cor. Strugurii cei negrii cu 16 fil. chilogramul, ear cei albi cu 20-24 fileri chilogramul.

Anul 1914

Iarna

Anul 1914 ne-a salutat cu o iarnă grea și carea a început prin Decemvrie 1913 și a ținut până prin Februarie 1914. A și nins binișor, dar eră un frig sec și aspru. Rezultatul acestui frig, cred că se va simți binișor în recolta anului 1914 și cu deosebire la grâu și vii.

Alegerea reprezentanției comunale și a antistei comunale

*La începutul anului 1914 s’a făcut și în comuna noastră Nerău alegerile comunale. Am arătat cu ani nainte că raportul între Români și Șvabi nu eră prietenesc; ba am arătat că chiar Românii încă s’au divizat în doauă tabere. Era deci problematic rezultatul acestor alegeri. Românii și de asta dată în pre seara alegerii reprezentanților comunali s’au adunat în școală și în unanimitate au candidat 5 români și adecă: a) de membrii ordinari pre 1) George Cioban, 2) George Marinca, 3) Luca Sârbu, 4) Ioan Gavrilescu și 5) Gherasim Stefan; b) de suplenți pre: 1) Filip Tisan, 2) Pavel Tempian și 3) Nicolae Stefan. Dimineața în ziua alegerii la dorința și stăruința protopretorului

**Alegerea reprezentanției comunale s’a ținut încă în anul 1913 la finea lunei Noemvrie.*

și a notariului comunal Românii au cedat două locuri Șvabilor. Era întrebarea, că cari dintre Românii candidați în școală să rămâie afară? Au convenit să tragă sorți și astfel au fost scoși din listă Luca Sârbu și Gherasim Stefan. Au cerut apoi, ca și Șvabii să voteze cu lista lor. Când s'a început însă votarea frații Mezin au făcut alte liste și au șters și pre Ioan Gavrilescu pre motivul că e zileri și au pus în locul lui pre un satelit al lor Filip Tisan pre carele apoi cu ajutorul Șvabilor l'a și ales. Au fost deci aleși de astadată următorii 3 Români în reprezentanță: 1) George Cioban, 2) George Marinca și 3) Filip Tisan pre lângă doi Șvabi. Acțiunii acestia grabnic i-a urmat reacțiunea. Era o nemulțumire vădită pentru schimbarea listei și carea s'a potențat și prin aceia că Șvabii au votat cu gruparea Mezin.

Intercalez aici un caz mai bătrîn și rușinos pentru comuna noastră Nerău, pentru a să înțelege rostul luptei fraților Mezin. În anul 1906 fără a se sparte lada de fier a comunei au pierit banii din ea 14 mii Coroane. Pre acel timp eră jude Eremie Mezin jun. ear cassar comunal Romulus Fleșeriu. S'au făcut cercetări și ascultări multe, ba cassariul Romulus Fleșeriu a fost și deținut și nu s'a putut afla făptuitorii. Responsabilitatea în senzul legii a căzut asupra judeului și a cassariului, deși trebuie să se creadă că judele Eremie Mezin jun. – ca om avut, – nici în gând nu a avut să se atingă de averea străină. A avut însă ne norocul că a lăsat amîndouă cheile dela cassa de fier la cassariul Romulus Fleșeriu. Cum s'a întîmplat furtul nici azi după 8 ani trăcuți nu să știe nimic. Pentru restituirea banilor au fost făcuți responsabili judele Eremie Mezin jun. și cassariul Romulus Fleșeriu. Suma dispărută este de două feliiuri și adică a) a erariului și b) a comunei Nerău. A erariului e de 5339 Cor. 50 fil, ear a comunei Nerău de 8966 Cor. 14 fil. După ambe acestea sume apoi și procentele de 5% din Septemvrie 1906. S'a început deci procesul pentru a să restitui aceasta sumă de bani și abia în Februarie 1914 s'a pronunțat ultimul for, adică Curia regească, condamnînd atît pre Eremie Mezin jun. cît și pre Romulus Fleșeriu a restitui în părți egale și cu procente cu tot suma dispărută. Avea deci Eremie Mezin a solvi deci o sumă de aproape 10 mii Coroane. Să știe apoi că erariul numai dacă poate și are de unde încasează, și încă cu rigoare, – toate pretenziunile sale, deci și aceasta, cu atît mai vîrtos căci are de unde. S'a combinat apoi, că comuna Nerău ar putea iertă aceasta pretenziune a ei și deci să o descrie. S'ar fi descris preste 12 mii Coroane și deci s'ar fi iertat lui Eremie Mezin jun. o sumă de preste 6 mii Coroane. Iată deci

Notă: Respingerea rugărei lui Eremie Mezin jun. și Romulus Fleșer de a li-se ierta pretenția comunală s'a întîmplat după alegerea antistei comunale și adică la 28 Martie (10 Aprilie) 1914.

cauza pentru care frații Mezin s'au întrepus a-și alege tot aderenți de ai lor. Contau că aceia și împreună cu Șvabii vor fi recunoscători și ca din recunoștință pentru că au fost aleși, vor ierta pretenziunea satului. Sau înșelat însă, ...

*Asasinarea clironomului
Francis Ferdinand și
a soției Sale Sofia de
Hohenberg*

Nota redacției: din manuscrisul original lipsesc 8 pagini.

Moștenitorul de tron Francisc Ferdinand și princessa Sofia de Hohenberg

... pentru comuna noastră fiind vieritul ocupațiune principală la locuitorii din Nerău.

Duminecă în 15/28 Iunie 1914 pre la oarele 2 dupa amiază o sosir și în comuna Nerău trista și zguduitoare veste, că moștenitorul nostru de tron *Francisc Ferdinand* și soția lui principesa *Sofia de Hohenberg* au fost asasinați în capitala Bosniei, în Sarajevo, de studenții de naționalitate sârbă. Lumea nici nu voiă să creadă aceasta, de oare-ce era știut că clironomul Francis Ferdinand eră sincerul protector al naționalităților oprimate din monarhia Austro-Ungară. Durere însă, seara vestea tristă a fost confirmată prin ziarele din capitală și cari cu toate că eră Duminecă, au scos ediții separate.

Clironomul Francisc Ferdinand a călătorit în Bosnia, și unde l'a însoțit și soția lui principesa Sofia de Hohenberg, ca în persoană să conducă manevrele miliției

de acolo. S'au terminat aceste exerciții militare și Duminecă în 15/28 Iunie 1914 la 10 oare a.m. veniră cu automobilele în Sarajevo ca se primească salutul omagial al reprezentăției capitalei. Mulțime multă pre străzi aclama pre clironom când din mulțime un culegător tipograf sârb cu numele Csabrinovics (Ciabrinovici) a aruncat o bombă în automobilul în care era clironomul și soția lui și carele mergea spre casa orașului (primărie). Involuntar clironomul mișcându-și mâna dreaptă a împins jos bomba și carea căzuse pre arneul lăsat jos al automobilului și carele mersese înainte. Urmă al doilea automobil și carele eră suita clironomului și înaintea acestuia explodă bombă rănind mai multe persoane din suită pre cum și dintre privitori. Clironomul însă și soția lui au scăpat teferi. Din suită mai grav a fost rănit medicul superior militar Meruzzi și carele a fost transportat nu mai decât la spitalul militar. După recepțiunea dela primărie clironomul dăduse porunca, că va merge la spital să viziteze pre vulneratul Meruzzi. Din partea celor ce îl însoțiau și chiar a primariului a fost rugat să abstea dela acest propus și să meargă direct la conac. Nu a cedat de asta dată ci urcându-se cu soția în automobil dase porunca să fie transportat la spital. Pre cale totuși fu capacitat și da-se porunca a se întoarce automobilul spre conac. Întoarcerea automobilului să întâmpla în o stradă strîmtă și unde un anumit student sârb Princip trase două focuri de revolver asupra clironomului. Primul nimerise pre soția clironomului principesa Sofia în pânțele. La aceasta în o clipă clironomul se aplecă spre ea și astfeliu al doilea gloante îl lovi pre clironom în grumaz perforând artera principală. Amândoaouă pușcăturile fuseră mortale și în timp de 10-15 minute muriră atât clironomul cât și soția lui. Amândoi atentarii au fost prinși și deținuți. După constatarea morții trupurile au fost imbalzamate și preste Triest duse în Viena unde au ajuns Joi în 19 Iunie (2 Iulie) 1914 noaptea. Au fost așezate în capela din Burg, ear mâne zi s'a săvârșit cu mare pompă înmormântarea. Vineri noaptea la 20 Iunie (3 Iulie) 1914 au fost cosciugurile transportate la Arsteten unde Sâmbătă în 21 Iunie (4 Iulie) 1914 la oarele 10 a.m. au fost așezate în cripta edificată de însuși clironomul Francis Ferdinand și carele e sub capela din castelul princiar de acolo. Așezarea cosciugurilor în cripta aceasta s'a făcut la espresa dorință a clironomului.

Aceasta groaznică catastrofă a produs o grozavă deprimare și un doliu general. La acest doliu am luat și noi Românii parte și încă în mod loial și sincer. În întreaga noastră metropolie s'au tras clopotele, s'au arborat steag negru pre biserici și s'au oficiat părăstase pentru odihna sufletelor reposaților. Comitetul național român din Ungaria și Transilvania a depus pre sicriul clironomului o splendidă cunună cu panglica trei color roșu, galbin și vînet cu o înscripție tot atât de frumoasa. România

încă s'a asociat doliului dând expresie întristării de carea e cuprinsă în forme foarte împunătoare. Regele Carol, principele moștenitor Ferdinand, ministrul președinte, camera și senatul au trimis numai decât telegrame de condolențe. Regele a ordonat doliu de 4 săptămâni și împreună cu clironomul Ferdinand au trimis splendide cununi de flori naturale pre coșciugurile regretaților reposați. Am avut noi Românii și cauze a ne întrista și a jeli sincer pre clironomul, căci el eră speranța noastră în un viitor mai bun la urcarea lui pre tron. În mai multe cazuri ne-a aretat deosebita lui interesare față de noi și justa noastră cauză.

Constat aici, că hegemonii noastrei Maghiarii au jeli numai de rușine și numai pentru ochii lumii. Sigur în inimele lor, la vestea acestei groaznice catastrofe și mari pierderi, s'au bucurat căci clironomul le cam încurca socotelelor lor și cari le făceau pre contra naționalităților din Ungaria. Nu s'au rușinat apoi a'și aretă aceasta la anumite ocaziuni și locuri. Sârbia carea eră suspicionată ca autorul acestui asasinat, serbase chiar în Dumineca atentatului în 15/28 Iunie 1914 serbarea națională a amintirii luptei de pre câmpul mierlei așa zisă de ei: "Vidovdan". Primind vestea asasinatului a sistat toate festivitățile, măcar că au spesat la 17.000 de dinari. În toată Sârbia au încetat numai decât veselia și a amuțit sunetele muzicelor și localurile publice s'au închis. În acelaș timp însă în Budapesta, capitala Ungariei, țara carea și-a pierdut clironomul, toată noaptea a fost tãmbălău național maghiar, cu muzice și beție. Oare aceasta împregiurare și încă altele multe nu dovedesc din destul că doliul maghiarilor a fost fãțarnic și nu sincer? Ași mai putea aminti și alte cazuri, dar nu o fac. E destul ținuta murdară a capitalei și carea e inima vieții maghiarilor!

Ura față de naționalitatea sârbă s'a manifestat îndată după atentat în forme urâte ba chiar și neiertate. În capitala Bosniei în Sarajevo aproape toate localurile sârbești au fost formal distruse. Tipografiile, redacțiunile, hotelurile, scoalele, bisericile și casele locuitorilor sârbi au fost formal nimicite. Nu a fost cruțată nici reședința metropolitului sârbesc din Sarajevo. Hotelierul Ieftanovici din Sarajevo să zice că a îndurat pre calea vandalizmului pagube de jumătate milion Coroane. Ura față de Sârbi s'a aretat în toată Bosnia astfelu încât a fost necesitate a se declara statariul. La multe case s'au făcut perchiziție domiciliară și sute de Sârbi au fost deținuți. Presa maghiară eră cea mai înfuriată. Cerea pre scurt declararea războiului Sârbiei, și tot în același timp lăudau patriotismul Sârbilor din Ungaria proprie. Și din această ținută a foilor maghiare să învederează mai mult o bucurie ascunsă și nădușită, decât o sinceră jele și regret pentru pierderea mare și înșămnată și pre carea a îndurat-o monarhia Austro-Ungară prin pierderea timpurie a stâlpului Monarhiei și carele eră marele clironom Francisc Ferdinand.

Agitarea eră la culme. Toți prevedeau războiul, dar nu în forma în care s'a desvoltat și terminat. Eră în lucrare ultimatul ce eră să fie trimis Sârbiei și Monarhia în 13/26 Iulie ordonă mobilizarea parțială a corpurilor de armată aflătoare în Bănat. Aceasta mobilizarea atingea și comuna noastră și deci mâne zi, în 14/27 Iulie, intrară sub arme din comuna noastră (înțeleg numai pe Români) 81 de indivizi și deci 8% din suma totală a locuitorilor români din Nerău. Fierbea ura față de mica Serbie în hegemonii noastre maghiari. Insulte la adresa Serbiei să țineau lanț. Cântau cu toții o cântare compusă în grabă și carea se începea: "Megáj Kutya Szerbia". Soldații plecau voioși, căci se lăfise vestea, că războiul va fi de foarte scurtă durată, fiind Serbia o țară mică. Nimicirea și înfrângerea Sârbiei, va fi un scurt dejun (frustuc), spuneau toți fără să-și fi dat măcar unii seamă de urmări. Ulterior s'a aflat apoi, că Monarhia Austro-Ungară încă în 9/23 Iulie 1914 a predat ultimatul Sârbiei cu termenul scurt de abia 48 ore. Sârbia nu putea satisface postulatelor din ultimul, cari erau prea înositoare și cari erau inspirate de grandomania și în urmăre plenipotențialul Monarhiei la Belgrad, un anumit baron Giesl, încă în 12/25 Iulie părăsește capitala Sârbiei cu întreg personalul legației, pre urma cărui fapt, în 15/28 Iulie, Monarhia declară război Sârbiei, ear împăratul rege edă un manifest către popoarele Monarhiei și în carele zice, că numai silit a ordonat războiul. Conducătorii Monarhiei erau prea încrezuți și să va vedea ce mare prostie au făcut și tot atunci cât bine popoarelor apăsate!

În 18/31 Iulie este ordonată mobilizarea generală, când încep apoi numai decât și ostilitățile. Soldații, cari plec acum cu duimul, numai areată bucurie, ci să vedea pre ei teama și îngrijorarea. Î-mi cer mie preotului să le fac o rugăciune de bună călătorie și reîntoarcere sănătoasă, ceace bucuos o fac. Se umpluse biserica ca la zile de mari praznice și suspinele, ba chiar și lacrimile să vedeau la mulți dintre cei prezenți. I-am demis apoi cu sfatul ca toată încrederea să și-o pună în bunul și marele Dzeu asigurându-i, că noi, – cești de acasă, – ne vom rugă neconținut pentru ei. După terminarea serviciului divin am observat o schimbare la oameni. Credința în Dumnezeu totuși le aduse puțină liniște. Când eram în gară și până unde îi însoșisem aproape întreg satul, nu mai vedeam atâtea lacrimi ca în sfta biserică. Am avut credința, că pre urma acestui cataclism, lumea să va îndreptat și va căută mai mult spre Dumnezeu și legea lui. Vom vedea că m'am înșelat, deoarece lumea s'a însălbăticit. Resultate pre front nu puteau să se producă și micile hărțuieli nu puteau decide așa curând soarta războiului. În așteptarea desfășurării evenimentelor, ne sosește o pastorală a Episcopului nostru diecezan (aflătoare în arhiva parohială sub

Mobilizarea generală

Nr 95/1914) carea avea și o rugăciune pre carea eram siliți preoții a o ceti la toate liturgiile îngenunchiați, prin carea ne rugam ca să învingă armatele Monarhiei. Rugăciunea aceasta s'a cetit până târziu și deci noi Românii și încă creștini, aveam ordinul a ne ruga pentru succesul armatelor nu numai dujmane noauă ca neam, dar chiar păgâne, căci întrase și Turcia în război alături de Monarhia noastră. Eră aceasta o blasfemie și eră chiar prea natural, ca bunul Dzeu nici să nu o asculte.

Încăerările

Deși ostilitățile erau numai între Monarhie și Serbia, declarările de război să sucedară cu o repezeală ne mai pomenită. A sosit timpul răfuielii generale, ca omenimea să se libereze de marile sarcini ce o apăsă. Încă în 1 August st. n. Germania declară război Rusiei. În 3 August Germania declară război și Franței. În 4 August, Anglia declară război Germaniei. În 5 August Monarhia declară război Rusiei, Montenegro Monarhiei și Sârbia Germaniei. În 13 August Franța și Anglia declară război Monarhiei. Ostilitățile încep preste tot. Monarhia concentrează armatele sale în Galiția contra Rusiei și luă măsuri grabnice de ofensivă.

Învingerea dela Lublin

În 27 August st. n. sosește și la noi vestea despre totală înfrângere a Rușilor la Lublin. Să dă ordin ca aceasta învingere să fie sărbătorită în toată țara. Ziceau credulii, mai o învingere ca aceasta și terminând cu Rușii, am câștigat și războiul! Ar fi fost așa, dar să întâmpla-se altcum. La noi să ordonează iluminarea întregii comune și muzica șvâbească percurge strada principală în strigătele de bucurie a copiilor și inconștienților, dintre cari cel mai inconștient eră notarul Nagy, acum ungur mare și însuflețit pentru cauza maghiarimei.

Înfrângerea dela Lemberg

În 13 Septemvrie st.n. protopretorele dă ordin strict prin carele să oprește lățirea de vești neadevărate despre mersul războiului și ordonează că arme pot ținea numai aceia, cari vor primi licența dela el. Să înțelege ca aproape tuturor Românilor li se luase armele. Lumea eră nedumerită și nu-și putea da seamă pentru ce să iau măsurile acestea? În scurt timp enigma a fost rezolvată. Monarhia suferi o înfrângere mare la Lemberg evacuând nu numai Galiția, dar aproape și întreaga Bucovină. Sârbii apoi încă au pătruns pre teritoriul Monarhiei și anume divizia Timocului compusă aproape din Români. Acum înțelegeam opreliștea și măsurile luate de pretură și că bucuria mare din 27 August eră prea timpurie. Monarhia pierdu-se în bătălia dela Lemberg 250.000 morți, 100.000 prinsonieri și 400 tunuri. Spuneau ostașii cari au luat parte la aceea luptă, că acolo a fost un măcel formal de oameni și că armata Monarhiei fugea ca nebună și în cea mai mare disordine și nu putu fú oprită, decât numai după ce a trecut Carpații, în Ungaria proprie. Rușii nu urmăreau cu tactică și intensiv pre fugari, ci numai prin mici cete de Cazaci. Deacă Rușii ar fi apreciat corespunzător

victoria lor, puteau în decurs de 6-8 zile să între biruitori în Budapesta. Au pausat însă și încă pausă prea lungă

În 24 Septemvrie pretura esecută ordinul dat cu privire la arme și confiscă toate armele din comună. Cum am zis mai sus dela toți Românii să luare armele, pre când Șvabilor li se lăsase. Nemulțumirea Românilor eră mare, căci erau tratați ca dușmani. –

Spre sfârșitul lunei Septemvrie să face asentarea celor născuți în anii 1892, 1893 și 1894, din cari sunt aflați apți 15 indivizi și cari sunt înrolați nu mai decât. –

Prin 26 Septemvrie să încep luptele în Carpați, lupte cari, – până la întrarea Germaniei în ele, – să continuă cu succes schimbăcios. Când înaintau Rușii, când erau respinși. Monarhia începu-se ofensiva și față de Sârbia fiind comandant generalul Potiorek.

În 29 Octomvrie vine vestea că Rusia declară război Turciei, deci războiul iă dimensiuni tot mai mari și acum să întrevede lungirea lui. Pre la începutul lui Noemvrie ofenziva Monarhiei în Sârbia înaintează, dar încet. Cade Șabașul și se profește că de Crăciun Sârbia va fi înfrântă și nimicită.

Din 16-23 Noemvrie este staverit timpul pentru ca oamenii cu voia lor să deo contribuție în bani noauă și carele este împrumutul de război. Acesta este primul, având să urmeze aproape tot la 1/2 an, altele 8 și deci de tot 9. Locuitorii din comuna Nerău au subscris vre-o 40-50000 Coroane, dar mai vârtos șvabii. Veștile ce să dădeau lumii de pre deosebitele fronturi erau toate bune pentru a produce încredere și speranța că se va termină în grabă războiul.

Din 1-5 Decemvrie să aud și în comuna noastră pușcături de tun, și mai vortos de afară dela hotar. În 2 Decemvrie veni vestea, că armata Monarhiei a ocupat Belgradul, capitala Sârbiei. Să dă din nou ordin pentru iluminarea comunei și bucuria earăși eră mare. Abia de trecură câte-va zile și earăși să produce o neliniște. Să oprește din nou și strict lășirea de vești, ba în județul nostru Torontal se declară statarul și încă în o formă foarte aspră, cu amenințări cu moartea. Spre finea lunei Decemvrie, pre la Crăciun, aflăm vestea că la Gorni-Milanovac, în Sârbia, armata Monarhiei suferise o totală înfrângere și aceasta chiar pre timpul, în carele amăsurat profeției anterioare de naintea împrumului de război, să așteptă nicimirea sermane Sârbie.

După aceasta înfrângere rușinoasă și prea puțin așteptată și care venise ca un trăsnet din senin, armata Monarhiei evacuează nu numai Belgradul, dar întreaga Sârbie. Spun cei cari au luat parte la aceasta retragere, că a fost o fugă nebună. În decurs de 2 zile nu mai remase nici un soldat Austro-ungar în Sârbia, afară de prinsioneri. Pierdele ce au urmat pe urma acestei înfrângerii au fost foarte mari, căci Sârbii urmăreau strajnic

Confiscarea armelor

Asentare

Împrumutul I de război

Ofenziva contra Sârbiei

Evacuarea Sârbiei

și de aproape pe fugari și cari părăseau totul, numai să scape cu viața. În aceste lupte ajunsese prinsioner la Sârbi și locuitorul comunei noastre Ioan Lucaci, de unde a scris o singură epistolă și carele va fi murit de sigur de tifos la retragerea prin Albania.

În 17-30 Decembrie sunt chemați la asentare cei născuți în anii 1878-1890 și cari la timpul său au fost declarați neapți. Sunt acum aflați apți și deci asentați 24 Români, dar cari intră sub arme abia în Februarie 1915.

Să încheie anul 1914 în cea mai mare nesiguranță și cu o deprimare bine pronunțată. Lipsa însă nu se încuibase.

Anul 1915

Anul 1915 să începe cu o scenă tristă. Din 1-8 Ianuarie trec prin comuna noastră preste 5000 trăsuri rechiziționate de prin județele Ciongrad, Bichiș și Cenad. Să formă noul tren pentru armata carea avea să înceapă o nouă ofensivă contra Sârbiei. Eră timpul ploios, tina să făcuse mare și lungul șir de trăsuri cu sunetul lor zgomotos și unișon, eră ceva sinistru. Zilnic apoi trăsurile cari ajungeau spre seară în comună, remâneau pe loc preste noapte. La început erau plasați prin curțile oamenilor, dar mai apoi remâneau sub cerul liber, pe izlaz și de marginea satului. Causa că a trebuit astfel să se purceadă, a fost ținuta proastă a vizitiilor. Erău tot unguri neaoși, despotici și luau cu sila nutrețul oamenilor. În urma plângerilor continue și pentru a se cruța nutrețul oamenilor, – care și de altcum eră puțin, – s'a ordonat a remânea noaptea afară sub cerul liber. Atât în Galiția cât și în Serbia Monarhia pierdú trenul și deci o mulțime de trăsuri și o mare cantitate de alimente și nutreț. Trebuia deci tren nou și de aici mulțimea trásurilor, cari luau și pre alte drumuri direcția Becicherecul-mare.

Pre lângă lipsa de trăsuri se aretá și lipsa în bucate și adevărat, începe și face rechiziționarea cu cea mai mare severitate. Nu cruță pre nimenea, – afară de casa lui, – ci iá totul. Zicea că numai astfel va fi apărată de dezastru scumpa lui țară Ungaria. Cum am zis rechiziționarea să făcú cu mare severitate, să luá totul și ca oamenii să nu suferă lipsă, plăteau prețuri foarte urcate pentru grâu și cucuruz și mai ales pentru făină. Să ordonă cvota de făină pre cap și până la seceră și carea fiind de tot mică, produse lipsă. Suferiau mai cu seamă muncitorii a căror hrană era mai vârtos pânea. Mămăliga și mălaiul deveniră alimente căutate, și mulți cari poate în viața lor nu le-au gustat, acum erau prea mulțumiți să le aibă. Prin orașe s'au redus mult pondul și producția franzelelor și cornurilor și cari cu cât le creștea prețul, cu atât deveneau

mai mici. Să da-se ordinul, ca pentru pregătirea pâinei, făina de grâu să fie amestecată cu cea de porumb. În urmarea acesteia pâinea, – mai vârtos cea produsă de brutari, era foarte rea și nu se putea mânca. Să vedea din toate acestea clar, că războiul va dura lung și că măcar că căzuseră frunzele pomilor ostașii nu veneau acasă, ci să recrutau alții. Afirmative să spune, că împăratul Germaniei Vilhelm cu aceasta lozincă și-a trimis pre eșafod ostașii: “când vor cădea frunzele, veți veni învingători acasă”!

În 22 Martie veni vestea că cetatea Przemysl a capitulat. Erau mulți soldați originari din Nerău în această cetate. Vești dela ei însă nu prea veneau. Transportul corespondenței poștale eră foarte redus și să făcea cu aeroplanul. Cu capitularea cetății și ostașii ajunseră prinsonieri în Rusia. Au fost acești prinsonieri plasați în taberele din Rusia, de prin Siberia și chiar de prin Turkestan.

În 23 Martie să asentează tinerii născuți în 1891, 1895 și 1896. Sunt apți 22 Români și cari în Iulie 1915 intră sub arme. În 29 Aprilie sun chieamați la asentare cei născuți între anii 1873-1877 și când sunt recrutați 8 Români și cari intră sub arme în Iulie și Septemvrie.

Din 12-26 Mai e staverit timpul pentru semnare la al II lea împrumut de război. Locuitorii comunei Nerău subscriară la acest împrumut abia 5-6000 Cor. Causa puținului interes este pro primo lungirea războiului și deci oamenii î-și pierdură încrederea. În rândul al doilea nu se făcuse presiune și pre urma rechisiției oamenii erau îngrijorați. Pentru succesul împrumutului era de lipsă și succese pre front, deci să luă ofenziva contra Rușilor în unire cu Germanii în Carpați.

Pre la începutul lunei Mai să semnală ruperea frontului Rus la Gorlice și mulțime mare de prinsonieri Ruși. Ofenziva înaintă zi cu zi anunțându-se învingeri preste învingeri, dar tot atunci urmau și târgueli cu Italia, carea să mișcă și puneă pre griji pre conducătorii destinelor Monarhiei.

Toate târguelile au remas fără rezultat și în 23 Mai Italia declară și ea război Monarhiei și să încep ostilitățile acum și pre al treilea front. Ungurii înjurau pre Italien în chipuri și forme obicinuite numai la ușa cortului. Numeau pe Italien în mod batjocoritor: “Digo”. Sârbii erau împreună cu Rușii uitați, – deși ofenziva contra cestor din urmă înaintă cu succes, – și toată ura Monarhiei eră concentrată asupra Italiei trădătoare și carea rupse contractul de alianță avut cu Monarhia și Germania și cunoscut sub numirea: “tripla alianță”.

Prin 8 Mai să anunță oficios, că Rușii sunt cu totul scoși de pre teritoriul Ungariei. Eră mare bucuria la descendenții lui Atila și Arpad, nu altcum și la Evrei, cu toate acestea oamenii nu prea grăbeau cu banii spre ai vărsa în al II lea împrumut de război.

Przemysl cade

Asentare

Împrumutul II lea de război

Ofensiva contra Rusiei

Intrarea Italiei în război

Prin 20 Mai veni ordinul care atinse grav comuna noastră Nerău. Era ordinul ca aceasta mică comună are a da pentru scopuri militare 40 de trăsur cu câte doi cai una, bine ajustate și cu vizitiu. Să cerea deci 40 de trăsur, 40 de oameni ca vizitii și 80 cai. Terminul plecării eră stabilit pentru ziua de 16/29 Mai dimineața. Erau deci numai 8 zile dela împărțșirea și până la esecutarea ordinului. Greul cel mai mare eră procurarea vizitiilor, căci nimenea nu voiă să meargă. S'a întrunit deci antistea comunală și făcú rechiziționarea trăsurilor. Noi Românii am dat 26 trăsur, pre când Șvabii mai înstăriși numai 14. Vizitii au mers 24 Români și 16 Șvabi. Dintre cei 24 Români, jumătate, adecă 12 fiind sermani au mers ei ca vizitii, pre când cealaltă jumătate și-au angajat oameni în locul lor. Plata de angajare diferă între 500 și 1000 Cor., după cum s'au putut tocmi. Luându-se termin mediu suma de 700 Cor. au dat deci 12 locuitori suma de 8400 Cor. Consemnarea celor duși cu trăsurile, pre cum și a acelora cari au dat trăsur este cu consemnarea ostașilor duși în război. –

Przemysl reocupat

În luna Iunie ofenziva contra Rusiei înaintează. Przemysl este recucerit, ear generalul Böhm Ermoli reocupă Lembergul în 22 Iunie. Bucuria este mare, să ordineză luminație și chiar rugi de mulțumire prin biserici. Ordinele veneau dela pretori, ear notarii primeau stricta și secreta îndrumare de a controlă și denunță pre cei ce nu le împlinesc.

*Prinsionieri Ruși trec prin
comună*

În 27 Iunie, chiar zi de Duminecă, trecú prin comuna Nerău un convoi de 150 prinsionieri Ruși. Erau luați spre munca câmpului de ducesa Sân-Marco și ii ducea la moșia ei din Cenadul-mare. Cei mai mulți dintre locuitorii comunei noastre au auzit numai de Ruși și acum văzându-i s'au adunat din curiozitate în jurul lor, căci au pausat 1/2 oră în Nerău. S'a aflat că între ei eră și un Român cu numele Michail originar din Basarabia din comuna Vincicăuș.

Lipsa de bani mărunți

Banii mărunți au dispărut cu totul din circulație și mai cu seama cei de aur, argint și chiar și de nickel. Pentru un galbin de 10 Cor. să plătea 30-40 Cor. La recercarea ministrului episcopii au trimis epistole pastorale spre a să ceti în biserică, prin cari îndemnau oamenii să nu retragă din circulație banii mărunți. S'au edat apoi bancnote de hârtie de 1 și 2 Cor., primele de culoare roșie, ear cestealalte de culoare verde. În lipsa banilor mărunți oamenii rumpeau în 2 și 4 bucăți aceste bancnote și astfelu să produceau unități mai mici. –

Asentare

În 2 Iulie sunt asentăși cei născuși în anul 1897 și deci abia de 18 ani. Sunt aflași apti 10 Români și scapă numai 3 inși. Acestia sunt chiemași pe rând sub arme în lunile Septemvrie și Octomvrie.

În 12/25 Iulie să cere ca comuna Nerău să trimită la lucru militar 6 trăsură în comuna apropiată Cenad. Să construiască o linie de apărare și pe Mureș și deci la Cenad s'au făcut săpături mari și tranșee. La transportul materialului trebuiau trăsură și acestea să rechiziționau pe câte 8 zile de prin comunele de prin prejur. Din comuna Nerău s'au cerut deci 6 trăsură, dintre cari Românii au dat 4, iar Șvabii 2. Acestea 4 trăsură au fost astfel adăugate:

1) Gavrilă Gavrilăscu cu Ioan Iovan fac o trăsură și fiind cest din urmă soldat, merge ca vizitiu Gavrilă Gavrilăscu. –

2) Pavel Mihai și Todor Chihei (Prota) fac a doaua trăsură, și la carea ca vizitiu merge Filip Barbu. –

3) George Chihei (Achi) cu Iulian Crișan (Bunei) fac a treia trăsură, iar ca vizitiu merge tatăl lui Iulian cu numele Petru Crișan. –

4) Toma Tot cu ginerele lui Ivan Stoica fac a 4 a trăsură, iar ca vizitiu merge Toma Tot. Sunt acestea trăsurile celor mai sermani, iar vizitii erau tot oameni trecuți de 50 ani. –

În 2/15 Iuliu intră sub arme cei născuți în anii 1896, 1895 și 1891 și asentați la 10/23 Martie 1915. Între aceștia sunt 22 Români. –

În 5/18 Iulie, zi de Duminecă, sunt conduși la serviciul divin din biserica noastră 33 prinsoneri Ruși, cari erau aplicați la munca câmpului în învecinata fermă și numită: "Eszter major". Între aceștia încă era un Român din Basarabia, de lângă Bender. Au asistat la serviciul divin dela început și până la sfârșit și aveau o ținută foarte evlavioasă. Au fost conduși de un subofițer rus, prinsoner și el. Era frumos și asupra credincioșilor noștri au avut bun efect prezentarea acestor sărmani prinsoneri în corpore și cu ordine militară la serviciul divin. Locuitorii stăteau de vorbă cu ei, îi compătimeau și poate mai târziu i-ar fi și ajutat cu câte ceva de ale gurei. Unuia însă nu i-a plăcut aceasta, că și sermanii Ruși să roagă lui Dumnezeu. Să zice că notarul comunal a intervenit la pretură și jandarmi și deci urmează grabnic ordinul, că prinsonerii Ruși pe viitor nu pot participa la serviciul Dzeesc din biserică, numai deacă vor fi conduși de un ofițer. Nu să spunea ce felu de ofițer să fie, Rus ori de al Monarhiei. Pre când în satele de prin prejur acești prinsoneri mergeau regulat la sfta biserică în Dumineci și sărbători, în comuna noastră era aceasta strict oprit. De aici se învederează că singur numai notarul nostru nu putea tolera aceasta, măcar că mai apoi, când au venit și în comuna noastră stari prinsoneri ca muncitori, i-și făcuse un bun venit dela ei, care însă nu era cinstit, ci murdar. Era o formală hojie. –

În 6/19 Iulie să cer dela comuna Nerău alte 6 trăsură pe timp de 8 zile la lucrul din Cenad. De astadată merg 3 trăsură românești și 3 șvabești și adică:

Trăsură la lucru în Cenad

Prinsoneri Ruși la biserică

Trăsură la lucru în Cenad

- 1) George Băran și Ioan Tisan fac una, fiind vizitiu George Băran.
- 2) Ignea Tisan și Dimitrie Drăgan fac a doua, cu vizitiul Ignea Tisan.
- 3) Pavel Bratu și George Ardelean Alecsa fac a treia, la carea merge ca vizitiu Pavel Bratu.

Aici las să urmeze o întâmplare petrecută, carea merită a fi menționată fiind caracteristică și unică în feliul ei. –

Fapta uitatului Timotei Tempian

Pentru a se face o trăsură pe 8 zile la lucrul din Cenad, a fost designat și locuitorul Timotei Tempian a dá un cal. Acesta e un măestru dubelar, dar devenit neguțător, în urmare închipuit, fanfaron, prost și răzbunător. El nu erá acasă, cutrierá de frica tranșeului toate spitalele din Monarhie. Soția lui auzind că are a dá și ea un cal pe 8 zile la lucru militar, vându iute și în grabă calul numai pentru a să subtrage dela îndatorirea cei revenea. Erá prea evident că pentru aceasta eludare a ordinelor erá să fie pedepsită. Primarul comunei pre acel timp erá Pavel Fumor și făcu totul până scăpa de pedeapsă pre soția lui Timoteiu Tempian. Mai târziu venind acesta acasă pre concediu din nu știu care spital și asumuțat de unii bine voitori de ai primarului, la o ocaziune bine venită să iá cu acesta la cearță numindu-l pre primarul tradator de patrie și că lucră ca și România să declare război Monarhiei. Acuzat de primarul Pavel Fumor î-și precisează acusa și face provocare chiar și la martori. La pertractarea judecătorească unii martori citați de el nu să prezentează, ear cei cari merg ii spun în față că tot ce afirmă și a afirmat sunt neadevărate și minciuni grosolane. În urmare Pavel Fumor este absolvat, ear el Timotei Tempian pedepsit pentru calomnie cu temniță. Apelează și ajungând cauza în forul al II lea la Tribunal, cerú ca fiind el soldat, afacerea să se transpună judecătoriei militare din Seghedinu. Cugetá că aici cu militarii î-și va ajunge scopul, carele erá răzbunarea. Și aici Pavel Fumor a fost absolvat, ear el condamnat la temniță și suportarea speselor procesuali. Pedeapsa nu a fost așa aspră pre cum ar fi meritat-o un om uitat de sine și carele avea obrazul a se numi pre el Român. Me voi mai ocupá cu aceasta existență murdară și mai târziu când voi vorbi despre alegerile parlamentare din România întregită. Pavel Fumor a avut marele noroc, că România era încă tot neutrală. Dacă uitatul de sine Tempian ridicá cu un an mai apoi acestea acuze mincinoase contra lui Pavel Fumor și când România a întrat în acțiune, atunci acesta erá deținut, deportat și nu știu de s'ar mai fi întors la vatra sa. Acuzele erau ridicole și cine le auzia le numia cu drept cuvânt născocirile unui nebun. Amințesc din mai multe singur numai una. Zicea că Pavel Fumor ale legături și conveniri cu bărbații politici din România, ca Take Ionescu, Nicu Filipescu și cari sunt, – precum erá știut, – contrarii cei mai mari ai Monarhiei.

Când merge prin București, Pavel Fumor îi îndeamna pre aceștia să declare război Ungariei. O minte normală nu poate crede acestea, pre când o gură rea și păcătoasă le spunea fără rușine și fără mustrare. Eată un Cain al veacului nostru și în alta ediție! Nu ași fi amintit acest caz și trist dar tot atunci și infam, dar o fac ca urmașii noștrii să știe cine este acest Timotei Tempian, omul carele să zice a fi Român, carele să numește conducător al sărăcilor neîndreptățiți și carele în România întregită avea și mari aspirațiuni, ba poate le mai are încă. E trist însă că avea și instigatori, cari au ramas ascunși în întunec pentru că chiar și lor le era rușine de minciuna nesfruntată și de păcătoasa pornire a prostului nebun. Închei cu scârbă acest act demn poate numai de sălbăticiei de prin Africa.

A trecut jumătate de an dela al II lea împrumut de război și deci eră lipsă de vești înveselitoare, cari să stârnească încrederea, în vederea împrumutului al III lea de război. Acestea vești soseau acum cu nemiluata. Cade una după alta cetățile rusești Lublinul, Varșovia și Ivangorodul. – “Ivanvorod” devenită localitate însemnată pentru noi Românii din Monarhie.

Însemnată, căci este sfințită cu sânge românesc și pentru că în luptele ce s’au dat pentru capturarea lui s’a sdrobot și îngâmfarea maghiară, căci în fine au fost siliți să recunoască că ostașul român e brav, viteaz și știe disprețui moartea. La luptele ce s’au dat în jurul acestei fortărețe rusești s’au distins bravii și vitejii flăcăi din munții apuseni, eroii lui Avram Iancu. A trebuit să recunoască aceasta comanda supremă, căci în comunicatul oficios este lăudată ținuta vitează a Regimentului 50 de Infanterie. Publicat acest comunicat oficios, trebuia să se ocupe de el și ziaristica. S’a ocupat ce e drept, – publicând comunicatul oficios al comandei militare, – dar nu în măsura jertfei aduse de acești viteji. Vor fi cugetat: “destul este și atât pentru puturoșii de Valahi, căci cununa biruinței finale și așa va fi numai și singur numai a noastră, a Ungurilor!” –

În 26 Iulie (8 August) conform ordinului primit dela Consistorul aradan sub Nr. 3392/1915 să face prin părastas comemorarea arhiducelui-clironom Francisc Ferdinand și să dispune a se colecta mai intensiv pre seama ostașilor nenorociți în război. Scopul eră frumos și uman, ear ordinul venise dela superioritatea noastră bisericească și pre cum ni să comunică, aveam să dăm probe despre fidelitatea Românilor față de tron. Să întreprinde deci colecta și fiind dat avisul de a ne prezentă cu demnitate, creștinii ortodoxi din Nerău contribue cu suma frumoasă de: 456 Cor. 76 fil. (vezi în arhiva par. actul Nr. 70/1915).

Împrumutul al III lea de război

Ivangorod, laudă Românilor

Commemorarea lui Francisc Ferdinand și colectă

În 11/24 August la oarele 9 1/2 a.m. să aude un sunet nou și necunoscut încă în comuna noastră. Toată lumea eră curioasă a cunoaște proveniența acestui sunet. Eră adecă un aeroplan, – primul ce și-a luat sborul preste Nerău, – sburând în direcția nordică. Era un biplan Austro-ungar și carele sbura la o înălțime de aproape 1000 metrii. –

*Pregătiri de ofensivă contra
Sârbiei*

La finele lunii August sunt însemnate mișcări de trupe. Să pregătea ofensiva contra Sârbiei cu puteri unite. În decurs de 8 zile a fost sistată comunicația cu trenul și chiar și posta. Prin comuna Nerău trupe nu au trecut, dar gara eră arhiplină cu vagoane germane încărcate cu material de tren. Acest material a stat o lună întreagă în gara noastră și era păzit de 3 soldați și un subofițer germaâni. Acești soldați germani au fost ospătați cu mare bucurie de consătenii noastrăi șvabi. Aveau tot ce le-a trebuit și tot ce le-a cerut inima. Erău cu zilele împărțiți pre la locuitorii Șvabi, ca astfeliu fiecarele să aibă mângăierea că a putut ospăta pre un soldat al falnicului Kaiser Wilhelm. Șvabii nu au fost obligați la aceasta căci soldații aveau costul lor, dar au făcut-o din dragoste, căci erău de o viță. În o Sâmbătă după masă la vecernie doi din acești soldați veniră și în biserica noastră. –

*Rechiziționarea obiectelor
de aramă*

Pre la jumătatea lunii Septemvrie să rechiziționează toate obiectele de aramă roșie și galbină din comună. Aveam ordin chiar dela superioritatea bisericească, ca și din biserică să dăm obiectele de cari nu avem lipsă. Nu am dat însă nimica. –

Prinsioneri Ruși în Nerău

Spre finea lunii Septemvrie sosesc în comună 25 prinsioneri Ruși și cari sunt împărțiți pe la economii din comuna spre a face munca câmpului. Între ei eră unul, din gubernia Cherson, carele vorbea românește. El zicea că e Român, dar de oare ce vorbea greu românește, credem a nu fi. Ca inspector preste acești prinsonier veni un ostaș de al Monarhie și de neam Polon. Era om în etate, de 52 ani, carele însă nu vorbea numai limba polonă și puțin cea rusă. A fost însă un carecter și fire blândă și avea un interes deosebit pentru sărmanii prinsioneri. –

*Pregătiri pentru
rechiziționarea clopotelor*

În 1 Octomvrie primim circularul confidențial al consistorului, prin carele ne pregătește de cu bună vreme, că clopotele vor fi rechiziționate pentru scopuri militare. Să vorbea că clopotele vor fi rechiziționate, dar nu credea nimeni că să se întâmple o astfeliu de fără de lege. Când apoi și superioritatea noastră bisericească ne pune în prospect că vom avea a predă clopotele, nu mai încăpeă nici o îndoială că vom ajunge să vedem și aceasta. Tăinuiam față de credincioși aceasta, dar numai până la o vreme, când apoi am început ai pregăti că are să urmeze și rechiziționarea clopotelor.

Frunze de mure

Tot la începutul lunii Octomvrie superioritatea școlară atât cea confesională, cât și cea de stat, dau ordin învățătorilor să culeagă cu elevii frunze de mure sălbatice și cotoare de urzici. Cotoarele de urzici le prelucrau ca pânză, pre când frunzele de mure, să zice, eră ceaiul ostașilor.

În 4 Octomvrie să începe ofensiva contra Sârbiei, cu forțe mari și în unire cu Germanii. În decurs de 4-5 zile bombardamentul pregătirilor să aude până în Nerău și mai vârtos noaptea să auziă bine de tot. Veștile favorabile Monarhiei și puterilor centrale soseau acum cu duiumul. Causa pentru carea erau date acestea vești să află în curând. Pre la jumătatea lunii Octomvrie veni și al IV lea împrumut de război. În comuna Nerău acest împrumut fú primit de totului rece. Să va fi semnat cel mult 4-6000 Cor. și mai mult de cătră Șvabi. Erau rechisiționări severe și oamenii erau indignați. Nu s'a făcut apoi nici presiune, – notarul nu primise ordine secrete și nici nu-și dá seama că și de aici poate avea un venit, – din care cause să semnase puțin de tot, față de împrumuturile ce aveau să urmeze. –

În 31 Octomvrie, – zi de Duminecă, – să prezentează în biserica noastră la serviciul divin trei prinsioneri Ruși plasați în Teremia-mare și cari erau câteși trei Români. Nu s'a terminat încă serviciul divin și jandarmii erau în comună. La ieșire din sfta biserică sunt bieții prinsioneri luați și sub escortă jandarmerească duși în Teremia. Acum este prea învederat, că singur numai notarul comunei noastre nu suferea, ca sârmanii prinsioneri să se roage lui Dzeu și încă în o biserică valahă. Nu o suferă acela, carele când eră să-și asigure existența, – la alegerea lui, – se mândrea că este Român. –

În 2 Noemvrie trece un "Zepelin" spre Timișoara. Să vedea frumos și din comuna noastră, măcar că eră departe și sus de tot. Că s'a văzut eră numai ceva întâmplător, căci nu eră anunțată aceasta.

Tot în acest timp Consistoriul nostru dispune a să tractă chestiunea rechisiționărei clopotelor și în corporațiunile parohiale, pentru a să oferi benevol clopotele comandamentului militar. (Consultă actul cu Nr. 108/1915 din arhiva parohială.) Corporațiunile parohiale nici nu voiau să audă de cedarea benevolă a acelora. Ziceau: le vor lua, nu ne opunem, dar noi nu le oferim și încă benevol, la nici un caz.

Să încheie și anul 1915. Cad pentru a doaua oară frunzele pomilor și războiul să continuă tot mai înverșunat. Slabă a fost mângâierea lui Vilhelm carea dovedește a fi avut prea puțină prevedere.

Anul 1916

Anul 1916 să începe tot cu starea deprimată cauzată de război. Urmează mai departe rechisiționări, colecte și mult odiosul împrumut de război. Despre pace, ca finitul războiului, nici măcar pomenire nu să face. Doreau aceasta mult puterile centrale, dar Antanta nu vroia. Să păreă că se va împlini, – cum s'a și împlinit, – profeția lordului Englez Kitschener, că războiul adevărat să va începe abia în anul 1917.

Împrumutul IV lea de război.

Prinsioneri Ruși în biserică

Zepelin

Earăși clopotele

Anul 1916 să începe cu o surprindere pentru noi Români și carea ne-a adus-o moartea Mitropolitului ort. român din Sibiu Ioan Meșian. Comuna Nerău încă ieă parte la acest doliu, arborând în decurs de 6 săptămâni flamura neagră pre edificiul bisericei. (vezi Nr. 32/1916 din arhiva parohială.) Să urmează întru toate dispozițiilor superiorității noastre bisericești, căci reposatul mitropolit, timp de aproape 25 ani, fú episcopul diecezei Arad, la carea eparhie aparținea și comuna Nerău în celea spirituale.–

Starea, în care ne aflate moartea Mitropolitului Meșian, eră îngrijorătoare. Vedeam că vom îndură o rușine, ca pre scaunul marelui Șaguna să se urce un nevrednic. Știam că Ministrul președinte ungar, făimosul Tisza Pista, este un despot și nu ne are în drag pre noi Români, ba chiar că ne urește. Ne uimise însă mult graba cu carea să urmă la pregătirile pentru actul alegerii. Aparatul administrativ maghiar se pune în mișcare și fără pic de rușine să fac presiuni ne mai pomenite pentru intimidarea celor ce ar avea o voință a lor proprie. Candidatul guvernului eră vicariul-arhimandrit dela Oradea-mare cu numele Mangra, pentru reușita căruia nu să abțineau dela celea mai păcătoase mijloace. Mangra nainte vremea nu fú întărit de regele Francisc Iosif I ca episcop al Aradului și acum același rege avea să-l confirme în demnitatea cea mai înaltă, de mitropolit. A trecut omul prin mari metamorfoze în timp și deci acum primește poclon mitra de Arhierău-Mitropolit, nu dela fii lui de o credință și de un neam, ci dela streini de legea noastră și dușmanii neamului românesc. S'a dat porunca de sus, – dela forurile administrative maghiare, că în cercul electoral al B. Comloșului, la carele aparținea și comuna bisericească Nerău, – are a fi ales ca deputat congresual neînsemnatul notar comunal din Igriș, cu numele Vasilie Bogdan. Propaganda pentru reușita acestui notar să începe cu intimidări. Primarul comunal Pavel Fumor este citat la pretură, unde ii să spune pre față că dorința Guvernului este, ca Mangra să fie Mitropolit și că în urmare el, primarul, are a lucra ca notarul Bogdan să fie ales deputat la congres. Primarul ii spune pretorului, că el nu poate face aceasta, căci a promis deja lui Dr Nestor Oprean, că va vorbi cu el. Li s'a pus în prospect suspensiunea din calitatea de primar, dar a remas consecvent. Ce e mai mult roagă pre primpretor ca să-l suspendeze, căci el nu este aplicat a abzice. Nu mai combina nimeni, nici mai profeție. Să știa la siguranță, că Mitropolitul Românilor ortodoxi din Transilvania și Ungaria va fi renegatul și vândutul Mangra.

Nainte de alegerea deputaților congresuali, notariul comunal prin plăieșul comunal chiemă rând pre rând alegătorii la sine, spunându-le în formă amenințătoare, că întru cât nu vor votă cu Bogdan, candidatul administrației maghiare, soldații concediați

vor intra numai decat in serviciu, ear cei mai batrani vor fi trimisi la lucru militar. Ce e mai mult, notarul primi instructie tiparita cum are a se intampla alegerea si fu indrumat a se prezenta in sinod si a controla ca alegerea sa se faca de asa feliu, ca candidatul lor sa fie ales.

Veni-se si ziua de Dumineca 13/26 Martie si carea era staverita pentru efectuarea alegerilor in comune. Sinodul s'a intrunit si erau prezenti 60-70 alegatori. După deschiderea si constituirea sinodului sa intra in insusi actul alegerii. Eremie Mezin jun. sa scoala si propune ca sinodul sa aleaga de deputat congresual pre notarul din Igrish, Vasile Bogdan. Nu stiu si nu pot pricepe cauza carea l'a determinat pre acest individ, – fruntaș de altcum, – a fi atāt de servil. Cred a fi patimas si poate mai era si ceva razbunare fața de unchiul lui primarul, dar nu trebuia ca el sa se faca coada de topor. Membrul Pavel Fumor, primar si deci mult mai pendinte de organele administrative, dela cari putea indura multe șicane, propune plin de demnitate, ca sinodul sa aleaga pre fiul comunei, omul trait si imbatranit in corporatiunile noastre bisericessti si carele este avocatul D' Nestor Oprean. Când s'a inceput votarea, vre-o 20-25 alegatori parasesc sinodul, ear cei prezenti voteaza 26 pentru notarul Bogdan si numai 7 Romani buni si neinfraçai, mai mult batrani, in frunte cu primarul voteaza pre Drul Nestor Oprean. De notat ca notarul comunal, amasurat ordinului primit, a fost present dela inceput si pana la incheierea sinodului, macar ca era strein de neamul si legea romaneasca. A invins dușmanul, a invins guvernul si prevedeam zile tot mai grele si triste. Biserica ne era fortareața in carea inca nu a patruns dușmanul. Marea prevedere si geniul marelui Șaguna a pus stavila contra navălirei dușmane. Acum insa chiar prin noi inșine bagam calul Troian in taria noastra cetate. De scurtă durată a fost umilirea noastra caci: "rasipit'a Domnul pre cei mandrii cu cugetul inimei lor!" Preste 2 săptămāni dela alegere, când era a se intruni colegiul scrutinator, notarul comunal comanda-se trāsura si merse impreună cu barbatul de incredere la B. Comloș, ca cest din urma sa ajunga la timp si sa predee negreșit protocolul, ear el notarul sa se poata mandri cātă superiorii lui, ca a invins. Pentru a sa arata ca in alegeri s'au amestecat pre nedreptul organele administrative si cari au forțat alegatorii a vota contrar voinței lor, la indemnul preotului membrul parohiei Lazar Mihai inainteaza un protest. Sa stiā ca nu va avea resunet, dar s'a infierat fārădelegea. Am fost sfātuiți a'l retrace, ceea ce nu am făcut.

La terminul staverit de Statutul organic sa intrunește congresul național bisericesc in scopul alegerii de Metropolit. Ceea ce s'a prevăzut, s'a si intamplat. Mangra este ales si regele Francisc Iosif Iul il si intarește, macar ca cu puțin mai nainte nu ii

Alegerea Metropolitului

confirmă alegerea de Episcop la Arad. A îmbătrânit mult regele și nu-și mai putea da seamă, că acum linge ceea ce a scuipat! În 16/29 Octomvrie se instalează transfugul Mangra ca Metropolit, dar nu la reședința lui în Sibiiu, ci la Oradea-mare, unde să refugia-se el Metropolitul Român, de teamă armatei Române, și carea venea să ne dezrobească. –

Deschid aici o mică paranteză pentru a descrie celea ce singur le-am trăit și spre a să vedea unde duce patima pre om și ce poate produce sumeția. –

Vasilie Mangra

Venisem, – eu scriitorul acestor pagini, – în toamna anului 1889 la Arad, unde m'am înscris în Seminariul teologic și unde smeritul monah Vasilie Mangra eră profesor. Îl știam de Românul cel mai bun și gata totdeauna chiar pentru jertfire în folosul cauzei românești. Ca tineri și viitori apostoli ai neamului îl adoram, ba ne-am propus mai mulți a-l urmă și a-l lua de model ca iubire de neamul românesc mult asuprit. Veni anul 1892 când Românii prezintă, seau mai corect duc, memorandumul plângerilor lor la Viena, la împăratul. Mangra luă și el parte în aceasta deputațiune și noi elevii eram fermecați de profesorul nostru. La finea lunii Iunie 1892 am absolvat cursurile teologice, când ura maghiarilor să deslănțui-se în toată furia ei aziatică față de Românii memorandiști, între cari în Arad călugărul Mangra era fruntea. Frământările noastre juvenile și manevrările din Seminar pentru a ne apăra contra vandalismului maghiar, erau urmările naturale pre cari noi le culegeam din viața iubitului nostru profesor. Azi ca om în etate î-mi dau bine seama, că entuziasmul nostru putea avea și urmări funeste. Când am intrat de fapt în armata luptătoare a lui Cristos și am ajuns preot, aveam dorința a fi și eu ca profesorul meu, călugărul Mangra. Carea nu mi-a fost mirarea și chiar consternarea, când văd, – seau mai bine cetesc în jurnale, – că mai târziu acest profesor-călugăr și pre carele îl luasem ca model, este ales deputat în parlamentul Ungariei, și încă cu programul lui Tisza Pișta, program carele nizuiă la nimicirea noastră ca neam. Eu unul am ramas huluț și indignat la culme. Voiam să prădez și nimicesc totul. Me așteptam la toate, la minunea cea mai mare, dar ca profesorul meu, modelul meu și încă călugărul smerit să facă aceasta, nu ași fi crezut nici odată. Eată deci motivul, carele și azi me neliniștește și carele m'a determinat a vorbi nu prea frumos despre fostul meu profesor, ajuns mai apoi prin milogire și renegare supremul meu șef ierarhic! Am fost, sum și voi fi mâhnit căci călugărul smerit și carele a promis a rămânea în sărăcie și înfrânare, râvni-se celea deșerte. Vom vedea și urmările cu pedeapsa bine meritată și carea nu întârzie prea mult.

În 25 Martie v., la sărbătoarea Bunelor-vestiri, – cu trenul de seara, sosesc în comuna noastră încă 25 prinsoneri Ruși ceruți de locuitori pentru munca câmpului.

Noi prinsoneri Ruși în comună

De asta dată sunt între ei 4 Români și toți din Basarabia. Cu aceștia veni-se ca soldat de pază un jidan din Maramureș, despre carele voi mai face amintire și carele făcuse războiul în comuna noastră, unde î-și aduse și familia. Avea pretenția jidanul să rămâie în Nerău, căci eram comună fără evrei. I-am spus însă că nu poate. La terminarea războiului îl vom goni. S'a terminat războiul cum am dorit noi și el pierisă de cu bună vreme dintre noi. Ar fi fost chiar rușine ca războiul să ne aducă pre cap un jidan și încă unul dintre cei mai curați ca rasă.

Prin luna Martie ni să cere a întreprinde o colectă pentru orfelinatul ce avea a să edifică la Sibiu (vezi arhiva par. Nr. 59/1916.) Aceasta eră o cauză românească, a chiar bisericei noastre și deci aveam datorința a-o sprigini. Ne-am pus deci pre lucru și deși comuna Nerău are numai 960 suflete, să colectează frumoasa sumă de: 1365 Cor. 18 fil. și carea s'a trimis prin Of. protopopesc la locul destinației sale.

Acum rechiziționarea clopotelor, pentru scopuri militare, numai e un secret. Chiar Consistorul ne dispune a le predă, cerându-ne o consemnare a acelora, din carea să se învedereze și greutatea lor. Ne spunea că parohia să rețină un singur clopot și carele ar da 1/3 parte din greutatea lor.

În luna Aprilie avem parte din nou de vechiul cunoscut și oaspe nechiemat, dar nici dorit. E al V lea împrumut de război. Mult nu s'a semnat nici de data aceasta. Câte-va mii de coroane și mai mult de cei mai aprigi apărători și spriginitori ai puterilor centrale.

Urmează iarăși rechiziționări de bucate și încă făcute cu mare stricteță. Cvotele pentru consumație să reduc considerabil și de aici încolo nimenea nu mai poate măcină pre la mori, numai cu permis în ordine dela notarul. Cât pentru notar, acesta să bucură de aceasta noauă dispoziție, căci până ce abia îi înmulți lucrul seau munca, în schimb î-și mai creiă un izvor de câștig, – nelegal ce e drept, – dar destul de mare și frumos. Mâncând, îi vine omului poftă!–

În 2/15 Aprilie sunt asentați cei născuți în anul 1898, din cari 4 Români sunt declarați apți. Aceștia în 29 Mai sunt și înrolați. Numai decât după plecarea acestora, urmează o noauă asentare, adecă a acelor născuți între anii 1878-1897 și cari la asentările anterioare erau aflați ca necorespunzători. La 18/31 Mai sunt aflați apți 4 indivizi, cari în 28 August și întră sub arme. Moara frontului de luptă măcină mult și deci eră lipsă de nou material, fie acesta chiar și mai slab. –

În 15/28 August să împlinește ceea ce știam la sigur, ba chiar doriaș și așteptam. Micul stat România ese din neutralitate, întră în acțiune și pre cum eră natural, contra puterilor centrale. Eram siguri de aceasta intervenție, o așteptam cu bucurie

Colectă pentru orfelinatul din Sibiu

Iar rechiziționarea clopotelor

Împrumutul V lea de război

Rechiziționare

Asentare

Intrarea României în război

ascunsă și ne rugam mut și în ascuns ca Dzeul cel mare să le ajute și tot atunci să ne ajute și noauă. Să vorbea, ba să scria chiar că România va intra de grab în acțiune, ear noi știam că frații noștrii nu pot și nu le este iertat să fie în o tabără cu călăii noștrii de veacuri. Interesele României și a neamului românesc cereau ca micul stat dunărean să atace grabnic și cu toată puterea pre singurul dușman al neamului și carele eră Ungaria. Lozinca eră unirea tuturor Românilor, Ungurii încă să temeau de umbra României mari, deci era și prea firesc că numai cu ajutorul Antantei vom vedea acest vis dorit, împlinit. Antanta ridicase stindardul pre carele eră scris “desrobirea popoarelor asuprite.” –

România, – pre cum am aflat ulterior, – întrase în acțiune precis la oarele 24 în noaptea de 14/27 spre 15/28 August, când începú și ostilitățile și forță trecerea frontierei ungare. Spaima ungarilor fú grozavă și nedescriptibilă. Fugeau cu toții ca nebunii și ar fi fugit cine știe până unde, dacă trupele române înaintau mai cu grăbita. Vestea aceasta ajunse în comuna noastră încă în 15/28 August, dar eră dată cu rezervă. Mâne zi apoi fú oficios confirmată. Noi Românii la început eram bucuroși. Aveam credința nestrămutată, că amestecul României va grăbi sfârșitul războiului. Ne-am ademenit și înșelat, căci poate chiar aceasta a contribuit la lungirea lui. Bucuria noastră fú de scurtă durată, fiind înlocuită prin îngrijorare și mai apoi chiar teamă. Veștile ce le primeam nu erau de felii vesele. Ungurii ridicau cu duiumul pre intelectualii Români din Ardeal și îi internau în locuri depărtate și străine. Notarul nostru comunică primarului Pavel Fumor, că el, fratele lui, preotul și învățătorul român, stau sub controlul jandarmilor, cari au dreptul a cercetá acestea familii chiar și în timp de noapte. Li să împărtăși celor 4 indivizi, că nu au voie a părăsi comuna și că în familiile lor nu pot primi străini, fără a anunță aceasta notarului. Eră deci prea evident că preotul, învățătorul și doi frați Fumor erau de formă internași și că în caz de lipsă puteau fi ridicați și duși în surghiunul adevărat. Mai târziu, în arhiva primăriei am dat de actul secret prin carele să dádea ordin notarului ce are a face cu acestea 4 persoane periculoase. Îl transcriu acest ordin în copie autentică și în original aici, ca o mărturie clasică despre cum eram tractați în patria noastră.

“A nagszmtiklosi járás fõszolgabirája.”

87/1916 biz.

Rușii sub paza jandarmilor

Végzés

Flescher Péter gör. Kel. román és Agrima Pétergör. Kel. szerb lelkészeket, D' Oprean Nesztor ügyvéd, Nagyvinczky István gör. Kel. szerb tanító, Nikolics György Kereskedő, Oprea Eremie póstaszállító, Martinovics Kristof Korcsmáros,

Bengyeszku Vazul Korcsmáros nagysztmiklósi – Bikityan Silvius gör. Kel, román lelkész és Barán Péter gör. kel. román tanító nyerői lakosokat a 7869/1907 sz. B.M. rendelete alapján rendöri felügyelet alá helyezem.

Ielen végzésemet a nagysztmiklósi és máriaföldei m. kir. csendör örs parancsnokságoknak, a rendőrségnek és az illetékes községek elöljáróinak úgy politikai, mint társadalmi magatartásuikat, minden nemii működésüket a legéberell figyelemmel kísérik és minden észleletről jelentéseiket hozzám azonnal tegyék meg.–

Nagysztmiklos, 1916 évi szeptember 1 én.

(L.F.) Hadfy m.p. főszolgabíró.

Resultă din acest act că notarul luase și pre frații Fumor sub priveghiere, măcar că pretorul nu ordinase a fi luați numai preotul și învățătorul. În aceste timpuri grele protopopul tractual ne avizează, că în numele tractului nostru a trimis o adresă de fidelitate prefecturei. Consistorul de asemenea ne avizează, că și el a înaintat Guvernului maghiar o asemenea adresă. Advocații români de Becicherec, capitala județului nostru, ne trimit și nouă o adresă gata, numai să o subscriem și să li-o remitem. În fine toate comunele românești din plasa noastră s’au prezentat în număr mare la pretură, asigurând pre pretorele de fidelitatea lor chiar și în noaua fază. Ce eră să facem? Noi, cești din Nerău, și puși în parte pre lista neagră, să nu mergem? Am mers deci și noi, dar cu 14 zile mai târziu, și am predat adresa primită din Becicherec pre carea o am scris vre-o 20 locuitori Români. Când ne-am prezentat la pretură, prim pretorele ne-a spus cu multă îngâmfare, că pre cum la Crăciun în 1915 a încetat de a mai fi Serbia, așa în 1916 la Crăciun va încetă de a mai fi România! – ? Afirmă acestea și cum am zis cu îngâmfare, căci spiritele s’au mai calmat și trecuse frica. Ba Germania transportă oștiri multe spre Ardeal și prindeau deci puțin curaj satrapii. Și atunci î-mi dădeam seama că greșim prezentându-ne la pretură, dar eră presiunea mare și aveam și teamă de internare. Greșala ne este însă mică față cu rezultatul obținut, cu toate acestea ne rugăm ca să fim iertați.

Pre la finele luni August trece un Zepelin spre frontul românesc și carele din comuna noastră s’a văzut foarte bine, măcar că eră departe și sus de tot.

La începutul luni Octomvrie sosesc în comună refugiații și cari erau din județul Brașov. Erau Unguri, Sași și foarte pușini Români. Sașii erau din Prejmăr, Ungurii din Sân-Petru ear Românii erau din Feldioara. În special pre Români i-am întrebat de ce au părăsit din naintea Românilor satul și avutul lor? Î-mi spuneau că jandarmii i-au silit, dar ei nu ar fi plecat și că acum le pare rău că au venit așa departe, putând a

Fidelitate falsă

Zepelin

Refugiații

se reintoarce chiar din drum. Simțeau greșala ce o au făcut, căci în Nerău erau plasați tot pre la străini și cari nu-i vedeau bine. Eră dat ordinul, ca toți fără deosebire de stare și limbă avem să primim pre refugiați în casă și la masă. Ce eră să facem mai vârtos noi Românii. Tăceam și înghițam, căci eram acum și mai negrii. De Ungurii lui notarul avu specială grijă și mai mult ca părintească. Îi plasă în casele celea mai bune, pre când pre Români îi lăsă în grija celui de sus. Au fost refugiații în total vre-o 70-80 înși bărbați, femei și copii. La scrietorul acestor rânduri, ca preot român, în urma ordinului special al notarului veni în 6/X o bătrână unguroaică din comuna Sân-Petru, în cost și cvartir. Am ținut-o 14 zile dându-i cost și pat de durmit. Mai lucră ea ce putea pre lângă casă, dar din “büdos oláh” și “vad oláh” și alte epitete specifice ungurești la adresa Românilor nu me mai slăbeă. Să înțelege de sine, că toate injuriile erau la adresa celor din vechiul regat și nu la noi. După 14 zile văzând că notarul și preotul romano-catolic, – ambii unguri, – nu au luat nici un refugiat la ei, am aflat de bine a trimite dela mine și pre unguroaica mea, că să fiu cel puțin crușat de băcăliturile unei babe răutăcioase. Să văicărea baba, că Românii fură totul și ea nu e acasă, ca să fure ea ce e mai de valoare. Constat aici că firea Românului, din punct de vedere religios-moral, este cu mult mai superioară ca a Ungurilor. Cum sunt Sașii, servească următoarea faptă întâmplată. Între refugiați erau și doi vice notari sași. Au venit din Prejmăr cu o trăsură, despre care ziceau că e a lor. Erau cu soțiile lor și unul avea și un băiat de 4-5 ani. Au fost aplicați în cancelăria notarială făcându-li-se și ceva plată, măcar că la un Șvab aveau cvartir foarte bun, ear cu masa să părăndeau pre la Șvabii mai înstăriți și unde erau zilnic ospătați cu de toate. Când prin Decemvrie au mers acasă, au lăsat trăsura cu cai cu tot în Nerău. Preste vre-o 14 zile veni o Săsoaică și căută caii și trăsura, pre carea aflându-o plângea ca un copil mic, căci nu mai avea speranța a-i află. Dnii vicenotari și deci funcționari luaseră în grabă trăsura cu cai cu tot și norocul că se liniști lumea, căci altcum făceau poate mai mult și vindeau averea sărmanei văduve. Cu un cuvânt trecú și această fortună preste noi, cum au trecut și vor mai trece și altele!

Din privilegiul întrărei României în război, Episcopul diecezan ne trimite o pastorală, (putea chiar lipsi) carea fiind moderată o am cetit-o în sfta biserică naintea pușinilor creștini prezenți.

Blasfemia Mangra

Am mai primit însă și o altă pastorală plină de celea mai josnice și murdare injurii la adresa regatului român, compusă de însuși alesul și înstăritul nostru Metropolit Vasilie Mangra, semnată și de Episcopii sufragani Ioan I. Papp dela Arad și D' Miron Cristea din Caransebeș. Să află în arhiva parohială sub Nr. 138/1916.

Aceasta pastorală nu o am cetit în sfta biserică, căci me rușinam de o astfel de mentalitate a chiar Ierarhilor noștrii. Am pus-o la actele parohiei, ca urmașii să cunoască până unde poate merge râvna unor oameni plini de dorul după măriri deșerte. Alții să jertfeau ca mucenici pentru noi, și cei sus puși ai noștrii au cuvinte de hulă și blasfemie la adresa acestor deși mici ca stare, dar mari ca suflet. Mangra voiă să și arate recunoștința sa față de protectorul lui Tisza Pișta, dar deacă ar mai fi trăit, aceasta pastorală i-ar fi cauzat multe neajunsuri și poate readucerea lui la starea adevărată de monah, carele greșește când râvnește după măriri deșerte. A murit sermanul Iuda al neamului nostru și î-și va dá seama faptelor sale înaintea aceluia carele orânduiește soarta popoarelor și carele și cu noi făcú dreptate!

În 8/21 Noemvrie moare regele Francisc Iosif Iul. Să ordonează doliu general și amăsurat poruncei primite să arborează steagul negru pre biserică, ear în procsima Sâmbătă săvârșim un părăstas. –

Moare regele

În 30 Noemvrie îndurăm cea mai grea lovitură, căci ni să repesc prin rechisiționare silită clootele bisericei noastre. Veniseră la fața locului vre-o 20 ostași conduși de un caporal și carele ne presentă autorizația de a ne rechiziționá clopotele și adecă dela noi Românii 4 clopote și lăsându-ne unul. Parohianul nostru Pavel Fumor iá la sine în conac pre acest subofițer. Îi vorbește multe, îl ospătează bine și ii cere, că deacă ne rechisiționează 4 din 5 clopote, să ne lase cel pușin pre cel mai mare. I-a suces și înduplecat subofițerul, carele erá comandantul acestei trupe de jaf, mâne zi demontează 4 clopote, lăsându-ne pre cel mai mare și astfelu cauzând parohiei, – cu toată paguba îndurată, – un prea frumos câștig. Notez că și ceilalți soldați erau bine plasași și tractași, ca să nu facă observări în contrarietate cu scopul nostru. Eată cum să făcú aceasta jăfuire a casei lui Dumnezeu:

Rechisiționarea clopotelor

Vre-o 10 ostași s'au suit sus în turn, pre când alții vre-o trei stricară pardoseala din naintea bisericei, scoșind cărămidele și lăsând curat numai năsipul. Cei de sus demontară pre rând celea patru clopote și fără mult scrupul la aruncără jos pre năsip. Nu s'a spart nici unul în cădere. Ajunse jos au fost lăsate spre vedere publică înaintea bisericei până la oarele 2 după amez. După amez fețele din comună pregătiră cununi de flori și împodobiră clopotele cari aveau să ne părăsească, ear Marta fica lui Pavel Fumor le fotografiă. Eu ca preot am fost rugat de comandantul trupei de jaf a face un mic serviciu și prin o vorbire a ne lua remas bun dela clopote, arătând că scopul este apărarea patriei. Am refuzat aceasta, căci plânga satul întreg cu mine împreună și fiind casul prea dureros pentru noi, ba știindu-l și necreștinesc, nu aveam tăria sufletească a lăuda aceasta faptă. Am preferit deci cu jale în suflet a tăcea

și a nu face din acest prilej trist, sărbătoare. Pavel Fumor apoi pre la oara 3 după masă cu trăsura lui lea transportat la gară, unde au fost și a doua oară fotografiate și apoi după cântărirea lor așezate în magazia gărei. La oarele 5 sosi un sublocotenent carele luă proces verbal în 2 esemplare, din carele unul îl reșim, ear al doilea nil dede nouă. Clopotele apoi au fost urcate în tren și plecate spre a face un nou serviciu și necunoscut până aici, adecă nu de a jeli spre cei morți, ci a omori pre cei vii! Noi, cu durerea în suflet, am zis cu deplină încredere: “Fie voia Ta precum în cer, așa și pre pământ!” –

Clopotele rechisiționate dela noi, erau următoarele:

1) *Cel mic numit*. Avea pondul de 20 Klgr și cu următoarea înscripție: “Novotny-Temesvar. La 1886 fiind preot Stefan Oprean as. const. și epitropi Simeon Băran și Ioan Mihai”.

2) *Clopotul al II lea*. Greutatea lui era arătată pre el și adecă: 110 funți. Cântărit în gară a avut pondul de 60 Klgr. Avea pe el următoarea înscripție: “Ezen harangot öntötte Hilzer Ignác Bács-Ujhelybe és úy modor szerint felszerelte Pozdech Iózsef Pesten 1868. Sub domn. Împ. și Rege Francisc Iosif I. Sa retopit în anul 1868 preot Stefan Oprean epitrop Todor Minișan”. –

3) *Clopotul numit de drot*. Greutatea indicată pre el era: 200 fonți. Cântărit la demontare avea greutatea de 107 Klgr. Purta înscripția: “Goss. Mich. Iüngbauer în Tem. Anno 1810.” – “Curavit E.M.”. –

4) *Clopotul bătrân*. Greutatea indicată pre el era de 405 fonți. Cântărit acum avea pondul de: 222 Klgr. Avea următoarea înscripție: “Goss. Mich. Iacob Iungbauer în Temesvár Anno 1810”.

Greutatea acestor patru clopote la olaltă a fost de 409 Klgrm. Prețul eră staverit mai dinnainte cu 4 Cor. Klgrmul și deci primirăm abia la începutul anului 1917 suma ce ne competă de 1636. Cor. Aceasta, conform ordinului primit o-am trimis Ven. Consistor la Arad și carele o depusă la institutul de credit și economii “Victoria” din Arad sub numirea: “clopotele bisericeii din Nerău”. Aceasta depunere să administrează prin parohie ca fond separat, pentru că la timp potrivit să se cumpere din nou clopote, (vi de altcum și actul cu Nr. 60/1916 din arhiva parohială.). –

Împrumutul VI lea de război

În Noemvrie pre lângă rechiziționări continue de cereale, vine și al VI-lea împrumut de război. Fiind în toamnă, după luarea recoltei anuale, aveau oamenii parale. Să recurse apoi la o metodă nouă. Umblau prin comune ofițeri cu misiunea de a forță mai vârtos pre cei dispenzați, a semnă sume mai însemnate. Să va fi semnat acum

vre-o 40-50.000 Coroane, din cari 20.000 Românii și între cari frații Pavel și Eremie Mezin sume mai însemnate.

Sâmbătă la 17/30 Decemvrie să stăvèrește ziua pentru încoronarea noului rege și carele luă numele de Carol al IV lea. Acest act de mare însemnătate să săvîrși cu multă grăbire. Să decretă aceasta zi ca sărbătoare a întregii țări, măcar că festivitățile încoronării decurgeau în capitală, în Budapesta. Încăde cu bună vreme am primit circulara konzistorială cu Nr. 5390/1916, prin carea să dispune ca în ziua încoronării în toate bisericile să se săvîrșească sfta Liturghie împreună cu Dosologie, ear preoțimea în cuvântări de pre amvon, să arate însămnatatea zilei. În scoale s'a suspendat instrucția, ear învățătorii vor îndemnă pre școlari la iubire și supunere față de noul Monarh. De sine să înșelege, că a trebuit să aducem de cu bună vreme la cunoștința poporului acest eveniment, învitându-l ca să ieă parte la aceste sărbări locale. – La oarele 8 dimineața am început liturghia, la finea căreia am ținut o scurtă cuvântare pușinilor credincioși prezenți, formând majoritatea persoanele oficioase, adecă antistea comunală și mai vre-o 5-6 alții. Am trecut în scoală unde învățătorul esplică școlarilor însămnatatea și ii demisă. Era o serbare mai mult jalnică la carea luă parte și mica noastră comună și cutez a afirma ca cu mai multă loialitate de cât Ungurii, cari acum cu fățarie ii strigau "Osana" și nu mai târziu de cât în toamna anului 1918 îl detronară.

Am terminat deci și anul 1916. Frunzele de pre pomi căzuseră deja a treia oară, cu toate că războiul dănuia cu crescândă furie mai departe, atragân în vârtejul lui și alte țări. Acum să începea a să da crezemânt profeției lordului englez Kitschener, că războiul adevărat să va începe în toamna anului 1917. România, deși pierdu-se un teritor însemnat, nu eră însă înfrântă și subjugată, măcar că trecuse Crăciunul anului 1916.

Anul 1917

Anul 1917 să începe cu asentări și rechiziționări. Avem trei asentări, cari să succed repede una după alta. Prima e în 11/24 Ianuarie, când sunt chiemați cei născuți în anii 1893-1898 și cari la asentările anterioare au fost declarați neapți. S'au prezentat abia 4 indivizi din cari singur Vasilie Iancu fú aflat de apt și măcar că suferiă de picioare, în 29 Ianuarie mersă sub arme. A doaua asentare s'a ținut în 17/30 Ianuarie, când urmau la rând cei născuți în anul 1899. S'au prezentat 5 inși, din cari 3 aflați apți și cari în 10 Martie au intrat sub arme. A treia asentare avú loc la 28 Februarie. Acum fură chemați cei născuți între anii 1885-1898 și cari au scăpat ca neapți. Prea au fost sermanii oameni cernuți prin sitele deselor asentări, așa că de și erau acum

Încoronarea noului Rege

Asentări

mai multe contingente, s'au prezentat în total abia 4 indivizi și dintre cari numai unul singur fú aflat apt, adecă: Antonie Coandă, carele este numai decât înrolat. Toți cei bătrâni erau duși, acum au ramas numai cei tineri, copiii și cari urmau să fie de aici încolo asentați.

Rechiziționări

După asenări, urmară grabnic rechiziționări și încă severe. Dela finea lui Martie și până la finea lunei Mai, adecă în decurs de doauă luni, au urmat grabnic una după alta trei rechiziționări și încă sub controlul unui esmis ministerial. Prima rechiziționare să face în 28 Martie. Fiecare locuitor primește severul ordin de cântări și a aretă cât grâu, cucuruz, orz, ovăs și făină are. A fost silit a aretă și dovedi câți cai și porci are și după cari să lăsa cvote mici de tot. Oile și vacile nu aveau dreptul la sămințe și nici chiar găinele și alte paseri de casă. La finea lunei Aprilie urmează a doaua rechiziție, când să reduc considerabil cvotele anterioare. În Mai vine și a treia. Cu aceasta ocazie vine ca esmis ministerial în comună un oare care Baron zis: Maytényi, carele controlează grozav și reduce și mai mult cvotele. Cu toate acestea lipsă în comună nu a fost. Oamenii văzând cum să urmează, pentru a nu suferi ei și vitelor, ascundeau pre unde puteau, – chiar și prin plevă, – bucatele. Jurații comunali apoi au fost umani, căci nu prea căutau cu deamănuntul. Mulți î-și făcuseră ascunzători speciale prin păreți și pre sub case și acolo ascundeau de teama lipsei, bucatele. Afirm că cu metoda rechiziționărilor s'a făcut multe pagube și mai vârtos în bucate. – Am ajuns apoi ca pentru să poți căpătă muncitori, – mai vârtos femei, – să le dai grâu ori făină, căci de cei ce nu aveau nimeni nu purtă grijă. Armată să aibă, ziceau ei, și notarul să nu ducă lipsa de nimic, ba să facă chiar negoț murdar cu agonisița oamenilor.

Lipsuri

Primaveara anului 1917 era secetoasă. S'au închis zghiaburile cerului, căci nu plouă de loc. Grâul și toate sămănăturile au ramas mici și în urmare recolta a fost slabă. Prisos nu era la nimeni, ear urmarea eră naturală că va crește considerabil prețul cerealelor. Să ajunse ca pentru grâu ori cucuruz să se plătească 3-400 Cor. per maja metrică. Pânea prin orașe să vindea pre lângă bilet, ba chiar și în restaurante să dădea numai pre lângă bilet pâne. Călătorea lumea cu pânea cu straiță și luată de acasă, căci să căpăta foarte greu, eră scumpă foc și pre lângă acestea mai era și rea. Ostașii, până chiar și ofițerii, mâncau din greu pre front mămăligă. Pot afirmă că în primăveara anului 1917 eră mare lipă în grâu și cucuruz. Teama creștea tot mai mult, căci să vestise că jandarmii, finanții și chiar militarii vor veni să caute și rechiziționeze. Au venit de fapt în comună doi detectivi și cari au căutat de fapt, dar nu au prea aflat. Grija de mâne și carea putea veni cu lipsă interesă pre toți. Veștile de pre diferitele fronturi ajunseră în planul al doilea. Înșuși legume nu s'au produs

și cari fiind scumpe de tot, cauzau oamenilor griji și teamă. Cei ce totuși aveau bucate, le ascundeau cu mare îngrijire, inventând locuri de necrezut pentru dosirea lor. Crâșnicul a ascuns chiar în turnul sfintei biserici puțină făină, ceea ce am făcut mai apoi și eu, pentru a nu flămânzi.

Deși acest împrumut ajunge a veșui pre timp plin de frică și îngrijorări, totuși succede preste așteptare. Să va vedea, de ce? Timpul pentru semnare la acest împrumut fu staverit pentru zilele 23-28 Mai. S'a prelungit însă acest termen și de astadată, precum s'a prelungit în trecut și să va prelungi și în viitor. Acum să lucrează cu altfelu de mijloace, adică mijloace noi pentru a să stoarce cât mai mult. Notarul comunal lucră cu zor, ori având ordin, ori în vederea câștigului ce îi eră pus în prospect. Primea adică ca remunerațiune 50 fileri, după fiecare sută de Coroane semnată la intervenția lui. Eră mică remunerația, dar semnându-se multe sute, creșteă. Tutorii orfanilor, cari aveau averile lor plasate în bani la sedria orfanală, sunt chieași pre rând și forțași a subscrie declarațiuni prin cari dau autorizație sedriei orfanale a semna la acest împrumut trei din 4 părți din sumele ce erau deposite pre numele orfanilor. Asemenea au fost chieași și dispenzații pe timp nedeterminat, căroră notarul el ordonă cu ce sumă au să contribue. Nu era scăpare și nu eră nici vorbă de tocmeală. I să spunea scurt și cuprinzător: "ori semnezi, ori mergi la front!" Nu avea sârmanul creștin parale? Notarul îi bombardă numai decât la câte o bancă împrumutul. Ostași de pre fronturi primea concediu după mărimea sumei semnată de ei la acest împrumut. Erău intimidăși apoi și aceia cari nu puteau fi înrolăși, fiind bătrâni. Ba că vor merge ca vizitii în război, ba că vor fi duși să facă lucru cu mânilor după front. Toate acestea numai pentru intimidare, ca oamenii să contribue cât mai mult și ca succesul acestui împrumut să fie asigurat. În acest scop apoi au fost angajași și învățătorii, cari primiseră ordine strajnice atât dela revizorat cât și dela superioritatea confesională. De astadată s'a ajuns ca mica noastră comună să semneze preste 200.000 Coroane. Notarul a avut desigur frumoasă proviziune, care'l îndemnă ca în viitor să fie mult mai activ în propaganda lui desinteresată pentru succesul împrumuturilor de război.

În 12/25 August, pre la oara 3 după amiază, sboară preste comuna noastră un aeroplan. Face chiar de asupra satului o frumoasă curbă și descinde pre izlaz. S'a observat bine de jos, că cineva din aeroplan saltă batista, căci nu era sus, cel mult 300 metrii înălțime. Locuitorii comunei curioși, merg în roiuri spre izlaz. Aici s'a aflat apoi, că primarul din B. Comloș, Iosif Pascu vorbise cu pilotul carele a descins în Comloș, ca să facă un zbor la Nerău și napoi. Când însă au aterisit în Nerău

Împrumutul VII lea de război

Aeroplan în comună

le-a sărit guma de pre o roată. Pilotul fiind bine băut, cu greu putea așeza guma pe roată. După un chin de preste o oară și după ce mai gustă și din vinul dela Nerău, stătea gata e plecare. După aprinderea motorului mașina pornește, nu face însă nici 10 pași, guma de pre roată sare din nou și pilotul văzând pericolul, ridică partea din napoi a mașinei, helicea ajunge în pământ, să frânge și continuarea sburaturii nu să mai poate face. Mașină remâne pe izlaz, pilotul vine în comună, dă o telegramă la Arad, de unde mâne zi sosește un autocamion cu vre-o 8-10 soldați mecanici și cari abia în 4 zile reparaază mașina. În 17/30 August la oarele 9 ante meridiene apoi î-și ia sborul spre Seghedin. Eră un biplan mare cu loc pentru pilot și altul pentru însoțitor.

*Pregătiri pentru ducerea
clopotului remas*

Tot prin August suntem avizați, ca să fim pregătiți că ni să va rechiziționă și unicul clopot ce ni mai remase și că în locul lui vom avea să facem uz de toacă. Era luat apoi în prospect să ne descopere și turnul bisericeii, fiind acoperit cu aramă roșie. Ne-a ferit bunul Dzeu de aceasta gea încercare, căci dezastrul să apropiă cu mare iușeală.

Recolta anului 1917

Recolta anului 1917 a fost de tot slabă. Întreg anul a fost secetos și bucatele nu s'au putut dezvolta. Acum grăul este mactinat cu 65 Coroane maja metrică, dar în comerțul liber era mult mai mare. Cucuruzul să vindea jugherul catastral, cum era în câmp, cu 2000-2400 Cor. Singur viilor le-a priit timpul secetos. Strugurii s'au dezvoltat frumos și s'au copt bine, dând o recoltă mijlocie bună. Să vindea Klgrmul cu 100-120 fileri, ear mai târziu au ajuns chiar 130-140. Dintre sămănături au adus frumoase venite cartofii și tătarca. Un jugher tătarcă a produs dela 6 până la 8000 Coroane, pre când cu cartofi 4-5000 Cor. Erau acestea rezultate bune și aproape de necrezut.

*Împrumutul VIII lea de
război*

În Noemvrie vine al VIII lea împrumut de război. De astadată atât administrația cât și organele militare au lucrat și mai intensiv. Presiunile erau varii și aspre de tot. Notarul amenința ca un pașă turcesc și porunea fiește căruia ce sumă are să subscrie. Nu este nimenea crușat. Noțiunea: "*nu am*" este necunoscută. "Nu ai, mergi de împrumută", eră răspunsul scurt și apodictic al notarului. Unora li să împun sume fabuloase, 40-50.000 Cor. Cei cari nu au sumele dictate, fac lombard. Acum să ajunge că mica noastră comună semnează preste 600.000 Cor. la acest împrumut. Biserica noastră încă nu e crușată. Subscrie și ea 1000 Cor, de teama ca să nu ni se rechiziționeze banii gata, cei aveam depuși în cassa de păstrare. Că cu ce aparat s'a lucrat pentru succesul acestui împrumut servește ca mărturie comuna învecinată cu noi, Teremia-mare, carea a semnat suma fabuloasă de 2 milioane și 800.000 Coroane! Erau bani din belșug. Locuitorii comunei Nerău aveau multe datorii de

distanță de pre fronturi primea concediu după mărimea pumei semnate de ei la acest împrumut. Erau intimidati apoi și aceia cari nu puteau fi înrolati, fiind bătrâni. Ba că vor merge ca vînători în război, ba că vor fi duși să facă lucru cu mâinile după front. Toate acestea nu mai pentru intimidare, ca oamenii să contribuie cât mai mult și ca succesul acestui împrumut să fie asigurat. În acest scop apoi ^{au} fost angajati și învățători, cari primiseră ordine străjnice alături dela verizorat cât și dela superioritatea confesională. Karladată să ajungă ca mica noastră comună să semneze preste 200.000 Coroane. Nolasul a avut desigur frumoasă proximitate, carel îndormă ca în vînt să fie mult mai activ în propaganda lui desînteresată pentru succesul împrumuturilor de război.

Aeroplan în comună.

În 12/25 August, pre la ora 3 după amiază, zboară preste comuna noastră un aeroplan. Face chiar de asupra satului o frumoasă curbă și descinde pre izlaz. Să observat lime de jos, că cineva din aeroplan palta balista, căci nu era sus, cel mult 300 metri înălțime. Locuitorii comunei curioși, merg în vînt spre izlaz. Nici să aflat apoi, că primarul din B. Comloz Iosif Pascu vorbise cu pilotul carele a descins în Comloz, ca să facă un zbor la Nerau și napoi. Când însă au aterisit în Nerau le a sărit guma de pre o roată. Pilotul fiind bine băut, cu greu putea apăsă guma pre roată. După un chin de preste o oră și după ce mai gușă și din vinul dela Nerau, stătea gata de plecare. După aprinderea motorului mașina porneste, nu face însă nici 10 pași, guma de pre roată sare din nou și ~~pe~~ pilotul văzând pericolul, ridică parterul din napoi a mașinei, helicea ajunge în pământ, să frînge și continuarea zburatului nu s-a

pre timpul de năntea războiului. În anul 1917 să plătește aproape tot și să semnează preste 1/2 milion la împrumutul de război. Viile au produs aceasta minune. Ele au rodit binisor, vinul avea o calitate foarte bună și în urmare eră căutat și bine plătit. –

Să termină și anul 1917. Cad de patru ori frunzele, dar măcelul dăinuește încă. Să prevedea că sfârșitul este aproape. S'au epuizat oamenii, dar și materialul. Soldații dezertau cu locul și se ascundeau cum puteau. Îmbrăcăminte să scumpise foarte și era de calitate proastă. Un rând de haine eră după calitate dela 1000-3000 Coroane. O cămașă: 100 Cor., o părechie de ghetete proaste, cu talpa de hârtie, să vindea cu 160-200 Cor. Articollii coloniali lipseau cu totul. Un Klgr. cafea costa până la 200 Cor. A crescut apoi și prețul vitelor. O oaie ajunse dela 180-250 Cor. Vaca să vinde cu 2000-4000 Coroane. Un cal de rând cu 3-4000 Cor. În asemenea măsură să urca prețul la toate. În restaurante un prânz simplu de tot varia între 15 și 20 Coroane. –

Anul 1918

Anul 1918 îl începem cu asentare. În 13 Ianuarie nou sunt asentați cei născuți în anul 1900. Sunt aflați apți 4 inși și cari sunt înrolați parte în luna Februarie, parte în luna Martie. Aceasta este apoi ultima asentare, căci nici că s'ar mai fi putut ținea și altele, fiind epuizat întreg materialul apt. –

În 23 Mai st. v. a fost un înghieț și carele a făcut multe pagube în poame și mai cu seamă în vii. Erau lăstarii în vii de 30-40 centimetrii și cari au suferit mult. Norocul însă a fost în aceia, că înghiețul a băntuit mai vârtos pre la pozițiile mai joase, și în cari vii nici nu s'a produs nimica. –

Și în primăvara anului 1918 să continuă cu rechiziționarea, carea să continuă mai lung și acum cu și mai mare severitate. Tot grâul și săcara rechiziționată să așează în sala de joc a parohiei noastre. Deși mare sala, este ticsită de grâu și săcară. S'a evaluat cvantumul la 3 vagoane. S'au făcut pașii de lipsă și pentru rechiziționarea cucuruzului, dar veștile tot mai neliniștitoare de pre diferitele fronturi au contribuit la aceia, că din cucuruz s'a rechiziționat de totului puțin. –

Cu venirea primăverii au început și desertările din armată. Au dezertat o mulțime mare de soldați. Petreceau sârmanii luni întregi, ascunși prin celea mai dosite locuri și nu să arătau de feliu prin comună. Eră acum mare pericolul pre front și aveau și hrana proastă de tot. Acesta eră sămnul învederat al dezastrului și deci fugeau cu toții cum puteau. După spusa unui judecător de la procuratura militară din Seghedin, singur numai pe teritorul acestei jurisdicțiuni, erau în curgere preste un milion de cause seau crime pentu dezertare. Notific că soldații aparținători garnizoanei Seghedin erau preste 80% unguri neaoși. În 27 Mai s'a publicat statar, provocați fiind ostașii

Încheierea anului 1917

Asentare

Înghieț

Rechiziționare

Dezertări

desertori a să presentă la corpurile lor de armată. Eră amenințat cu moartea soldatul, dar și acela care îl tănuște. Efectul acestor măsuri eșepționale a fost aproape nul. S'au prezentat unii mai fricoși, dar pușini de tot, grosul rămânea ascuns și mai pre departe. Era carecteristică următoarea împregiurare și pre carea noi nu o puteam înșelege.

Dispensări

Acum prea ușor să acordau dispense și încă și Românilor. Dovedea că are 8-10 jughere pamânt pre carele îl lucră, seau că pre lănga a lui 2-3 jughere mai ține în arîndă ori muncește în parte alte 7-8 jughere, primea la sigur dispensă. S'a ajuns să vedem minunea, că până ce în cursul dela 1914 și până la 1917, aveam în total numai 6 Români dispenzați, în anul 1918 ajunse numărul lor de trecea preste 20.

Împrumutul al IX lea de război

Împrumutul al IX lea de război să presintă pre la începutul lunei Iunie. Și acum notarul lucră ca mai nainte și poate cu mai mare răvnă. Totul este înzădar, ceea ce s'a ajuns cu al VIII lea împrumut, azi nu să mai poate realiză. Singur numai dispenzații subscriu sumele impuse lor de notar. Ceialalți oameni și femei nici nu mai luat în serios amenințările notarului. Duhul distrugător al anarhiei plutea în aer și zilele Monarhiei, precum și despotismul Ungurilor, erau spre apunere. Cu toate acestea s'a semnat cam aproape 100.000 Cor., dar în mare parte de cătră Șvabi, cari erau nu numai considerați, dar de fapt buni patrioți. Premierul Ungariei, marele financier Wekerle aflate acum o noauă metodă de a se semna cât mai mult. Eră o asigurăție pe viața omului și pre care poliță apoi o lombardă. Omul plătea curat numai primele de asigurare. Eră bună combinațiunea, dar oamenii nu mai ascultau. Deși aveau parale destule, nu subscriau nimic.

Gripa spaniolă

Lumea începuse acum a să întersă mult de cele ce să petrecea pre front. Acum soseau prin agenții secrete veștile despre înfrângerile continue a-le puterilor centrale. Fugarii dezertori sporeau tot mai mult și ei aduceau veștile cari țineau lumea în continuă agitație. Cu soldații apoi veni și molima numită: "gripa spaniolă" și carea seceră o mulțime mare de vieți. De aceasta boală moare în 12 Octomvrie st. n. și Metropolitul nostru Vasilie Mangra.

Moartea Metropolitului Mangra

Moare în Budapesta, unde a mers pentru a fi între ai săi. Nici doi ani nu' l învrednicise bunul Dzeu ca să stea în această înaltă funcțiune bisericească și pre carea nu a meritat-o. A murit în un hotel din Budapesta și cum ziceau unele jurnale în gripa spaniolă. Eră însă și o alta versiune, adusă și de unele jurnale, că adevă singur și-ar fi luat viața. Să zicea mai în ascuns, dar lumea vedea în aceasta o pedeapsă cerească, căci fú luat chiar în timpul, când să facea unirea tuturor Românilor seau înfăptuirea marelui nostru ideal național. Consistorul eparhial a dispus doliu și anumite servicii

(vezi arhiva Nr. 152/1918), cari însă numai în parte au fost executate. “Sic transit gloria mundi”. Ori cum zicea revista teologică din Sibiu: “ce va folosi omului de ar dobândi lumea toată, și î-și va pierde sufletul.”

Pre la finele lunii Octomvrie să petrec lucruri mari, lucruri de cari în grabă nimenea nu-și dădea seama. Acum începem să trăim în istorie și momente cari vor forma capitole însemnate în istorie. Vin rând pre rând ostașii de pre diferitele fronturi, cari numai cu hainele pre ei, cari însă cu întregul armament. Au fost demii chiar ostașii de prin garnizoane și spitale și încă de către superiorii lor, căci nu mai era disciplină. Izbucni revoluțiunea distrugătoare în Monarhia Austro-ungară și tot ce s’a clădit în decurs de 4 ani cu învingeri strălucite și asupra tuturor dușmanilor, să prăbușește ca o cetate copilărească. Eram chiar în toiul culesului de vii. Era o recoltă bună și strugurii erau căutați și bine plătiți. Să plătea 100 de Klograme cu 400-450 Cor. Timpul era pios și împedea terminarea culesului. Mulți însă speculau să primească și mai mult și deci intenționat întârziu cu culesul. Fiind mulți cumpărători, sperau a lua prețuri și mai mari. În o bună dimineață ne trezim, că nimenea nu mai cumpără struguri și deci prețul să coborî la jumătate și chiar mai jos. Explicarea acestui fapt ne veni repede. Bulgarii au depus armele și armata Antantei dela Salonic înaintă repede în Balcani. Cuprinsă o panică pre Unguri și Șvabi, pre când noi Românii în ascuns ne bucuram. Ne trezim în o bună dimineață că și notarul comunal a fugit din comună lăsând totul în grija unei servitoare. Familia lui părăsi comuna în 4 Noemvrie, ear mâne zi, sub pretext de a plăti o datorie a comunei în satul învecinat Tomnatic, – atunci Năgus, – o luă cu cassarul într’acolo și nici nu mai veni napoi.

Revoluția

Me voi ocupa aici despre cauza carea l’a determinat pre notar să-și părăsească avutul și oficiul și să fugă. Este o narațiune edificatoare și carea o prevedeau mulți. Acum era Ungur mare, despot și răpitor, ba lacom cu întreaga lui familie și în urmăre a fugit că i era frică de judecată mulțimei și carea a suferit. Afirm însă că nu i s’ar fi întâmplat nimica. Ar fi fost înjurat puțin și batjocorit și atât ar fi fost totul. Avea însă conștiința neagră pre urma faptelor sale și î-și va fi zis: “fuga-i rușinoasă, dar e sănătoasă..

Notarul

Când notarul Ioan Nagy a fost ales în comuna noastră, era dată lozinca între Români, că alegem pre oricine, numai Șvab nu. El venind prin comună se giră de român greco-catolic. În primăvara anului 1912 este ales de noi Românii, căci nici un Șvab nu a votat cu el. Eram mângâieți, că deși alesul este un român corcit, totuși nu era nici șvab și astfel credeam că afacerile comunale vor prospera. Până la război a fost totul bine. În război însă eși la iveală pre cine am ales. Din omul blând, modest

și conciliant, devine un despot și lacom din cale afară. Începe a râvni după trai bun, înavușire și petrecea prea des. Voi înșira aici cum î-și creează venite murdare numai spre ași împlini pofta, măcar că oamenii să scandalizau.

1) *Rugari pentru concediu.* Doreau mult ostașii să vie acasă în concediu spre a vedea familiile și averile lor. Aceasta împregiurare o folosi deci notarul a-și mări venitele. La început o astfeliu de rogare o făcea cu 10-20 Cor. Nu eră puțin aceasta, căci zilnic facea 5-10 astfeliu de rugări, fără mustrare că va avea or nu rezultat. Venise scumpetea anului 1915 și nu avea hoare. Nainte zicea soția lui, că nu are haz a-le crește, fiind eftine. Acum s'au scumpit, dar să le cumpere nu se îndură. Recurge deci la o apucătură mârșavă și și le procură și încă fără parale. Veneau sărmanele femei, a căror bărbați erau în război, ca Dnul notar să le facă rugări ca soții lor să vie acasă în concediu. Nu intrau bine în cancelărie și dela ușă chiar le luă cu aspra înjurându-le că nu-l lasă în pace și le scotea afară. Înjurături specifice ungurești și numirea de "curvă" eră răspunsul la cererile umile a-le sărmanelor femei. Femeile deveniră îngrijorate și între ele să sfătuiră, că ce ar fi de făcut ca totuși să li se facă rugările pentru concediu. Una mai cutezătoare cercă ca prin mijlocirea Dnei notărese să îmblânzească furia notarului și să fie ascultată. Merse deci cu poclon la ea, ii succede și deci încep toate a face la feliu. În scurt timp curtea notarului este plină de toate soiurile de hoare, pre cum și cămara de toate bunătățile. Lapte, brânză, smântână, unt, ouă, găini, rețe, găște, curci, cloșe cu pui, purcei și poame curg din abundență, măcar că pentru rugări lua și plata ce-i completă. Pentru o astfeliu de rugare simplă, primea ca dar dela 60-150 Cor. și pre deasupra încasă și tacsă lui de 10-20 Cor. A ținut aceasta așa până la sfârșit.

2) *Ajutorul de război.* Femeile sărmane a căror bărbați erau la război, în sensul legii aveau să primească cu familiile lor un ajutor bănesc lunar. Aceasta afacere mai mult de caritate îndemnă pre notarul a se ajutură mai mult pre el. Femeia carea îi căra din greu daruri, ori mergea la el la spălat, primea ajutor, precând bătrânele și celea de tot sărace, nu primeau. Amintesc un caz clasic. Femeia Eva Barbu, poate una dintre cele mai sărmane, a cărei bărbat eră bolnav în pat și avea doi feciori. Unul era prost, ear al doilea și carele îi susținea era la război. A fost de nenumerate ori respinsă și nu i să dase ajutor. Luă sermana femeie vre-o 4 metrii pânză, ce o păstră pentru cazul de moarte, o duse notăresei și pre lângă aceasta mai cumpără 5 litre nuci, un Klgr. unt, 20 ouă și o părechie de pui. Să produce numai decât minunea, că ea carea fú respinsă de nenumerate ori, acum primi și ea ajutor din vistieria statului. Astfeliu de cazuri sunt nenumărate; le povestesc nu numai oamenii, dar chiar și petrile. Le facea

notarul fără rușine dar și fără pic de teamă. În toată luna creștea numărul familiilor ajutate, dar și curtea și cămara notarului să umpleau și mai de toate bunătățile. Am la mână conspectul familiilor ajutate pre timpul dela 1 April și până la 31 Mai 1917, deci pre 2 luni. Sunt 115 familii cari primesc ajutor și adică: 71 române, 35 șvăbești și 9 ungurești.

71 familii românești au primit în total pe 2 luni: 4.028 Cor. 58 fil. În termin mediu recade unei familii pre 2 luni 56 Cor. 74 fil., ear pre o lună 28 Cor. 37 fil. Nu e aceasta nici măcar 1 Cor. zilnic.

35 familii șvăbești primesc pe 2 luni: 2153 Cor. 66 fil deci în termin mediu unei familii ii revine 61 Cor. 56 fil. Lunar deci 30 Cor. 78 fil. și zilnic una Coroană. –

9 familii ungurești primesc pe 2 luni: 864 Cor. 98 fil. deci în termin mediu revine unei familii pre 2 luni: 96 Cor. 10 fil., ear pe una lună 48 Cor. 05 fil. Zilnic deci primea o familie ungurească 1 Cor. 50 fil., pre când una românească nu primea nici măcar una coroană deplină. Ungurii erau favoriții notarului, căci a lor eră ȧara și ei stăpâneau totul.

Însemnez aici că Românii din Nerău în anul 1915 locuiau în 262 numere de casă și posedau 1492 jughere catastrale pământ. Numărul total al caselor eră atunci de 406, ear al pământului 2800 jughere cadastrale. Ungurii să fi tot avut în posesia lor 3 numere de case și vre-o 10 jughere cadastrale. Erau mutați aici de 2-3 ani nainte de război din ferma “Eszter-major” și la îndemnul notarului. –

3) *Rechiziționările.* Acestea urmau repede una după alta. A ne dá seama de câte ori au fost ordonate, este imposibil. La acestea lucrări, cari reclamau și oare care muncă mai grea, notarul avea ajutor. Învățătorii erau siliți ca să facă tot lucrul scripsal, notarul controlá numai, ear jurații comunali aveau îndatorirea să le adune. Ca să câștige și din aceasta afacere, notarul din bucatele rechiziționate împărȧea tuturor funcționarilor din Sân-Nicolaul-mare. Din comuna rechiziționá bucatele pre preȧul macsimal, și apoi le vindea pre preȧul de zi, ceea ce aducea un frumos câștig. De prea multe ori apoi rechiziționa și sub preȧul macsimal, când profitul eră și mai mare. Pentru lipsele lui, notarul avea tot ce-i trebuia. Eră dat ordinul sever, că nimenea nu poate folosi orzul spre nici un scop, ci să-l ȧină grămadă până nu va dispune în aceasta afacere Ministrul alimentaȧiei. Notarul însă rechiziționează în comună orz pre carele îl folosește singur, dá și altora, dar mai vȧrtos cărá din greu fratele lui din Valcani. În fiecare săptămână venea la Nerău cu trăsura goală și mergea cu ea plină!

4) *Prinsionerii din război.* Aceștia să vede că singur numai pentru sporirea venitelor notarilor au ajuns prinsioneri. Erau sȧrmanii plasați prin comune să fie de ajutor în

muncirea pământului. Aveau plata de zi, pre lângă întreținere, 20 fileri. Oamenii plăteau lunar notarului aceasta retribuție și apoi el plătea rușii. Venea lunar plata unui prinsioneri 6 Cor., pre când notarul încasă dela proprietari cum îi venea lui la socoteală. Încasă lunar 12, 16 ba chiar și 20 Cor. de prinsioneri. În schimb de multe ori dădea sărmanilor mai puțin de 6 Cor. lunar. Zicea că are să acopere spesele soldatului pus spre păzirea prinsionerilor, – acesta avea plata lui dela comanda militară, – mai spunea apoi și bazaconia că plătește medicul carele avea să-i viziteze. Venea medicul ce e drept odată la jumătate de an și vedea unul seau doi prinsioneri, dar ridică lunar plata, de o va fi ridicat el? Deși el era administratorul acestor bani, nu a făcut nici un feliu de dare de seamă. A fost provocat să facă aceasta, dar nu a făcut-o. Ce e mai mult, merse cu obrăznicia până acolo, că ceruse pentru acestea lucrări o plată anuală de 200 Cor., pre carea o prefăcú pentru anii 1916 și 1917 în 2 Hectolitrii vin anual, ceea ce făcea 1000 Cor. Am amintit că cu prinsionerii era trimis din tabără și câte un ostaș păzitor. Prima oară, cu transportul prim venise un polon mai în vârstă, pre când cu al doilea un jidan perciunat și încă tânăr. Polonul, om mai bătrân dar foarte cinstit, stătú în comună vre-o 2-3 luni. Nu erá de nici un folos notarului, deci îl schimbă. În locul lui veni un neamș, acrele neplăcând notarului, îl schimbă cu alt neamș și carele încă nu statú mult. Venise un Sârb și carele grabnic fú schimbat cu un Ungur. Ungurul de asemenea fu grabnic schimbat cu un alt Ungur și carele prin 1918, la începutul anului, fu schimbat cu un Român din Oflaca județul Arad. Cu toate că se schimbasă o mulțime de paznici de ai prinsionerilor, jidanul remase dela venire și până la izbugnirea revoluției pre loc. Ce e mai mult acest jidan î-și aduse în Nerău și soția lui, ba chiar și pe cumnata sa. Jidanul erá favoritul notarului și în loc de a avea grijă de prinsionerii de război, făcea pe scriitorul comunal a cărui plată o încasă notarul. Fata notarului erá aplicată ca diurnistă în cancelăria comunală, lipsea însă lunar 10-14 zile din cancelărie și deci jidanul, – Genuț Ieșari, – așa să chieama, – făcea totul în absența ei. Românul, – al doilea paznic al prinsionerilor, – pentru a nu fi dus la front, săpá grădina și pământul luat în arindă de notar și împreună cu jidanul cărau pachete săptămânal pentru feciorul notarului, înrolat și el în garnizoana din Alba Iulia. Când avea notarul lucru mai greu economic, acești păzitori îl făceau cu prinsionerii rechiziționați de la bieții oameni cari îi hrăneau și plăteau. Erá notarul omnipotent și gurile oamenilor amușiseră. Frica cuprinse pre toți, căci ca ungur erá crezut și erá răzbunător.

5) *Împrumuturile de război.* La început notarul ori nu va fi știut de provizia de 50 fil de fiecare 100 Cor. subscrisă, ori va fi cugetat că e un bagatel și nu merită atenție.

La început s'a subscris sume neînsemnate și deci nu eră mare câștig. Pre la al V lea împrumut însă se mișcă. La început domol de tot, ear mai apoi cu forță crescândă. Picura ce e drept provizia, dar fiind multe sutele, creștea și aceia. Avea din jumătate în jumătate an câte 1-2000 Cor. câștig fără muncă și fără sudoare. Făcea însă asupra oamenilor presiuni neînchipuite și neauzite, dar mai vartos pentru a câștiga el. Avea apoi și mare merit și ar fi primit, de ieșea bine socoata, – o mare decorație. –

6) *Permisele de măcinat*. A măcină putea ori cine măcină cât voia și cât avea lipsă, până prin 1916. Acum aceste drept îl aveam numai pre baza permisului estradat de notarul. Aceasta inovațiune era în legătură cu rechiziționarea. Dacă ungeai roata notarului bine, aveai permisul și preste maximumul staverit, nu ungeai nu puteai măcină nici ceea ce îți competea. Martin Bratu fú refuzat când ceru permis de măcinat. Când însă dădu fetei notarului 5 metrii pânză cu chenar, primi chiar mai mult decât ceruse. Filip Bugar ceru și el permis, notarul îi spune că îl capătă dar numai pentru 50 Klgrme grâu. Când omul duse notăresei o polorică (15 litre nuci), căpătă permis pentru a măcina 200 Klgr. grâu. Jandarmii din Teremia mare, ba chiar însuși notarul au măcinat în mai multe rânduri cu permise sub nume false. – În aceasta afacere unii locuitori făcură pugube notarului. Blanchetele de permis erau închise la un loc cu sigilul comunal și facsimilul notarului. În o bună dimineață cassarul Victor Fleșeriu ieă vre-o 10 Blanchete pre cari apasă sigilul comunal și semnatura notarului. Nu să obsearvă aceasta și deci mai târziu să ieau mai multe și oamenii macină și fără a da bacșiș notarului. –

7) *Zahăr, spir și petrol*. Eră mare lipsă de acești articoli de prima necesitate. Să împărțiseră pre județe, plase și comune. Cantitatea cuvenită comunei noastre, încăpú pe mâna notarului. Din acești articlii rudele și cunoscuții ori prietenii notarului căpătau câte trebuia, pre când locuitorii comunei și cari aveau lipsă mare de acești articlii, le ducea dorul. Notarul pe seama lui folosia zahăr și spirt cât putea mai mult. Când îi mutară Sârbii avutul din Nerău, să află la notarul 300-400 sticle cu compot de poame și preste 150 litrii lighesuri diverse. Aici era întrebuițat zaharul și spirtul repartizat populației și carea primea la 2 ori 3 câteva sfărîmături numai ca să nu zică că nu a căpătat și el ceva. Erau considerați acești articlii ca proprietatea exclusivă a notarului. Notez că zahăr eră mult. La ocaziuni data era depositat la primărie chiar până la 150 Klgr., din cari locuitorii nu au primit nici măcar un sfert. –

8) *Rugari pentru dispenza militarilor*. Aceasta ramură a invențiunilor de război a fost cea mai rentabilă. Era lucru puțin de tot, în schimb remunerația eră mare de tot. Dispenzați pre întreaga durata războiului aveam 4 Români și adecă: Pavel

Mezin, Eremie Mezin jun., Eremie Fumor și învățătorul Petru Băran. Primii trei erau economi cu averi frumoase, pre când învățătorul indispensabil în școală și ca cantor și mână de ajutor notarului la rechiziționări și în propaganda pentru reușita împrumuturilor de război. Eremie Fumor i-a dat: 8 trăsură mari încărcate cu ruși de butuci uscați de vie pentru foc și în valoare de cel puțin 1600 Cor. Doi hectolitrii de vin, nenumerate corfe de struguri și cireșe și o mare tablă de săpun, bine uscat. Pavel Mezin mai mulți porci grași, struguri, vin și trăsura lui îi stătea totdeauna la dispoziție. Mai apoi au ajuns a fi mai mulți dispenzații și dintre cari Dămian Isac i-a lucrat cu totul gratis 5 jughere pământ, ear Timotei Tempian i-a dat un porc gras de 130 Klgr. greu. Casapul Nicolae Crișan vru să-l remunereze cu 100 Cor. în numerar. Refuză banii și luă chiar proces verbal că nu se lasă corupt. Primii însă în schimb un purcel tiner, frumos și cam de 60 Klgr. greu și carele între frați valora 600 Cor. Nu a primit banii fiindcă era puțin, porcul însă, carele valora de 6 ori atât, îl primi fără a lua proces verbal.

9) *Colecte și ofrande.* Războiul a adus cu sine ca să se colecteze nu numai bani, dar și haine și mai vârtos obiecte pentru ajustarea paturilor pre seama spitalelor. S'a colectat la o ocaziune preste 100 perini de diverse mărimi. Notarul carele nu prea avea multe perini, acum ajunge să aibă din destul, ba dă și fratelui lui. Banii adunați în deosebite casete și pentru diverse scopuri, erau la discrețiunea lui. Cine nu intra în cancelăria notarului nu punea în ele, ba silea pre oameni a pune sume chiar însemnate. El le deschideă și amăsurat proverbiului "cine împarte, parte î-și face", trecea partea cea mai mare în punga lui.

10) *Ospătări și petreceri.* Toate acestea multe și varii venite nelegale și neîndreptățite aduse pre notarul în aceia stare materială, că să îmbracă cu casa lui în porfiră și vison, petrecându-se zilnic luminat. Puterile centrale învingeau și nu avea teamă de urmări. Belșugul îl făcu-se fudul și risipitor. Se îmbracă, pe lângă toată scumpetea, atât el cât și familia lui cu un lucș ne mai pomenit. Cumpără o mulțime de bijuterii și pentru a-și mărită fata, aranjă foarte dese petreceri de casă cu mâncări luculice, beuturi abundente și cu larmă carea producea scandal în comună. Pentru a justifica aceste petreceri dese și costisitoare, ba chiar obraznice, inventă o mulțime de titluri. Ba ziua nașterei, ba a numelui cutărui membru din familia lui, ba că serbează nunta lor de argint. Nuntă de argint? la carea nu luase parte nici o singură rudă de a lor, decât numai streini. Era un titlu și carele să fie scuză, căci știa că face abuz și carele produce resenz în comună. După mulțimea petrecerilor ce a aranjat, fără greș să poate zice, că a sărbătorit toate zilele de naștere, onomasticele și nunta de fier, plumb, nickel,

argint, platină, aur, smaragd, diamant și briliant a tuturor membrilor familiei Nagy până la al 10 lea genunchi de oameni, ori poate dela descălecatul lui Arpad pre aceste plaiuri. La acestea petreceri de casă, numite mai corect orgii, luau parte 8-10 ofițeri, – de multe ori chiar și mai mulți, – de prin diferite garnizoane, dar toți erau tineri și necăsătoriți. Durau dela amez și noaptea întreagă, până la ziuă, fiind încadrate în o larmă și strigăte nebune. Satul eră la culme scandalizat, dar notarul era omnipotent și tăceau sărmanii oameni. Trecea cu o astfelu de ocazie pre lângă mine un parohian al meu Constantin Ardelean (Sfânticuș) și î-mi zise în treacăt: “unul rîde și o mie plîng!” Eată scandalizarea exprimată în mod rustic, dar tot atunci și clasic! “Nebune, – zice evanghelistul Luca, – la noapte îți vor cere sufletul, dar celea ce ai strâns a cui vor fi?” Așa păși și notarul. Veni revoluția și fugi cu spaimă, părăsind toate bunătățile strînse. Știa prea bine că paharul suferințelor poporului e plin, deci fuge cu frică el și toți ai lui.

Din petrecerile ce le aranjă notarul să vede mulțimea pradei ce stoarse din comună și dela oamenii cari erau avizați la ajutorul lui. Ba să vede aceasta și de acolo, că notăreasa vindea anual 60-80 Klgr. unsoare de găscă. Căpătă porci pre cari îi îngrășă el și pre de asupra mai primea și porci grași gata. În toamna anului 1917 să dase ordinul că oamenii nu au voie a tăia porci numai în raport cu numărul membrilor familiei și a muncitorilor. Maximul era permis a tăia 4 porci. Notarul în acest timp tăia 8, măcar că erau în casă numai 4 membrii, deci fiecăruia câte 2 porci. Porcii grași dela unii locuitori au fost rechiziționați ceia cari erau mai mulți ca cei încuviințați. În schimb dela notarul nu s’a rechiziționat nici unul. Ar fi prea lung să me ocup cu toate murdăriile și hojiile notarului în firma credință, că și acestea spuse până aici caracterizează din destul pre notarul ungur din țara Ungurească de pie memorie.

Despre o revoluție în comuna Nerău nu se poate vorbi. Ostașii reînțorși la vetre din spitale, garnizoane și diverse fronturi nu au causat nimănu nici o stricăciune. Nu s’au atins nici de avutul notarului fugit, pre carele deacă l’ar fi prădat, era numai o pedepsire a păcatului. Totul ce s’a petrecut în comuna noastră a fost că tinărima în seara de 6 Noemvrie nou, au depărtat de pre primărie, oficiul poștal și scoale emblema Ungariei și înscripțiile ungurești. A contribuit la aceasta poate și împregiurarea că chiar în acest timp murise fata mea, în etate de 15 1/2 ani și deci poporul a respectat doliul preotului carele a suferit cu ei împreună.

În 7 Noemvrie vine dela Sân-Nicolaul mare, pre la oarele 10 nainte de masă un sublocotenent cu vre o 40 soldați înarmați până în dinți și având și două mitrailere. În stradă era mulțime de popor și carele s’a adunat la înmormântarea ficei preotului.

Revoluția din Nerău

Consiliul și garda națională

Sublocotenentul luă poziție de atac, așeză mitrailerele și eră gata să puște. Fu luminat de unii locuitori că e înmormântare și deci se liniște și întră la primărie. După masă chiemă pre oameni la primărie și le spuse, că deoarece a izbucnit revoluția, el este însărcinat a constitui în comunele plasei noastre consiliul și garda națională și provocă pre oameni a alege acestea două corporațiuni în grabă, căci el e silit a merge mai departe. La repezeală să alese deci consiliul național atât român cât și șvăbesc, nu altcum și gardă națională în cea mai perfectă liniște și locotenentul cu ostașii lui plecă numai decât. În garda națională s'au angajat foști soldați și cu plata de 20 Cor. zilnic când făceau serviciu. Era dat ordinul ca pentru toată mia de locuitori din comună să pot alege 50 gardiști, deci pentru Nerău s'au ales 75 gardiști.

Mâne zi, – în 8 Noemvrie nou, – se prezentează la mine o deputațiune de vre-o 8-10 foști militari și anunță că nu sunt de feliu mulțumiți cu alegerea consiliului național, pentru că ostașii cari au suferit mai mult în război sunt preterați și că sau ales neostași, ba chiar cei dispenzați. Cer drept aceia a să face o nouă alegere, la care să iee parte toți locuitorii. După ce mulți dintre cei aleși în preziua au aflat de bine a abdică, în ziua de Sftul Dimitrie să face alegere nouă, când să aleg 20 membrii noi, – aproape toți foști soldați, – în consiliul național și cari în conșelegere cu membrii șvabi și cu antistea comunală ieau în mână conducerea afacerilor comunale. Causa adevărată pentru carea s'a cerut o nouă alegere, a fost partidele din Nerău. S'a dat semnalul că partidele cu partizanii esponenți ai lor să nu fie aleși, ci numai indivizi cari stau de-asupra partidelor. Era aceasta pornire bună, căci erau momente mari și în cari nu avea ce căuta patima. În 28 Octomvrie vechi după amez la oarele două s'a făcut alegerea. Preotul ține poporului adunat o vorbire despre însămnătatea istorică a momentelor ce trăim, cerând celor prezenți ca să aibă în vedere curat numai marele interese a-le neamului nostru, căci să apropie cu pași grăbiți ziua mântuirii noastre de a scăpă de sub jugul asupritorului milenar. Alegerea apoi s'a făcut cu aclamațiune și în cea mai perfectă liniște. Comitetul seau consiliul național nou ales se întrunește numai decât în ședință și se constituie în modul următor: președinte preotul Silviu Bichicean, vicepreședinți Pavel Mihai și Eremie Mezin 97, ear de notar învățătorul Petru Băran. Să trece apoi la alegerea gardei naționale staverindusă numărul aceia la 60 persoane și adevă 40 Români și 20 Șvabi. Garda apoi este încredințată conducerii sublocotenentului Coriolan Băran, având a primi plata staverită de guvernul revoluționar. Să mai decide apoi ca în viitor în școala noastră confesională toate obiectele să se propună escluziv în limba română. Permite a să fierbe rachiul de comină, ca aceia să nu se strice. În fine mai eă unele decisiuni cu

privire la afacerile curente comunale și pentru a să eruă abuzurile notarului fugit esmite o comisie, hotărînd ca să nu se permită transportul mobilelor acelui notar, până nu va regula și restitui toate daunele cauzate comunei și privaților.

Din 1/14 până în 5/18 Noemvrie, deci în decurs de 5 zile se face retragerea armatei falnice germâne din Sârbia și carea a stat sub comanda mareșalului Mackensen. Aceasta armată s'a retras din Sârbia pre mai multe linii și dintre cari una a trecut și prin comuna Nerău. Retragerea a fost cât să poate de tristă, pre cum eră și timpul. Ploua în continu și era tină mare. În decurs de 5 zile au trecut toate formațiunile unei armate ca: pedestrași, cavalerie, artilerie și sanitari. Erau aceste trupe cu moralul scăzut de tot și vindeau tot ce aveau. Mulți locuitori pre un bagatel cumpărau obiecte scumpe. Un revolver calitate primă eră cumpărat cu o litră de vin ori cu 5-10 Coroane. Vindeau apoi haine, puști, pături, hamuri, cai, trăsuri și ar fi vândut chiar și tunurile. Remase dela ei o mulțime de arme prin comună și de munițiune. Ce e mai mult, fiind ei obosiți seara mai beau și câte 1-2 litrii vin și deci adormeau greu și repede. Locuitorii din comună apoi cărau totul ce le pica în mână și ascundeau. Când plecau dimineața, nu mai aveau nici timpul necesar de a reclamă. Duceau cu ei trăsuri slabe și primitive furate de prin Sârbia, apoi cai, vaci, oi și capre, dar toate mici de tot. Retragerea a ținut 5 zile de dimineața și până după amiază la ora 3. Cei cari ajungeau în comună după ora 3, aceia rămăneau pre loc până mîne zi dimineața. Să faceă încartiruirea pre unde puteau și cu trăsurile întrau prin curțile oamenilor. Eră o armată demoralizată și a cărei comandanți și superiori î-și pierduseră rostul și autoritatea. Eră o turmă de oameni și carea avea un singur scop, ajungerea cât mai îngrabă la Mureș și deci trecerea preste linia demarcațională. De aici umili și din această cauză vindeau totul numai ca ușorați să poată merge cât mai repede. Cine a văzut în August 1915 cum mergeau acestea trupe spre Sârbia, cu cântări și muzici, azi nu i-ar mai fi putut recunoaște. Din învingători, acum fugeau ca să nu-i ajungă Sârbii. Erau supărați și mârniți, căci zice Domnul: "Cel ce să înalță, smerise-va". Eră apoi și timpul foarte prost. Ploiă, drumurile s'au desfundat și eră pre el o tină mare și baltoace. Soldații și ofițerii erau uzi și plini de tină și obosiți. Spuneau că vin de 5 săptămâni și că veneau dela Niș. Erau trupe de prin Bavaria, Sacsonia și Silezia. În ziua primă au sosit trupele sanitare, erau între ofițeri numai medici cu cultură sufletească superioară și deci au făcut o impresie mai bună. După aceștia a trecut puțină cavalerie și carea nu s'a oprit în comuna noastră. Grosul l'a format infanteria cu mitrailerele. În fine apoi trecú și artileria cu vre-o 20 tunuri calibru 7 și 15.

Retragerea armatei germâne

Încă prin 6/19 Noemvrie s'a lătit vestea că sosește armata sârbă de ocupațiune. Lumea eră curioasă și în lipsa de alt lucru aștepta zilnic pre prietenii și aliații noștrii Sârbi. În 7/20 Noemvrie dimineața am aflat pre cale privată, că armata sârbă e sosită în Teremia-mare, și că pleacă, preste Nerău, la Sân-Nicolaul-mare. Nu aveam notar și în urmare președintele consiliului național î-și ieă sarcina a-i primí. Să vorbea că vor sosi pre la oara 9 a.m. Trecu-se 10 și eră aproape oara 11 și nu soseau. Aveam chiar pre oara 11 o înmormântare și ne-am pregătit să mergem la casa mortuară. Abia ieșisem din biserică și ni să spune că Sârbii au întrat în comună și că vin cătră centru. De fapt venea o trupă de vre-o 25-30 călăreți, cu doi ofițeri. Căpitanul comandantul acestei mici trupe s'a dat jos și a întrat în sala casei comunale, unde în grabă am ajuns la trista convingere, că nu ne înțelegem. Noi nu știam sârbește, pre când Dnul căpitan clasa I a vorbea numai sârbește. Cu ajutorul locuitorului Nicolae Crișan și a căpitanului de clasa II a am ajuns a ne înțelege. Nicolae Crișan vorbea ceva sârbește, pre când căpitanul de clasa II a vorbea binișor limba germână. Ni s'a comunicat deci că pentru viitor aparținem comandamentului militar sârb din Chichinda-mare, de unde vom primi toate ordinele de lipsă și ne ceru-se să fim loiali. – Cu aceasta ocazie s'a întâmplat o scenă hazlie, pre carea o descriu pentru a să vedea gradul de cultură al armatei sârbe. Dnul căpitan clasa I a, – se chiamă Gudovici pre cum am aflat mai târziu, – văzând că noi cercăm a vorbi cu el și în alte limbi, dar că nu ne înțelege, în o limbă germână și abia de înțeles ne spuse, că el pre lângă limba lui maternă mai vorbește bine limba franceză și puțin și cea engleză. În aceste momente întră în sală Dr George Crăciun fiul comunei noastre și carele vorbea la perfecție limba franceză. Să recomandă căpitanului și deci îl și agrăiește în limba franceză. Noi eram bucuroși căci acum vom află mai precis ceea ce dorea să ne spună căpitanul, căci Drul Crăciun, ca om inteligent, ne va reda corect dorința și ordinele aceluia. Dl căpitan însă continuă tot în graiul scâlciat germân și în fine recunoaște că nu vorbește limba franceză. – Tablou! – După acestea căpitanul salută, iesă afară, urcă pre cal și î-și ieă drumul spre Sân-Nicolaul-mare, unde zicea că e așteptat la ameză și și cu prânzul. În timpul cât ofițerii au petrecut în sala primăriei, ostașii au descălecat și vorbeau cum puteau cu locuitorii, cari li-au adus să bea vin. Recunosc că primirea acestui grup de ostași nu a fost în forma cum o doreau și așteptarea ei. Vina nu este și nu poate fi a noastră, căci nu am fost avizați de sosirea lor și mai vârtos asupra timpului precis de sosire. Să va vedea mai apoi, că am avut a suferi pre urma acestei intrelăseri.

În 18/21 Noemvrie consiliul național ține o a doaua ședință. Să decide scontrarea cassei comunale și să alege o comisie carea să împartă între locuitori zaharul aflător

la primărie. În urma recercării consiliului național din Becicherecul-mare să aleg 8 membrii în consiliul național român al județului Torontal. Sunt aleși: 1) preotul Silviu Bichicean, 2) înv. Petru Băran, 3) Pavel Mihai, 4) Filip Tisan, 5) Nicolae Crișan, 6) Miletie Minișan, 7) George Mezin și 8) Dămian Isac, despre ce să avizează numai decât consiliul central din Becicherecul mare. Causa de chepetenie a întrunirii consiliului comunal, a fost următoarea:

Încă din 7/20 Noemvrie seara pre la ora 9 s'a prezentat în comună și la președintele consiliului fiul notarului fugit în societatea unui sublocotenent din armata maghiară, spunând că sunt aici cu trăsurile pentru a duce din comună mobila și tot avutul notarului. Au prezentat o scrisoare în limba sârbă cu traducere maghiară, dar carea nu avea nici una din cerințele unui act oficios. Ei ziceau că este ordinul căpitanului sârb din Sân-Nicolaul-mare, prin carele suntem îndrumați a estradá tot ce are în comună notarul fugit. Li s'au spus că consiliul național a decis a nu să estradá averea și că nu se poate abate dela acest decis, dar că pre mâne zi va convocă în ședință consiliul național și când vor primi răspunsul în merit. Sublocotenentul protestă cu obraznicie. Să credea tot omnipotent ca nainte de război și deci fú formal scos afară din casa preotului. Au voit să între în locuința notarului, dar au fost opriți de gardă și deci pre la ora 10 noaptea părăsesc comuna, trecând prin Eszter-major, unde notarul avea o rudă. Mâne zi la ora 8 a.m. să întrunește consiliul și decid a nu să estradá nimic din avutul notarului, până nu va veni el în comună în persoană și să reguleze afacerile de banii ce i-a luat dela locuitori pre diferite lucrări ne făcute încă și mai cu seamă pentru banii încasați în împrumutul VIII de război și despre cari vărsări oamenii nu au nimic la mână. Ba să decide, – pentru liniștirea notarului, – a se cere dela comanda militară sârbă din Sân-Nicolaul-mare vre-o 5-10 ostași și cari să-l păzească pre tot timpul cât va stă în comună. În acest punct întreg consiliul național șvăbesc a fost în deplin acord cu noi, afară de preotul romano-catolic cu numele Marko Ferencz, ungur și bun amic al notarului. Sublocotenentul ce venise de cu seara, încă luă parte la dezbaterea acestei cauze, dar auzind decisul unanim, se depărtă înfuriat și amenințând. Comandantul gardei naționale nu a fost destul de rezolut. Dl sublocotenent trebuia deținut, căci ca soldat maghiar a trecut preste linia demarcațională. A scăpat însă teafăr prin indulgența noastră. Ulterior apoi am aflat, că acest sublocotenent este o rudă a notarului și că venise cu o trupă de 30 soldați unguri, pentru a elibera avutul notarului. În Sân-Nicolaul-mare înse trupa a fost desarmată de cătră Sârbi și trecută preste linia demarcațională, rămânând dincoace nu ofițerul, dar și el dezarmat. Era turbat Dlui de mânie! Dar să fi avut armata la spate?

Pre la mijlocul lunii Noemvrie inspectoratul regesc din Becicherecul-mare ne avizează oficios, că pentru viitor în clasele I și II a școlii noastre să se propună numai în limba română! E aceasta o dispozițiunea prea tardivă, căci consiliul național-comunal a decis de cu bună vreme, că instrucția în toate clasele și din toate obiectele are a fi numai în limba română. Au început a să trezi șoviniștii unguri și o mai slăbiră cu râvna maghiarizării și cu ideia ficsă a statului unitar maghiar. Timpul cu ideile lui moderne li-a dat pre dinainte, lăsând ca opresorii să dormă și vizeze “cai verzi pe păreți” și mai pre departe! – (vezi arhiva parohială Nr. 160/1918). –

În 2 Decemvrie st. n. s'a prezentat în comuna Nerău o trupă de 20 soldați sârbi sub comanda unui sublocotenent cu numele Iankovits. Ni s'a comunicat de cu dimineața că vor sosi la amiază, comandând să fie și prânzul gata. Au sosit însă pre la oarele 10 și neaflând pre nimeni la primărie, a început ofițerul a face larmă. Ii s'a spus, că conform avizului primit, noi i-am așteptat pre oara 12 și nici de cum mai timpuriu și aceasta este esplicarea că nu i-a așteptat nimenea. Dorea, – să vede, – că să-l fi primit cu alai și muzică, ba poate cu porți triumfale! După ce i s'a mai spus că la 12 oare va fi gata prânzul pe seama ostașilor, s'a mai domolit și ne-a comunicat și scopul pentru carele este trimis, carele era transportarea averii notarului. I-am aretat apoi cauza pentru carea consiliul național a oprit pre notarul se-și ducă avutul și ne-a spus, că el nu va părăsi comuna până nu va veni și notariul ca să reguleze în persoană totul. Între acestea sosește Eremie Mezin junior (supra zis “Berbec”) și pre carele îl chiasmase. Îl luă pre acesta la braț și vorbea cu el sârbește, dar foarte afabil. Am aflat că i s'a recomandat ca să meargă la el la prânz. Dl sublocotenent venise în socitatea unei cumnate de a notarului, o femee cochetă și carea trăește aproape despărțită de soțul ei, un avocat din Seghedin. Aceasta făcea din greu curte ofițerului în limba maghiară, pre când el îi răspundea sârbește. El nu știa boabă ungurește, pre cum nici ea nu știa nimic sârbește. Cumnata notarului începu numai decât împachetarea și transportarea mobilelor și hainelor notarului fugar. Adusesse cu ea și oameni, precum și trăsură. Unii oameni dintre ai noștrii priveau cum și ce să împachetează. Ca să se vază cum a administrat notarul zaharul, spirtul și bucatele rechiziționate, ba cum a jupuit satul, este destul a aminti câteva date. A avut nu mai puțin de 7 saci de nuci arhiplini, ceea ce pre atunci făcea la 1500 Cor. Pentru acest cvant de nuci abundent pe seama a-lor 20 cășnicii, nu a numărat nici un ban. Le-a cerșut de prin comună și dela cei ce aveau și sermanii oameni pentru a nu supăra pre Dnul notar, i le dădeau. Mai avea notarul vre-o 500 sticle compot de poame. Mulți locuitori nu primeau nici pre ordinațiune medicală zahăr, pre când notarul așeză poame pe earnă cu zaharul

comunei. A avut 17 table mari de sapun bine uscat și cari cântăreau una 18-20 Klgrame. Mare parte din el erá cerșit. Avea apoi preste 200 litrii rachiu și vre-o 150 litrii diverse ligheruri. Zahărul și spirtul erá pre mâna lui și ca cel ce împărția și-a făcut luiparte cu prisosință. O cameră întreagă erá ticsită cu struguri, măcar că nu avea vie. Podul ticsit de tot feliul de bucate, ca la proprietarii cei mari. Șuncă, slănină și unsoare ca la nimeni în comună și chiar pentru 10 menajuri. Când a venit la Nerău, întreg avutul lui a fost adus cu 4 trăsurile. Acum a fost lipsă de 50 trăsurile și încă mari ca se poată duce tot ce furase. Știa el bine ce bogăție a strâns și deci a recurs chiar la mijlocul sunător ca să câștige spriginul comandai militare sârbești. Frații Eremie și Pavel Mezin încă i-au ajutat cu trăsurile lor, ca cât mai curând să-și vază notarul avutul în siguranță. Seară după seară erá mare tãmbălău la frații Mezin și la cari luau parte cumnata notarului și ofițerul sârb. În ziua de 7 Decemvrie veni în comună și notarul comunal însoțit de esactorul plasei și scontrându-se cassa, restitui vre-o câteva sute de Coroane, și dădú oamenilor recunoscințe pentru primirea sumelor încasate în al VIII lea împrumut de război, merse de prânzi la cassarul comunal, – un aderent al lui cu numele Victor Fleșeriu, – când pre la oara 4 părăsi comuna. Mâne zi părăsi comuna și ostașii sârbi, după ce ofițerul denumi de notar în conșelegere cu protopretorele pre viconotarul nostru Martin Kunst, sosit în aceiași zi de pre frontul italian, unde a stat 4 ani. Mai denumi de comandant al gardei naționale pre sublocotenentul Virgil Bichicean, reducând garda la 15 persoane. A dat ordin a nu se ținea nici un feliu de adunare, nici chiar bisericească și deci suprimă funcționarea regulată a corporațiunilor noastre parohiali.

Amintesc aici ce s'a petrecut pre timpul cât au petrecut Sârbii în comuna noastră. Filip Tisan un fanfaron analfabet, căruia îi plăcea să se amestece în toate afacerile, merge la poștă și prin telefon comunică comandai militare, că soldații sârbi cu abatere și desconsiderarea decisului consiliului național, sprijinesc pre fugarul notar în paguba comunei. La aceasta nu a primit autorizație dela nimenea, ci o făcuse din prostia lui. Mâne zi sublocotenentul sârb trase pentru aceasta la răspre președintele consiliului, preotul Silviu Bichicean. După ce la cercetare să învederează că Filip Tisan a făcut acest pas fără a fi fost autorizat de cineva, îi să comunică ca să se pregătească că va fi dus și internat. Acum să muiașe cu totul fanfaronul. Era înfricat și nu știa ce să facă. A intervenit cu rugămintă preotul și frații Mezin și abia fú iertat. Învățătorul Petru Băran riscase și el întrebarea adresată sublocotenentului, că cu a cui autorizație a venit el să ducă avutul notarului? Ca ars sări ofițerul și în un ton mojicesc strigă, că va arată el învățătorului ordinul și încă în mai multe feliuri. Urmară și aici rugăminți

Incidente

pentru îmblânzire și care nu ar fi trebuit să supere întru atât pre ofițerul sârb. Ajunse însă Sârbul domn mare și voia ca să știe aceasta și alții. –

Frații Eremie și Pavel Mezin, pre cum am arătat, au ajutorat cu trăsurile lor la transportarea avutului notarului fugit. Aceasta faptă a lor scandaliză comuna întreagă, ba Eremie Fumor, – unchiul fraților Mezin, – publice dădă expresie aceste indignări. Eremie Mezin marge la sublocotenentul și părește pre unchiul lui. Acesta îl citează la primărie și și în acest caz numai cu multe rugăminți se poate îmblânzi ofițerul. A iertat pre Filip Tisan protejatul fraților Mezin și deci ce eră să facă? Iertă și pre Eremie Fumor*.

Adunarea dela Alba Iulia

De prin 1 Decembrie s'a știut că Românii din fosta Ungarie vor ținea în Alba Iulia o adunare pentru a croi neamului nostru o alta soarte și aceasta amăsurat principiilor Wilsoniane de autodeterminare. Comuna noastră a delegat la aceasta adunare pre poporeanul Dămian Isac, pre lângă carele voiau să mai meargă vre-o 10-15 inși. Au și plecat mai mulți ca preste Timișoara să meargă spre cetatea mântuirii noastre, dar în Timișoara, – unde s'au adunat preste 600 delegați români din întreg Banatul, – au fost împrăștiați de Sârbi și trimeși acasă, că deacă nu, vor fi internați. Cu durerea în inimă deci au fost siliți Românii a se întoarce pre la vetrele lor, căci le era și teamă de Sârbi, cari începuseră o goană formală contra Românilor. Li erau mai dragi Sârbilor de Unguri și Șvabi, de cât de noi! Ziua memorabilă, când să ținea adunarea dela Alba Iulia, fiind zi de Duminică o-am prăznuit-o și noi. La sfânta liturghie a cântat corul și s'a adunat multă lume. Acum la ectenii și daruri nu s'a mai pomenit regele, pre care îl detronară Ungurii, ci marele consiliu și marele sfat al națiunei Române. Preotul la finele liturghiei ținú o vorbire aretând însemnătatea zilei, ziuă în carea are să se hotărească pre vecie sorta noastră. Corul cântă apoi imnul nostru "Deșteaptă-te Române". Astfelu am sărbat și noi din depărtare aceasta mare zi și în carea s'a înfăptuit idealul nostru de veacuri, al unirei.

Sămănături și prețul cerealelor

Toamna anului 1918 a fost de totului rea. Ploile nu mai încetau, ba s'au continuat și în earnă. Eră îngrijorați oamenii pentru motivul că nu puteau sămăna grâul, ba aceasta întârziere aduse cu sine și scumpirea grâului. În comună să plătea grâul cu 240-260 maja metrică, ear dus afară ajungea și 300 Cor. Cucuruzul ajunsese a se plăti ca și grâul. Însămânșerile de toamna au durat până după Crăciun. –

Anul 1919

Administrația sârbă

Anul 1919 să începe tot cu presemne rele pentru noi Românii. Eram sub ocupațiunea sârbă, dat tot cu administrația veche, cea ungurească. Cu începerea

**Eremie Fumor eră indignat și pentru aceia, că notarul îi făcú un proces din răzbunare, carele prin venirea Românilor fú suspendat.*

anului 1919 Sârbii ieau în mână și administrația și așează de prim pretor al plasei noastre pre singurul avocat de naționalitate sârbă din Sân-Nicolaul-mare, cu numele Stojcsics. Acum toate ordinele vin dela așa numita “Narodna Uprava” din Neoplanta, ba comanda militară sârbă trimite chiar și proclamațiuni. Însuși principele-regent Alecsandru încă trimite un manifest și carele este afișat la primărie spre vedere și cetire. L’au văzut mulți, dar de cetit nu l’a cetit nici unul, căci locuitorii nu știu limba sârbă, căci eră curat numai în limba aceasta comunicat. Proclamațiunile venite dela “Narodna Uprava” și comandamentul militar erau redactate în limba sârbă, maghiară și română. Limba română eră desconziderată în semn al deosebitei dragoste de cari eram învredniciți din partea prietenilor și aliaților noștrii. Să porni o goană formală și sălbatică contra Românilor de bine și era de ajuns o mică denunțare pentru a face drumul sub baionetă la Belgrad și poate chiar Macedonia și Albania.

Preotul Ioan Stana din Sarafola fu escortat pre jos până la Timișoara, unde numai în urma intervenției Românilor de bine din localitate fú eliberat și încă cu mare greutate. Preotul din Pesac Grigorie Vermeșan a fost timp de 3 luni internat la Belgrad pre timp de eamnă, unde în câte o cameră rece și murdară erau plasați 40 de oameni. Camera eră fără paturi și neîncălzită și durmeau sermanii pre podelele goale. Învățătorul Simeon Andron din Sarafola avú aceiaș soartă. Învățătorul din Valcani Eremie Popoviciu fú dus la Chichinda, Timișoara și Verșeș unde petrecú vre-o lună. Când era să fie transportat la Belgrad, din Panciova, în miez de noapte fugi de lângă soldatul ce l păzea și carele dormea. A petrecut apoi timp îndelungat prin Arad, părăsindu-și familia. Țărani frunțași, pentru curate nimicuri, erau întemnițați. Nici un singur jurnal românesc nu mai ajungea la destinație în teritorul ocupat de Sârbi. Cum ajungeau pe mâna Sârbilor erau aruncate în foc. Nu primeam nici “Biserica și Școala” organul oficios al diecezei noastre și carea nu făcea politică. Corespondența privată eră supusă celei mai severe cenzuri. Epistolele erau censurate de indivizi și cari nu prea știau românește, urmarea eră naturală că erau nimicite. În aceasta stare de nesiguranță și chiar neorientare am trăit preste 8 luni de zile.

În 8/21 Ianuarie învățătorul nostru Petru Băran depune jurământul pre constituția sârbă. Să se știe cum s’a petrecut aceasta. În 7/20 Ianuarie notarul comuna primește telefonic ordinul dela presură a îndrumă pre învățătorii din localitate, ca mâne zi să se prezenteze la dânsul în cancelărie spre a depune jurământul. Învățătorul fără a spune cuiva ceva, mâne zi în 8/21 Ianuarie, se prezentează în cancelăria preturei din Sân-Nicolaul-mare și poate fără a protestă, – fiind învățător confesional, – depune jurământul. Abea la 2 zile după aceasta, pre calea oficiului parochial, avizează despre aceasta superioritatea lui confesională.

Prigonirea Românilor

*Învățătorii jură pe
constituția sârbă*

Pre la începutul lunii Februarie străbate și la noi ordinul Consistorului nostru diecezan (vezi Nr. 14/1919 din arhiva parohială) prin carele să dispune ca în școală toate obiectele să se propună numai în limba română și pe studiul limbei române să se pună pond deosebit. Eră și aceasta o dispusețiune tardivă, căci la noi să întroduse aceasta încă în toamna anului 1918.–

În 6 Februarie antistea comunală transpune ordinul preturei cu Nr. 351/1919 și carele în traducere românească glăsuiă așa:

Dela protopretorele cercului Săn-Nicolaul-mare Nr. 351/1919

Domnului Notar, în

Nerău

Dela comanda militară sârbească din localitate am primit următorul ordin: “Narodna Uprava – Nr. 248/1919. *Ordin.* Mi-a venit la cunoștință, că în unele biserici românești sub decursul serviciilor divine să pomenește numele regelui român Ferdinand I și a Măjestății Sale Petru I regele Sârbiei de feliu nu să pomenește. Să faci cercetare, ca pre teritoriul de sub jurisdicțiunea D-Tale obvin astfeliu de cazuri și întru cât undeva să întâmplă, să interzici cu toată rigoarea a să pomeni numele regelui român. Cu o cale să provoci pre toți preoții români, ca și până când vor primi în aceasta afacere ordin și instrucțiune dela episcopul diecezan, sub decursul sfintelor servicii să pomenească singur numai pre Măjestatea Sa Petru I regele Sârbiei. În toate cazurile, când acest ordin nu să esecută ori să delude, să aplici măsurile celea mai severe. Secțiunea internelor dela Narodna Uprava, la 16/29 Decemvrie 1918 Dr Mihaillovity substitut încredințat.”

“Moravszka Divizija Nr. 10176. Comandantul primei divizii a armatei regale sârbești.– Amăsurat ordinului dela 19 Decemvrie 1918 cu nr. 20082 am onorul a transpune în alăturare ordinul de mai sua al Narodney Uprava cu aceia rugare, ca se dai ordin ca la sfintele servicii Dzeești să se pomenească singur numai numele Majestății Sale Petru I regele Sârbiei. Vârșeș, la 3 Ianuarie 1919. Din ordinul comandantului: Iuricity m.p. colonel de ștab.”

“Komanda meszta din Săn-Nicolaul-mre. 1 Februarie Nr. 41. Dlui primpretor – în – Loc. – Să dispuni ca în toate bisericile românești preoții să se acomodeze întru toate ordinului de mai sus, și întru cât va obveni numai un singur caz de nesupunere, să pedepsești cu toată asprimea. Săn-Nicolaul-mare, la 1 Februarie 1919 – Komanda meszta Gudovity Milan m.p. căpitan clasa I^a.”–

“Ordinul de sus vi’l trimit acu aceia, ca pre lângă revers să’l aduceți la cunoștința preoților români de acolo numai de cât, ear reversul să’l trimiteți aici. Cu o cale ve

provoc, ca cu toată rigoarea să controlați executarea acestui ordin. Sân-Nicolaul-mare, la 3 Februarie 1919 (L.S.) D^r. Stoicsics m.p. primpretor”. –

După ce am primit acest ordin l’am copiat și un exemplar am trimis numai decât oficiului protopopesesc în B. Comloș, cerând înviațiuni. Mi s’a răspuns ca se me presint în persoană la primpretorele și să-i arăt că nu putem executa acest ordin fiind contrar canoanelor și dogmelor, ci să intrevină la episcopul diecezan în aceasta afacere și noi ne vom acomoda în toate ordinul episcopesc. Întru cât primpretorele nu va accepta aceste explicațiuni, atunci sum îndrumat ca între astfelii de împregiurări să fac cum oi află eu de bine. Puțină mângâiere am primit dela superioritatea mea, căci așteptam o ținută mai deamnă și mai rezolută. Am luat deci la cunoștință răspunsul și l’am alăturat la acte și am răspuns preturei cercuale așa:

“Petite, et dabitur vobis”.

La oficioasa cu Nr. 351/1919 am onorul a răspunde. În biserica ortodocsa slujbele și mai vârtos rugăciunile le ordonează nu episcopul, ci sinodul episcopesc. Din recercarea ce mi-ați trimis rezultă, că aceasta afirmare a mea este întărită și recunoscută. Comunic deci, ca întru cât Ilustritatea Sa Domnul meu episcop nu ne va dá ordin în aceasta afacere, sub nici o împrejurare nu pot îndeplini ordinul dat de Narodna Uprava, măcar de ar veni asupra mea chiar și un potop de severe pedepse. Altcum nu pot urmă, căci însași Sfta Scriptură zice: “Nemo potest duobus dominis servire; aut enim unum habebit odio, et alterum diligit; aut uni adhaeribit, et alterum contemnet. Non potestis Deo servire et mammonae.” – “Petite, et dabitur vobis!” (vezi arhiva parohială actul cu Nr. 18/1919). Am urmat ca mai nainte. Nu am pomenit pre regele Petru, ci numai marele consiliu și marele sfat al națiunei române, precum ni să dase ordin. Am purces astfelii până ce bunul Dzeu ne-a scăpat și de plaga sârbească. Notez aici că notarul comunal Martin Kunst nu m’a controlat și în urmare nici nu m’a denunțat preturei. Ași fi pășit-o poate și eu, ca alții. Unii preoți, ca Ioan Popoviciu din Sân-Nicolaul-mare, s’au supus și pre lângă pomenirea ordonată de sinodul episcopilor noștrii, pomeneau și pre regele Petru I al Sârbiei. Al doilea preot din Sân-Nicolaul-mare, cu numele Petru Fleșeriu, nu s’a supus ci fiind controlat, a fost chemat la Komanda meszta, unde îi s’a spus fără încungiur “că se joacă cu viața!” A ramas însă constant și a recurs la un șiretlic. Președintele comitetului eră D^r. Nestor Oprean, avocat și Român neprihănit. Prezentă acestuia abdicarea din paroh în scris și pre carea președintele comitetului o ținu la sine, voind a să folosi de ea numai în caz de mare lipsă. Preotul Fleșeriu nu mai servi până la ducerea Sârbilor, când să nimici abdicarea lui și întră ear în sfta biserică. De ar fi urmat

cu toții la feliu, nu ar fi fost putere carea să ne silească a pomeni pre “Măjestatea Sa Petru I, regele Sârbiei”, și încă cu abatere dela celea dispuse de superioritatea noastră. Notez că ordinul dat de “Narodna Uprava” l’am trimis în copie și episcopului nostru dela Arad. Veni-se servitorul lui în comuna noastră, deci l’am trimis prin el și așa l’a primit cu siguranță. Am aflat ulterior, că Episcopul telegrafic a rugat pre căpitanul clasa I^a Milan Gudovici șeful “Komanda-i meszta” din Sânicolaul-mare, ca să absteie dela executarea acestui ordin, lăsând preoțimea a servi ca în trecut. Slabă intervenție și și mai slabă mângăiere pentru noi preoții, cari suferiam mult. Eram făcuți atenți, că neîmplinind porunca, ne jucăm cu însași viața noastră, ear Episcopul cere ca să fim lăsați în pace, dela organul cel mai mic și inferior. Trebuia trimis un strajnic protest chiar la “Narodna Uprava” și tot atunci să se fi luat măsuri și față de preoții sârbi aflători pre teritorul ocupat de Români! Să se cetească bine ordinul autorităților sârbe și să va vedea cu câtă dragoste se purtau față de noi. Regele României eră numit “regele român Ferdinand”, pre când al lor avea titulatura deplină: Măjestatea Sa Petru I regele Sârbiei”.

Însemnări

Ploile din toamna anului 1918 s’au prelungit și în primăveara anului 1919. Însămânțările de primăvară deci s’au făcut foarte anevoie. Cucuruzul mai vârtos s’a sămănat pre moleașă și chiar prin luna Iunie. Mult cucuruz apoi a trebuit a doauăoara sămănat, căci nu a răsărit.

Emblema ungară etc

La începutul lunii Aprilie ministrul de culte sârbesc din Neoplanta dispune, ca în scoalele populare să se propună escluziv în limba maternă a copiilor, deci la noi în cea română. Am zis mai de multe ori, că e dispoziție tardivă. Să dispune apoi a să nimici emblema ungară din școală și de pre școală, precum și sigilele și steagurile cu aceiași emblemă. Noi am pachetat emblema din sala de învățământ, tabela cu “Hymnsusz”-ul unguresc, portretul regelui Francisc Iosif I ul și al lui Carol al IV lea și împreună cu inscripția maghiară de pre școală, le-am trimis preturei spre păstrare.

Putem ținea ședințe de comitet și sinod

În 11/24 Aprilie notarul Kunst me avizează în scris, că la intervenirea învățătorului, a vorbit cu primpretorele și că acela l’a autorizat să-mi comunice, că putem ținea ședințe de comitet și sinod, pentru rezolvirea afacerilor curente parohiali, dar ne interzice strict a ne ocupă în acele adunări cu politica. Zădarnică îngrijorare! Nu facem politică, dar biserica noastră este și va fi națională, după chiar menirea ei.

Ezamenul în școală

În 18/31 Mai, la oarele 3 după masă, se prezintă în comuna noastră învățătorul dela școala primară sârbă din Sân-Nicolaul-mare, Stefan Nagyvinszky și carele era revizorul școlar al cercului nostru. Ne spune că a venit să viziteze școala si să țină esamenul final al anului școlar 1918/1919. Se prezintă în școală și prin învățătorul

examinează de tot superficial din limba română, socoată și puțin din geografie și istorie. A ținut examenul mult o oară. În o limbă pocită românească îndeamnă pre elevi a nu da uitarei cartea și, măcar vă vor intra în feriile mari, să cerceteze biserica. Cu acestea declară anul școlar 1918/1919 de încheiat, ear noauă ni să dădu să vedem și aceasta minune și mare ispravă sârbească acum o singură dată și nu mai mult.

Erau Rusaliile, prin comuna noastră trec o mulțime de automobile franceze și în cari erau transportați soldați francezi la Chichinda-mare. Am aflat ulterior, că comandantul suprem al armatei franceze din Balcan, mi se pare De-Lobit, s'a mutat în Chichinda și deci s'a făcut și o paradă militară.

În 11/24 Mai conform ordinului primit, comuna Nerău este obligată a dá Sârbilor 5 cai de călărit cu totul gratuit și 10 trăsuri, cari să meargă pre 3 săptămâni la lucru în Sârbia. După mai multe combinațiuni s'a ajuns la înțelesul, ca comuna politică să cumpere totul, ear când trăsurile să vor reîntoarce, să se vindă și diferența să rămână în sarcina comunei. Au fost cumpărați 5 cai de călărit cu 33400 Cor. Aceasta sumă este deci un poclon silit făcut Sârbiei. Trăsurile au costat următoarele sume frumoase:

20 cai s'au cumpărat cu:	75.800 Cor.-
10 trăsuri și frânele:	12.184 Cor.-
20 pături pentru cai:	800 Cor.-
10 vedre și 8 topoare:	375 Cor. 40 fil.
2 funii:	40 Cor.-
plata cărăușilor și 2 zile diurne:	15.716 Cor.-
De tot:	104.915 Cor. 40 fil.
Adaus aici prețul celor 5 cai:	33.400 Cor.-
Avem suma de:	138.315 Cor. 40 fil.
S'a vândut la reîntoarcerea din Sârbia:	12.420 Cor.-
Remâne deci în sarcina comunei:	125.895 Cor. 40 fil.

Eară deci o noauă sarcină pre noi și încă mare. Aceasta sumă echivalează cu spesele comunale de pre 5-6 ani. Deacă să va decide a să plăti odată, spesele comunale se vor urca la cel puțin 400% a contribuțiunei directe. S'a făcut și mare lucș, mai cu seamă la prețuirea cailor. S'a ales o comisie și carea a prețuit prea sus caili, cari nu valorau atât. Erau apoi la mijloc și interese murdare.

La 18/31 Mai este ziua ultimă și deci se încheie semnarea la împrumutul de război impus și noauă de Sârbi. Deși era dată porunca a să face propagandă intensivă, locuitorii comunei noastre au stat pasivi și nu au subscris. În întreaga comună s'a

Parăzi franceze

Rechiziție sârbă

Împrumutul sârbesc

subscris 1500 Cor., din care sumă comuna politică a semnat 1000 Cor., ear Eremie Mezin junior 500 Cor. Notarul nu a prea lucrat pentru reușita acestui împrumut și prea odios locuitorilor și de aici suma semnată mică. Că comuna politică a semnat 1000 Cor. este de înțeles, putea fi forțată să semneze și mai mult, dar că Eremie Mezin și încă numai el singur din 1500 locuitori a semnat, nu știu cu ce poate motivă aceasta dragoste a lui față de Sârbi.

Notar nou

În 5/17 Iunie vine în comună Strausz Gyula numit nota substitut la noi. El a fost notar în Cenadul-mare, de unde cu ocazia revoluției din toamna anului 1918 fugise. E caracteristic modul de judecare al Sârbilor. Notarul comunei noastre fuge pentru că a făcut multe nelegiuri și este numit substitut la Cenad; pre când notarul din Cenad, fugit tot pentru asemenea crime, este numit în comuna Nerău. Doi jăfuitori deci î-și schimbă curat numai localitățile de operație. Mintea sănătoasă spune că aceasta nu e pedepsire, ci încurajarea păcătosului abuziv. Fostul nostru notar Nagy Ianos și carele fugise părăsindu-ne, se laudă urbi et orbi, că el nu are nici o vină și că nu preste mult î-și va ocupa postul din Nerău. Spunea că oamenii din Nerău sunt răi și a trebuit să fugă. Ba mai avea obrazul a spune și calomnia, că norocul lui și a familiei lui a fost, că murise fata preotului, altcum ar fi fost masacrat cu întreaga familie. Acestor calomnii, venite dela un bandit inconștient, locuitorii au înaintat preturei o plângere-acuză formală, cerând cercetarea ei și pedepsirea păcătosului notar Nagy Ianos. Rugarea pâră a dispărut dela pretură, căci și primpretorul sârb, locuind în aceiaș casă cu fugarul notar Nagy, va fi gustat cu prisosință din bunătățile furate dela locuitorii din Nerău, ba poate va fi având și alte motive a face să dispară aceasta pâră. Am tot așteptat, dar cercetare nu s'a mai făcut în era sârbească.

Parade militare franceze

În 8/21 Iunie sosește în Chichinda-mare clironomul Sârbiei prințul regent Alecsandru. Scopul venirii sale este a face vizită generalului francez staționat acolo. Unii susțin că a venit pentru a să împăca cu generalul francez și carele a primit dela el o ofensă, pre când staționă în Belgrad. Cu zile nainte au trecut iarăși o mulțime de automobile și autocamioane, transportând mulțime de soldați francezi și mai cu seamă armată colonială. Erau spahii din Algeria și Maroc, precum și negrii din Madagascar. Principele fú oaspele generalului francez și în urmare Francezii l'au și primit. Să zice că festivitățile au fost frumoase, ba chiar esotice. –

În 1/14 Iulie a fost sărbare națională franceză, – căderea Bastiliei în revoluția franceză – când fú din nou transportată o mulțime de armată la Chichinda. Să aduceau aceste trupe din S. Nicolaul-mare, Valcani și până din Seghedin și drumul lor spre Chichinda erá prin Nerău. Erá un spectacol mulțimea automobilulilor și

a autocamioanelor cu mulțimea varie a ostașilor. Să spună, că cu aceasta ocaziune Francezii au adus și câteva Tancuri mici, ca să le arate privitorilor. Treceau cu ușurință preste pomi, pre cari îi culcau la pământ și preste ziduri destul de solide pre cari le dărimau. Fiind mici, să zice că aveau și celeritate destul de mare.— Amintesc aici un caz, întâmplat la aceste festivități, pentru a să vedea mentalitatea Șvabului renegat, ori mai corect maghiarizat. Cu ocazia acestor festivități, armata franceză a luat parte la serviciul divin celebrat în biserica romano-catolică. La finea serviciului cantorul întonă la orgă Marsileza, — imnul francez, — după carele numai decât continuă cu imnul unguresc. Sârbii îl deteră numai decât jos din cor și îl trimiseră în surghiun, — afirmative în Albania, — ca să-i vină șvabului mintea la loc.

În 5/18 Iulie vin soldați sârbi în comună pentru a rechiziționa cai și vaci. S'a lășit vestea că sârbii vor evacua teritoriul nordic al județului Torontal până la Chichinda-mare. Rechiziționarea adevărea că faima este adevărată, căci ziceau: fiindcă evacuează acest teritoriu dreptul a rechiziționa 10% din cai și vaci. Pentru facilitarea lucrărilor și pentru a nu să lua ce este mai bun în sat, antistea comunală a trimis pre jurați prin comună și au căutat și rechiziționat ei caii și vacile cari vor fi predate Sârbilor. Venind Sârbii în comună, vitele rechiziționate au fost scoase pre izlazul comunal, unde o comisie specială le-a prețuit și apoi au fost predate Sârbilor, cari le-au transportat la Zsombolya. Vacile au fost cântărite și prețuite cu 9 Cor. Klgramul, ear caii au fost prețuiți prin comisie. Vaci au fost rechiziționate 37 în greutate de 12410 Klgr. deci

ă 9 Cor. face suma:	111.690 Cor.—
Cai au fost dați 38 și au fost prețuiți cu:	199.290 Cor.—
În total:	310.980 Cor.

Cu aceasta sumă să urcă datoria comunei Nerău la aproape jumătate milion Coroane și deci puțința de prestațiune a locuitorilor scade mult. Cu aceasta ocazie s'a petrecut și următoarea întâmplare caracteristică. Eremie Bucur, poreclit "Cho", proverbial pentru zgârcenia lui. Acesta se prezentă la ofițerul sârb cu o hârtie de 1000 Cor. pentru a nu-i duce iapa lui, carea avea mânz. Sârbul îi luă paralele, ba pre deasupra mai și bătându-l îl trimise acasă. Eremie Bucur avea deplină dreptate când protestă că nu este corect a i să luă iapa, dar vina la aceasta o purta numai juratul comunal Gherasim Stefan, — supra numit "Hârțu", — carele fiind din cale afară dujmănos, căuta să facă numai rău și pagube locuitorilor. De câte-ori era trimis prin comună spre a face prețuiri, el le făcea totdeauna în favorul dușmanului și în paguba consătenilor lui. Am amintit că aceste vite rechiziționate au fost transportate la Jimbolia. Eram în credința că vor fi trecute în Sârbia, ca vite de prăsilă. Nici

Earăși rechiziționare

pomană, furătura nu este decât păcat și au ajuns a se folosi de ea numai pușini și poate nu cu prea mare folos. Am aflat, că acestea vite au fost prin speculanți înlocuite cu altele slabe de tot, ear o parte din ele, celea mai frumoase și mai de preț, au fost chiar vândute. Armata sârbă de ocupație î-și făcu deci un venit și carele nu cred să fi fericit pre mulți.

În velutul din arhiva parohială, unde să păstrează toate conspectele, să află și conspectul acestor rechiziționări.

Plecarea Sârbilor

În zilele cari urmau să vorbeă tot mai mult despre plecarea Sârbilor. Vestea aceasta primi cea mai bună confirmare prin împregiurarea, că preotul sârbesc din Cenad în 9/22 Iulie î-și transporta mobilele sale la Chichinda. Le-a transportat fără plată, cu trăsură din Cenad și cari până la Chichinda aveau să facă un drum de aproape 40 Klmetrii.

În noaptea de 8/21 spre 9/22 Iulie în comuna învecinată cu noi Năgius, – azi Tomnatic, – se petrece următoarele. Pre la oara 10 seara sosesc în comună trei soldați Sârbi pre trăsură și trag de-a dreptul la un jurat comunal și dela carele cer trăsură să-i transporteze la Sân-Nicolaul-mare. Șvabul ca om corect le spune, că el nu are trăsură proprie și nici câ nu poate da ordin, ci să meargă la primărie, de unde vor primi negreșit. După mai multă vorbă juratul merge cu un soldat la primărie, pre când ceialalți doi soldați rămân la el acasă. Îndată după plecarea lor un soldat sârb zice femeii să le dee bani, că de nu, va fi rău. Femeia îi răspunde ca nu au bani, la ce soldatul sârb îi zice să nu mințescă, că chiar azi au scos din cassa de păstrare din Gotlob suma de 30.000 Cor. Femeia spăriată că soldatul sârb știe secretul lor, le zice să aștepte pâne va merge în cealaltă cameră să le aducă banii. În loc de a aduce femeia paralele, sare pre fereastră la stradă și începe a alarma locuitorii. Aceștia înfuriați de celea auzite dela biata femeie, sar asupra Sârbilor și le trag o sfântă bătaie, soră cu moartea. Soldatul, carele merse cu juratul la primărie, luând veste de celea întâmplare, merge în grabă la S. Nicolaul-mare, unde anunță că locuitorii din Năgius au omorât doi soldat sârbi. Inmediat pleacă vre-o 30 soldați cu 4 mitrailere și ajungând în comună încă de dimineață, încep a pușcă asupra locuitorilor. Oamenii înfricați fug cu femei și copii, carii cum pot, afară la hotar înspre comuna noastră. Erau sârmanii oameni fugiți cu vite cu tot. În acest timp se lărise și în comuna Nerău vestea, că vin Sârbii să fure vite și altele. Și mulți locuitori din Nerău fug cu vitele lor pre hotar și astfelu în partea numită “vale” al hotarului nostru, să stringe o mulțime de oameni, femei, copii și vite și ea aspectul unui târg. Abea cătră oarele 4 după masă se liniștesc oamenii și vin în comună. Notez, că eu nu avusei nici o cunoștință

despre aceasta până mâine zi. La mărirea spaimei locuitorilor din comuna Nerău mai contribui și aceia, că primpretorele sârb din Sân-Nicolaul-mare a dat ordin antistei comunale să rechiziționeze 3 calese bune și cu 6 cai buni, cari să stee la îndemână pre timpul când va dispune el. Caii au fost chiar vizitați prin un veterinar trimis de primpretore, carele încasă și diurne de 30 Cor., dar nu au fost duși, să vede din cauza grabei cu cari fură siliți să plece, poate chiar au uitat de dispoziția dată.– Ulterior apoi s'a aflat că în comuna Năgius Sârbii au aranjat jăfuiri formale. Au intrat prin casele părăsite de proprietarii înfricați și au dus cu sine totul ce era mai de valoare.

Cazul din Năgius nu este un caz izolat pre timpul cât eram sub ocupațiunea sârbească. În comuna noastră, în primăveara, încă veniră trei soldați sârbi. Au descălecat la primărie, unde s'au dat ca jandarmi și au cerut o trăsură pentru Sân-Nicolaul-mare. Până să le vie trăsura, au mers la locuitorul Pavel Mezin, dela carele au cerut parale căci de nu, îl vor împușca. Unul dintre ei dădu poruncă celorlalți ca să umple armele și să stee gata. Pavel Mezin le-a dat 1000 Cor. zicând că nu are mai mult și deci plecară din casa lui. Între acestea a sosit la primărie trăsura comandată și doi urcară în ea spre a merge la S. Nicolaul-mare, pre când al treilea luă drumul spre Teremia-mare. Pavel Mezin în societatea lui Nicolae Crișan mersă la Teremia-mare, unde în o crijmă și mort de beat aflară pre soldatul-jandarm ce luă mia de Coroane. Îl luară cu ei în trăsură și bătându-l bine l'au închis cu temnița primăriei, ear mâine zi îl predară jandarmilor sârbi. Aceștia îl luară cu ei și desigur i-au dat drumul înfruntându-l, că prea a lucrat fără cap și chiar fără câștig.

În comuna Nakofalva de la vre-o 3 familii tot soldați sârbi au furat vre-o 40.000 Cor. și sârmanii păgubași de teamă nu au cutezat a se lua pre urma lor ca să-i prindă.

În Sân-Nicolaul-mare 4 soldați sârbi au intrat la cel mai bogat șvab cu numele Scherie cu scopul de a fură. N'au putut ori n'au aflat ce să fure, în schimb însă au omorât pre femeia șvabului. Au fost prinși făptuitorii și crima lor eră și dovedită, dar transportați fiind din Sân-Nicolaul-mare, desigur au fost lăsați liberi, ca în alta parte să poată operă mai cu suces.

În Beceiul-vechi (Ó Becse) dela doi agenți ostașii sârbi au fuaț 200.000 Cor. pre cari omorându-i i-au aruncat în canalul Francisc Iosif. Cercetându-se, făptuitorii au fost descoperiți, dar nu s'a știut ce pedeapsă au căpătat. Desigur și aceștia au fost trimiși în alte părți spre a operă mai departe. Lumea eră în cea mai mare nesiguranță și continuă frică, mai vârtos când apăreau soldații sârbi. E drept că și erau de tot cruzi și foarte despotici și ași putea zice chiar însălbățiciți! –

Mai au venit soldații sârbi încă odată în comuna Nerău după transportarea avutului notarului fugit. Au venit însă sub comanda unui subofițer cu numele Șlivics. Acesta de dimineața și până târziu noaptea eră continu beat. Unde știă că este răchiu seau vin, trimetea soldatul să-i aducă, de sine înțeles fără plată. Rachiul zilnic, de dimineață, îl aduceau ostașii în o sticlă de 1 1/2 litrii, pre când după masă trimetea cu cana de 10 litrii după vin. Aceasta jăfuire a locuitorilor urmă zi d zi, ear subofițerul petrecea la primărie mort de beat. În astfeliu de stare avea plăcere deosebită să puște și nu odată luă arma la umăr și mergând pre stradă cântă, ear un alt soldat avea ordinul să sloboază arma care eră la el pre umăr. Cu ocazia nuntelor și botezelor ordonă salve, pentru că știă că urmează tractări. La o astfeliu de ocazie un soldat de sigur beat și el, slobozi arma chiar în turnul bisericei noastre. Notez, spre caracterizarea acestor oameni, – că cât au petrecut în comuna noastră, nu venea nici unul la sfta biserică, măcar că și ei erau pravoslari.

Faptica ducere a Sârbilor

Sosi în fine ziua de 13/26 Iulie, când de fapt Sârbii părăsesc acestea locuri. Au început a trece spre Chichinda-mare în grupuri mai mici călari și pre trăsuri. Să comandase chiar și în Nerău 15 trăsuri spre ai duce mai repede. După amez a trecut un mai mare grup de trăsuri. Au dus adecă Sârbii din Sân-Nicolaul-mare oficiul de dare cu banii, evidențele și întreg mobiliarul. Mâne zi cu 20 trăsuri din Nerău au plecat soldații cu mitrailerele și astfeliu în 14/27 Iulie după amez ne-am scăpat și de aceasta plagă, sub teroarea căreia am stat aproape 9 luni de zile, jefuiți mereu și în continuă groază. Noi i-am conziderat ca prieteni, pre când ei venind la noi, au tractat cu noi ca cu cei mai mari dujmani ai lor. Voiau Bănatul întreg și la început prin intimidări ne pregăteau la aceasta, văzând însă că nu-l vor primi întreg, au început a să răzbuna asupra noastră. Am răbdat și întru aceasta răbdare ne-am și mântuit, căci bine zice Românul: “apa trece, pietrele rămân!” Să vede, că noi cruțați fiind de revagiile războiului, Dzeu ne-a dat ca să îndurăm jaful aliaților noștrii. În orice caz însă câștigul nostru este mai mare, ca pagubele îndurate! Azi din robi, am ajuns a fi stăpâni în țara noastră mândră.

Mâne zi cuprinse o neliniște pre oameni, căci pre urma Sârbilor încă nu au venit soldați ori jandarmi români și pentrucă să lășe faima, că în Sân-Nicolaul-mare, ungurii să mișcă de feliu cu bolșevicii lor frați de dincolo de Mureș. Teama a fost nebazată, căci Sân-Nicolaul-mare eră deja ocupat de armată colonială franceză. Tot în aceasta zi s’a văzut spre apus un aeroplan francez. Mergea spre mează-noapte și măcar că sburá la o înălțime de 3-400 metrii, nu să vedea bine de tot fiind departe tare.

În 17/30 Iulie seara, pre la ora 7, ne trezim în comună cu 5 trăsurile pline cu ostași sârbi, cari au descins la primărie. Teamă cuprinse pre locuitori, căci se temeau de jaf. În curând s'a aflat însă scopul venirii lor și carele a fost să ducă și cazanul de fript răchiu al comunei și de carele în marea lor grabă s'au uitat. Spun oamenii, că prima lor întrebare când s'au dat jos din trăsurile a fost: "Nu sunt soldați Români ori Francezi în comună?" Spunându-li-se că nu sunt, în grabă mare au luat cazanul și au plecat. Acum ni s'a închis și cine știe până când gara noastră. Comunicația cu trenul încetase, căci linia dela noi mergea la Chichinda-mare carea eră în Sârbia, ear noi în România. Tot acum pierdem și luminația electrică fiind uzinele tot în Chichinda și cine știe când o vom mai avea? Sunt acestea pierderi mari pre cari le simțim, dar câștigul, – cum am zis, – fu cu mult mai mare.

În 21 Iulie (4 August) Dumineca armata Română intră în Timișoara, capitala Banatului, unde fû primită cu deosebită bucurie și însuflețire. Eră chiar căratul grăului și deci dela noi au mers la aceasta mare sărbătoare vre-o 6-8 indivizi. Nu comunică nici trenul și deci eră greu a să face drumul de 70 Kmetrii pre trăsură. În schimb însă oamenii i-și procurase steaguri cu treicolorul românesc și le și arborară. Eră aceasta o minune și mulți ochi să umeziră privind falnicul și mândrul nostru treicolor, scăpat de prigonire.

În 24 Iulie (6 August), pre la oarele 9 seara, sosesc în comuna noastră 8 jandarmi Români. Acești chipeși feciori erau din legiunea română formată în Italia și veneau din Timișoara pre trăsurile. Din acest motiv au și sosit târziu la noi. În comună nimenea nu știa de acest mare eveniment. Sosiți din Tomnatic cu trăsurile au descins la primărie. Vestea aceasta veselă să lăși cu mare iușeală în comună și îngrabă s'au adunat mulțime de oameni în jurul lor. I-au introdus numai decât în sala festivă a primăriei și le-au adus mâncare și beutură, veselindu-se cu toții în sunetele corului vocal, carele cântă cântări naționale. La ora 11 au fost plasați în cvartire spre a se odihni, ear mâine zi la oarele 8 dimineața însoțiți de dragostea poporului Român și petrecuți de călăreți au fost transportați la Valcani, comuna unde fû plasat acest post de jandarmi. Au fost transportați cu 4 trăsurile. Prima, trasă de 4 cai, în carea luă loc plutonierul comandant al postului, precând în celealalte luă loc, pre lângă ai noștrii, ceialalți jandarmi. Li să atașară și vre-o 20 călăreți cu stegulețe mici treicolor și între uralele mulțimei părăsiră comuna.

În 25 Iulie (7 August) pretura cercuală dispune, că conform ordinului primit dela prefectura Timișoarei, la amiază are a să trage la toate bisericile clopotele una jumătate oară, pentru bucuria că în 4 August st. nou armata română a intrat învingătoare în

Vin Români!

*Ocuparea de către Români
a capitalei Budapesta*

capitala Ungariei, în Budapesta. Preotul romano-cotolic vrú să nu împlinească acest ordin zicând, că în privința aceasta nu are ordin dela superioritatea lui bisericească și că el nu-și aduce aminte să se fi tras clopotele când a căzut capitala României, Bucureștiul. Ii s'a spus că nu-l poate sili nimeni, dar el va avea să supoarte urmările. Să vede însă că omul s'a calmat și după precugetare, a dispus să se ezeceute acest ordin. Șvabii, – cari așteptau cu nerăbdare a fi Românii bătuți de bolșevicii Unguri, căci să cam mândreau cu aceasta, – au fost grozav de consternați. Vestea despre ocuparea Budapestei i-a trezit la realitate, caci ei aveau alte păreri când cu începerea ofensivei ungurilor la Solnoc și retragerea trupelor Române. Credeau că acum se vor scăpă și de puturoșii Valachi, corora le și pregăteau sfârșitul. A ieșit însă cu totul contrar așteptărilor sermanilor Șvabi inconstii. Din acest motiv stăteau de o parte și nu luau parte la bucuriile noastre. Amintesc aici, că eu am dispus a să trage clopotul nostru încă la Stul Petru, pre când erau înfrânte armatele bolșevice spunând oamenilor noștrii să lățească vestea, că armata Română e deja în Budapesta. –

Adunarea din Timișoara

Pentru 28 Iulie (10 August) a fost convocată o adunare de protestare a Românilor din Bănatul dezrobit, contra asuprirei și terorizării Românilor din Bănatul-sârbesc. Vestea ne-a sosit încă de Joi la 25 Iulie vechi. S'a început a să face serioasă propagandă, ca comuna noastră să fie bine reprezentată. Mâne zi ni s'a împărțășit, că vom avea un tren special și carele va pleca Sâmbătă din Tomnatic la oara 5 1/2 seara. S'a făcut grabnic consemnarea celor ce vor merge și Sâmbătă la 27 Iuliu vechi, după amiază la oara 4, am plecat cu vre-o 30 trăsură, 120 de Români din Nerău cu steaguri române, la Tomnatic. Aici am așteptat până la oara 7, când sosind trenul, întrun elan de senină veselie, am plecat la Timișoara. Sârbii când au evacuat Timișoara au furat toate vagoanele și deci am făcut călătorie în vagoane deschise. Scopul a fost sfânt, deci nu eră supărare pentru vagoane. Am mers în pace și pre la oara 9 seara am ajuns teferi la Timișoara. Cu acest tren au venit Românii din : Valcani, Cenad, Sân-Nicolaul-mare, Nerău și Becicherecul-mic. Eram în total ca la 1500 persoane. Durere însă că în Timișoara nu ne-a așteptat nimeni și deci ne-am împrăștiat carii în cotro. Mâne zi încă dela oara 5 dimineața au început a sosi trenuri din toate direcțiunile și arhipline de Români. Erau trenuri cari aveau 40-50 vagoane și toate ticsite. Pre la oara 8 am mers la locul târgului, unde eră să se țină adunarea și unde eră deja astrânsă o mulțime de preste 10.000 oameni. Adunarea eră proiectată prea oara 10 și deci soseau în continu oameni, ba chiar sate întregi. Mi-a plăcut mult, că unele comune aveau table cu inscripție: "Trăească România-mare", "Vrem Banatul întreg", – "Jos cu Sârbii" – ba cei din comuna Fizeș purtau inscripția: "În Dunăre cu Sârbii!"

În tot momentul dela oară 8 și până la 10 soseau comunele învecinate cu corul în frunte și cântând cântece naționale și de vitejie. Pre la oara 10 erau prezenți preste 40.000 și încă mai veneau. Suma de 40.000 participanți e luată după privitori streini și cari chiar micșorau numărul celor prezenți. După aprecierea ofițerilor români și a Românilor în genere, numărul celor pezenți s'a pretuit la 50.000. Deschiderea adunării s'a amânat cu o jumătate de oară, căci nu sosise trenul din spre Lugoj și cu carele venea corul renumit al lui Vidu din Lugoj. Sosind și ei, s'a făcut doxologia pentru Regele Ferdinand I, la finea căruia corul a cântat "Trăească Regele". A cântat cu multă precisiune, mult farmec și mare artă. A impresionat adânc pre cei prezenți arta Lugojenilor. A fost ales președinte protopopul Lugojului D' George Popoviciu carele deschizând adunarea, dă cuvântul mai multor oratori, cari areată că pre baze istorice avem dreptul a cere întreg Banatul. S'a primit o rezoluție și după ce s'a primit a să espedia telegrame Măjestății Sale Regelui, Reginei, ministrului președinte I. Brățian și lui Iuliu Maniu, pre la oara 1 1/2 după masă să încheie adunarea. Ne-am așezat apoi în rânduri și în frunte cu corul lui Vidu, întrăm în cetatea Timișoara. Șirul acesta era compact și avea o lungime de 5-6 Klmetrii. La oara 5 după masă, tot cu tren separat, ne-am întors spre casă. Din ordinul prefectului, în aceasta Duminecă s'a ordonat repaus general și a să trage clopotele în toate bisericile dela oara 12 până la oara 2.

În 30 Iulie (12 August) la oara 10 a.m. sosi prima patrulă de jandarmi în comuna noastră. Erau doi flăcăi, unul din județul Bistrița, ear celalalt din județul Turda, ambii deci Ardeleni. Au venit având ordinul șefului din Teremia-mare, la carele aparținea comuna noastră, – de a cercetă și cunoaște satul. Au fost ospățați cu dragoste frățească.

Din jurnalul "Românul", carele apareă în Arad, am aflat că la 6/19 August este aniversarea luptelor dela Mărășești. Am sărbat deci și noi prin un serviciu divin festiv, la finea căruia preotul a arătat însemnătatea acestor învingeri și prin cari s'a pus stavilă puhoiul germân. Ba s'a spulberat credința, că armata Teutonică este neînvinsă. Am inițiat apoi o colectă pentru biserica neamului dela Marășești, adunându-se în aceia zi frumoasa sumă de 1800 Cor. Aceasta sumă s'a întregit la 2500 Cor. și s'a trimis destinațiunei.–

Miercuri în 7/20 August primim avizul, că încă în aceiași zi la oarele 5 după amiază va sosi armata Română în Sân-Nicolaul-mare. Am îndemnat deci și pre ai noștrii să meargă cât mai mulți, și ne-a sucsă să mergem vreo 40 de Români. Frumos s'au prezentat comunele Igrîș și Sarafola și cari au venit cu vre-o 30 trăsură, având cu

*Postul de jandarmi
Teremia-mare trimite
patrulă*

*Aniversarea luptei dela
Mărășești*

*Sosirea armatei române la
Sân-Nicolaul-mare*

ei fete și neveste în frumosul lor port românesc. Precis la ora 5 î-și face apariția o companie din Rgtul 105 de Infanterie dela Brașov sub comanda locotenentului Luca Nicolescu, – originar din Râmnicul-Vâlci, – cântând marșuri de viteje și între uralele nesfârșite a preste 6000 de oameni. Erau însoțiți de un banderiu de preste 100 călăreți. Sosiți naintea primăriei, sunt salutați de bravul și neprihănitul Român Dr Nestor Oprean, carele vorbește în numele Românilor din localitate și jur. După el salută armata primpretorele Dr Stocsics, remășiță dela Sârbi și apoi cu multă demnitate și în o limbă dulce românească răspunde locotenentul-comandant Luca Nicolescu. Cu aceasta ocazie s'a întâmplat o scenă hazlie. Vorbea locotenentul despre zilele grele a-le ocupațiunei sârbești. Unul din mulțime, din batjocură numai la adresa Sârbilor, – strigă că nea mers bine. “Da”, – îi reflectează locotenentul, – “ca al câne'n puț” (fântână) Urmează un râs sincer de frumoasă asămănare. După primire am trecut în grădina casinei, la o cină comună, unde am petrecut frumos și românește până pre la oarele 2 noaptea. S'a și jucat și mai vârtos hora. Cina a fost simplă, în schimb scumpă de tot. O modestă friptură de porc a costat 24 Cor. și o litră vin 12 Cor. Cu aceasta ocaziune apoi am învitat, ca în procsima Duminecă Dl comandant să ne cerceteze și comuna noastră, aducând cu sine și vre-o 20-30 soldați. Ne-a promis și a remas că asupra acestei afaceri vom mai conferi prin telefon.

Armata română în Nerău

Sosiți acasă ne-am adunat numai decât spre a ne vorbi și a luă dispozițiunile necesarie pentru a face armatei române o primire deamă. Aveam ordinul ca în aceia Duminecă, fiind ziua nașterii Regelui nostru Ferdinand Iul, să facem doxologie. După ce a fost stabilită programa și s'au ales comisiunile pentru aranjarea primirei, am așteptat sosirea zilei de 11/24 August pentru a primi cu demnitate armata marelui Rege dezrobitor. Decurgerea acestor festivități a decurs în modul următor.

Încă de Sâmbătă s'a dispus, ca toți să măture frumos stradele, ear gunoiul să se care în curte, ca astfeliu comuna să fie curată. Crucea stradelor de lângă biserica noastră, după ce a fost bine măturată, a fost bine udată ca mâne zi să nu fie prav. La prima încrucișare a străzilor din spre Sân-Nicolaul mare, s'a făcut un frumos arc triumfal din verdeață, având inscripția pre o parte: “Bine ați venit!” ear pre cealaltă: “Trăească România mare!” Pre strada principală și până la biserica noastră, toate casele erau împodobite cu steaguri românești.

Duminecă dimineața la ora 7 au plecat spre Sân-Nicolaul-mare 12 trăsură împodobite frumos cu flori și dintre cari una, carea avea să aducă pre comandantul, eră trasă de 6 cai. Vre-o 4 trăsură erau cu 4 cai, ear restul cu câte 2 cai. Noi am trecut în biserică unde s'a făcut serviciul divin împreunat. Înțelesul ne-a fost, că vor sosi

dulce românească răspunde locotenentul comandant Luca Nicolescu. Cu această ocazie s'a întâmplat o scenă hazlie. Vorbea locotenentul despre rilele grele a. le ocupaşiei sârbeşti. Unul din mulţime, din bălăcurs numai la adresa Sârbilor, - strigă că nea mers bine. „Da,“ îi reflectează locotenentul, - „ca la câne'n fuţ.“ (Lăfăna) Urmează un râs sincer de frumosoă avămănare. După primire am trecut în grădina castrei, la o cină comună, unde am petrecut frumos şi româneşte până spre la oarele 2 noaptea. S'a şi jucat şi mai vârtos hora. Cîna a fost simplă, în ochimb aumă de tot. O modestă friptură de porc a costat 24 Cr. şi o literă vin 12 Cr. Cu această ocazie ne apori am invitat, ca în proxima Duminică d' comandant să ne cercetare şi comuna noastră, aducînd cu sine şi vre. o 20-30 soldaţi. Ne a promis şi a ramas că asupra acestei afaceri vom mai conferi prin telefon.

Armata română în Nerău.

Sositi acasă ne am adunat numai decât spre a ne vorbi şi a lua dispoziţiunile necesare pentru a face armatei române o primirea deamă. Tocam ordinul ca în aceea Duminică, fiind ziua naşterii Regelui nostru Ferdinand Iul, să facem ologologie. După ce a fost stabilită programa şi s'au ales comisiunile pentru aranjarea primirii, am aşteptat sosirea rilei de 11/24 August pentru a primi cu demnitate armata marelui Rege derobitor. Deurgerea acestor festivităţi a decurs în modului următor.

Înă de Sâmbătă s'a dispus, ca totu să măture frumos stradele, ca gunoiul să se care în curte, ca asfaltul comună să fie curată. Crucea stradelor de lângă biserică noastră, după ce a fost bine măturată, a fost bine udată ca mone

la ora 11, dar fiind ziua natală a Regelui au luat parte la serviciul divin din Sân-Nicolaul-mare, deci au sosit cu o întârziere de o oră. La ora 11, prin o pușcătură de treascuri, s'a dat semnalul pentru a să aduna oamenii și călăreții, cari împreună cu antistea comunală să le iese în cale la hotarul comunei. Și acum pușcătura de treascuri eră să fie fatală, semn că avem să le scoatem cu totul din uz. Treascurii au fost umpluți cu prav de pușcă militar, în lipsa pravului acomodat și spețial pentru acestea treascuri. Când îl aprinsă, treascurul explodează și o schijă șterse preste piept pre poporeanul George Cioban (Celcea). Norocul lui, că abia îl atinsă și deci îl juli, fără ai cauza o rană mai mare. De mergea schija drept spre el, îl omorâ negreșit. A scăpat spre bucuria noastră și deci să dase ordin a nu să mai pușcă. Ulterior s'a constatat prin specialiști, ca pravul militar are însușirea de a explode și aceasta a fost cauza că treascurul a explodat. Între acestea antistea comunală, cu călăreții și o mulțime de oameni merg spre hotarul comunei din spre Sân-Nicolaul-mare, pre unde aveau să sosească oaspeții. Mulțimea cea mai mare însă, căci venise mic și mare, s'a postat la crucea uliței de lângă biserica noastră și unde avea să-i întâmpine preotul. La ora 12 fără un sfert apar în stradă călăreții, ear după ei armata în frunte cu comandantul și primarul comunei. Ostașii au intrat în comună cântând marșul: "Deșteaptă-te Române". Sosiți naintea bisericei fetele împărțesc ostașilor flori, ear preparandista absolventă Livia Contrea predă comandantului un frumos buchet de flori. Preotul, – vădit mișcat de momentul însemnat, – salută armata ca pre acea solie a marelui Rege Ferdinand I ul, carea venind și în comuna Nerău, trezesc pre locuitori la realitate din visul lor, realitatea numită: "România-mare". Aduce omagii Regelui Ferdinand I și între uralele nesfârșite a-le mulțimei, urează bun sosit armatei. Răspunde comandantul locotenent Luca Nicolescu arătând mulțumita lor pentru frumoasa și entuziasta primire, la carea ei nu s'au așteptat, urând poporului tot binele și: "bine v'am găsit!" – După acestea, naintea bisericei sub cerul liber, s'a oficiat doxologia pentru Măjestatea Sa Regele Ferdinand I și carele avea în această zi ziua nașterei. Terminată și aceasta parte a programului, în crucea stradelor de lângă biserică să încinge o oră mare și în carea iau cu toții parte. Notez că din Sân-Nicolaul-mare venise aproape întreaga inteligență. La ora 1 1/2 am trecut cu toții în sala mare a "Casei naționale", unde am luat o masă comună. La 4 mese lungi erau preste 180 participanți cu soldați cu tot. Meritul că această masă a sucs pre deplin, este a măestrului faur Nicolae Stefan (Șiucă) carele n'a crușat nimic pentru deplina reușită și a acestei părți a programului. La aceasta sărbare de bucurie a noastră, a Românilor, au luat parte și unii Șvabi din comuna noastră și din comuna învecinată cu noi Teremia-mare. În total Șvabii au

fost 16 inși. 11 din Nerău în frunte cu preotul lor și notarul și 5 inși din Teremia-mare. Sub decursul mesei s'au ținut următoarele vorbiri: Preotul Silviu Bichicean pentru M. Lor Regele, Regina și Augusta Dinasié, Învățătorul Petru Băran pentru armata română și comandantul Luca Nicolescu. Advocatul D' Ioan Demian pentru înflorirea regatului român. Preotul Fleșeriu din Sân-Nicolaul-mare pentru comitetul partidului național-român și cari au pregătit calea marelor evenimente ce trăim azi. Comandantul Nicolescu făcând istoricul luptelor purtate de mica Românie, închină pentru marele căpitan, Regele Ferdinand Iul. Terminată masa, să încinge din nou hora și jocul până pre însărate. Pre la oara 5 sosi în comună, venind dela Arad, maiorul Dimitriu Haralamp și carele eră ofițer de legătură pre lângă armata franceză staționată în Chichinda-mare. – Seara la cină atât oaspeții cât și soldații au fost plasați pre la locuitorii din comună, ear după cină s'a continuat jocul până pre la oarele 2 din noapte. Dimineața apoi ostașii cu trăsurile au fost duși la Sân-Nicolaul-mare. Astfelu au decurs aceste festivități și în comuna noastră, pentru avea și noi bucuria deplină. Suntem mândrii de sucesul deplin a acestor festivități, care suces a fost apreciat de toți streinii, dar mai cu seamă de comandantul ostașilor, carele sincer a mărturisit, că nici nu-și închipuia să fie primiți cu așa dragoste.

Furt de cai

În noapte de 11/24 spre 12/25 August, pre la oarele 2 niște hoți remași încă necunoscuți, au intrat în grajd la locuitorul Dămina Isac (Cacază) și i-au furat 2 cai în pret de 20.000 Cor. Să credea că hoții sunt Sârbi de preste frontieră, dar s'a vazut a nu fi așa, căci preste vre-o 2 săptămâni s'a aflat un cal și tocmai în hotarul comunei Sarafola. Hoții au fost desigur din țară dela noi, căci nu avea haz să meargă spre Sarafola și care comună este chiar în opoziție cu frontiera sârbă.

Aniversarea întrărei României în război

La sărbătoarea Adormirea Născătoarei, 15/28 August, am sărbat aniversarea întrărei României în război. S'a săvârșit serviciul divin la carele luă parte și 12 grăniceri și cari erau plasați în Teremia-mare. La finea serviciului preotul cuvântând areată marea însemnătate a faptului, că România întră în război și carea ne-a adus desrobirea noastră. Cu aceasta ocazie s'au trimis următoarele telegrame.

I Măjestății Sale Regelui Ferdinand I
București.

Sărbând aniversarea întrărei României în război, poporul român și dezrobit din Nerău vé presintă omagiile de supunere, admirație și recunoscință.

II Dlui I.C. Brățian ministru președinte
București

Poporul român și dezrobit din Nerău din privilegiul aniversărei întrărei României în război, vé esprimă cea mai călduroasă admirație și recunoscință.

Ambe aceste telegrame, în numele poporului, au fost semnate de preotul Silviu Bichicean. –

Miercuri în 14/27 August veni la primărie șpanul domenial din Eszter-major și anunță că în porumbul din jurul fermei, să află ascunsă o bandă de hoji înarmată. Purcarul aplicat în fermă vorbi cu doi din ei și cari îl ispitiră, că câți locuitori sunt în fermă și că au arme? S'a cerut numai decât ajutorul militar din Sân-Nicolaul-mare și venind câți-va ostași, au cercetat cu de amănuntul, dar nu au aflat nimic. Grănicerii earăși spunea, că în o noapte au trecut 3 indivizi preste frontieră în Sârbia, pre cari au încercat să-i urmărească și prinză, dar au fost siliți a se retrage, căci au început a pușcă asupra lor cu plumbi. În noaptea de 15/28 spre 16/29 au dispărut din ferma Eszter opt cai de preț și cu ei și 2 oameni. Spre ziuă oamenii s'au reîntors și spuneau, că ei au urmărit pre hoji și cari au dus caii spre Teremia-mare. Spre amez s'au găsit și caii și cari să vede că nu au putut fi trecuți preste frontieră. Poporațiunea eră neliniștită din cauza acestor întâmplări și deci s'a aflat de bine a să cere din nou ajutorul militar. În 18/31 August, la ora 7 seara, sosesc în comuna Nerău 18 soldați sub comanda sublocotenentului Rusu. Prima lucrare a lor a fost rechiziționarea armelor. Au mai făcut rechiziționări Sârbii și cu toate acestea unii le ascundeau și acum. Ostașii acum cercetau mai sever și în decurs de 12 oare au rechiziționat vre-o 12 puști germane și 4 revolve. S'a mai căutat, dar nu s'a aflat alte arme. În legătură cu furtul și ascunderea armelor, amăsurat unor denunțuri, au fost duși din comună junii George Hașegan și Simeon Chipei. Eră credința că acestia aveau legături cu hojii de cai, căci și ei furau multe de toate pre la hotar. Eu sum de credința, că toate acestea erau invențiunile dușmanilor spre a ne discredită. Caii din fermă spărîndu-se au fugit singuri, ceea ce să întâmplă, ear oamenii cari ii păzeau au mers după ei și neaflându-i s'au întors combinând povestea furtului și încă de cătră Sârbi.

Consiliul dirigent și marele sfat național lucrau în permanență la consolidarea noului stat. S'au denumit organele administrative, judecătorești și chiar și profesori pre la toate scoalele de stat. Pripretor în plasa noastră fú denumit avocatul D' Anton Ardelean. Să fac deci pregătiri pentru alegerile de deputați și senatori, la cari aveam să alegem și noi. În acest scop spre finea lunei Septemvrie să convoacă în Sân-Nicolaul-mare a circumscripțiilor Sân-Nicolaul-mare și B. Comloș. S'au convocat aceste doauă circumscripții la olaltă, căci acestea aveau să aleagă pre senatorul. Aici să discută candidările și să decide că în circumscripția Sân-Nicolaul-mare să fie candidat avocatul D' Ioan Dămian, ear de senator D' Nestor Oprean. La candidatura din circumscripția B. Comloș, – carea să rezervase pre seama unui țăran, – s'au ivit ne-

Nou furt de cai

Alegerea de deputat și senator

înțelegeri și deci discuțiuni mai lungi. Preotul Fizeșan din Pesac propuse ca să fie candidat parohianul lui Ulă Bogdan, precând oamenii de bine erau pentru a să candidă economul din Nerău, Pavel Fumor. După o discuție mai aprinsă și cam lungă, când li să spuse fugarilor și Mangriștilor de sub era maghiară să steie la o parte până î-și vor espia păcatele lor grele, să purcede la votare și încă secretă și a cărei rezultat a fost, că s'a declarat candidatul oficios al circumscripției B. Comloș economul Pavel Fumor și carele a întrunit majoritatea voturilor. Candidații deci și-au început turneul și lucrau pentru reușită. Locuitorul din Nerău, Eremie Mezin junior din ură familiară și vechie, nu vedeă cu ochi buni candidatura unchiului lui și a Românului neprihănit Pavel Fumor. Ba eră indignat, că pre acest român bun, în timp, îl cercetă și prefectul județului. Convoacă deci o conșelegere cu ginerele lui protopopul B. Comloșului o consfătuire la el acasă în Nerău, unde să prezintă vre-o 4-5 indivizi și deci să candidează pre el. Acum aveam deci 2 candidați pentru circumscripția B. Comloș, Pavel Fumor și nepotul lui Eremie Mezin jun. Învățătorul din B. Comloș Teodor Bucurescu, un fanfaron și prea închipuit și carele nu a produs până aici nimic, decât cel mult gălăgie, se candidează el singur pre sine și deci sunt acum trei candidați. Doi auto, ear al treilea candidat oficios. Pre 1 Noemvrie eră staverit terminul alegerii. Ca președinte al alegerii în plasa Sân-Nicolaul-mare este denumit D' Nestor Oprean, ear în Circumscripția noastră B. Comloș, D' Ștefan Cioroian. În circumscripția Sân-Nicolaul-mare este ales D. Ivan Dămian. Alegerea s'a terminat încă seara, când s'a publicat și rezultatul. În circumscripția B. Comloș, președintele D' Ștefan Cioroian preot și administrator protopopesc, în conșelegere cu învățătorul nostru Petru Băran, la votarea din comuna centrală a ținut votarea toată noaptea și astfel, precum să vorbea cu furtul, a scos învingător pre satelitul lui Teodor Bucurescu cu o majoritate de abia 7 voturi. Seara să știa că Pavel Fumor având majoritate este ales și când colo mâne zi este proclamat dizidentul Teodor Bucurescu, carele în parlament trecu de partea liberalilor și unde sunt parale. În acest timp D' Nestor Oprean primi a fi numit în un înalt post judecătoresc la Cluj la reforma agrară. Acest post eră incompatibil cu funcția de senator și în urmare comitetul partidului național-român din Timișoara candidă de senator pre preotul din Nerău Silviu Bichicean, scriitorul acestor rânduri. În 7 Noemvrie eră timpul prefipt pentru alegerea și deci nu mai aveau timpul fizic a cutrieră amândoaună circumscripțiile. Ba mi se mai întâmplă și acel inconvenient, că nu me puteam mișca din comună, căci servitorul un anumit George Sârbescu, originar din Sân-Nicolaul-mare, fugi cu caii și trăsura mea la Timișoara și unde fu prins abia după alegere. Voiam să abzic, dar îndemnat de Românii de bine să nu las

că transfugul și maghiaro-filul preot Ivan Popoviciu din Sân-Nicolaul-mare, – carele erá și el un autocandidat, – să fie aclamat, în ziua ultimă mi-am pus candidatura. Autocandidatul Popoviciu a cutrierat aproape întreaga circumscripție, ba umbla din casă în casă cerșind voturile și divulgând cu semenul lui Teodor Bucurescu calomnii josnice la adresa candidatului partidului național. Nu a prins însă minciuna. A căzut cu rușine și candidatul part. național este ales cu o majoritate de 99 voturi, măcar că nu fú în turneu prin circumscripție. Amintesc aici, că majoritatea ar fi fost chiar de 100 voturi în favoarea alesului, preotul Silviu Bichicean din Nerău, dar învățătorul din Nerău Petru Băran a votat cu transfugul Popoviciu. Amintesc aceasta să se știe, că acest învățător nu erá de feliu constant ci cuprins de invidie lucră tot în continuu contra preotului lui, căruia în mare parte are ai mulțumi, că a ajuns și el la onoruri pre cari nu le prea meritá. –

Recolta anului a fost bunișoară preste tot. Bucatele aveau preț de asemenea bunișor, numai că viile au suferit din cauza ploii. Lucrările de toamna au decurs normal cu aceia mică calamitate, ca pornind de timpuriu frigul, mai vârtos napii de vite (sfecelele) au înghețat în mare parte.

Spre finea anului 1919 s'a făcut și stampilarea banilor Austro-ungari. Acestea lucrări s'au făcut în fiecare comună. Un funcționar dela pretură a venit în comună și pre bancnotele de 10, 20, 50, 100, 1000 și celea de 10.000 Cor. apasă pre emblema ungară o stampilă rotundă cu inscripția: "Timbru special – România". Bancnotele de 1 și 2 Cor. au fost stampilate cu sigilul comunei politice. Cu aceasta ocazie s'a făcut multă contrabandă cu banii. Sârbii au făcut mai de timpuriu ștampilarea și deci toți banii cari din uitare nu a fost acolo stampilați, au trecut în mod clandestin la noi. Astfeliu au trecut și din țara ungurească o mulțime de bani la noi.

Anul 1920

Până în anul 1920 nici nu să știá de sectari în comuna noastră. Erá comuna bisericească ort. română curată. Erau numai 2 familii cari erau greco-catolice. Terminat însă războiul, se întorceau meru poporenii noștrii și cari încă nainte de război au emigrat la America pentru câștig. Întorși acasă doi dintre ei, anume Valerie Tempian și Teodor Despi au venit, ca bapțiști gata și au început propaganda prin comună. Au potut ademeni 6 persoane credule, anume întreaga familie a lui Constantin Fisan constătătoare din 4 membrii, pre văduva rep. Pavel Bratu și pre soția lui Mihail Barbu Nr. casei 24. Erau deci în total 9 persoane. Cu timpul Todor Despi mai ademeni și pre Marta fica lui George Bugariu, orfană de mamă și căreia ii promise ai cedá ei întreaga lui avere. Au suferit însă o mare rușine. Venise în

Recolta anului

Ștampilarea banilor

Bapțișmul

comună un anumit George Popescu și carele să dá și el de Baptist. Zicea că e fugăr din Iugoslavia și că numai voește a merge napoi. A produs chiar acte, că a și servit în armata română. S'a vârât între sectari și luă de soție pre Maria fica lui Constantin Tisan, cu carea legă căsătorie civilă. A trăit cu ea vre-o 2 ani și mai bine, ba a procreat și 2 copii, când s'a aflat că nu e din Iugoslavia, ci din jurul Făgetului. S'a aflat că a fugit de acasă de frica pedepsei pentru furturile săvârșite cu ocazia revoluției din toamna anului 1919 și s'a mai aflat că în comuna lui are soție cununată și 2 copii. A comis deci crimele: 1) furt, 2) falsificare de acte publice, (a adus un estras de botez fals din comuna Homolița Iugoslavia și actul prin carele dovedeă că a servit în armata română încă eră fals), 3) seducerea organelor publice și 4) bigamia, căci nu eră despărțit de prima lui soție. Ce e mai mult a folosit și nume fals, pentru că nu îl chiema George Popescu. A fost curentat de Tribunalul din Lugoj și unde a fost escortat. La cercetare nici nu a negat crimele ce a săvârșit. Eată cine afirma că e drept, pocăit și că raiul îi va fi răsplată! –

Noi fondațiuni

Preotul Silviu Bichicean în amintirea ficei lui răposată pune bazele unei fondațiuni cu suma de Lei 500, pentru a i să face anual părăstas și a se împodobi cimiterul.

Lazar Mihai și soția lui Elena fac earăși o fondațiune de 1000 Lei, a cărei venit până la moartea lor să se adaugă la fondul clopotelor, ear după moartea lor să li se facă anual părăstas.

(vezi actele din arhivă cu Nru 45 și 46 din 1920)

Noul Metropolit

După moartea Metropolitului Mangra Episcopul Aradului, ca cel mai bătrân, luă sarcina de a fi în fruntea bisericei noastre. Cu finele anului 1919 să fac pregătirile pentru alegerea noului Metropolit. Erau doi aspiranți serioși și cari puteau chiar nădăjdui se fie aleși. D' Miron Cristea episcopul Caransebeșului și modestul profesor din Sibiiu, Românul bun și omul cu cultură mare, D' Nicolae Bălan. Eră însă vacant și scaunul Mitropolitului – Primat din București.

Alegerea Metropolitului – Primat să făcú încă în Decemvrie 1919 și când fú ales D' Miron Cristea – Episcopul Caransebeșului și deci eră prea firesc, ca de Metropolit al Românilor din Ardeal și părțile ungurene, să fie ales D' Nicolae Bălan. Alegerea să și întâmplă și după cum eră de prevăzut, D' Nicolae Bălan fú ales cu unanimitatea voturilor. Deschid aici o paranteză, spre a se vedea că nu s'a lucrat și purces cum ar fi trebuit. Metropolitul – Primat fú depus și trimis la mănăstire din motivul, că a subscris, – sub presiunea Germanilor, – un manifest, carele s'a aruncat ostașilor pre frontul Siretului, și în carele să indemnau ostașii să nu mai lupte, având noi Românii cauză pierdută. A fost aceasta de fapt o mare greșală și carea cerea pedepsire, deci și

satisfacție pentru poporul din vechiul regat. Eră corect deci să se fi ales ca Metropolit – Primat un astfelu de individ, carele eră neprihănit și contra căruia nu aveá nimeni nici o obiecțiune. Am arătat la anul 1916, că D' Miron Cristea a semnat alături de renegatul Mangra o pastorală, – trimisă tuturor parohiilor din Metropolia Ardealului spre a fi cetită în biserică, – carea conținea poate mai mare vătămare pentru mica Românie, ca manifestul Mitropolitului – Primat din București. Eră bine și frumos, din toate punctele de vedere, ca D' Nicolae Bălan să fi fost ales Mitropolit – Primat, – ca unul ce a remas credincios cauzei noastre și chiar a suferit mult, – pre când la Sibiiu să fi fost ales eruditul Episcop Nicodim-al Hușilor, – pre carele Basarabenii îl depărta, – pentru a să fi făcut factica unire sufletească cel puțin în biserică. Nu s'a făcut așa, și urmările, cred că vor dovedi, că nu s'a făcut bine. La alegerea Mitropolitului de Sibiiu s'a purces corect, după celea premerse. Aici voiá și Episcopul Aradului Ioan I. Papp se fie ales. În preseara alegerii însă s'a făcut o votare de probă, când aproape totalitatea alegătorilor fú pentru modestul profesor-monah D' Nicolae Bălan, deci Episcopul Ioan I. Papp fú silit a se retrage. Cu alegerea aceasta, noi cești din Mitropolia Transilvaniei suntem pre deplin mulțumiți, ba chiar încântați, pentru că putem a ne mândri a aveá un bărbat harnic, cult și prea modest în fruntea noastră. Avem ca Metropolit pre bărbatul carele a prevăzut ce are să fie, dar carele a remas constant în suferințe până la fine, deci a fost mântuit!

În 20 Mai, la sărbătoarea înălțării Domnului, să face pentru prima oară comemorarea eroilor din război. Eră datina în comuna noastră, că la Ispas să ieșim cu litia la grâu. Acum amăsurat ordinului, abandonăm vechia datină, lăsând ca Rusalii să se facă și după sfta Liturghie mergem la morminți, unde facem pomenirea celor căzuți în războiul mondial. Amintesc că această noauă inovație a plăcut mult și că pentru părinții și rudele celor reposați, este și o mângăiere.

În urmarea intrigelor liberalilor prin 20 Martie 1920 guvernul Vaida-Voievod este silit a se retrage și primește însărcinarea pentru formarea noului cabinet generalul Averescu. În urmarea acestora în 26 Martie sunt dizolvate corpurile legiuitoare și eră prea natural, că noul guvern având în parlament și senat abia vre-o 10 aderenți, să facă alegeri noi. Alegerile acestea apoi produc celea mai mari frământări la țară, frământări căci oamenii se împart în partide și cari de multe ori sunt și cuprinși de patime. Alegerea de deputat este staverită pre ziua de 21 Mai (3 Iunie) 1920. Acum toți transfugii, chiar și cei ce s'au arătat liberali, devin preste noapte averescani. De astadată sunt candidați cu duiumul. Să reduce considerabil numărul deputaților și senatorilor și în urmăre și circumscripțiile devin mai mari, pre cum și candidați sunt

Commemorarea eroilor

Alegerile de deputat și senator

tot mai mulți. Dr Vasilie Chiroi candidează cu programul partidului național român. Teodor Bucurescu, Vasilie Medrea și fanfaronul, – acum mare Român, – Timotei Tempian cu programul partidului poporului, acum la putere și altcum numit averescan. Dr Emeric Reitter, bazându-se pe Șvabi și pe discordia între Români, – pășește cu programul partidului șvăbesc autonomist. În fine Iacob Atlas, un jidan din Timișoara, î-și pune candidatura cu programul socialist și poate chiar și comunist. Avem deci 6 candidați cu 4 programe deosebite. S'a făcut votarea în regulă, fără presiune și fără furtul urnelor. Rezultatul a fost, că s'a declarat balotaj între candidatul partidului național-român și cel autonomist-șvăbesc. Nu am cugetat a se întâmplă astfel. Credeam că alegerea restrinsă va fi între partidul național și cel averescan, Dr Chiroi și Teodor Bucurescu. Nu ne-am dat seamă însă, că jidanii, sârbii, ungurii și chiar o bună parte dintre bulgari, să voteze cu Șvabul-Koșutist. Șvabii au fost foarte activi și votând aproape toți, eră prea natural că balotajul să fie între candidatul majorității Românilor de bine și Șvabul spriginat de totalitatea streinilor. Alatur la actele cari sunt în legătură cu aceasta cronică un conspect despre votarea făcută pre comune cu ocazia acestei alegeri restrânse, din carea să vede că streinii aproape toți au votat cu Șvabul. În Sân Petru-l germân, unde nu sunt Români, candidatul nostru nu a primit nici măcar un singur vot. În satul mare, unde sunt aproape numai Sârbi, candidatul Român primește 5 voturi, nu a votat deci nici antistea comunală cu el. În satele curate românești, ca Pesac, Igrîș, Sarafola, Valcani și Secusigi, voturile date Șvabului sunt disparente. În urmare și cu toată solidaritatea șvabilor și a streinilor, Dr Vasilie Chiroi fú ales deputatul circumscripției noastre cu o majoritate zdrobitoare de 3038 voturi. S'au dat voturi în total: 8594 din cari candidatul partidului național a primit 5816, pre când Șvabul-Kosuthist, abia 2778 voturi. Timoteiu Tempian, cel carele prin 1915 calumniă pre Pavel Fumor, acum i-și ridică capul și are cutezanța a speră să fie ales și încă deputat în parlamentul României-mari, pre carea o injură cu puțin mai nainte! Umblând în comune în turneu, rideau oamenii de el și îl considerau ca pre un prost. A primit vre-o 50-100 voturi mai mult din ironie. Sărmană țară!, când și un astfel de om are cutezanță a abuză de dragostea ta! Doamne! Nu ne duce în ispită, ci ne izbăvește de cel rău! Dă apoi Doamne și celor proști minte!

Alegerea de senator a decurs mult mai simplu și mai liniștită. Eu, fostul senator, am comunicat comitetului central județian al partidului național, că nu mai doresc a fi ales. Pre lângă că î-mi neglijam parohia, mai eram și într'o vepuire desorganizată. Eră greu ca eu să fiu în capitală, să trăesc în hotele și crijme, pre când acasă se fiu suplinat prin preoșimea din jur. De nu eram preot singur în comună mai mergea, dar așa eră

o imposibilitate. Conducerea partidului apreciând vederile mele, a aflat de consult a me absolvă și în locul meu a candidat pre avocatul Dr Ioan Pascu. Pre lângă el mai candidă, vecinicul aspirant de celea înalte, preotul Ioan Popoviciu, din S-Nicolaul-mare cu program averescan, Nicolae Novac socialist și Gheorghe Bauer cu cel al partidului svăbesc-autonomist. A fost ales Dr Ioan Pascu candidatul partidului național cu o majoritate absolută de 600 voturi. Să dovedi deci că circumscripția noastră este pătrunsă de spiritul și programul partidului național-român și că nu va străbate nimeni în aceasta circumscripție, fără numai cu mișelie, pre cum să va vedeă. –

În 13/26 Mai veni și în comuna noastră trupa Ligei culturale din București spre a predă o piesă teatală. S'au luat măsurile de lipsă, făcându-se cea mai estinsă propagandă. Seara apoi s'a jucat "Cercetașul", mare episod din luptele dela Mărășești și care a produs mare entusiasm între locuitorii comunei noastre. Succesul material a satisfăcut pre deplin pre artiști și cari mâne zi au și plecat.

Din 20-24 August a fost terminul staverit pentru declararea și predarea banilor streini, ai Monarhiei Austro-Ungare și cari urmau a fi schimbați cu de cei românești. În scopul efeptuierii acestor lucrări s'a constituit o comisiune și carea mai nainte a purces la stringerea seau luare de declarațiune dela fiecare locuitor, că câți și ce bani poșede? Cu aceasta ocasiune Românii au declarat că au în posesiunea lor Coroane în valoare de: 1.506.917; pre când locuitorii Șvabii 625.921 Cor. În total deci: 2.132.838 Cor. După declarea făcută s'au strins banii și cu care ocaziune s'a potut constată că o mulțime aveau ștampilația falsă. S'au și respins câte-va mii din aceasta causă, dar mai cu seamă ale streinilor. Banii adunați apoi au fost pachetați și duși la percepția din S. Nicolaul-mare, de unde s'a primit contra valoarea în Lei și adecă 2 Coroane în schimbul unui Leu. Cu aceasta ocazie oamenii au avut mari pierderi. Pot zice că aruncau Coroanele de teama că vor fi siliți a-le schimba cu 5-6 Cor. de un Leu. Vitele au ajuns un preț fantastic, căci toți doreau a avea ori și ce, numai Coroane nu. Când înse s'a aflat, că Coroanele se vor schimbă foarte bine, 2 contra 1 Leu, să căiau oamenii, dar eră târziu. Unii oameni, mai vârtos din București, ș-au făcut averi mari pre urma schimbului Coroanelor. Erau indivizi cari aveau strâns 20-30 milioane Coroane și să zice că la București au fost nespus de multe Coroane.–

Ajunși în țară liberă, ne eră datorința a ne îngriji și de creșterea socială a poporului, pre cum și ca să-i dăm hrana adevărată sufletească. Preotul în conșelegere cu învățătorul ieau în mână această afacere mult dorită de oamenii de bine și deci convoacă o adunare pentru a să consultă în aceasta afacere. Cei prezenți și cari au dat ascultare chiemărei, sunt animați și cer stăruitor a se înființă reuniunea de lectură decizând,

Trupa Ligei culturale la Nerău

Declararea și schimbarea banilor

Reuniunea de lectură

ca în mod provizor să se retragă în bina salei de joc. Eră bine, frumos și folositor, dar păcatul dușmăniei și carele stăpânește de veacuri pre Român, și de asta dată căută să zădărnicească aceasta pornire salutară. Tot în acest timp s'au mai alcătuit două reuniuni în celea două crijme ale comunei. Una eră în crijma lui Pavel Mihai, unde s'au adunat aderenții familiei Mezin și și-au ales de președinte pre Eremie Mezin junior și carele le promise a-le face și statute. Când li se spunea că nu e corect a plasă în crijmă o reniune, ei ziceau că nu sunt în crijmă, ci în "separeu". Sermani oameni, s'au modernizat pre deplin, căci cercetau "separeuri"! A doua eră plasată în crijma lui Ilie Contrea și carea, – pre cum să lăudau ei, – eră a săracilor. Aceasta eră condusă de Timotei Tempian și Filip Fisan, doi fanfaroni analfabeți, și î-și luă numirea de "clubul național". Ei am ajuns de odată a avea "separeu" și chiar "club" și organizate de oameni în mare parte, cum am zis, analfabeți. Noi, cari am pus bazele Reuniunii de lectură și cari nu aveam pretenția a ne plasă în birt și unde am fi avut localul gratuit, nu am desperat. Am mers nainte pre calea ce ni-am croit, am compus statutele și le-am și înaintat spre aprobare, ceea ce s'a și întâmplat. Ne-am retras în modesta localitate dela sala de joc, până nu am aflat de bine a părăsi acest local, – pre cum să va vedea, – căci eram prigoniți de membrii dela "club" și "separeu" pre motivul că localul e a corului bisericesc. Va urmă mai târziu toate șicanele ce a îndurat Reuniune, a răbdat însă până la sfârșit și deci a și fost mântuită.

Alegerea protopopului

Protopopul Mihai Păcățan a trecut ca referent în senatul bisericesc la Arad încă prin 1917 și deci scaunul protopopesesc deveni vacant. Urmă a se denumi în locul lui administrator și carele să conducă tractul. Episcopul spuse multora că va denumi ca administrator pre preotul din Nerău, ca cel ce are mare pracsă în administrația bisericească. Nu e lipsă a aminti aici martorii. E prea destul a să vedea călindarul diecezei noastre și unde în șematism este indus ca administrator protopopesesc preotul Silviu Bichicean și carele nu cerú aceasta grație. Făcătorul calendarului diecezan, profesorul și mai apoi directorul institutului teologic din Arad D' Teodor Botiș merse la Prea Sâșnitul Episcop diecezan Ioan I. Papp și îl întrebă, că în vederea că tipărește calendarul, cerú să i se spuie pre cine să inducă ca administrator protopopesesc al tractului B. Comloș? Primi răspunsul-ordin, că pre preotul din Nerău, Silviu Bichicean. Acesta, amăsurat ordinului primit și tipări, că Silviu Bichicean este administratorul protopopesesc. Protopopul Păcățan, în vederea strămutărei, chiamă pre preotul Bichicean a face inventarele necesare, spre a să face mai cu ușorință predarea oficiului. În momentul ultim, cu 2 zile nainte de factica predare al oficiului, este denumit ca administrator preotul din B. Comloș, D' Stefan Cioroian. Nu a fost

nici o supărare, nu s'a petrecut nici un miracol, dar lumea de bine să întreabă și cu drept cuvânt, că cuvântul Episcopului poate fi schimbat? Ei, a fost, și poate că e și bine așa. Alegerea protopopului s'a făcut abia pre la finele anului 1920. Lumea nu s'a prea interesat de ea și D' Stefan Cioroian a fost ales protopop al tractului nostru. Să se știe însă că a fost ales în mod ilegal, căci membrii sinodului nu au fost prezenți în numărul recerut. Am amintit și acest caz, carele numai întru atâta are legătură cu comuna Nerău, întru cât chiar preotul acestei comune eră luat în combinație a fi numit ca administrator protopopesesc pre timpul vacanției.

Aceasta reformă interesă mai mult populația. Încă în primăveara anului 1919 primiră oamenii din domeniile Schiffer și San-Marco în arîndă forțată pușin pamânt. Pre anul economic 1919/1920 cei îndreptățiți au primit câte 5 jughere unul. Să va vedea însă, că nici în anul 1923, nu s'a făcut împrăștierea faptică.

A avut anul 1920 și părți bune, dar și laturi întunecoase. În loc ca să dispară ura dintre partide, să pare că s'a înasprit prin alegerile dietali și chiar în urmarea înființării Reuniunii române de lectură. Răbdarea însă produce minuni! Recolta anului a fost satisfăcătoare și viile au rodit bineșor. Calitatea vinului eră mijlocie, dar nu prea eră cautat. În vite oamenii au îndurat pierderi simțitoare, căci le plăteau pra bine, numai să se scape de Coroane. După schimb apoi au scăzut mult sub jumătatea prețului de cumpărare. A crescut, și încă simțitor, prețul pamântului, căci veneau dolari americani.

Anul 1921

Primul moment întâmplat chiar la începutul anului 1921, este restaurarea corporațiunilor parohiali, pre noul period de trei ani, 1921, 1922 și 1923. Aceasta alegere este deci dată încă tot cu lozinca, că numai foștii soldați se fie aleși. Alegerea să țină în sinodul ordinar întrunit la 17/30 Ianuarie. Se prezentează 3 liste, dintre cari una să retrage. După ce nu a sucs combinarea celor 2 liste prezentate, căci Eremie Mezin jun. și cu Timoteiu Tempian, lucrau acu pe față în deplin acord, prezidiul ordineză votare. S'au dat în total 64 voturi, dintre cari lista prezentată de Teodor Andrei a obținut 42 voturi, pre când cea prezentată, – cu multă autoritate, – de Eremie Mezin jun. și sprijinită cu multă vervă pățimașă de Timotei Tempian, întruni abia 22 voturi. S'au ales deci tot foști soldați.

După căderea rușinoasă la alegerea de comitet, ura nu s'a îndreptat asupra acelor cari o au cauzat, ci asupra reuniunii de lectură. Afară deci cu reuniunea din bina salei de joc, căci acel local este al corului. În urmare Eremie Mezin jun. compune o pâra proastă, plină de celea mai sfruntate minciuni și de porniri pățimașe, pre carea

Reforma agrară

Încheierea anului 1920

Acuze contra Reuniunii de lectură

o subscriu câți-va coriști înconști și o trimit Consistorului. Conceptul acestei păre a arătat în lumină vie sufletul autorului ei. Protopopul, fiind ginerele lui Eremie Mezin, nu a venit să cerceteze afacerea, ci a delegat pre preotul din Pesac, Victor Fizeșan și căruia i-a dat și instrucțiuni. Acesta în 1/14 April vine, – după prealabila avizare, în comună, unde cercetând vede și înțelege totul ce să petrece și deci nizuește în alta direcție și contrară instrucției primite. Să constată că corul nu este organizat ca cor bisericesc, ci numai ca diletanți. Să constată, că corului i s'a pus la dispoziție sala de învățământ mult mai acomodată. Să constată că pretenziunea corului asupra localului dela sala de joc este neîntemeiată. Și să constată că scopul acuzei este dizolvarea Reuniunii de lectură, ca să poată prosperă crijele cu "separeuri" și "cluburi". Conducătorii Reuniunii de lectură au cedat și s'au retras în o cameră pre carea o au închiriat în o casă privată, având să muncească ca Reuniunea să-și asigure un local propriu și acomodat. Acum corul nu mai aveá lipsă de localul dela sala de joc, de unde să vedea clar scopul ce'l urmăreau pârătorii.

*Tinerii studenți fac
petrecere*

Un puls și îndemn pentru procurarea clopotelor îl dă tinerii studenți, cari fiind de feriile Crăciunului acasă, joacă piesa lui Moliere: "Doctorul fără voie", realizând un venit curat de 1000 Lei, pre carea o donează bisericei ca augmentare la fondul clopotelor.

*Ocotirea orfanilor din
război*

Aceasta frumoasă și nobilă instituțiune începe a să estinde preste întreaga țară. Preotul a primit delegația a constitui și în Nerău un comitet filial. La 4/17 Aprilie 1921 preotul invită pre toți oamenii a se întruni și a să alege comitetul din chestiune. Se întrunesc deci și să aleg următorii: președinte preotul Silviu Bichicean, vicepreședinte: Pavel Fumor, secretar: învățătorul Petru Băran, cassar: George Stefan tnr. Membrii în comitet să aleg: Ioan T. Cioban, Ioan Cioban, Nicolae Stefan, Eremie Fumor, George Marinca 229, Valerie Minișan și Pavel Tempian. Să face o colectă și carea să continue cu ocazia sărbătorilor naționale și astfel se înjghebează un fond de preste 1000 Lei și carele este depus spre fructificare. Orfanii din război din comuna noastră, primind ajutor prin refoma agrară, după ce la început li s'au împărțit puțin ajutor, acum nu li să mai dă.–

Alamă pentru clopote

În 3 Mai suntem avizați prin comanda militară din Timișoara, (vezi arhiva Nr. 59/1921) ca ministeriul de război ne-a acordat o contitate de 500 Klgrame alamă, în scopul de a ne face clopote. Acest dar ne-a venit în urma intervenției locotenentului Nicolae Spiridon, ginerele parohianului nostru Pavel Mezin. Alama a fost dusă la Arad la turnătorul de clopote Frideric Hönnig, unde a stat depozitată până în Iulie 1923, când am și comandat clopotele de cari aveam lipsă. De am fi comandat în

1921 clopotele, eșiam mult mai efin, dar lumea nu prea avea parale și din banii sfintei biserici nu ne permitea Consistorul să le facem. Precum să va vedea la timp, a fost lipsă de o sforțare și s'au făcut.

În urma sfătuirilor și îndemnurilor multe, pentru a scoate poporațiunea din manile neguțătorilor streini și cari începură a vinde scump mărfurile, pre la începutul luni Mai înființăm cooperativa noastră numită "Nereanța" alăturată federaiei "Bănățeană" din Timișoara. 103 locuitori semnează un capital de 27.750 Lei. Chiar nainte de a fi înregistrată am adus ceva articlii dela federală, dar ne având local și persoană carea să vindă, am stat locului. Singurul articlu, de mare lipsă în Nerău, cu carele ne-am ocupat intensiv a fost procurarea de sulfat de cupru (peatră vânăță) și pre urma căreia am și realizat ceva venit. Cu începerea anului 1923 cooperativa a început a lucra mai intensiv. Și-a închiriat un local corespunzător, a angajat un vânzător și acum progresează tot mai mult, realizând în anul 1923 un venit de 14000 Lei. –

În ședința dela 25 Martie v. învățătorul vine cu o propunere acceptată de comitetul parohial, ca comuna bisericească să vindă Reuniunii de teritor din intravilanul "Casei naționale", ca aceia să-și edifice local. Să convoacă deci și sinodul, carele în 4/17 Aprilie să întrunește și să primește propunerea, ca cassa bisericeii să renoveze edificiul dărăpănat de lângă "Casa națională" și acesta să fie cedat ca local pentru Reuniune. Eremie Mezin jun. carele a propus a se formă Reuniune în societate pre acțiuni, ca cumpărând loc să edifice ea singură, după ce nu i s'a primit propunerea, a apelat aceasta cauză la Consistor. Biserica nu avea parale destule și amăsurat sondărilor s'a constatat că ne-ar mai trebui vre-o 5-6000 Lei. Consistorul în timp ne îndruă a pregăti plan și preliminar și atunci să va pronunță și în privința apelatei. Pavel Fumor ne promite, ba ne dă declarație în scris, că el suplinește lipsa de bani din al său, până la frumoasa sumă de 7000 Lei. Am pregătit deci plan și preliminar în ordine, pre cari le-am aprobat și prin corporațiunile parohiali, dar contra cărora Eremie Mezin jun. nu a înaintat apelată. Acum Consistorul, luând că edificiul are lipsă imperativă de renovare, cu abandonarea decisului de mai nainte al sinodului și fără a se pronunță asupra apelatei date, aproabă renovarea și prevede cu clausula de aprobare planul și preliminarul. Aprobarea a urmat după ce la Consistor și mai nainte să făcú o mare greșală și pre carea a plătit-o scump comuna bisericească. Anume Pavel Fumor cumpărase din ferma Schiffer un edificiu cu 16.000 Lei. El avea lipsă numai de jumătate din acest material. Cealaltă jumătate ni-o oferă comunei bisericești cu prețul de 8000 Lei și cu carea puteam ușor edificá din nou, tot ceeace ne-am propus. El s'a deobligat, – Pavel Fumor, – să ne ajutore cu 7000 Lei, ear edificiul costá

Cooperativa

*Căștigare de local pe seama
Reuniunii de lectură*

8000. Aveam deci să-i mai dăm 1000 Lei și derâmând să ne aducem materialul spre a începe renovarea. Comitetul primi cu mulțumită oferta și delegă pre înv. Petru Băran a merge la Arad, să arate favorul ce ni se acordă și se urgeze aprobarea planului și preliminarului de renovare. Că ce și cum a vorbit, nu știu. În scurt timp am primit însă scrisoarea Consistorului, prin carele eră provocat Pavel Fumor să deă declarație, că dă gratuit materialul oferit. Acesta s'ă indignat și mergând la Arad i-și cere napoi declarația că ajută cassa bisericeii la renovare cu 7000 Lei și venind acasă vinde și edificiul unui Șvab cu suma de 12.000 Lei. Astfeliu biserica pierde și ajutorul în bani, pre cum și materialul efin și abundant. După acestea a urmat aprobarea amintită mai sus. Astfeliu s'a lungit aceasta afacere și abia în anul 1923 s'a putut începe lucrările și cari au costat acum preste 50.000 Lei, căci s'a scumpit mult materialul, dar și lucrătorii. Eată ce a potut produce pizma și discordia! Ne-a răpit o sumă de cel puțin 30.000 Lei și aceasta este paguba întregii comuni bisericesti. Să vede aceasta mai clar din actele aflătoare în arhiva parohială, precum și din hotărârile corporațiunilor parohiali. A învins înse dreptatea, deși pre preț cam scump.

Familia regală în Timișoara

Prin Octomvrie să dase svonul că regele și regina vor vizită Bănatul, adecă Timișoara. S'a început împodobirea orașului și carea costă vre-o 2 milioane Lei, am primit ordine a face propagandă ca cât mai mulți să meargă. În momentul ultim apoi ni se spuse, că nu vine.

Recolta

Trecu încă un an și se străcură în vecinicie! Am luptat chiar și contra curentelor protivnice și avem mângăierea învingerei. Recolta anului a fost bună. Viile mai cu seamă au produs un vin de o calitate foarte bună și eră și căutat. Acum încep a veni cumpărători din vechiul regat și cari duceau mari cantități de vin de pre aici. Grâul și cucuruzul încă au avut prețuri frumoase, ba cucuruzul ajunsse mai scump ca grâul. Fiind apoi toamna frumoasă, s'a făcut la timp toate însămnășările.

Anul 1922

Schimbare de guvern

Căzú acum din grația liberalilor și guvernul, ce a promis mult și n'a făcut nimic, a generalului Averescu. Urmă un guvern de prea scurtă durată a lui Tache Ionescu și căruia îi urmă prin înțrigă și seducere cel al liberalilor seau mai corect al fraților Brășian.

Alegerile de deputat și senator

Noul guvern nu avea nici 10 deputați în cameră și deci pentru a evita un vot de neîncredere, disolvă corpurile legiuitoare. Acum să făcură celea mai mari mișelii la alegeri. Furturi, despre cari nici nu visam și cu un sistem bine combinat, dar prea prost executat, căci unii oameni nu aveau nici frică de cum rușine. Acestea alegeri au dat auză la multe învinuiri în jurnalistică și la mai multe acuze înaintate tribunalului

contra celor ce le-au comis. Au ajuns chiar și preoți a comite crima de a falsifica voința poporului. S'a început turneul alegerilor. Roiau din greu candidații și cei în drept, ba chiar și nechiemații. În circumscripția noastră s'au prezentat 6. Între aceștia eră și fanfaronul Timotei Tempian și un servitor dela fabrica de spiritus din Pesac, ceva Georgeviciu supra numit "Crăsteș". Pășirea acestui analfabet eră o rușine. Credeau că se va face rectificarea listei, ceea ce trebuia și eră și legal, dar nu s'a făcut. Când apoi s'au pus candidaturile, aproape toți au fost respinși, remanând singur numai candidatul oficios al partidului liberal. După multe intervenții și proteste să primi totuși candidaturile următorilor. D' Vasile Chiroi, – fostul deputat, – cu programul partidului național-român, D' Valerie Mezin candidatul oficios al partidului liberal, D' Emeric Reiter cu programul șvăbesc și D' Ioan Vânatu cu program averescan. Teodor Bucurescu numai pre urma intimidărilor nu-și puse candidatura. Alegerea eră pusă pe zilele 6 și 7 Martie. Sau pus 2 zile, ca preste noapte să se poată operă la înmulțirea voturilor candidatului liberal. La noi în comună au votat 310 alegători și adecă: 118 D' Chiroi, 99 D' Mezin, 89 D' Reitter, 3 D' Vânătu și un buletin anulat. În întreagă circumscripție au votat de tot 9205 alegători. E mare suma, căci au votat și morții, ba chiar necunoscuții. Comuna Satu-mare a dat cu vre-o 2 voturi mai mult, decât erau conscrieți în liste. Acestea voturi s'au împărțit astfel: 3610 D' Chiroi, 2594 D' Mezin, 2130 Reitter și 871 D' Vânătu. Era deci alegere noauă, între D' Chiroi și D' Mezin. S'a furat voturi cu duiumul în favoarea liberalului și nu putu să întrunească mai multe ca D' Chiroi și carele avea mari simpatii în circumscripție. La balotaj, carele încă țin 2 zile să lucră cu mai puteri și noaptea dintre celea 2 zile ale alegerii f consacră celui mai mârșav și păcătos furt, de a schimbă voința alegătorilor. În comunele: Comloș, Falnic, Secusig, Sân-Petru-mare și Satul mare s'au petrecut minuni. Au votat acum: 9393 alegători și adecă: pentru D' Chiroi 4681 ear pentru D' Mezin 4712. Au putut scoate o majoritate de abea 31 voturi. Spunea Drul Mezin, că el va fi ales și o ghicise, fiind bine informat. În Comloș notarul schimbă voința alegătorilor, măcar că Drul Chiroi eră de acolo și al lor. Nu întruni la balotaj nici voturile ce le-au primit la prima alegere. În Satul-mare să zice că au votat toți alegătorii înscriși în listă plus unul. Să vede că în comuna aceia nu mor oamenii. Numai așa putură dobori pre falnicul și mândrul Român bănățean D' Chiroi Vasile și de carele le eră teamă să ajungă în parlament. Eși învingător D' Valerie Mezin, carele nu-și va deschide gură în parlament ci va aprobă totul și toate. În comuna Nerău, unde să nascu D' Mezin, la ambe alegerile a întrunit mai puține voturi ca D' Chiroi. Această împregiurare esplică din destul popularitatea alesului,

măcar că frații au lucrat și cu beutură. La noi nu s'a putut falsifica voința alegătorilor, căci s'au luat măsuri de precauțiune. Preste noapte urna s'a sigilat și așezat în cassa de bani a primăriei, dela carea o chieie o luă la sine preotul, carele eră bărbatul de încredere al Drul Chiroi. Lea fost deajuns a face fraudă în 4-5 comune ca să li se asigure rezultatul ce'l doreau.

Alegerea de senator a fost staverită pre 9 și 10 Martie. Erau numai 2 candidați. Fostul senator D' Ioan Pascu și protopopul Belințului Gherasim Sârbu. Primul eră candidatul partidului național, ear al doilea eră oficiosul partidului liberal. Aici încă s'a lucrat după sistemul arătat și în Timișoara un liberal de frunte zicea că Sârbu este alesul senator. Au tipărit chiar placate prin cari să anunțe aceasta învingere, dar a trebuit să le înghiță. Măcar că notarul din Comloș, – unde Pascu avú o mulțime de voturi, – fú formal furat în drumul spre Sân-Nicolaul-mare, totuși avură nenorocul a declară ales pre Drul Pascu și carele avú majoritatea voturilor date. În Nerău au votat de tot 125 alegători și adecă: 105 Dr Pascu și 20 Sârbu. –

Cu ocazia acestor alegeri s'a făcut o păcătoasă risipă în hârtie și carea aduse cu sine, – nu preste mult, – scumpirea ei. Placate, anunțuri, jurnale, manifeste, broșuri soseau zilnic și din greu. Dacă a mers în toate comunele acestea tipărituri ca la Nerău, atunci în circumscripție s'au împărțit mai multe vagoane. Am ajuns că râdeau de noi Șvabii, căci căzând candidul lor, a căzut și al nostru!

Împroprietărire la Pesac

Să dase alarma, că în Septemvrie va veni Ministrul la Pesac, pentru a face împrumutarea. Primpretorii aveau ordin să ducă cât mai multă lume pentru a face primire aleasă veniților. S'a recurs la feliu de feliu de intimidări pentru ca oamenii să meargă. Dela noi a mers lume puțină la aceasta paradă ce s'a ținut la 14/27 Septemvrie în hotarul comunei Pesac dinspre Șandra. A venit ministrul Domeniilor Alecsandru Constantinescu, carele a tras o brează în pamântul ce ce va fi espropriat, dar de împrumutării n'a împrumutării pre nimenea. Spuneau ce au luat parte, ca s'a strins o mulțime de lume și carea n'a primit, ba nici n'a văzut nimic. Eră după spusa lor o comedie formală cu muzice și cu strigăte. Unii voiau să predee personal jalbele lor Ministrului, dar prin jandarmi au fost ținuți departe de Dl Ministru. Veniți acasă înjurau.

Încoronarea

La 2/15 Octomvrie să face încoronarea Regelui și Reginei noastre la Alba Iulia. Din comuna Nerău au mers în total vre-o 2-3 persoane, dintre cari primarul a mers, – conform ordinului primit, – la București, pentru a luă parte la conductul de defilare al primarilor. În comuna Nerău s'a ținut serviciul divin întocmai pre cum a fost ordinar prin pastorală Arhiereilor. S'a celebrat doxologia împreună cu polihroanele

staverite pentru acestea sărbări și s'a cetit pastorala Arhiereilor. Seara apoi satul a fost pre jumătate de oară iluminat. – Timpul a fost cât să poate de nefavorabil, căci plouă în continuu.

Preste vară poporeanul nostru Pavel Fumor fiind în stațiunea balneară din Buziaș, conveni cu mai mulți oameni cu influință și căroră le arătă starea proastă și desperată în carea ne aflăm noi în urma stabilirei proaste a frontierei din spre Jugoslavia. Un inginer dela direcțiunea regională din Timișoara să angajă a ne face planul și preliminarul de spese pentru a să legă Teremia-mare cu B. Comloșul. Eram pre lângă aceasta legătură ca cea mai scurtă și totodată și cea mai ieftină. Având oameni cu influință, speram că se va face, căci nici nu costa în total 2 milioane Lei. Eremie Mezin jun. eră contra ca trenul să fie tras la B. Comloș și carea e comună tare românească, ci pledă pentru Sân-Nicolaul-mare, comună în mare majoritate locuită de streini și mulți jidani. Bănățeanul D' Aurel Cosma eră ministrul lucrărilor publice și promise lui Pavel Fumor, că trenul se va face negreșit. Am așteptat deci având convingerea, că cuvântul dat de un Ministru, va fi și îndeplinit. Am fost creduli și să va vedea aceasta mai apoi în anul 1923! –

Fiind anul ploios și mai cu seamă toamna, pot zice că recolta anului a fost slabă. Grâul a dat în termin mediu 800 Klgr. per jugher. Cucuruzul s'a cules aproape tot pre ploauă și deci fiind ud, mult s'a și stricat. Struguri au fost foarte mulți, dar calitatea vinului a fost foarte slabă, căci s'a cules tot prin ploauă. Prețul strugurilor s'a urcat până la 170 Lei suta de Klgrame. Însămânțările de toamnă s'au făcut cu anevoie pre urma ploilor continue și au durat până târziu de tot. Aceasta a și fost cauza că au mers așa puțin la încoronare.–

Anul 1923

Frământările sectarilor devin tot mai mari. Încep a se purtă provocători. Chiemă frunză și iarbă la adunările lor, măcar că nimenea nu-i ascultă și nici că le urmează. Acum încep a face treceri, unii legale, ear alții cu acte false. Afacerea s'a petrecut în modul următor:

Încă prin Decemvrie 1922 s'a prezentat la mine sectarul Teodor Despi însoțit de martorii Constantin Tempian și Leontie Bratu și î-mi declară: “că mulțumește de conducere”. Nu știam ce voiește și deci eră natural să-mi ésprim mirarea mea. Am aflat mai apoi intenția lor și deci i-am ocărît, că el voiește a face trecerea și nu știe măcar care ii este datorința, ori ce are a spune. Veni-se și pentru a doaua oară și mi-a declarat earăși ca: “mulțumește de conducere”. I-am arătat, că nu eu l'am condus unde este, ci altul. Poate un nechiemat și că ar trebui să știe care ii este datorința și

Mișcări pentru tren

Recolta anului 1923

Sectari

ce trebuie să declare, căci este venit din America cu credința lui greșită. Cărea nu mi-a fost însă mirarea când înainte mergătorul comunității Baptiste din Arad, îmi comunică că a susceput între credincioșii lui, nu pre Teodor Despi, dar încă și pre alți 8 parohieni de ai mei. (Vezi actul din arhiva parohială cu Nr. 101/1923). Acel 8 parohieni au fost în curte afară, până când Teodor Despi făcea trecerea. Pre aceia nici nu i-am văzut măcar. Ce eră deci să fac? Am anunțat numai decât superioritatea mea diecezană despre minciuna acestor uitați de sine, rugându-o să facă aretare criminală, pentru falsificarea de acte publice și eu voi dovedi aceasta înaintea judecătorei. Am primit, târziu de tot, răspunsul ca să fac eu aretare contra lor ca falsificători! Am fost scandalizat! Cum, eu denunț o crimă, comisă poate intenționat și care este contra bisericii dominante în stat, și nu am crede? Eu, cel mai mic să fac denunțul? Pentru ce avem dar superioritate diecezană? Eu eră să fiu ascultat ca martor, și încă martor de frunte, în urmare eu să fac și denunțul? Nu să poate. Puteam să am chiar neplăceri și deacă superioritatea mea află de bine să tacă și să înghită o astfel de ofenză, ce eră să fac eu, ce cel mai mic și carele aveam dorința a dovedi. Am tăcut deci și eu deocamdată, căci crima nu este încă proscrisă.

Iarăș trenul

Transportarea vinului în primăvearea și care lucrare s'a continuat până spre vară, începând din nou să îndemne lumea a se interasa de tren. Eram în o situație foarte proastă. Căratul vinului pre trăsuri eră anevoioasă, ba și foarte costisitoare. Lumea a început a se mângăie cu ori care legătură, numai să aibă trenul. S'a făcut deci atât Ministrului de comunicațiuni, cât și celui de finanțe un ofert. Comunele Nerău, Teremia-mare și Teremia-mică în scris se deobligă la o supratacă de 10 Bani pentru fiecare Klogram ce sosește ori pleacă din gările Nerău și Teremia-mare. Eră aceasta supratacă o contribuție benevolă de 2-2 1/2 milioane Lei anual. Ceream ca statul să anticipeze suma de 7-8 milioane Lei pentru facerea legăturii de tren Nerău – Sân-Nicolaul-mare și din supra tacă să se plătească în decurs de 4-5 ani această anticipație. Răspuns negru pre alb nu am primit nici până la Martie 1924, dar personal am aflat că Dl Ministru de finanțe declarase, că nu are bani. Deci nu vom avea trenul, măcar că ofertul eră cât se poate de favorabil pentru stat și de alta parte se crușau de ruinare gările din Nerău și Teremia-mare. Liberalii au un singur scop, înstărirea lor și de locuitori ori cetățeni habar nu au. Sperăm însă în schimbarea liberalilor cu oameni mai conștiențioși și atunci vom face din nou pași pentru a se suplini aceasta lipsă prea mult simțită. S'a mai cercat o modalitate pentru realizarea acestei dorințe arzânde și prea de lipsă pentru populația de aici în earna anului 1923/1924, dar deputatul nostru D' Valerie Mezin, deși liberal, ales prin fraudă, nu a făcut nimic. Nu face

nimic, pentrucă nu are prospecte de câștig și încă mare! Eată-ne deci după muncă de ani, și spese destul de însemnate, tot fără de tren, cu un drum județian ruinat total și deci ajunși ca să nu mai putem comunica cu lumea. Am bătut toaca la urechia surdului, carele este și blăstămat și răutăcios!

Locuitorii comunei noastre bisericești î-și areată tot mai mult dorința lor de a să procură odată clopote. Eră deci natural a le împlini aceasta dorință și deci preotul și învățătorul întreprind o colectă între credincioși a cărei rezultat este de 49.610 Lei. În urma acestui frumos rezultat să procură 3 clopote noi și vărsate după sistemul vechi la turnătoria de clopote din Arad Friederich Hönig și în valoare de 62.000 Lei. Avându-se în vedere că clopotul ce ne-a remas nerechiziționat avea tonul "A" și că acesta a fost și va și rămânea ca ton fundamental, s'a staverit pentru clopotele ce s'au comandat acordul: A moll. În urmare clopotele noi vor avea tonurile "c", "e" și "a". – Ofertul ce ni l'a făcut firma avea greutate pentru acestea trei clopote 378 Klgr. 4 Lei 150, deci costau 56700 Lei fără aplicarea coroanelor și fără adusul lor la Nerău. –

Prin Mai eră anunțată ținerea unei adunări populare a partidului național român în Nerău. Pentru succesul acestei adunări am început numai decât organizația în comună. – S'au înscris ca membrii 48 locuitori ai comunei noastre și cari au și solvit cotizațiunile în suma de 426 Lei. Acești membrii au fost convocați la o adunare, când s'a făcut următoare constituire locală: președinte s'a ales preotul Silviu Bichicean, vicepreședinte, Miletie Minișan, secretar Ioan Iovan, cassar Pavel Tempian și controlar Pavel Mihai. Pre lângă aceștia în comitetul comunal s'au ales următorii membrii: Ioan Stefan, Teodor Andrei, Dionisie Isac și Eremie Cioban. Adunarea anunțată nu s'a putut ținea în Mai, ci numai pre la jumătarea lunei Iunie. În una zi s'a ținut adunări în Pesac, B. Comloș și după masă în comuna noastră. La oara 2 după masă merg vre-o 15 trăsuri frumos împodobite cu vre-o 10-12 călăreți în calea oaspeților și cari aveau să sosească din spre B. Comloș. Pre la oarele 3 1/2 au și sosit oaspeții în frunte cu D' Stefan Cicio Pop, fost ministru. Erau D' Ioan Pascu senatorul circumscripției noastre, D' Crișmar, D' Bardoși, Amos Pop și încă vre-o 4 membrii ai comitetului central județian. După ce au fost binevențați din partea preotului, să deschide adunarea aclamându-se de președinte fiul comunei noastre D^{ru} Nestor Oprean. Eau pre rând cuvântul D^{ru} Crișmar, senatorul D' Pascu și colonelul Amos Pop. Până vorbiră acești trei, arătând fărădelegile ce le comit liberalii, locuitorul Pavel Mezin, fratele deputatului liberal, – în continu făcea întrerumperi. Colonelul Amos Pop îl aduse însă la rezon. La o întrerumpere a numitului să întoarcă spre acela și îi spune: "Pentru ce nu ați dat caii promiși majorului de jandarmi Mihai, ce

Colectă pentru procurarea clopotelor

Constituirea partidului național român

i-ați promis aceuia deacă prin furtul de urne ve scoate deputat ales pre fratele vostru D' Valerie Mezin?" Urmă un răs general și o huiduială la adresa lui Mezin și pre urma căreia tăcu molcom. Poporul aflând aceasta, nu încetă ai strigă: "cei cu harmigii" și deci să făcu pre sine de risul comunei întregi. Seara apoi să servi o cină comună oaspeților în localul reuniunei române de lectură, unde a fost o veselă petrecere până pre la oarele 12 noaptea. Cu trenul de dimineața apoi iubiții oaspeți au mers la Timișoara.

La începutul lunei August turnătorul de clopote ne avizează, că clopotele comandate de noi sunt gata și că le putem lua în primire. Parohianul nostru George Mezin al lui Natalia prinde caii la trăsura lui și luând cu sine pre episcopul George Chipei, merge la Arad și după ce achită prețul lor le încarcă și Sâmbătă seara în 19 August st. v. sosește cu ele în Nerău. Celea trei clopote noauă au următoarea inscripție și greutate:

1) Clopotul cu tonul "C" are diametrul 75 ctm. și greutatea de 239 Klgr. Are următoarea inscripție: "Clopotul bisericei ort. române din Nerău făcut prin dăruirile credincioșilor în anul 1923".—

2) Clopotul cu tonul "E" are diametrul de 60 ctm. și greutatea de 125 Klgr. Are următoarea inscripție: "Dăruit bisericei din Nerău de frații Eremie Mezin jun. și Pavel Mezin cu familiile lor". Acești doi frați au contribuit cu frumoasele sume de 10.000 Lei unul, deci la olaltă 20.000 Lei. —

3) Clopotul cu tonul "A" are diametrul de 45 ctm. și greutatea de 52 Klgr. Pavel Fumor și fratele lui Eremie Fumor au contribuit cu suma de: 8500 Lei și deci i s'a aplicat acestui clopot următoarea inscripție: "Dăruit de frații Pavel și Eremie Fumor cu familiile lor".

Actul sfințirii s'a făcut în Dumineca din 20 August st.v. după sfânta liturghie. Esmisul turnătorului de clopote venise în comună în preziua și pregăti totul ca clopotele numai decăt după sfințire să fie ridicate și așezate la locul lor. Sfânta liturghie a fost servită de următorii 4 preoți: 1) Protopopul tractual Stefan Cioroian, din B. Comloș, 2) Vasilie Medrea paroh în B. Comloș, 3) Grigorie Vermeșan paroh în Pesac și 4) Silviu Bichicean parohul local. La priceasnă protopopul ține o vorbire poporului și apoi eșim cu toții în fața bisericei, unde erau clopotele așezate pentru a fi sfințite. S'au rostit rugăciunile prescrise și s'a stropit fiecare clopot cu apă sfințită. Preotul local în o cuvântare laudă jertfa poporenilor și carea este asemenea cu celea aduse de înăintașii lor și face darea de seamă despre rezultatul colectei. Să începe numai decăt urcarea lor și carea a durat 1 1/2 oare. Eram curioși a le auzi sunetul și

deci la oara 1 și jumătate după prânz sună toate spre deplina mulțumire a locuitorilor comunei noastre. Eram mândrii că am putut suplini aceasta lipsă și carea este o podoabă a bisericei noastre, de carea a fost aproape 7 ani lipsită pre urma procedurii nelegiuite a opresorilor noștrii. Noi am ajuns a ne procura noave clopote, dar ei au fost înfrânți și încă cu mari pierderi.

Am arătat că oferta clopotelor ni-a fost făcută cu greutatea de 378 Klgr. și adică: "C" cu 220, "E" cu 110 și "A" cu 48 Klgr. Nu a reușit însă așa. Clopotul "C" a eșit de 239, "E" de 125 și "A" de 52 Klograme, deci în total de 416 Klgrame greutate, arătându-se o diferență la pondul lor de 38 Klgrame. Aceasta diferență la pond ne-a adus, că din banii bisericei am mai luat vre-o 4000 Lei pentru a achită prețul lor. Ni s'au rechiziționat în 1916 patru clopote și cari au avut greutatea de 409 Klgr. și am procurat acum trei clopote cu pondul de 416 Klgr. Pentru celea 4 clopote rechiziționale am primit în total 1636 Coroane, pre când pentru celea ce am procurat acum am dat 62625 Lei. Este aceasta o faptă mult grăitoare, că măcar că războiul a produs multe rele, dar totuși este evlavie și frica Domnului satisfăcătoare în popor. Rezultatul colectei întreprinse în acest scop a fost preste așteptarea noastră. Au jertfit oamenii frumos și bunul Dzeu primească și răsplătească jertfa lor. –

Mare muncă ne-a dat înființarea casei culturale. Am fost convinși, că aceasta instituțiune este prea folositoare poporului și deci, – cu toate piedecile puse de cei nechiemați, – nu am abandonat aceasta afacere. Ne-a eșit scumpă și poate nu de soliditatea ce am fi dorit, dar o avem și azi chiar contrarii acestei instituțiuni îi trag foloasele. În primăvara anului 1923 și încă de timpuriu am adunat materialul necesar și am angajat mǎestrii. S'au început lucrările și la începutul lunii Septemvrie o am sfințit și predat destinațiunei. Reuniunea de lectură are azi un local corespunzător și are și membrii destui ca să existe. Azi văd numai oamenii, că ce bine este a avea un local unde poate petrece zilnic în duhul curat și frumos al îndeletnicirilor celor bune și folositoare. Birturile să golesc mereu și sperăm a se deșertă de tot.

În fine să întâmplă și aceasta, ca M. Sa Regele nostru să viziteze și capitala Banatului, Timișoara. A venit însă singur însoțit numai de câți-va miniștrii și mai vârtos de vanitosul ministru președinte Ioan C. Brățian. La primirea din Timișoara au luat parte puțini credincioși din Nerău, pentru că eră și departe și chiar obositor. În schimb însă la primirea din B. Comloș Nereenții au luat parte în număr frumos. Eră staverită sosirea M. S. Regelui la Comloș Marți în 13 Noemvrie st.n. la oara 11 și 1/2. În programă s'a făcut în Timișoara o mică schimbare, că adică M. Sa să viziteze și comuna românească Izvin. Aceasta schimbare a adus cu sine că Măjestatea Sa a

Casa culturală

*M. Sa Regele la Timișoara
și B. Comloș*

sosit în B. Comloș abia la oarele 2 după masă. Noi Nereenții încă pre la oarele 9 a.m. ne-am adunat și formând un cortej de cel puțin 80 trăsură, cu vre-o 20 călăreți, ne-am îndreptat spre B. Comloș. Cu noi pre un drum venea comuna bulgară Beșinova-vechie, carea mergea cu preste 100 trăsură. Cu drumul nostru paralel mergeau comunele Valcani, Teremia-mică și Teremia-mare cari încă aveau preste 200 trăsură. Să strinse în B. Comloș o mulțime mare de lume, străzile erau pline și s'a evaluat poporul, fără cei din Comloș, la 4-5000 oameni. Comloșul s'a prezentat în haine de sărbătoare. Străzile pre unde avea să treacă conductul erau bine nisipite și casele văruite și împodobite frumos. S'au ridicat vre-o 3 porți triumfale și lumea eră veselă. Întârzierea a adus cu sine o neliniște, căci oamenii flămânzise-ră. Descinderea M. Sale eră la biserica ortodoxă-română și deci în jurul acestei biserici s'a postat lumea. Eră o mare de capete și creștea neliniștea pre cum trecea timpul prefipt pentru sosire. Ană așteptat 7 preoți în ornate mai mult ca una oară în ușa bisericei sosirea. Cu aceasta ocazie prefectul județului, un oare care D' Koszte Gyula, – venise a face orânduiele și încă cât se poate de proaste. Cugetă omul, că în calitatea de prefect, ii sunt toate permise. Sărmană țară, că ai ajuns a fi reprezentată și condusă de astfeliu de existențe, cari ziceau nainte că nu sunt Români! Cea mai ordinară speță de oameni, cea a mârșavilor și perverșilor renegați de odinioară, au venit să aranjeze primirea marelui rege a României întregită în B. Comloșul carele este colonizat prin vitejii lui Tudor Vladimirescu. O, de s'ar fi sculat străbunii lor! O, de ar fi văzut ofenza obraznică ce li să aduce! Până când aceasta batjocură a celui mai nobil simțemânt românesc? Vai voaună farizeilor fățarnici. Nu va trece mult și veți primi răsplata bine meritată a purtării voastre sfidatoare și obraznică. Nici chiar tu Ministrule președinte nu vei scăpă, căci ai desprețuit celea mai nobile simțeminte a-le poporului bănățean! Nu ai primit osanalele pre cari le așteptai, dar huiduelile nu vor întârzia. Nu, partidul național nici în gând nu avea să le huiduească, dar timpul va aduce și în grabă și acest fruct, pentru că numai aceasta î-ți este bine meritata răsplată partidule liberal, partidule al mârșavilor renegați! Cu minciuna prânzești, dar nu mai cinez!

Pre la oarele 2 mulțimea se electrizează pre urma sosirei unor automobile. În fine sosi și M. Sa Regele în un automobil al Curții regale și însoțit de ministrul președinte. Descinse la poarta bisericei, unde fú bineventat de primpretorele D' Argyelan Antal și de primarul carele ii oferí tradiționala pâne și sare. În ușa bisericei fú salutat scurt, dar foarte frumos, de protopopul tractual, prezentându-i Sfta Cruce și Evanghelie spre sărutare. De cătră 7 preoți să celebrează un scurt Te Deum, după carele M. Sa trece la bisericile greco-catolică și romano-catolică, când apoi primește defilarea poporului

o au sfârșit și predat destinației. Reuniunea de lectură are azi un local corespunzător și are și membri destui ca să existe. Ai văd numai oamenii, că ce bine este a avea un local unde poate petrece zilnic în duhul curat și furtiv al im-
deletnicirilor celor bune și folositoare. Birturile să gâtesc mereu și sperăm să se depărte de tot.

M. La Regele la Timiș

În fine să înlămpă și aceasta, ca M. La Regele nostru să vi ~~poartă~~ și B. Comloz.
viziteze și capitala Banatului, Timișoara. A venit însă singur însoțit numai de câțiva miniștri și mai vârtos de namitosul ministru președinte Ioan C. Brătianu. La primirea din Timișoara au luat parte puțini credincioși din Șerău, pentru că e ră și departe și chiar obositor. În schimb însă la primirea din B. Comloz Vercențu au luat parte în număr furtiv. Era slăvire și sosirea M. S. Regelui la Comloz chiar în 13 decembrie s.l.m. la ora 11 și 1/2. În programă să facut în Timișoara o mică schimbare, că adică M. La se vizitează și comuna românească Teriu. Aceasta schimbare a adus cu sine că înăjeselele La a sosit în B. Comloz abia la ora 2 după masă. Noi Vercențu încă pre la oarele 9 a.m. ne am adunat și formând un corteg de cel puțin 80 trăsură, cu vreo 20 călăreți, ne am îndreptat spre B. Comloz. Cu noi pre un drum venea comuna bulgară Beșinova - vechie, carea mergea cu furtiv 100 trăsură. Cu drumul nostru paralel mergeau comunele Valcaui, Teremio - mică și Teremio - mare cari încă aveau furtiv 200 trăsură. Să strinse în B. Comloz o multime mare de lume, strășile erau pline și să evaluaț furtivul, fără cei din Comloz la 4-5000 oameni.

și carea a fost cu gust prost aranjată de cei chiemași. Au trecut prin fața M. Sale mai mulți minoritari, decât Români. Oamenii dela conducere sunt orbi, nu au căutat să arate M. Sale că Comloșul și o bună împrejurime a lui este românească. Le eră teamă că să va deslănțui furia poporului de bine românesc în huiduielile liberalilor și deci au preferat a aretă M. Sale Regelui tuturor românilor numai pre Șvabi și Bulgari. Cu această ocazie erau o mulțime de detectivi la fața locului, cari nu vânau după anarhiști și criminali, dar căutau ca partidul național-român să nu dea expresie indignărei de carea erau toți stăpâniți. Nu partidul național-român are creștere și cultură. Nu angajează fărănimea la fapte necuviincioase. Morala lui este cinstea și prin aceasta va învinge și va scăpa țara noastră mult iubită și mai mult cercată de paraziți. După defilare s'a servit un prânz și la care au luat parte numai favoriții partidului liberal dela cârmă. Veniseră toți deputații liberali din Banat și cari s'au ales prin furtul de urne spre a se sătura din sudoarea poporului înșelat și pre carele îl desconsideră, ba chiar desprețuiește. Va veni și reacțiunea și prevăd că va fi dureroasă pentru acești renegați-parveniți. După masă la oarele 4 M. Sa s'a reînapoiat la Timișoara.

Impresiile mele personale în mare parte le-am arătat în descrierea ce am făcut. Ar mai fi de amintit că poporul la început eră însuflețit, ear dacă să făcea spre fine numai puțină agitație, eră gata să treacă la fapte neplăcute. Puțin lucru ar fi trebuit și ministrul președinte cu prefectul Koszte și primpretorii Argyelan și Luczay erau huiduiți. Asupra M. Sale a făcut o impresie rea starea deplorabilă în carea să află biserica ortodoxă-română din B. Comloș. Să vedeă clar aceasta din însași scrutările ce le făcea. Norocul a fost că preoții din Checia-română și Nerău au luat cu sine armate mai pompoase și chiar frumose, altcum M. Sa Regele ar fi fost primit în celea mai simple și sdrențuroase ornate în biserica numită dominantă în țara românească. Notarul comunal din precauțiune ordonase închiderea crijmelor în ziua sosirei M. Sale. Eră aceasta un ce bun și folositor. Răsplata i-a fost că Dl prefect Koszte Gyula l'a suspendat și dat afară dela masa regelui. Fie însă mândru, căci oamenii de bine au fost și sunt pre lângă el! Soția primpretorului plasei, aduse un buchet ca să-l dea M.S. Regelui și adecă prin fica ei și în numele orfanilor de război. Eră o ironie, că fica unui primpetor și căreia ii trăește și tata ba chiar și mama, să înlocuiească pre orfanii de război! Tatăl nu avú grija lor și deci buchetul nu fú dat, ci dus napoi la S. Nicolaul-mare!

Corul vocal al bisericei noastre și carele în trecut a fost fala noastră, ajunse a vegetă numai. Oamenii de bine au luat hotărârea a angajă un instructor, carele să dea viață noauă corului și carele să și crească câpi-va conducători din comună. Soartea

*Corul bisericei ort. române
din Nerău*

a căzut pre un bun instructor și chiar compozitor mi se pare din Mărcina de lângă Oravița, cu numele Nestor Miclea. A fost deci angajat cu plata lunară de 3000 Lei și toată întreținerea. La 1 Noemvrie a și venit în comună și după ce a constatat că are puteri bune, a început a instrui un cor micst. A luat în cor aproape 80 persoane, dar acest număr s'a redus, căci elevii de școală, – pentru a nu pierde la școală, – au fost abandonați. Au ramas deci numai vre-o 60 persoane și cu cari s'a început instrucția în vederea sărbătorilor de eamnă, cari se apropiiau. Instrucția s'a făcut zilnic. Dela 9-12 a.m. erau la instrucție viitorii conducători, dela 2-5 p.m. erau fetele și copiii, ear seara dela 7-9 erau bărbații la instrucție. S'a început numai decât cu Liturghia. S'a ales o liturghie de toată frumseța și carea este compoziția Dnei Ioana Ghica-Comanești. Fiind o compoziție foarte grea și carea reclamă o bună instrucție eram îngrijorați că eventual nu va succede, fiind corul nostru alcătuit numai din țărani. Teama noastră însă s'a dovedit a fi neîntemeiată, căci pre urma diligenței și a priceperii instructorul a suces preste așteptare. Prima oară a cântat în sfta biserică la sărbătoarea Stul Nicolae spre deplina mulțămire a tuturor parohienilor. Mulți creștini aveau ochii plini de lacrimi și mărturiseau, că de fapt putem fi mândrii de prestațiunea corului nostru, pre cum și de frumseța cultului nostru bisericesc. A doaua zi de Nașterea Domnului au predat și un concert, a căru venit brut a fost de 9500 Lei. E aceasta o sumă însemnată, dar poporul a contribuit bucuros, căci sucesul corului a fost apreciat de toți foarte favorabil. În vederea speselor ce le aveă de suportat corul, prima și a doaua zi de Crăciun s'a purtat un tas în sfta biserică, în carele s'a adunat 1440 Lei. Dintr'odată ajunse corul nostru la o faimă neașteptată. Toată lumea vorbea numai de frumseța prestațiunilor lui. Fú invitat a concertă în Săn-Nicolaul-mare, pre cum și în Teremia-mare. În Teremia-mare nu s'a dus corul în vederea timpului prea nefavorabil, dar în Săn-Nicolaul-mare a mers, precum să va vedea în anul 1924. În 2 Februarie st. v. aranjă un al doilea concert și carele aduse un venit brut de aproape 6000 Lei. În total deci a jertfit parohia, adecă membrii ei, aproape 17.000 Lei pentru cor. Au jertfit bucuros, căci au produs rezultate nesperate.

Commemorarea adunării dela Alba-Iulia

Ziua de 1 Decemvrie s'a commemorat anul acesta cu mai mare fast, fiind 5 ani dela memorabila adunare ținută la Alba-Iulia. Pentru aceasta a dat ordin superioritatea noastră bisericească, dar a lansat un apel și "Astra". S'a servit docsologia în biserică, cântând corul. Am trecut apoi în școală, unde după câteva cântări naționale a-le corului și declamarea câtorva poesii naționale de cătră scolari, preotul în o disertație mai lungă, făcând istoricul suferințelor noastre de veacuri, areată marea însemnatate a adunării dela Alba-Iulia.

Sămănăturile de toamnă au suces bineșor, așa că grâul a dat în termen mediu cam 900 Klgr. per jugher catastral. Grâul s'a copt bine și a ieșit de o calitate aleasă și era curat de corpurile streine. Chiar la trier să plătea cu 500-550 suta de Klgrme, măcar că prețul maximal eră staverit la 450 Lei. Sămănăturile de primaveara au suferit foarte mult din cauza secetei de preste vară. În total preste vară a plouat numai în două rânduri, dar și atunci ploii scurte de tot și mărunte. Mohorul și trifoiul au suferit foarte mult, căci pre urma secetei nu creștea de loc. Nutrețul ajunsese a fi foarte scump și chiar foarte căutat. Să plătea chiar și 2 Lei pre un stingin cvadrat de lucernă și pentru o singură cosire. Mai spre eamnă s'a urcat prețul fânului la 3-4 Lei. Klgramul, ear snopii de tulei să vindeau cu 2.50-3 Lei unul. Paele și pleva încă erau scumpe de tot. O trăsură nu prea mare de paie, încărcată corespunzător ajunsese la 4-500 Lei. Cucuruzul pre urma secetei a fost slab. S'a produs puțin și nici nu avea calitate prea bună. Prețul lui s'a urcat în eamnă la 5-550 Lei suta de Klgrame. Recolta în vii a fost preste așteptare bună. Nu a fost o producție prea mare, dar a avut vinul o calitate foarte bună. Nu a plouat toată varea și deci nici nu a fost lipsă a să stropi prea de multe ori viile, sunt cari au stropit chiar numai de 3 ori și prea puțin mai de multe ori. Seceta apoi a adus cu sine, că strugurii s'au copt și desvoltat bine și ajunsese vinul să aibă o tărie de 12-13 maligane. Era apoi și foarte căutat. La început ca must, să plătea cu 500-550 Hectolitru, ear mai apoi, în eamnă ajunsese până la 7-800 Lei. Cumpărători de vin din București au cumpărat mari cantități de vin din Nerău și Teremia-mare. Zilnic s'a transportat 2-4 vagoane.

Anul 1924

Earna din 1923 spre 1924 a fost o eamnă grea și lungă. Pre la începutul lunii Decemvrie a început a ninge și a ținut neaua până prin Februarie, ba mai pică ceva neaună și pre la începutul lunii Martie. Luna Decemvrie și Ianuarie fú stăpânită de un ger aspru. Ajunse frigul preste 30 grade și în urmă a început a să urcă și mai mult nutrețul. Grâul ajunsese prețul de 620 Lei suta de Klgrame, ear cucuruzul 550-560 Lei. Tuleii erau cu 7 Lei părechia, ear fânul la 4 Lei Klgramul. Paele erau acum cu 1000-1200 stânjinul. Scriu acestea rânduri în 20 Martie st.n. 1924 și frigul încă dăinuște!

Earna

În 7/20 Ianuarie am ținut sinod parohial pentru alegerea unui membru mirean la sinodul protopopesco al tractului nostru B. Comloș, pre noul period de 3 ani: 1924, 1925 și 1926. Nu aș aminti despre aceasta, dar acum s'a ales un intelectul, carele deși este născut în comuna noastră, nu locuiește în Nerău. S'a ales cu mare majoritate fiul învățătorului nostru, candidatul de avocat Dr Coriolan Băran. I să puse contracandidat pre vanitosul econom Dămian Isac, carele însă căzú.

Membrul la sinodul protopopesco

Duminecă în 28 Ianuarie st.v. escurge corul nostru la Sân-Nicolaul-mare pentru a cântă în sfta biserică de acolo, ear seara a concertă. Eată cum s'a făcut ca corul nostru sătesc, să meargă în orașul S. Nicolaul-mare. Vestea bună despre frumoasele prestațiuni a-le corului nostru a ajuns și la Sân-Nicolaul-mare. La începutul lunei Ianuarie veni în comuna noastră preotul din Sân-Nicolaul-mare D' Petru Fleșeriu însoțit de notarul public de acolo D' Gaița. Au auzit corul cântând și încântați fac propunere ca la 7/20 Ianuarie, – Stul Ioan, – corul să meargă la Sân-Nicolaul-mare pentru a debută acolo. Ideia este primită, căci să intenționă a să face o frăție între coruri. Unor oameni din S. Nicolaul-mare nu le plăcú aceasta, pentru că ideia aceasta nu s'a plămădit în crerii lor. Între aceștia este învățătorul ajuns vizitator școlar, originar din Nerău, Ludovic Cioban. E un individ închipuit și prea gureș față de cei mici, precând față de cei mari este cea mai umilă și servilă slugă. S'a mișcat deci și în conșelegere cu liberalul primpretore ocupă sala și deci concertul nu s'a putut ținea, nefiind sala liberă. Notez că măcar că a fost ocupată sala, în seara de 7/20 Ianuarie nu s'a ținut în ea nici petrecere și nici concert.

Preste câteva zile vine în Nerău acest vanitos Ludovic Cioban și invită el corul nostru și încă în numele corului "Doina" din Sân-Nicolaul-mare staverindu-se, că în 28 Ianuarie vá concertă corul nostru la ei și la lăsatul postului va veni corul "Doina" la noi în Nerău. Să stavereste programa, să cuprindă sala, să angajează muzica și să trimit învitățile. Duminecă în 28 Ianuarie st. v. încă nainte de oara 6 dimineața corul nostru întreg să urcă pre vre-o 20 trăsuri și măcar că eră un frig mare, merg la Sân-Nicolaul-mare, ca să ajungă încă la timp spre a cântă și în sfta biserică. Au ajuns în pace pre la oara 8 în Sân-Nicolaul-mare unde li s'a servit din prietenie și dragoste o apă calduță, pre carea o au numit-o "ceai" și carea a plătit-o corul nostru cu frumoasa sumă de 700 adegă: șapte sute Lei! Chiar primirea însuflă coriștilor o nedumerire, măcar că nu știau că așa zisul "ceai" îi va ținea și așa de scump. Erau vre-o 26 fete și copii, cari nici nu au luat ceaiul și s'au mulțumit numai să se încălzească puțin. Au cântat apoi sfânta liturghie în sfta biserică și carea eră ticsită de lume. Erau chiar și streini. Au cântat, pre cum spuneau cei ce au luat parte, chiar și streini pricepători în ale musicei, foarte bine și precis. La finele sfinteii liturghii preotul liturgisitor Ioan Popoviciu le-a mulțumit de pre anvon și au lăudat nisuița frumoasă a corului și mai vârtos frumoasa lui prestațiune. Seara a fost concertul în sala hotelului "Vulturul negru", la carele a luat parte toată inteligența și carea a remas deplin satisfăcuți de prestațiunile corului, ceeace să vedea din aplausele și uralele cari urmau după fiecare

cântare. Venitul brut a fost aproape 8000 Lei. Eră mai mare, dacă nu intrau gratuit toți coriștii din Sân-Nicolaul-mare și pre lângă ei o mulțime de alții. Când a ajuns a să regulă și chestia financiară, au izbugnit nemulțumirile. Acum s'a spus că "ceaiul" a costat 700 Lei, că sala deși eră acordată cu 300 Lei, s'a mai spsat alte 700 cu încălzitul și luminatul ei, că lăutarii au costat 1600 Lei, că vre-o 800 Lei au făcut învitările și ca 1000 Lei este pentru corul din Sân-Nicolaul-mare. Toate acestea, – cari dovedesc că conducătorii corului "Doina" nu căutau înfrățirea, ci jefuirea formală a corului nostru, – au produs vii nemulțumiri între coriștii noștrii, văzând că li se iă totul. Le-a dat din venitul brut de aproape 8000 Lei, ca venit curat, suma ridicolă de 1300 Lei. La miezul nopții li s'a detras lumina electrică și numai cu greu li s'a dat câteva luminări. Indignați la culme, o parte din coriști pleacă spre casă, ear cealelată, – părăsită de frații lor din corul "Doina" și a căror oaspeți erau, stau până la ziuă, când vin și ei acasă. Eră acum ca corul nostru să primească, la lăsatul postului, corul "Doina". În acest scop, "primdirigintul corului Doina", Dl Ludovic Cioban î-mi scrie o epistolă în aceasta afacere în carea me întreabă: "ve rugăm, Domnule Părinte, că apreciind Dv. mai bine decât noi toți situația spiritelor în Nerău, și a împregiurărilor locale în întregime, binevoiți a ne încunoscînță cu urgență posibilă, de este potrivit să ne primiți văzuta corului nostru". Zice înse mai sus: "Tot aici sunt a se căută și întrelăsările cari au produs nemulțumirile, cari s'au simțit mai ușor seau mai grav în sânul corului din Nerău". Confirmă deci și el, că corul "Doina" a avut o ținută nedeamnă față de frații lor din Nerău. Aclud această scrisoare la actele cari stau în legătură cu această cronică, ca să se vază că este așa. Pentru ca asupra mea să nu plaseze nici o bănuială, m'am prezentat între coriști și după ce le-am cetit scrisoarea, le-am cerut părerea. Acum am văzut marea lor indignare dela băiat la fată, până la bărbați. M'am convis că au fost prost tractați, măcar că reușita morală a fost preste așteptare. Mi s'a spus că să le scriu, că pot veni, dar le vor răsplăti cu vârf și îndesat. După ce i-am calmat și pentru a încungiuură scandaluri, au decis ca să le scriu scurt să nu mai vină la Nerău corul "Doina". În sensul acesta apoi am comunicat primdirigintelui dela corul "Doina" că fiind spiritele prea agitate, este consult să nu mai escurgă ei la Nerău și pentru a nu se produce și alte neajunsuri. Nu au venit deci. Arat aici, că pre lângă aceia că s'a redus la nimica venitul curat al concertului aranjat de corul nostru, s'a mai furat dela un corist al nostru o căciulă de valoare, ear unei coriste o năframă mare de lână curată. Pre când coriștii noștrii au beut pre banii lor câte un pahar de bere, atunci coriștii din "Doina" au beut cu vasul din

venitul concertului aranjat de corul nostru! E poate acesta un blăstăm asupra noastră a Românilor! În loc de înfrățire, să facă învrăjbire!

Restaurarea corporațiilor parohiali

În Dumineca când corul nostru era la Sân-Nicolaul-mare, s'a făcut la noi restaurarea corporațiilor parohiali, pre noul period de trei ani 1924, 1925 și 1926. Aceasta restaurare a decurs neted de tot și în perfectă liniște. Am convocat în preșeară credincioși din fiecare vișă și stradă a comunei și i-am rugat ca în vederea alegerii de mâne, să combineze și lucreze ca pacea evanghelică să domineze mâne în sinod. În bună înțelegere s'a compus o listă și carea prezentată fiind mâne zi în sinod a fost primită. Vezi mai pre larg în protocolul ședințelor corporațiilor noastre parohiali.

Aeroplan

În 3/16 Martie după amiază la oarele 2 apare un aeroplan în zbor preste comuna noastră și carele sbură în direcția apus-meazăzi. Era în o înălțime de 6-800 metrii și cu toate acestea apareă mare. A fost un monoplan, dar de ce proveniență și cu ce misiune, nu am putut afla. Veneă dela răsărit în direcția apus și apoi a sunit spre meazăzi.

Primăvara

Primăvara a fost ploioasă. Au durat ploile mai mult de 6 săptămâni și erau și reci. Înmănșările s'au făcut foarte greu și cu mari întârzieri. La 5/18 Mai încă sămănau oamenii cucuruz, mohor și trifoiul. Apa terestră s'a urcat mult și în părțile joase a-le hotarului, în drumul ce duce spre Tomnatic, s'au făcut înșămănșările cucuruzului cu mari întârzieri. Din 1/14 Mai a început însă căldură mare. –

Alegerile la sinodul eparhial

Acestea alegeri au fost staverite pe Dumineca din 10/23 Martie. În cercul nostru B. Comloș, la carele aparține și comuna Nerău, au fost candidați Dr Antoniu Bogdan, avocat în Timișoara și învățătorul comunei noastre Petru Băran din partea oamenilor de bine și cu dragoste față de biserică. Au fost însă și doi autocandidați și anume Dr Antoniu Ardelean primpretorul plasei noastre și Ludovic Cioban subrevizorul scolar din Torontal. Fiind ambii de nuanță politică liberală sperau a fi aleși. Sperau în sprijinul administrativ și al învățătorilor. Administrația s'a ingerat mai mult în acestea alegeri ca pre timpul lui Tisza Pișta în 1916, când cu alegerea lui Mangra de metropolit. În comuna Nerău, măcar că a lucrat din greu subsecretarul, primarul și cassarul s'au votat în modul următor:

D ^r Antoniu Bogdan a primit	78 voturi
Petru Băran a primit	76 voturi
D ^r Antonie Ardelean a primit	22 voturi și
Ludovic Cioban a primit	24 voturi

A doaua zi după alegere s'a aflat că aleșii sunt Dr Antonie Bogdan și Petru Băran.

Au ramas însă comunele Checia-română și Beba-vechie cari nu au ținut sinodul în Dumineca din 10-23 Martie și singura admisă prin circulariul consistorial. În Checia s'a ținut sinodul în 17/30 Martie unde au votat vre-o 60 de inși pre D' Ardelean și Cioban în urmarea întreprinderii ai primpretorului Luczay. Să zice că preste 30 alegători din cei luați că au votat, au înaintat un protest că ei, fiind scoși din sfta biserică cu jandarmii, nici nu au votat, ci voturile lor au fost susceptibile prin fraudă în protocolul de votare! Să va vedea. Cu toate acestea Dr. Bogdan și Băran aveau majoritate de voturi. În ziua de 21 Martie (3 Aprilie) a fost trecut la România comuna Beba-vechie dela Iugoslavia cu care ocazie a fost în comună mari festivități și la cari au luat parte primpretorul D' Ardelean și chiar și protopopul nostru. În aceasta comună apoi s'a ținut alegerea în 24 Martie (6 Aprilie) și când 229 alegători au votat cu D' Ardelean și Cioban. În 31 Martie (13 Aprilie) s'a ținut scrutinul în B. Comloș fiind comisar consistorial avocatul din Arad D' Iuliu Borneas. S'au prezentat toate comunele prin bărbații de încredere și chiar și primpretorul autocandidat D' Ardelean. Comisarul consistorial a eșionat protocoalele din Checia-română și Beba-vechie pre motivul legal că sinoadele în aceste două comune nu s'au ținut la termenul stăvilit de Consistor, termen singur numai admis. Eră deci natural că autocandidați liberali au căzut. Primpretorul D' Ardelean văzând aceasta a îndemnat pre bărbatul de încredere din Valcani că să iee de pre masă protocolul din Valcani. Acesta îl ieă și nevoind a'l redă la somația Comisarului, să face scrutinul și fără comuna Valcani și deci să declara aleși D' Bogdan și Cioban carele avu cu 5 voturi mai multe ca Băran. Cu voturile din Valcani, Băran ar fi avut cu 45 voturi mai mult ca Cioban și deci Băran este alesul după drept și adevăr. La Dumineca Tomei întrunindu-se sinodul eparhial 29 deputați aleși și cari sunt adevărați bisericieni căci și în trecut au fost aleși au demisionat și deci cu cei 17 liberali episcopul diecezan neputând ținea sinodul, l'a disolvat. Din cler numai 3 nu au demisionat și adică protopopii: Gherasim Sârbu din Belinț, D' Dimitrie Barbu din Chișineu și D' Stefan Cioroian din B. Comloș. Că ce va urma, vom vedea. Să zice că și Episcopul eră foarte indignat asupra aleșilor liberali!

Din cauza ploilor însemnările de primăvară s'au făcut cu mari întârzieri. Ploile au ținut până pre la Stul George și când timpul a început a fi frumos și călduros. Porumbul seau cucuruzul, crescând pre urma ploilor apele, s'a însemnat în unele table din hotar chiar și la finele lunii Mai. –

Cu deosebit fast s'a serbătorit anul acesta ziua de 10-23 Mai. După serviciul divin la carele a luat parte lume multă, am trecut cu toții în sala "Casei naționale". Aici corul

Însemnări

10 Mai

școlarilor și corul bisericesc au cântat cântări naționale și s'au declamat poezii eroice. Învățătorul a vorbit despre însemnătatea zilei, ear preotul a îndemnat a să serbă aceasta zi cu folos cetindu-se cât mai des și mai de cătră mulți pre lângă sfta Scriptură și istoria neamului nostru românesc, căci istoria este mama vieții. După masă corul a făcut o excursiune la Teremia-mare, unde au fost invitați și unde au cântat cântări românești pre lângă corurile din Teremia-mare. Corul a fost bine apreciat și frenetic aplaudat.

Excursia corului la Giulvăz

Fiul comunei noastre D' Ioan Mezin este primpretorul plasei Giulvăz. Fiind de Paști acasă a ramas frapat și incântat de frumoasele prestațiuni a-le corului nostru bisericesc și în urmare i-a invitat ca în Dumineca din 12/25 Mai să facă pre spesele lui o excursiune de propagandă culturală la Giulvăz. Nu i s'a putut promite aceasta, pentru că urmă să fie consultați părinții fetelor din cor. După ce s'au consultat părinții și învoindu-se cu toții, duminică în 12/25 Mai cu trenul de 5 oare dimineață a plecat corul din gara Tomnatic spre Timișoara cu un vagon separat și cu reducere pus la dispoziție de cătră Direcțiunea C.F.R. la cererea primpretorelui D' I. Mezin. În gara Timișoara au fost așteptați de primpretorele Mezin și ducându-i în cafenea delat hotelul Coroana le-a oferit un dejun. La oara 9 au plecat spre Giulvăz unde au sosit pre la 10 și jumătate. La gară au fost întâmpinați de poporul din Giulvăz cu corul lor și după urări de bun venit au mers la sfta biserică unde corul a cântat sub decursul întregii liturghii și fiind localul Dlui arhiplin de ascultători. Auditorul a fost încântat de frumoasele prestațiuni a-le corului și în urale sincere și de recunoștință i-au condus la ospătăria unde primpretorele le-a dat o masă bogată delat carea nu a lipsit nici vorbirile însuflețite. După masă au mers la horă și unde au mai cântat cântări naționale și populare spre însuflețirea poporului din Giulvăz, cari doreau să-i aibă între ei și preste noapte. Spre părerea de rău a acelor buni locuitori din Giulvăz aceasta nu s'a putut, căci în seara acelei zile eră luat în program un concert în comuna de reședință a plasei în Peciul-nou. Între urale sincere au fost apoi cătră oara 6 conduși de mic și mare, cu musica în frunte la gară, unde au luat trenul spre Peciul-nou. Aici au sosit pre la 6 1/2 unde a ieșit earăși întru întâmpinarea lor mulțime de indivizi în frunte cu corul lor și musica, măcar că comuna e curat șvabească. După urări de bun sosit și bun aflat și după ce prin cântare corurile să salută, sunt conduși earăși la ospătărie unde primpretorul le servește și cu cina. Seara apoi la 9 1/2 a fost concertul, unde corul a cântat pre uimirea și a șvabilor streini de limba și legea noastră. Au fost răsplătiți cu frenetice aplause, bisând aproape toate cântările. Erau coriștii, – pre cum spuneau, – obosiți formal de atâta cântare și deci pre la 11 1/2

s'a început jocul și carele a durat până la oarele 5 dimineața. Primpretorele le mai servește coriștilor un ceai și apoi petrecuți cu dragoste la tren, pre carele îl urcă spre Tomnatic preste Timișoara. Spun coriștii că au fost cu căldură primiți și în urma dăruirii primpretorului D' Ioan Mezin bine tractați și cu de toate, așa că ei nu au spus nimic. Merită deci fiul comunei noastre primpretorul plasei Giulvăz toată lauda și mai vârtos recunoscînța comunei noastre Nerău pentru munca și jertfele aduse pentru comuna sa natală! E de notat și aceia că frații primpretorului Eremie și Pavel Mezin pre cum și nepotul lui George Mezin au pus la dispoziția coriștilor trăsurile lor cu cari iau dus și adus dela gara Tomnatic. Ba corul a avut și acel câștig material pre lângă cel moral, că primpretorul le-a comandat cu banii lui un steag cu prețul de 12 mii Lei. –

La sărbătoarea-praznic "Înălțarea Domnului", la sfta Liturghie coriștii și mai vârtos coristele au venit cu întârziere. Aceasta întârziere eră și espicabilă și chiar scuzabilă, căci eră timpul îngropatului de cucuruz și deci fetele-coriste numai cu greu au putut a se găti, fiind și ele până târziu în preziua la lucru. Învățătorul a cântat pre mare și a-și putea zice că singur, de oarece scolarii nu au fost prea instruiți în aceste cântări. Adunându-se coriștii la Irmos s'au suit în cor în vederea, că fiind și ziua eroilor, vor cântă și la serviciul din cimiter. Vezându-i învățătorul urcați în cor, să înfuriază, vine în altar și vădit prea înfuriat spune preotului că nu-i lasă pre coriști să cânte. Merge la strană și trimite un școlar să spună coriștilor să nu cânte. Coriștii înzistă că vor cântă și deci întră din nou în altar și cere, – în mod poruncitor, – preotului să trimiță pre crâșnicul cu ordinul cătră coriști ca să nu cânte și să se deă jos. Să înțelege că preotul nu a ascultat și nici nu a dispus nimica crâșnicului. Trimite deci învățătorul din nou un școlar sus în cor cu acel aviz, că preotul a poruncit ca corul să nu cânte!?! Coriștii deci s'au dat jos și serviciul divin, chiar și cel dela cimiter, a fost făcut pre lângă răspunsurile învățătorului, a marelui protivnic al corului cântărețul de strană Silviu Isac și al câtorva scolari debili și cari nefiind bine instruați, mai mult stricau. Fiind corul bine apreciat și iubit de întreaga comună, după masă s'a văzut resenzul produs de purcederea nesocotită a învățătorului. Unanim eră reprobata aceasta jignire adusă corului și încă de învățătorul-cantor, căruia îi face corul cântând cel mai mare serviciu. Văzând aceasta învățătorul, întoarce cojocul și cu o cutezanță păcătoasă aruncă întreaga vină pre preot. Coriștii și unii membrii de comitet stiind că preotul nu are nici o vină, cer, și încă în scris, a să convocă comitetul parohial pentru a să află, cine este de vină? La 30 Mai (12 Iunie) 1924 se întrunește comitetul parohial și ajungând la tractarea acestei chestiuni, preotul arată cum s'a petrecut incidentul și cu

*Dragostea învățătorului
față de cor?*

provocare la crâșnicul, carele a fost de față în altar, protestează energic a i-se atribui, ceea ce el nu a făcut, ba nici nu a aprobat măcar. Învățătorul văzând că nu are scăpare, recunoaște că cazul s'a întâmplat întocmai cum a fost predat de preot și afirmă că el nu a zis că preotul e de vină. Numai decât îi să rpezentă martori cari îi spun în față, că ba da, a zis. Nemai având modalitatea de a încurcă afacerea, recunoaște că a greșit și că regretă, dar că în acelaș timp afirmă că și corul a greșit, pentru că în protocolul luat în Nerău la 1/14 Aprilie 1921 de esmisul protopopesec Victor Fizeșan în afacerea binei dela sala de joc, s'a pus condiție ca când va cântă învățătorul cu copiii, atunci corul nu va cânta?!? Este aceasta un neadevăr, bazat pre o conștiință păcătoasă, căci pre cum mai târziu ne-am convins, în menționatul protocol nici nu să face amintire despre aceasta.

Conștient a spus un neadevăr în credința că va ieși din încurcătura unde îl băga-se patima. Am cerut dela Ven. Consistor copia acelu protocol, – pre carea o adnexez la velutul din arhivă și carele cuprinde actele ce să amintesc în aceasta cronică, din carele să vede că învățătorul conștient a spus neadevărul. Erau membrii de comitet, cari stăruiitor cereau, ca învățătorul să fie pedepsit. Tot numai preotul a potut influință, ca afacerea să fie finalizată în o formă nu chiar compromițătoare pentru învățător. S'a ajuns cu greu la acel concluz ca preotul să anunțe corului că învățătorul regretă incidentul provocat de el și că aceasta afacere să nu fie trecută în protocolul ședinței de comitet. Acesta este motivul că o amintesc aici aceasta afacere și carea îl areată pre învățătorul cât este de pățimaș și dornic a strică tot ce e bun, frumos și folositor. E un naturel nefericit, e un închipuit și chiar un parvenit. A împrôșcat, dar s'a murdărit numai pre sine. E pățimaș și vanitos. Ori ce lucru bun făcut de altul e rău, dar tot ce el face pretinde a fi lăudat de toți, măcar că nu a făcut încă lucruri mari.

Steagul corului sfințit

A doua zi de Rusalii, în 3/16 Iunie, după sfta Liturghie s'a sfințit steagul corului și carele a fost donat corului de fiul comunei noastre, avocatul și primpretorul plasei Giulvăz Dl D' Ioan Mezin. Steagul s'a lucrat la firma Frații Missir din Timișoara și a costat 12.650 Lei. Icoana de pre el, – carea reprezintă Pogorîrea Duhului Sft și hramul bisericei din Nerău, – nu a fost artistic lucrată și deci donatorul a comandat alta, la librăria diecezană din Arad, esecuție academică. Sfințirea steagului a decurs pre cum urmează. Încă din prima zi de Rusalii, în 2/15 Iunie, seara la oara 7 a sosit Dr. Ioan Mezin dela Timișoara aducând steagul. Eră însoțit de doi notari din plasa lui, dintre cari unul aduse cu sine și 2 fete de a-le lui și de o părechie de țărani frunțași, – bărbatul și soția, – din comuna Giulvăz în frumosul port de acolo. Întreg corul și cu mult public a ieșit întru întimpinarea lor la marginea satului din spre

Tomnatic. La sosire a fost binevenat de preotul ca președintele corului, ear corul ii cântă "mulți ani!" Răspunde vădit emoționat și mulțumește pentru dragostea ce i-o areată comuna lui natală. Este condus la fratele lui Pavel Mezin și unde prezintă steagul, dându-l în primire corului. La oara 9 seara corul ii face o serenadă, pentru ce de asemenea mulțumește în o vorbire cu multe îndemnuri bune și românești, bine simțite.— Mâne zi după sfta Liturghie, steagul este ținut în mijlocul bisericei de coristul George Stefan a lui Ilie, la dreapta căruia stă nașa numită de donatorul și carea este nora primului conducător de cor, a reposatului Silvius Mezin fratele donatorului. După cetirea rugăciunilor și stropirea steagului cu apă sfințită, preotul în o vorbire, după ce face istoricul corului, carele împlinește preste 30 ani dela înfiinșarea lui, arăta marile merite a-le reposatului conducător Silviu Mezin și stăruie asupra însemnătății steagului ca simbol al învingerii. Îndeamnă pre coriști ca cu dragoste să se grupeze în jurul lui, ca pre cum cântarea lor este armonica, astfeliu să fie și conlucrarea tuturora pentru binele bisericei, neamului și patriei noastre mult iubite.

Seara corul aranjează un frumos și artistic concert, cântând în partea primă cântări bisericești, ear în a doaua naționale. Corul a fost viu aplaudat, ca resplată pentru frumoasele lui prestațiuni. Cu aceasta ocazie Dl D' Ioan Mezin a ținut o frumoasă vorbire celor prezenți, pre carea o alatur la actele cari să refer la această cronică. Acolo e accludată și o mică fotografie făcută cu ocazia escursiei la Giulvăz și Peciul-nou. Amintesc aici faptul caracteristic și mult vorbitor, că deși învățătorul eră acasă în comună, a stat departe de acestea festivități a-le corului vocal bisericesc, măcar că corul chiar învățătorului, carele e și cantor, ii face cel mai mare serviciu. —

Duminecă în 9/22 Iunie s'a făcut în Săn-Nicolaul-mare sfinșirea căminului de pre lângă scoala medie de acolo. Cu aceasta ocazie s'a făcut și o emulare de coruri, fiind invitate corurile din: Cenad, Pesac, Secusigi, Comloș, Nerău pre cum și corul scoalei, gr. catolic și ort. român din Săn-Nicolaul-mare. În total deci 8 coruri. Trei dintre acestea și adegă: din Cenad, Pesca și Secusigi simșindu-se slabe de a emulă, nu s'au prezentat. Au mai remas deci 5. De cu bună vreme s'a făcut largă și întinsă propagandă în favorul corului bisericesc ort. român din B. Comloș. Era făcută aceasta propagandă de doi Comloșeni, protopopul D' Stefan Cioroian și directorul scoalei medii parvenitul Teodor Bucureșcu. S'a anunțat cu zile nainte, că corul din Comloș ca cel mai bun cor românesc, va luă la sigur premiul prim. Oamenii de bine, cari vedeau cum să lucră și cari cunoșteau bine corurile pre cum și pre persoanele cari au aranșat acestea festivități cu caracter politic, ear nu cultural, erau nedumeriți și preziceau o noauă infamie. Prevedeau că premiul prim nu se va dá după merit ci

Corul ieă un prim premiu

după interes politic. S'au produs deci fiecare cor cu câte două cântări și în rândul al treilea veni corul nostru din Nerău. Dela primele acorduri corul nostru cucerește pe toți cei prezenți. Aplausele și uralele nu mai încetau și auditorul cerea mereu ca corul din Nerău să cânte mai. Propagandiștii Comloșeni î-și vedeau zădărnicită munca lor anterioară și intensivă, căci publicul nici nu mai voia să audă alt cor, ci strigau mereu "trăească corul din Nerău!" Publicul a fost imparțial și și-a spus verdictul după dreptate. În juriu a fost aprigă discuția, corul din Comloș avea abili și gureși susținători, cu toate acestea a triumfat adevărul și dreptatea și premiul prim a fost dat corului din Nerău. Publicarea rezultatului a fost primită cu satisfacție de public, măcar că unii angajați mai denainte strigau demonstrativ în favorul corului din Comloș. A învins dreptatea și majoritatea mare a publicului satisfăcută cerea să audă din nou corul din Nerău. Cedând dorinței generale, au mai cântat 3-4 cântări, cu ce a luat sfârșit emularea și carea nu s'a terminat pre placul aranjatorilor agenți politici. Nereenții sunt nașionaliști, pre când Comloșenii și mai vârtos corul ort. român bisericesc, potejat demonstrativ de protopopul, este botezat în toate partidele politice cari au ajuns să guverneze până azi! (Aceasta nu sustă. Ulterior am aflat, că prânzul a fost plătit din cassa corului bisericesc.) (Notez aici o faptă laudabilă a parohianului nostru Eremie Mezin jun. Nr. casei 131. El a plătit din al său prânzul în Sân-Nicolaul-mare la toți membrii corului din Nerău).

Recolta grâului

A fost în anul 1924 slabă. Pre lângă că din toamnă grâul a fost stricat de șoareci, în vară a crescut rar și s'a strâns la copt. Are o calitate slabă, cu boabe mici și cu foarte multă neghină, aproape 20%. În schimb prețul s'a urcat chiar la trier la 850 Lei maja metrică, seu 100 Klgr.

Mohoarele au suferit nespun din cauza deselor ploii. Au fost cu greu uscate și în urmare au și negrit, dând un nutremânt seu furaj de calitate slabă.— Orzul a fost bunșor, precând ovășul a fost slab. —

Arenă sportivă în Nerău

Venind studenții de pre la diferitele scoale acasă pre feriile de vară, s'au constituit în societate sportivă și primind banii după pamântul rezervat în acest scop pre urma reformei agrare, au făcut arena sportivă și au cumpărat toate celea de lipsă pentru "Fot-Bal". Duminecă în 10 August st.n au venit la Nerău echipa din Comloș și carea repurta-se frumoase învingeri în alte localități, pentru a se măsură cu tânăra echipă din Nerău. Au venit sumeș, anunțând că vor dá nereenților o strajnică bătaie. Carea nu le-a fost însă mirarea când au fost bătuți cu 1:2 în favorul echipei din Nerău. Au plecat seara acasă cam smeriți, căci "tot cel ce să înalță, se va smeri!"

În anul 1924 să împlinesc una sută de ani dela nașterea marelui bărbat român și erou Avram Iancu numit și “regele munților”. Comuna Nerău la 15/18 Aug. încă a sărbătorit aceasta aniversare prin un părăstas săvârșit în sfta biserică, la carele a cântat frumos corul. Preotul apoi în o vorbire a aretat viața lui Avram Iancu și cum a fost înșelat și mințit de aceia, pentru cari a luptat. Sărbările mari, la cari iă parte și familia regală, să vor ținea în zilele de 31 August, 1 și 2 Septemvrie să vor petrece în munții apuseni și adevă: Baia de Criș, Țebea, Câmpeni, Vidra, Muntele Găina și Cluj. La acestea sărbări din comuna Nerău au luat parte trei indivizi. – Ulterior mi s’a comunicat că din Nerău nu 3 ci 6 locuitori au luat parte.

În zilele de 27 și 28 Septemvrie 1924 Casinoul militar-civil din Timișoara a aranjat, cu ajutorul Asociațiunei corurilor din Banat, o emulare de coruri pentru a spori fondul societății “Crucea roșie română”. De cu bună vreme au fost provocate prin jurnale corurile și fanfarele a luă parte activă la acestea serbări culturale. Corul nostru încă avea dorința a luă parte. S’a scris numai decât la aranjatori și după ce au primit notele, s’au apucat serios să le studieze. Conform programului fiecare cor avea să cânte 2 piese. Una dictată de comitetul aranjator, ear a doaua să și-o aleagă liber corul și după voință. Pieza impusă pentru corurile mixte a fost marșul: “Deșteaptă-te Române!” o prelucrare nouă a marelui nostru compositor Ioan Vidu. Corul și-a ales pentru debutare pieza: “Regina la Mărășești” compoziția instructorului țeran Nistor Miclea. Pre lângă acestea doauă mai aveau să cânte în bloc toate corurile mixte și “Imnul Regal”. Corul din Nerău aveă să cânte Duminecă la 28 Sept. Cu trenul de dimineața de 5 au plecat din gara Tomnatic spre Timișoara. Durere însă că preste 10 membrii ai corului nu s’au dus. La ora 10 a.m. s’au adunat corurile în marea hală de călărit din cazarma artileriei, unde după ce au cântat în massa Imnul regal, seria debutării a început-o corul nostru din Nerău. Au cântat cu multă preciziune și simțemânt ambe cântările, ba marșul “Deșteaptă-te Române” să zice că la cântat mai bine ca toate celealalte coruri. În urmare a și luat corul din Nerău premiul al doilea (II lea) cu o diplomă de laudă. A fost însă și cu frenetice aplause resplătit și auditorii în mare parte erau de firma credință, că vor luă premiul prim. Este însă frumos și rezultatul ce l’au obținut, căci între corurile micste, a nost din Nerău eră compus din mai puțini membrii. Erau coruri de 140-150 persoane, pre când al nostru numără ceva preste 40. A fost apoi și o intrigă la mijloc. Secretarul Asociației Corurilor, profesorul Velcean, avea coruri pre cari le sprijinea. A lui lucrare a fost și acea împărțeață rea, ca după o cântare în massă, la carea au luat parte dela 5-600 persoane și carea ca ton, ori mai corect massă de tonuri, a fost forte și impositantă, să

Sărbările “Avram Iancu”

*Emulare de coruri la
Timișoara.*

Corul ieă premiul al II lea

puie să cânte numai decât un cor mai mic, de ceva preste 40 persoane. Noi Nereenții nici nu speram ca corul nostru să iee premiu din motivul, că ca cor mixt este tiner de tot, nici de un an măcar și a douaia știam că din celea aproape 30 coruri mixte cari vor luă parte, al nostru este compus din mai puține persoane. Ba mai credeam că nu va putea emulă cu corurile orășenești în cari mai sunt și intelectuali. Să nu uit a aminti, că premiul ce l'au luat a fost de 3000 adecă: trei mii Lei în numerar și o diplomă. —

Unica foaie carea s'a ocupat după drept și adevăr de acestea prea frumoase manifestațiuni culturale este foaia partidului național din Timișoara "Voința Banatului", al carei comunicat îl aclud aici în original, scos din Nr. 40 dela 5 Octomvrie nou 1924. Întru cât voi află și alte comunicate în jurnale de orice nuniță politică, le voi pune și pre ele aici. —

Nr. 40 „Voința Banatului” din 5/8 - 1924. Serbările corurilor bănățene

Concursul de coruri de Sâmbătă și Duminecă. — Liberalii au stăpânit trei coruri. — Dacă ar fi pus în program ca vine și d... Constantinescu P., câte coruri cred aranjatorii că aveau la concurs?!

Era proiectată o frumoasă serbare românească, în Metropola Banatului. Patruzeci și șase de coruri, de peste întreg cuprinsul Banatului au grăbit la întrecerea aranjată de Asociația Corurilor și Fanfarelor bănățene, la care premiile avea să le împartă Cercul Militar și Civil din localitate.

S'au întâlnit aci în Timișoara bănățeni, din cele mai opuse regiuni, cei de pe valea Almăjului, cu cei din Nerău, cei din Vrani cu cei din Făget. Românii noștri puseră stăpânire timp de două zile, pe acest oras.

Dar la concurs nu au sosit decât 43 de coruri; trei coruri încă din drum au fost stăpânite de liberali, pentru a înveseli la banchet pe d. Constantinescu, care a venit să facă un expozeu politic liberal la Buzias. Iar cele 43 de coruri, cari au sosit la Timișoara, nici ele nu au găsit tot așa de bine cum li-se promitea. Într'adevăr, nu înțelegem, pentru ce li-s'a promis și alimentație, când se știa de dinainte că, 46 de coruri va fi imposibil de a alimenta.

Nu mai vorbim aci de gestul școlora, cari au întârziat începerea concursului cu două ore, pentru că sărbătorească pe d. mi-

cultural „Mihai Viteazul” și corul „Doina” din Căcova, corul „Al. Vaida Voevod” din Berliște, vestitul cor din Rusova veche, apoi fanfarele din Vrani, Mircovaț, Jertof, Izvin, Pilișcă etc.

Juriul compus din prof. Kiriac din București, maestrul I. Vidu din Lugoj, M. Costin, directorul Conservatorului comunal din Timișoara și din președintele Cercului Militar-Civil din localitate, a decernat următoarele premii, celor mai distinse coruri mixte, bărbătești și fanfare:

I.

Premii de onoare (Liră de lauri, cu panglica și diplomă de onoare):

1. Corul din Lugoj, dirigent: I. Vidu;
2. Corul „Lira” din Lugoj, dirigent: pr. Bacu;
3. Corul din Reșița-Montană, dirigent: Petroviciu;
4. Corul din Bocșa-Montană, dirigent: Ciorman;
5. Corul „Doina” din Timișoara, dirigent: Dragoiu;
6. Corul „Progresul” din Lugoj, dirigent: Olariu;
7. Corul taranesc „Doina” din Vasiova, dirigent: Zuiac.

II.

I.
Premii de onoare (Liră de lauri, cu panglica și diplomă de onoare):

1. Corul din Lugoj, dirigent: I. Vidu;
2. Corul „Lira” din Lugoj, dirigent: pr. Bacu;
3. Corul din Reșița-Montană, dirigent: Petroviciu;
4. Corul din Bocșa-Montană, dirigent: Ciorman;
5. Corul „Doina” din Timișoara, dirigent: Dragoiu;
6. Corul „Progresul” din Lugoj, dirigent: Olariu;
7. Corul taranesc „Doina” din Vasiova, dirigent: Zuiac.

II.

Premii în bani, cu cunună de lauri și diplomă.

Premiul I. (a 3500 Lei):

1. Oravița-Română, cor mixt;
2. Vradia, cor mixt;
3. Comloș-Bănățean, cor bărbătesc;
4. Mărcina, cor bărbătesc.

Premiul II. (a 3000 Lei):

1. Făget, cor mixt;
2. Nerău, cor mixt;
3. Reșița-Română, cor bărbătesc;
4. Boș-Română, cor bărbătesc.

Premiul III. (a 1000 Lei):

1. Icar, cor mixt;
2. Belint, cor mixt;
3. San-Nicolaul Mare, cor mixt;
4. Pesac, cor bărbătesc;
5. Paria, cor bărbătesc;
6. Berliște, cor bărbătesc;

Al treilea concert.

Afară de piesele de concurs la concursul și concursul al treilea, care s'a început Duminică după masă au participat următoarele coruri cu următoarele cântări:

Corul bisericesc gr. or. — Narku, Miela: „La Marsellaise”, cor mixt.

Corul plugarilor — Moștia, Weber: „Cântecul vânătorilor”, cor bărbătesc.

Corul plugarilor Orșita, A. Popoviciu: „Corul Ardealului”, cor mixt.

Corul bisericesc gr. or. — Comolșubânaean, Mandiceobici: „Cântec oșlășesc”, cor bărbătesc.

Corul vocal bisericesc — Comet, I. Vidu: „Răsunețul Ardealului”, cor mixt.

Corul plugarilor — Parla, Popoviciu: „Dorul înstrăinului”, cor bărb.

Reuniunea de cântări, Lira — Pesc, I. Vidu: „Andalusa”, cor bărbătesc.

Corul bisericesc gr. or. — Radna, Rouget: „La Marsellaise”, cor bărb.

Societatea muzicală „Doina” — Timișoara, Halldam: „Căldările denunță” (cântec norvegian), cor bărbătesc.

Reuniunea de cânt. „Carmen” — Sânicolaul mare, Vidu: „Ano Leano”, cor mixt.

Tot la acest concert au mai luat parte și cele două coruri, cel din Iotăr și Belinț, cari nu au fost sosit în prima zi și care au concertat deci cu întârziere.

Au mai concertat fanfarele din Iotăr cu Vidu: „Marșul Libertății” Prilpet, Doina de pe valea Almăului, Ierlot, Velceanu: „Cimpoiașul”, Mircovei, Vidu: „Negruța”, Vrani, Porumbescu: „Mai am un singur dor” și în fine fanfara din Iam. Cea din Ramna a lipsit.

Corul care ne trebuie.

Societatea muzicală „Doina” din Timișoara a debutat pentru prima dată în public din prilejul acestui concurs. Pășin neobișnuit pe scenă, la început se simțeau înșirări stângăci, dar imediat și-au retras dintr-un, pe care l'am cunoscut numai la repetiții, E un cor de elită, simbolul corului de mână al Timișoarei, corului care ne trebuie.

În acest cor, corului care să împundă atât nouă, cât mai ales minoritarilor, corul care ca tehnică, material de voce, să poată reprezenta cu vrednicie în acest centru cu tradiția muzicii și cântecului, melodia românească. Debutul a fost un bine meritat succs, justificând toate așteptările legate de acest cor. Execuția compozițiilor norvegiene de Halldam „Căldările de mână” a fost, atât ca tehnică, cât și ca înțelegere, locul întâi al acestui cor între corurile bărbătești. Fiecare corist singurat și toți la un loc au fost stăpâni atât pe compoziții, cât și pe voca lor, muncind într-un mod armonios toate subtilitățile acestei compoziții mult prea grea ca să fie înțeleasă și simțită de întregul auditor. Credem, că succesul desădărit, obținut de acest cor în fața principilor de muzică, va fi c'ni ne putem îndrepta pentru concentrarea tuturor bunilor români din Timișoara în jurul stin-

dardului desfășurat, pentru ca mîine corul „Doina” să nu mai împundă numai ca tehnică desădărită, ca instruirea aleasă, ci și ca număr, ca putere de manifestare artistică românească.

Juriul.

Juriul compus din cei mai pricepători oameni în ale muzicii, cântecului și constituit pentru a aprecia aportul ce-l aducea fiecare cor, după cum s'a văzut la urmă, a trecut peste atribuțiile sale, fiind condus în judecată sa de elemente străine cu totul alăt de rostul concursului, cât mai ales de rostul său.

Mai înainte de toate nu era local, ca să se motiveze în public, într'un mod puțin măgulitor pentru concurenții interesați, de ce juriul nu a premiat corurile din Chișinău și cele din Căcova. Și acestea pentru mai multe motive, dintre cari ajunge dacă subliniem pe următoarele:

1. Rostul juriului era să aprecieze și cântărescă numai prestațiunile fiecărui cor, numai în cadrul concursului.

2. Juriul nu era în măsură — ne cunoscând cauzele adevărate — să se constituie în judecărul unor neînțelegeri, cari fac în unele sate să avem mai multe coruri.

3. Juriul unui concurs chemat să încurajeze cântecul românesc, corurile românești, nu putea sub nici un motiv să descurajeze, să provoace declarații ca acelea care s'au rostite de conducătorii corurilor interesate și anume, că acestea nu vor mai lua parte la nici un concurs.

Dar pentru ca să se vadă cât de riscant este a se constitui în judecărul unor cauze, pe cari nu le cunosc și astfel a lăsa mult peste ținută, se desina să subliniem la acest loc cauzele conflictului — dacă e conflict acesta — dintre cele două coruri din Căcova. În trecut vechiul cor, al căminului „Mihail Viteazul” din Căcova reprezenta naționalismul nostru solid, dăru, pe care administrația maghiară cu concursul câtorva unelte a încercat să-l spargă, dând tot concursul unul cor anemic, pe care l-a organizat în coasta celui din urmă. La dîntre solidaritatea națională deoparte și uneltele directe sau inconșiente ale dușmanului de altă parte, a durat ani de zile. S'au creat dușmăni. S'au format două ideologii cu totul aparte. A venit regimul românesc cu marele său gest de iertare a tuturor păcatelor trecutului, gest care poate își avea justificarea sa în anumite cercuri, dar care nu a putut convinge pe țăraniul nostru, care „ține minte”, că așa e bine. Și peste spîrtura făcută în trecut nu s'a putut dura puțin, rămânând această sarcină generalii viitoare, care nu a cunoscut amărul trădării fratelui.

Evident, că declarațiile juriului, în astfel de împrejurări, n'au servit nici cântecului românesc, nici solidarității naționale, cu atât mai puțin scopului urmărit de concurs.

Dar nici scopul declarat, urmărit de juriu nu a fost servit din simplul motiv, că satul Căcova, — de altfel aceeași și situația și la Chișinău, — numără atâtea elemente bune, încît poate alimenta două coruri, iar întrecerea dintre acestea în împrejurările date, nu pot decât folosi cântecului românesc.

Alta e problema disciplinării acestor întreceri locale pentru a se evite conflicte regretabile, ca cel petrecut la Chișinău. Aici ar avea rostul său „Asociația corurilor bănatene”, rost pe care nu înțelegem cum îl va mai putea îndeplini din momentul ce scapă de sub autoritatea sa aceste organizații corale. Și de sigur, că și exercițiul acestor autorități nu s'a putut în trecut și nu se va putea face în viitor în cadrul unui concurs, dezamăgind și învinuind pe concurenți.

Premiile.

S'au acordat:

1. Premii de onoare: cunună de flori cu panglică comemorativă și diplomă.
2. Premii în numerar și diplomă comemorativă, pe seama Soc. corale, coruri mixte și coruri de bărbali:

4 premii I. à 3500 Lei = 14000 Lei
4 „ II. à 3000 „ = 12000 „
6 „ III. à 1000 „ = 6000 „

32000 Lei

pe seama fanfarelor:
2 premii I. à 2500 Lei = 5000 Lei
2 „ II. à 1000 „ = 3000 „
8000 Lei

Total general 40000 Lei

3. Diplome de colaborare.

Distribuirea Premiilor.

Premii de onoare constând dintr'o diplomă și o Lira din foi de stejar: Reuniunea cântări și muzică, Lugoj (Vidu); Reuniunea cântări și muzică (Lira Lugoj); Progresul cântări și muzică Lugoj; Reuniunea cântări și muzică Reșița Montană; Reuniunea cântări și muzică Boșca Montană; Reuniunea cântări și muzică Doina Timișoara; Reuniunea cântări și muzică Vasiova.

Premiul I, câte 3500 lei și o coroană: Corul mixt din Orșita Română; Corul mixt din Vădădia; Corul bărbătesc din Comolș; Corul bărbătesc din Mercina.

Premiul II (2500 lei): Cor mixt din Nerău, corul bărbătesc din Reșița română, corul bărbătesc din Boșca română.

Premiul III (1500 lei): Corul mixt din Iotăr, corul mixt din Belinț corul mixt din Sânicolaul mare, corul bărbătesc din Pesc, corul bărbătesc din Parla, corul bărbătesc din Berșite.

Fanfarele Premiate: (premiul I): fanfara din Vrani, fanfara din Mircovei.

Premiul II: Fanfara din Prilpet, fanfara din Ierlot.

Coloriale coruri li s'au distribuit diplome de colaborare. La orele 7 serbarea luat sfîrșit.

Au mai scris și alte foi, pre cum și ceea a-le minorităților, dar nu să pot lua toate în prezenta cronică. Pentru corul nostru a fost un bun prilej de îndemnare și avem nădejdea ca să iee un avânt tot mai mare.

De mulți ani o recoltă mai abundentă și cu o calitate așa bună nu s'a produs la cucuruz. Ploile din vară au ajutat nespus de mult ca cucuruzul să se desvolte bine de tot și să producă mult. Cel mai slab jugher încă a dat 2 trăsuri de cucuruz despoiat, ceea ce face cam 15 măji metrice. Nu au fost însă rare jugherele cari au dat și preste 25 măji metrice. Pre când în vară era cucuruzul, – producția anului 1923, – cu 650 Lei suta de Klgrame, cucuruzul cel nou căzuse la 400-420 Lei 200 Klgr. cu ciocani.

Viile cari în primăvară promiteau foarte puțin, căci ochii mlădițelor erau stricați de gerul iernei, au dat o recoltă preste așteptare. Au fost în primăvară ploi dese și deci buciunii au mânat vițe noi și cu mulți struguri. Oamenii au stropit apoi sînguincios viile și strugurii s'au desvoltat frumos și s'au făcut mari. În uarmarea deselor stropiri, – au fost unii cari au stropit viile și de 8 ori, – viile au fost scăpate de perenosporă și oidium și au ajuns a să coace forte frumos și bine. Media recoltei pe un jugher catastral a fost de 60 Hectolitrii de vin. Vinul însă nu avea dulceața din anul trecut, căci prin August căzu-se niște ploi, cari au redus gradul de dulceață a mustului, dar reducerea gradului a fost neînsemnată. În schimb însă prețul strugurilor față de anul trecut s'a urcat considerabil. Strugurii de vin s'au vîndut dela 4 Lei 50 B. până la 5 Lei Klgramul. Să evaluează recolta viilor în comuna noastră Nerău în anul 1924, la 30.000 Hectolitrii vin. Mustul să vinde cu 8-10 Lei litrul. Au dus mulți struguri comunele de prin prejur. Au venit mulțime de oameni din Cenad, Igrîș, Sarafola, Periam, Pesac, Șandru, Satchinez, Ecia, Cărpeniș și Checica de cumpărau struguri ca să-și facă vin. Ei erau în credința că nu e lipsă de a să stropi des și în urmarea perenosporei li s'a distrus întreagă recoalta. Ce aveau să facă deci? Au venit la Nerău și Teremia-mare cu căzi și cărau struguri pentru a-și face vinul de care au lipsă preste an. Va fi un îndemn ca pentru viitor să stropească și ei mai des și mai rațional, căci în regiunea de șes este lipsă a să stropi des.

Îndreptarea calendarului

Amăsurat hotărîrii sfîntului Sinod al bisericei autocefale ort. române comunicat prin o encicloică (vezi Nr. 107/1924) s'a făcut la sfârșitul lunei Septemvrie îndreptarea cîlindarului, prin aceia, că zilele 1-13 Octomvrie au fost suprimate și luna Octomvrie am început-o cu ziua de 14 și sărbătoarea Cuvioasei maice Parascheva. Acest act de mare însemnătate a trecut fără multă vorbă de partea credincioșilor. Prea puțini au fost aceia cari arătau îngrijorări. Anul acesta, ca început al acestei inovațiuni, a fost încâtva discutată aceasta afacere, dar în scurtă vreme va fi totul uitat. –

Earna a. 1924 și Gripa

Earna anului 1924 spre 1925 a fost o iarnă moale și fără neaua. Frigul a fost moderat preste tot astfelu că nici nu să poate vorbi de o earnă ca atare. A început în urmare a băntui gripa, dar nu în forma ca în toamna anului 1918. Erau poate

mai mulți bolnavi acum de aceasta boală, dar cazuri de moarte pe urma ei nu am înregistrat. Prin Martie și începutul lui April 1925 erau dimineți de multe ori mai reci, ca în eamnă. –

Anul 1925

S'a început cu o eamnă moderată. Ovesele și oarzele s'au sămănat de cu bună vreme, dar frigul din Martie și chiar începutul lunei Aprilie a cauzat acestor însămânări multă stricăciune. A fost lipsa ca acestea spicoase să fie a doaua oara sămănate.

La 21 Ianuarie 1925 moare episcopul nostru diecezan Ioan I. Papp în urma unui morb numit: arteroscleroză. Eră de vre-o 3 ani suferind și urmând dieta prescrisă de medici, speră să mai trăească, deși la moarte eră de 77 ani. Guvernul liberal aveă intenția de a'l pensionă pre motivul că eră bătrân. Acest motiv eră numai inventat, adevăratul motiv eră ca și în acest scaun arhieresc să plaseze o creatură de a lor. Episcopul I.I. Papp nu eră prea mare liberal și deci pentru a dovedi, că poate încă funcționă ca episcop, a făcut însuși sfinșirea apei la Bobotează și încă la Mureș. Fiind acest serviciu lung și lungit prin ieșirea la Mureș, a fost pentru dânsul, – carele și de altcum eră bolnav și suferind, – fatal. Câte-va zile eră suferind pre picioare, ear cu 10 zile naintea morții a fost ținut în pat, până când în 21 Ianuarie 1925 la oarele 8 seara (seau 20) a încetat din viață în reședința lui din Arad. În comuna noastră Nerău, s-a aflat despre aceasta abia mâne zi, în 22 Ianuarie după amez. S'a arborat numai decât pre biserică flamura neagră și s'a dispus tragerea clopotelor în decurs de 5 zile. Mai apoi s'a urmat întru toate circulariului consistorial edat din acest prilej. –

La începutul anului 1925 prețul grâului a început a crește și încă repentinu. Eră macsimalizat la 950 Lei, dar a ajuns până la suma de 1200 Lei maja metrică. Urmarea a fost că grâul a dispărut de pre piață și a urmat lipsa de grâu. Orașe mari și poate chiar și miliția erau amenințate a remâneă fără pâne. S'a recurs deci la mijlocul întrebuițat de vechia Ungarie de a rechiziționa grâul și de a să fabrica pâne integrală și amestecată cu făină de cucuruz. Vindeau oamenii în mare grabă grâul numai ca să nu li se rechiziționeze. Eră chiar o panică între acei ce mai aveau oare-cari cantități de grâu. Notez că nu prea eră mult grâu în comună, căci a fost vîndut de cu bună vreme. Toată manevra aceasta de rechizițiune a fost o apucătură de a guvernului liberal, pentru a fi unii căpătuiți și ași câștigă averi. În comuna noastră s'a rechiziționat în total 65 măji metriche. Spre finele lunei Martie și începutul lunei April prețul grâului a început din nou a să urcă și la 5 Aprilie a ajuns a fi plătit cu 1300 Lei maja metrică. Comerțul intern cu grâul e deci earăși liber, căci favoriții guvernului liberal s'au refăcut pre deplin. Sermană țară și sermani cetățeni plugari! Voi muncii din

*Moartea episcopului
diecezan*

Prețul grâului și rechiziția

greu și procurați toate de ce aveți lipsă cu prețuri fantastice, pre când guvernării să îmbogățesc preste noapte pre urma sudorilor vostre! În luna Mai ajunse prețul grâului la 1600 Lei. m.m.

Alegerile la sinodul eparhial

În urma ingerințelor păcătoase a-le liberalilor în alegerile sinodului eparhial din a. 1924, după ce oamenii de bine au demisionat, nefiind capace sinodul eparhial a aduce hotărâri valide, a fost dizolvat și deci s'au ordonat alegeri noi. Și de asta dată ingerințele au fost mari, mai cu seama la noi în Banat. Începând dela prefectul județului și până la plăiașul satului lucrau cu toții, cei din administrație, pentru reușita candidatului liberal. În comuna noastră încă s'a lucrat foarte intensiv și rezultatul este a să vedea din însemnările adneccate la actul cu Nr. 63/1925 din arhiva parohială.

Alegerea episcopului

Alegerea episcopului, pentru văduvita noastră eparhie, s'a făcut la 3 Mai 1925 sub președința Î.P.S. Sale Dlui Arhiepiscop și Metropolit D' Nicolae Bălan. Au fost doi candidați serioși. D' Maghier candidatul și favoritul guvernului și D' George Comșa spriginit de naționaliști. A fost ales cu o majoritate de 4 voturi D' Comșa.

Cercul cultural al învățătorilor B. Comloș la Nerău

La sărbătoarea Constantin și Elena 21 Mai s'a întrunit în comuna noastră cercul cultural B. Comloș al învățătorilor. Au luat parte 8 Români și 5 Șvabi. După terminarea serviciului divin, membrii acestui cerc s'au întrunit în școală, unde au ținut 2 prelegeri practice, una din geometrie și alta din istorie, precum și o conferință despre cum este a se predă aritmetica în școala primară. După masă, la oarele 3, s'a ținut o festivitate în sala "Casei naționale", unde a cântat corul bisericesc, au declamat școlarii și preotul a vorbit poporului despre repausul dominical.

Propaganda culturală a corului bis. la Peciul-nou

Fiul comunei noastre D' Ioan Mezin primpretorul plasei Giulvăz cu sediul în Peciul-nou, a făcut acolo o grădină publică, pre carea dorea să o predea destinației în cadrul unor festivități. A invitat deci corul bisericei noastre împreună cu preotul, ca în Dumineca din 31 Mai 1925 să sfințească acea grădină publică. După ce de cu bună vreme s'au făcut pregătirile de lipsă, în amintita Duminecă corul, împreună cu preotul carele e și președintele lui, au luat dimineața din Tomnatic trenul spre Timișoara, unde sosind la oara 7 a fost primit de primpretorul Mezin și trecuți cu toții la restaurantul "Coroana", unde li s'a servit câte o cafea cu lapte fieceăruia. La oara 10 au luat trenul spre Peciul-nou, unde am sosit la oara 11. În gară am fost primiți de numeroși locuitori în frunte cu fanfară locală. După salutul de bun venit al primpretorului și mulțumita preotului-președinte, să face cortegiul în frunte cu fanfară și să îndreaptă spre grădina publică. După ce preotul local romano-catolic sfințește o cruce așezată la intrarea în grădină, să face sfințirea grădinei prin

preoții ort. români și cu concursul corului din Nerău. Au servit protopresbiterul B. Comloșului Dr Stefan Cioroian, asistat de mine S. Bichicean și preotul Brănuș din Giulvăz. Notific că la aceasta festivitate au luat parte toate comunele plasei prin primarii și notarii lor. Terminată sfințirea primprețorului prin o frumoasă vorbire în românește predă grădina primăriei Peciul-nou. O primește primarul, carele în limba germână mulțumește atât primprețorului, cât și corului nostru. La oarele 12 și 1/2 a fost o masă la carea au luat parte preste 200 persoane. S'a toastat pentru Regele nostru de cătră primprețor, pentru corul din Nerău, pentru primprețor, pentru preoți etc. După masă la petrecerea poporală au venit mai mulți locuitori din comunele învecinate, români și sârbi. Din comuna sârbească Diniaș au venit un convoi de 24 trăsură arhipline cu fete și feciori. S'a făcut o horă mare și frumoasă la carea a luat parte intelectuali și țărani, fără deosebire de neam și lege.

Seara la oara 8 a fost o cină oferată coriștilor. La oara 9 seara s'a început concertul dat de corul din Nerău cu concursul Reuniunii de cântări germâne din Peciul-nou. Programa a fost executată precis și cu multă artă, căci fiecare bucată eră fortunos aplaudată, ba a fost lipsă ca unele puncte să fie bisate. Luni dimineața ne-am reintors spre casă, unde am ajuns la oarele 12.

Pre Dumineca din 21 Iunie 1925 s'a aranjat în comuna S.Nicolaul-mare o expoziție agricolă. Aceasta expoziție a fost apoi însoțită și de alte festivități, pre cum și de o emulare de coruri. S'a făcut în jurul acestor sărbări o reclamă de circ. Mai cu seamă jurnalul Dlui T. Bucurescu "Primăveara" ajunse a fi chiar ridicol cu reclama ce făcea. Spus'au că va veni Dl Ministru al cultelor și artelor, Dl prefect și Dl General Gavanescu. A venit însă curat numai protonotarul județian Dl Pincu. Megalomania unor prețiși intelectuali este mai mult de compătimit de cât de condamnat. Bolnavul hipocondru nu să poate vindecă, cel cu idei ficse nu să poate capacitate, ear demagogul, – deși periculos, – este și remâne inconștient. Pre noi ne interesează din privilegiul acestor sărbări curat numai emularea corurilor. Anul trecut corul nostru a luat în S.Nicolaul-mare la emulare premiul prim, ear la emularea din Timișoara, unde eră juriul compus din musicali de talia și priceperea unui Vidu, Chiriac și Paulian și unde s'au produs vre-o 60 de coruri, a luat premiul al doilea. Acum corul din Nerău, carele după mărturisirea streinilor, cari au luat parte la emulare, a cântat mai bine dintre celea vre-o 7 coruri, a fost onorat cu ultimul premiu. Corul din Nerău are o reputație bine stabilită și nu poate să-i strice nimica dujmănia ce i-o poartă unii așa ziși intelectuali din Săn-Nicolaul-mare, cari și în trecut au arătat o pornire mai mult ca păcătoasă față de corul nostru. Adevărul va triumfa totdeauna.

*Emulare de coruri în
S. Nicolaul-mare*

Întronarea noului episcop a diecesei noastre s'a ținut în cadrul unor frumoase serbări în Dumineca din 12 Iulie 1925 la centrul diecezei în Arad. Încă de Vineri în 10 Iunie alesul, confirmatul și investitul nostru episcop Prea Sfinția Sa Dl Dr Grigorie Gh. Comșa a sosit în Timișoara. A fost aceasta un gest prea frumos, căci în capitala Banatului nostru s'a decis și hotărât cine are a fi episcopul diecezei Aradului. Liberalii aradani erau înfuriați de acest fapt și calificau gestul P. Sfințitului ca o necuviință, ba chiar nesocotință. Ce să le faci? Oamenii nu pot pricepe gestul și deci trebuie iertați. Sâmbătă la ora 13.30 Prea Sfințitul a plecat spre Arad. În gara Aradul nou l'am întâmpinat noi preoșimea din tractul protopopesc B. Comloș. Din 18 preoși am fost prezenți 13. În gară, după bineventarea protopopului și a primpretorului, Arhiereul mulțumește și cucerește prin prezentarea frumoasă. Aici să petrece un caz emoționant și carele ni-l presintă și sufletește pre noul nostru Episcop în modul cel mai plăcut. Între noi preoșii tractului B. Comloș erau și preoșii Vermeșan din Pesac și Blaga din Secusigi și cari pre vremuri erau colegi cu P. Sfințitul în teologia din Sibiiu. În fața tuturor celor prezenți, pre peronul gării Aradul nou, după ce a terminat cu răspunsul la salutul protopopului și primpretorului, î-și îmbrățișează și sărută pre foștii lui colegi de școală. Dovedește deci, că ajuns episcop, totuși ține mult la prietenii lui de școală. Acest gest a emoționat adânc pre cei prezenți. Am urcat apoi cu toții în tren și am mers spre Aradul-vechi. Încă din Aradul-nou începuse a plouă dar numai foarte puțin. În gara Aradul-vechi, frumos povazată, eră o mulțime de lume. Pre peron eră și o companie de infanterie cu muzica în frunte. P. Sfințitul descinde în uralele nesfârșite a-le celor prezenți, ear muzică intonează "spre rugăciune". În cuvinte alese este salutat de părintele asesor și până aici președintele consistorului Mihai Păcășan și primarul orașului Arad. Răspunde mulțumind prea frumos și deci să formează cortegiul spre catedrală. Acum începe o ploauă torențială și din cortegiu nu mai remase decât un lung șir de automobile și trăsurile în frunte cu un escadron de călărași. Imensul public adunat să retrace la adăpost, ear pre strada principală privesc oamenii de prin prăvălii numai, căci petrecerea pre trotuar eră imposibilă, așa plouă de puternic.

Mâne zi la oarele 9 s'a început Sfta Liturghie pontificată de noul Episcop la sfârșitul căreia s'a făcut prin P.S. Sa Dl Dr Iosif T. Bădescu episcopul Caransebeșului întronarea, în prezența Ministrului cultelor și artelor Al. Lăpădat. Predica noului episcop a făcut o impresie adâncă asupra auditorului atât prin cuprinsul, cât și prin predarea ei. A fost o vorbire-program cu adevărat a unui episcop nou, ortodox convins și a unui român adevărat. Să trăiască la mulți ani! La liturghie a cântat până

la "Carii pre Heruvini" corul revizoratului din Arad sub conducerea profesorului Al. Lipovan. Dla "Carii pre Heruvini" apoi a cântat corul intelectualilor din Timișoara de sub conducerea profesorului de conservator Dragoi. Primul a fost cor mixt, ear al doilea cor bărbătesc. Ambele au cântat foarte bine și cu mare precizie. Numai la astfeliu de ocaziuni să evidențiază frumseța și măreția cultului nostru ortodox! Nu unul, ci mulțime din cei prezenți erau înduioșați până la lacrimi pre urma acestui cult înălțător. A contribuit mult la aceasta și ținuta noului episcop și carele a servit fără greș, cu multă demnitate dar și smerenia cuvenită. Descrierea mai amănunțită v'a aduce-o jurnalele și din cari voi pune unele la colecția de acte din arhiva oficiului nostru parohial și anume la actele ce stau în legătură cu aceasta cronică.

La 27 Decemvrie 1925 s'a făcut sfințirea bisericei, renovată radical, prin P.S.S. Dl Episcop diecezan și carele a sosit cu o zi mai nainte în B. Comloș. Serviciul divin s'a făcut cu mare pompă și fiind biserica ticsită de credincioși. Au servit pre lângă P.S. Sa 12 preoți și diaconul ceremonial din Arad. Corul a cântat bine. Cuvântarea P.S. Sale a fost o magistrală combatere a papismului iesuitic. La aceasta solemnitate am luat și eu preotul din Nerău parte. O fotografie o adnexez la actele cronice.

Recolta anului 1925 a fost bună în toată privința. Grâul a fost de bună calitate și s'a produs în mediu 900 Klgr. pre jugher. Nu este însă plătit amăsurat celorlalte article. Prețul lui variază între 8-900 Lei sută de Klgr. Cucuruzul a fost foarte rodit. S'a produs foarte mult și de aici prețul e și foarte scăzut. Să vindea cu 400 Lei 200 Klgr. cu coceni.— Viile au avut o recoltă mijlocie, în schimb însă prețul a fost bun. S'a vândut struguri de totului slabi, cu 6 lei Klgramul. —

Anul 1926

Anul 1926 să începe cu cearta în sînul corului nostru bisericesc alimentată și spriginită fățiș de învățătorul Petru Băran, carele ca și cantor ar avea interesul să spriginească aceasta instituțiune și carea chiar lui îi face servicii. S'a produs mici neînțelegeri provocate de un anumit Eremie Barbu (Măceanu) carele și el este un conducător-ajutător al corului. Dorea adecă să fie el singur conducător și deci vătămă pre oricare carele îi sta în protivă. S'a pertractat aceasta afacere în mai multe ședințe de comitet, dar numitul revoluționar, — știind că e spriginit de învățătorul cantor, împiedecă ori cei aplanare pacinică a divergințelor. Afacerea nu încă aplanată și să așteaptă instructorul Nistor Miclea, pentru a să reface corul. A cântat prin sărbători un cor mare și redus sub conducerea lui Eremie Barbu, dar prost și spre scandalizarea credincioșilor. —

*P.S.S. Dl Episcop
Dr Gheorghe G. Comșa
în B. Comloș*

Recolta anului 1925

Cearta în sînul corului bis.

Alegerile consiliului comunal s'au făcut și în comuna noastră Nerău la 19 Februarie 1926, adică vineri prima săptămână în postul Paștilor. Cu aceasta ocaziune din nou au izbugnit vechia boală din comună, căci lupta s'a dat nu pentru consiliu, ci numai între cei învrăjbiți de mai mult Fumor și Mezin, măcar că pre cum să știe sunt neamuri foarte de aproape. Au început a să deslănțui din nou patimile din trecut. La timpul său s'au făcut candidaturile în regulă și s'a început corteșirea prin comună pentru a câștigă fiecare partidă aderenți câți mai mulți. Deși eră o luptă cu interes local, totuși ii să dădú și colorit politic. Lista prezentată și carea avea în frunte pre Pavel Fumor eră a partidului național și în urmare amăsurat înțelesului făcut de conducerea centrală cu Șvabii, primiră și acești din urmă 4 locuri pre listă. Cea carea avea în frunte pre Eremie Mezin eră lista liberală, în carea nu s'au luat Șvabi, pentru că conducerea lor centrală le-a interzis preste tot a votă cu liberalii. Au cercat însă și liberalii a-și asigura voturile Șvabilor, căroa le-ar fi garantat poate mai multe locuri în consiliu, dar Șvabii au refuzat categoric ori ce concurs liberalilor. Să prevedea cu siguranță învingerea listei partidului național. Sosind ziua alegerii s'a prezentat în comună președintele însărcinat cu conducerea alegerii și carele a fost preotul ort. român din Cenad, Gheorghe Ionescu. La oara 8 dimineața să începe votarea și președintele, deși preot, dă ordin ca să voteze aderenții liberalilor. Ese afară delegații acelu partid și aleg din mulțime aderenții lor, pre cari în grupe de câte 10 inși ii bagă să voteze. Votarea la aceștia mergea repede și votau 50-60 pre oară. Când li-au scăzut aderenții, lăsau să voteze și ai partidului național, dar cu o încetineală păcatoasă. Abia votau dintre aceștia 5-10 pe oară. Ba că președintele nu-i află pe listă, ba că pentru justificare să-și scrie numele în fața președintelui și cu lașe apucături să trăgăneze mersul votărei, ca aderenții partidului național să nu poată votă toți. Când președintele a fost admoniat de un asistent, că cu o astfelu de trăgănare nici până mâne zi nu vor fi gata, a început a amenință, că întru cât nu tace îl va închide. Până la ameaz, deci în decurs de 4 oare, abia au votat 130 alegători. Dupa ameaz a purces la felu președintele. Să apropiă oara 5 și mai erau să voteze vre-o 120-130 alegători și cari așteptau afară. Ei, adică liberalii, știind câte voturi au, căci tânărul econom Sabin Filip Mihai, – carele are și maturitatea în comerciale și cercase norocul și pre la academia agronomică și pre la politehnică, – controla fiecare buletin și spunea unui asistent de ai lor să însemne pre cei ce votau cu liberalii. Când fură 5 oare, mai erau afară la stradă încă vre-o 80-100 alegători, dintre cari au votat în total numai 2 zi: doi alegători și închizând actul alegerii, făcând numărătura află că liberalii au întrunit 150 voturi, ear naționalii numai 125. A fost o revoltă justificată la oamenii de bine,

carea poate ar fi și degenerat dacă nu ar fi fost jandarmii prezenți. Alegerea s'a apelat și să așteaptă nimicirea ei, ceea ce cu greu va urmă. –

Sămănăturile de primăvara, dar mai vârtos sămănatul cucuruzului, s'a făcut foarte cu anevoie. Ogorul făcut în primăvara a fost bordos și fiindcă nu a ploauat s'a amânat cu sămănatul. La feliu anevoios a fost și lucrul cu sădirea viilor. Toată luna Martie și Aprilie nu a plouat de loc și deci stagnă și lucrul. Abia la începutul lui Mai a căzut ploi mai mici, dar cari totuși a ajutat mult. Prin 10 Mai a început apoi o ploauă abundantă și care ajută mult sămănăturilor. –

Dr. Grigorie Gh. Comșa
Episcop

Prea Sânpia Sa Domnul Episcop vine în comuna noastră vineri, la 14 Mai 1926, ziua de lucru, și rugat semnează în aceasta cronică. –

Primirea P.S. Sale a fost pre cum urmează.

Cu vre-o 14 zile, cam prin 1 Mai 1926, fiind P. on. Domn Protopop în comuna, ne-a întrebat că am putea primi pre P.S. Sa în 14 Mai, măcar că e zi de lucru. I s'a răspuns, că da. Vom face din acea zi de lucru zi de praznic și de bucurie. Venirea P.S. Sale eră în legătură cu sfințirea bisericei din comuna Igrîș și deci s'a plănuț și unele vizitații canonice. Sfințirea bisericei din comuna Igrîș eră staverită pre ziua de 13 Mai, sărbătoarea Înălțarei Domnului.

De cu bună vreme am luat măsurile pentru a primi cum să cuvine pre P.S. Sa, căci dorea să vină în comuna noastră, despre care zicea că a aflat multe bune și frumoase, deci dorea să se convingă. Programul eră staverit. La Ispas sfințește, nainte de masă, biserică din Igrîș, ear după masă face vecernia în comuna Sarafola. Vineri în 14 va fi la Nerău, Sâmbătă în 15 la Sân-Nicolaul-mare și Cenad, ear Duminecă în 16 în comuna Pesac. Ni s'a spus că P.S. Sa nu va face numai la Igrîș și Pesac sfta Liturghie, fără a ni să arată, că ce avem a face în celelalte comune în privința serviciului divin. Eu luând contact cu Pr. on. Domn Protopop am staverit că vom face liturghie cu preoții ce vor veni și suita P.S. Sale și la carea P.S. Sa va asistă dela sosire în comună. Înțelesul eră, ca să începem mai de vreme, pentru ca P.S. Sa să nu asiste prea îndelungat, luându-se în socotința oboseala din ziua premergătoare și că la Nerău nu va veni cu automobilul, ci cu trăsurile noastre și cari îl vor luă din B. Comloș.

Cu vre-o 6 zile nainte am convocat deci comitetul parohial și am luat dispusețiunile, împărțind sarcina, pentru ca primirea P.S. Sale să fie frumoasă. S'a încredințat împodobirea străzilor, câștigarea trăsurilor cari să aducă pre P.S. Sa, pre cum și organizarea călăreșilor lui Eremie Mezin jun. Grija cu facerea banchetului

*P.S.S. Dl Episcop
D' Grigorie Gh. Comșa
în comuna Nerău*

s'a încredințat lui Eremie Fumor, ear pentru încvartirarea oaspeților, deacă vor veni de cu seara, s'a însărcinat învățătorul Petru Băran. Eram cu toate în ordine și bine, curat numai corul erá încă tot în ceartă și deci slab. Cântá el liturghia, dar nu în formă corespunzătoare și eram îngrijorați, că corul lăudat al Nerăului, corul carele luase și câteva premii, acum când erá mai mare lipsa pentru a să recomandá, va face un fiasco și va cauzá rușine comunei. Corul erá slab, căci pre urma grandomaniei și intrigilor lui Eremie Barbu și consoții, între cari în primul loc chiar învățătorul, elementele celea mai bune au părăsit corul, de unde restul erá slăbit de tot și chiar nesigur în cântare. Am lăsat așa cum e în speranța ca P.S. Sa sosind mai târziu, nu va auzi părțile cele mai însemnate ale Sfetei Liturghii.

Făcute toate pregătirile, eram în așteptare.

Joi, la Înălțarea Domnului, eram chiar în sfta biserică la sfta liturghie și pre carea o începusem mai de timpuriu, în vederea sărbărei eroilor și eșirea cu sfta Cruce la cimitir. Eram nainte de cvodul cel mare, când veni episcopul în altar și î-mi comunică că P.S. Sa nu va veni la Nerău, căci așa s'a telefonat din B. Comloș primarului. Surpriza și consternarea a fost de nedescris, căci să pregăti-se tot și vestea veni numai cu o zi mai înainte. Lumea erá deprimată și să vedea împresia rea ce să produ-se pre urma acestei vești. Pre la oara 11 pretura afirmă, că da, P.S. Sa va veni negreșit la Nerău. Cu toate că să afirmá cu siguranță venirea, totuși lumea a remas sub influința vestei prime și după masă nu să știa ce e de făcut. Era a să face porțile triumfale și a să împodobi strada, precum și a să pregăti banchetul. Să trimite deci o trăsură la Sarafola eventual Igriș pentru a să afla, cum și ce va fi. Trăsura sosește napoi abea la oara 9 seara, aducând vestea că avizul dat din B. Comloș e greșit și că a fost dat ordinul să ne avizeze, că suita P.S. Sale nu vine de cu seara la Nerău, ci numai mâne zi. Lumea s'a mai înviorat și s'au continuat lucrurile și cari abea mâne zi pre la oara 7 dimineața au putut fi terminate.

Pre la oarele 8 a.m. sosesc preoții Stefan Oprean din Valcani și Andrei Blaga din Beba-vechie. Sosește și pretorul Gheorghe Stoian din S.Nicolaul-mare. La oarele 8 și 1/2 pleacă, 6 trăsuri frumos împodobite cu flori și fiecare cu câte 4 cai, la B. Comloș pentru a aduce pre P.S. Sa și suita la Nerău. La oara 9 facem proscomidia și voim a începe sfta Liturghie, conform înțelesului, după ce Utrenia s'a făcut mai de dimineață. Eram cu totul gata, când ne sosi avizul telefonic să nu facem nici un serviciu până la sosirea P.S. Sale. La oara 9 1/2 ni să aducee vestea că P.S. Sa este plecat din B. Comloș spre Nerău și că va sosi cât mai îngrabă. Cercetători din turnul bisericei ne avizează, că să vede convoiul și că e aproape de unca mare și deci va sosi

curând. Nu era oara 10, când P.S. Sa însoțit și de trăsurile și călăreții ce-l întâmpinară la hotar, intră în comuna frumos împodobită și adevărat dela marginea satului și până la biserică strada a fost împodobită cu steaguri, pre margine tot la 5 pași, de o parte și de alta, crengi verzi împântate în pamânt și pre drum iarbă verde. Erau 2 porți triumfale, una la intrarea în sat și a doua la biserică. La lunca mare și deci la hotar P.S. Sa a fost bineventat de pretorul plasei și de primar în fruntea unei mulțimi de credincioși și cari i-au ieșit într-o întâmpinare cu vre-o 20 trăsură, parte cu 4 parte cu câte 2 cai. Ajuns la biserică, preotul asociat de colegii Oprean și Blaga, îl întâmpină cu evanghelia și sfta Cruce, urându-i bun venit. Răspunde scurt P.S. Sa, apoi intrând în sfta biserică, să zice ectenia mare și rugăciunea de deslegare rostită de P.S. Sa asupra credincioșilor cari au îngenunchiat. După otpust, luându-se în socotință mulțimea credincioșilor, eșim înaintea biserice, unde preotul local ii face un scurt raport asupra parohiei, ear P.S. Sa din ușile biserice ține o predică de 3/4 oare, frumoasă, înălțătoare și în carea după ce arată că împărăția lui Dumnezeu, este singura cetate spre carea avem a nizu și că credința creștină este cea mai de folos, combate păcatele ce i s'au reportat că bântue în comună, ca pizma, lucsul și lipsa de copii. Arată ce învață Mtuitorul Isus Cristos și îndeamnă a să cugetă mai mult și mai temeinic asupra județului de pre urmă, când să va alege grâul din neghină. Predica P.S. Sale și cu fond și și ca predare a fost la înălțime și a impresionat adânc pre ascultători. P.S. Sa fiind un orator de forță, cu voace puternică, folosește metoda cea mai noauă de predicare și tot odată și cea mai captivantă. Prin aceia că întrețeeasă și exemple bune, frumoase și prea potrivite, ține în continuă încordare atenția auditorului și deci î-și ajunge scopul, căci este înțeleș.

După terminarea serviciul divin P.S. Sa Dl Episcop trage la locuința preotului și unde primește delegațiunile ce să prezintă. Să prezintă parohia romano-catolică, primăria comunală și parohia ortodoxă, carea ii mulțumește pentru vizita făcută acestei parohii. P.S. Sa face apoi vizite la parohul romano-catolic, la notarul comunal, la primarul Eremie Mezin jun. la fruntașul Pavel Fumor și înv. Petru Băran. *La dorința P.S. Sale să prezintă și la o familie săracă și adevărat la Ioan Sârbu (Șarga) carele are 4 copii.*

Banchetul să ține în sala "Casei Naționale" participând aproape 80 de credincioși. Streini nu au fost invitați la banchet afară de onorațorii din comună. Timotei Tempian elementul cel mai disonant din comună, carele caută cearta cu lumina, a adus doi Bugari din Beșenova-vechie la banchet, care împregiurare a dat naștere la o ceartă urită. Nu să putea ca demagogul Tempian, – carele de altcum e un măestru vărgar

și cu prea puțină cultură, – să nu înceneze scandal. E în firea lui proastă aceasta pornire. S'a aplanat însă afacere fără a avea urmări mai detestabile.– La banchet, la doriința espresă a P.S. Sale, nu s'au ținut vorbiri.

După ce P.S. Sa s'a mai odihnit nițel, la oara 4 d.m. a fost cu aceeași solemnitate condus la B. Comloș, ca la venire. P.S. Sa sa prezentat cât să poate de bine și prin ținuta măestrasă și corectă, pre cum și prin afabilitatea aleasă a cucerit pre toți locuitorii comunei și în special pre credincioșii noștrii. Poporul a fost încântat și regretă numai aceia, că P.S. Sa a petrecut prea scurt la noi în comună. La acte cu referință la aceasta cronică adaug Nrul din "Biserica și Școala" care descrie aceasta vizitație canonică. –

Alegerile de deputați, senatori și ai comisiunei județiene

Toate acestea alegeri au trecut în liniște și cu învingerea averescanilor, cari pre lângă că aveau puterea în mână, au pactat și cu Șvabii și deci ș-au putut asigura o majoritate dar nu prea mae. Dintre partidele de opoziție partidul național român de sub șefia Dlui Dr. Iuliu Maniu a avut și în plasa noastră, dar și în județ mai multe voturi după averescani. Dintre Români abia au votat 10% cu averescanii, restul toți cu partidul național. La Senat, spre rușine, au fost ales un român și 3 streini. Aceasta mulțumită pactului legat cu Șvabii. Alături la acte și 2 buletine de votare. Majoritatea mare a Românilor din Nerău au votat cu naționalii.

Recolta anului 1926

Grâul a dat o recoltă bunișoară. S'a podus cam în mediu 900 Klgr. pre jugher. Calitatea este inferioară celeia din anul trecut. Prețul a fost slab, spre uimirea și consternarea oamenilor ajunsesse prețul grâului prin Septemvrie la 680 Lei suta de Klgrame. Înjurau oamenii pre averescani, cari au promis a scumpi grâul și eată'l acum eftin de tot. Eftinirea a produs-o și lipsa de numărare și carea era mare, mai cu seama de Ardeal și Banat. Totul e scump din cale afară, curat numai produsele agricultorilor sunt de tot eftine. –

Recolta cucuruzului a fost bună și s'a produs mult. La culesul lui s'a vândut dubla meterul, adică 200 Klgr., cu cocenii cu tot cu 450-500 Lei. Relativ deci cucuruzul avea și preț bun.

Viile au dat o recoltă slabă, adică au produs puțin. În termin mediu să poate zice cam 15 Hectolitrii pre jugherul catastral. În schimb, pre urma secetei carea a ținut din vară și până la finea lunei Octomvrie, calitatea strugurilor a fost foarte bună. În detail s'a vândut strugurii cu 7-8 Lei Klgr. pre când "an gro" cu 6 Lei. –

Anul 1927

Preste tot iarna a fost moale și neauă foarte puțină. Asemenea și la începutul primăverii au lipsit preste tot ploile bune și abundente de primăvară.

În primăvara s'a mai urcat puțin prețul bucatelor. Cucuruzul a ajuns la 500 Lei per suta de Kgrame. Grâul oscilă foarte. Să urcă până la 900 Lei maja metrică și care preț eră pentru 2 cel mult 3 zile și apoi iar cădea la 700-750 Lei. Vinul să vinde cu 12-14 Lei litrul, după calitate și în mare. În mic are preț mai ridicat.

Lipsa de numerar rămâne și articolele necesare plugarilor să mențin tot sus, astfel că cametele împrumuturilor cresc considerabil. Să plătește procente după suta Lei dela 30 Lei în sus. Nemulțumirile cetățenilor contra guvernului Averescu devin tot mai pronunțate din cauza lipsei și pentru că s'a urcat și impozitele considerabil, adecă de trei ori celea din anul 1926. – S'a urcat trenul, s'a scumpit sarea, trafica și posta și în schimb oamenii nu și pot valoră produsele.

Înghieț s'a produs în luna Mai și anume în trei zile consecutive dimineața și adecă în zilele de 13, 14 și 15 Mai și au urmat crescând. În dimineața zile de 13 a înghiețat foarte puțin și mai vârtos pre lângă sămănăturile spicoase s'a văzut atacate viile și cartofii. În dimineața zile de 14 a fost și mai puțin înghiețul deci pagube neînsemnate. În dimineața Duminecei de 15 Mai apoi a înghiețat bine așa, că acum s'au produs serioase pagube la vii. Deocamdată aceste pagube nici nu să pot prețui, dar la toamnă să va vedea ce puțin să va culege și ce mult promiteau viile încă înainte de înghieț! Vița de vie eră bine crescută, avea mărimea de 40-50 cmtrii și fiind cruda, vârfurile au înghiețat și s'au și uscat. Strugurii deși numai pronunțați în mare parte au înghiețat și să uscă.

Pre Dumineca din 15 Mai a fost staverită pentru Nerău o misiune religioasă împreună cu scoaterea litiei la grâu. Speram că vor veni cel puțin 5 preoți și în urmare am învitat și pre I.P. Cuviosul Arhimandrit și Stareț al sfei Mănăstiri Hodoș-Bodrog: Policarp Morușca. Au venit însă numai doi preoți și adecă: Atanasie Todan din Checia-română și Grigorie Vermeșan din Pesac. Am servit deci în sobor sfta Liturghie și pre urmă am ieșit, pre un timp foarte frumos, la grâu unde după sfînjirea apoi preotul Gr. Vermeșan a vorbit bine și frumos credincioșilor.

În aceasta Duminecă 15 mai eră anunțată și o adunare poporală a partidului național-țărănesc în B. Comloș și la carea au și participat mai mulți fruntași ai partidului. Cu aceasta ocazie s'a săvârșit și un părăstas pentru marele Dr. Vasilie Chiroi, când i s'a și mutat osămintele spre vecinică odihnă în cripta ce i s'a ridicat lui.

La oarele 5 după masă cu 3 automobile au venit și în comuna Nerău fostul ministru I. Michalache cu Doamna, Sever Bocu cu Doamna și încă vre-o 2 deputați și cari erau însoțiți de mai mulți intelectuali din Timișoara. Au făcut vizite preotului, la

Prețul cerealelor

Înghieț

Misiune religioasă

Oaspeți aleși în comună

învățătorul și frații Fumor și unde s'au interesat mai cu seamă de aranjamentele pentru tescuirea vinului și de marele lor pivnițe. La ora 8 au părăsit comuna mergând la Timișoara.

*Episcopul rom. catolic Aug.
Pacha în comună*

Sâmbătă în 21 Mai, la sărbătoarea S.S. Împărați Constantin și Elena, după masă la oarele 5 vine în comuna noastră Episcopul romano-catolic Augustin Pacha, spre a împărtăși taina sfântului Mir. Mare. Vine dela Teremia-mică. La sosire este salutat de 3 fețe în poezie, de președintele comunei bisericești romano-catolice și de preotul român ortodox. Răspunde în limba română preotului, iar celorlalți în limba germană. Conduc la biserică predică și săvârșește vecernia, apoi mirue pre cei ce nu au primit încă aceasta taină. Face apoi vizite scurte chiar și preotului ortodox și după o mică gustare la parohul romano-*catolic, pleacă condus spre Sân-Nicolaul-mare.

Furtună mare

În 2 Iulie după masă între oarele 5 și 6 s'a deslănțuit și asupra comunei noastre un formal uragan cu grindină și puțină ploaie. Uraganul a venit din spre apus și fiind unele holde cosite au luat pre sus snopii și i-au dus în mari depărtări. Grâul ne cosit a fost aproape tot scuturat. A smuls pomi din rădăcină, a descoperit case, ba în Sân-Nicolaul-mare, un pom scos din rădăcini, a omorât o femeie. Grindina de și nu a ținut mult, abia vre-o 5 minute, dar a fost de mărimea ouălor de porumbei. Ploaua încă a fost de scurtă durată și a udat poate de vre-o 2 ctm. pamântul. Pagube a făcut multe aceasta fortuna mai cu seamă la grâu. Grindina a făcut pagube la vii și cucuruz. Am avut norocul, că preste comuna Nerău a trecut numai aripa dreaptă a uraganului, centrul lui fiind spre nord dela noi. Mari pagube a făcut și prin județul Arad.

*Alegerile de deputați și
senatori*

Sunt 8 ani decând și noi am fost alăturați la România. În acest timp s'au făcut mai multe alegeri pentru parlament, dar, prin sălbăcie, acestea le-au întrecut pre toate. Acestea alegeri, conduse de liberali, vor forma cea mai neagră pagină în istoria țării noastre. S'a introdus și la noi sistemele din vechiul regat de a intimidă oamenii și a opri alegătorii de ași face datorița. Cu toate acestea județul nostru s'a pronunțat încă odată și în mod demn că este pentru partidul curat democratic, partidul național-țărănesc. Legea electorală este așa întocmită, că cu toate că partidul național-țărănesc a avut cu 13.000 voturi mai mult ca liberalii, totuși liberalii au intrat în cameră 8, ear național-țărănist 1 zi: unul. La Senat însă au învins întreaga listă național-țărănistă. Alegerile la cameră au fost în 7 ear la Senat în 10 Iulie. La alegerile dela Senat mai mulți locuitori din Nerău deși români, nu au fost lăsați se meargă la vot. Au fost admiși să treacă cordonul jandarmilor numai cei designați de primarul. Au mers bieții alegători până la marginea satului spre Sânnicolaul-mare, unde erau jandarmii cu cel mai pervers om al comunei noastre, individul des amintit în aceasta cronică

Timotei Tempian, și carele îndruma pre alegători după lista făcută de primar pre cine să lase și pre cine nu. Pre mulți i-au întors înapoi, dar mulți dintre aceștia au luat drumul spre Tomnatic și totuși au votat. Șvabii preste tot nu au fost lăsați la vot. –

În legătură cu alegerile mai am a aminti și următoarele. Liberalii au făcut o propagandă electorală în cea mai deplină libertate, dar opoziția a fost preste tot oprită. Placatele liberale erau afișate preste tot locul, pre când cele ale opoziției nimicite și confiscate. Chiar prefectul județului, renumitul renegat de pre timpul ungarilor Koszte Gyula, a pornit pre sate în propagandă electorală. În plasa noastră a venit Marți în 5 Iulie la 8 oare dimineața. A dispus ca toate consiliile comunale să fie încă la oara 7 dimineața în centrul plasei, în Sân-Nicolaul-mare. S'au adunat vre-o 300-400 oameni, între cari mulți curioși. La sosirea prefectului abia 2-3 inși îi strigă "să trăiească"! Negru, cum negru îi este și sufletul, urcă în sala festivă a primăriei, unde să adună toți cei prezenți. Aici ține o scurtă și seacă vorbire în carea laudă guvernul și cu fulgere nimicitoare să descarcă asupra minoritarilor cari au înțeles a'și face un bloc a parte și a nu sprijini cu voturile lor guvernul. De aici acești minoritari dușmani și periculoși pentru țară. Preotul din Sân-Nicolaul-mare Dr. Petru Fleșeriu îi cere prefectului permis, ca în numele celor prezenți și în interes general să-i vorbească. Prefectul esitează, dar, la insistența numitului preot, cedează și îi acordă cuvântul. După ce cere spriginul prefectului pentru cei atinși de groaznica furtună din 2 Iulie, fiind candidat pre lista partidului național-țărănesc, enumeră toate mișeliile sevârșite de subalternii prefectului și că a fost oprit a ținea vorbi, ba chiar amenințat cu moartea de jandarmi. A fost o strașnică lecție pre carea a încheiat-o cu aceia, "că dacă nu am fost lăsat să fac propaganda pre sate, o fac azi în prezența Dvoastră Domnule Prefect"*. Au intrat apoi pre rând și separat în comunele plasei, ca să'și spună doleanțele lor. După ascultarea acelora și cuprinderea lor în un proces verbal și carele apoi să se piardă pentru vecie în ghiozdanul Dlui prefect, s'a trecut la corteșire. Când a venit comuna Nerău la rând s'a prezentat întreg consiliul în frunte cu primarul și notarul. Eu preotul român, ca membru de drept al consiliului, carele și scriu aceste rânduri, încă eram de față.

Apatic ascultă doleanțele comunei predate de primarul Eremie Mezin și carele eră în mare tremă, le cuprinde în un laconic proces verbal semnat de primar și notar și pre carele cu vădit dispreț îl aruncă în ghiozdanul lui. Trece la adevăratul scop, pentru care Măria Sa s'a ostenit cu ziua în cap, să ne cerceteze. Întreabă direct că cate voturi va avea în comuna Nerău guvernul? Primarul îi răspunde înfricat de tot,

** De notat că la vorbirea lui Fleșeriu prefectul a cerut scuze pentru fărâdelegile și opreliștele subalternilor săi.*

– dar în același timp și spunând un mare neadevăr, – că cam 140-150 de voturi. Când prefectul află că comuna Nerău are 420 votanți, iritat din cale afară să adresează notarului, zicându-i: “te fac responsabil cu oficiul de nu va avea guvernul majoritatea voturilor”. Apoi am terminat. Alegerile au trecut, având liberalii mai puține voturi la toate secțiunile afară de Beșinova-vechie față de național-țărăniști.

Consiliile comunale, după multe și mari presiuni și amenințări, poate chiar și măsuirii, au ales pre candidatul liberal.– Alegerea a fost în ziua de 14 Iulie.

Moartea Regelui

Era ziua de Miercură, sârbătoarea Stul Ilie. Ne aflam în biserică și sfânta Liturghie, – la carea mai îmbinasem și rugăciunea ca bunul Dumnezeu să se îndure spre noi cu o ploaună binefăcătoare, – era pre sfârșite. Eșind din biserică, cam pre la 12 fără un sfert, am aflat trista știre, – carea ajunsese în comună la 11 1/2 oare, – că marele, bunul și mult iubitul nostru Rege Ferdinand I ul a reposat. Fără alt ordin am dispus a să trage clopotele și a să arboră steagul negru pre edificiul bisericeii și a Casei naționale. Abia mâne zi am aflat unele detalii, că adevărat catastrofa s’a întâmplat la 20 Iulie oara 2 și 15 minute dimineața. Amăsurat ordinul telegrafic primit dela of. protopopesec Duminecă la 24 Iulie, după sfta Liturghie, am celebrat un parastas în sfta biserică, la carele au asistat mulți creștini și oficianții din comună. La acest parastas a cântat corul sub conducerea lui Eremie Barbu, favoritul învățătorului, dar au cântat prost și spre scandalizarea tuturor celor prezenți în sfta biserică. Prin cântatul lor au redus enorm de mult frumoasa manifestare a credincioșilor noștrii față de amintirea prea înaltului nostru părinte sufletesc, carele a fost Regele Ferdinand I ul. Evlavia a fost conturbată prin disharmonia corului. A fost un prilej, ca cei cari să îndoiau de incapacitatea conducerii a lui Eremie Barbu, să se trezească la realitate convingându-se, că e mai bine fără cor, decât cu un cor slab, rău condus și de un conducător incapace, dar fanfaron și mare de gură.

Fiind înmormântarea regelui în Dumineca din 24 Iulie am dispus ca atât la oara 12 cât și la oara 5 după masă (oara 17) să tragă câte una oară clopotele .–

În legătură cu moartea Regelui s’au luat unele dispozițiuni cari caută să le amintesc și aici și cari dau dovadă de frica ce cuprinsese pre liberalii omnipotenți. S’a declarat starea de asediu și chiar statariul. La oara 9 lumea nu mai avea voie să umble pre stradă. La poștă și primărie s’a instituit serviciu continu chiar și de noapte și în centrele de plasă s’au adus chiar soldați. Patrularea jandarmăriei eră foarte intensivă și cea mai mică turburare trebuia anunțată grabnic. Măsuri cât să pot de netrebnice, căci lumea eră prea loială și prea întristată de pierderea ce îndură șa prin moartea Regelui ei.

La relutul de acte, cari stau în legătură cu aceasta cronică, alătur unele jurnale din capitala țării, cari descriu mai pre larg moartea și înmormântarea Regelui, pre cum și încoronarea noului nostru Rege, minor încă, sub numele de Mihai Iul.— Toate acestea ceremonii sunt acte istorice cari vor fi descrise de cei în drept și chiar din acest motiv nu m'am ocupat mai intensiv de ele în prezenta cronică.

Când scriu aceste rânduri, suntem la finele lunii lui Iulie și începutul lunii August. Căldurile sunt foarte mari și ca cari nu s'au mai pomenit În umbră de 35-40 grade și în soare și preste 45 grade. În întreg decursul verii nu am avut nici o ploauă, carea să fi saturat cât de puțin pamântul însetat. Seceta e mare și plantațiunile sufăr nespuse de mult. Legume nu sunt, cucuruzul să usucă și viile sufăr mult din lipsa de ploauă. Recolta de toamnă va fi nimicită total de nu va veni o ploauă binefăcătoare și cât mai îngrabă. În mare parte recolta cucuruzului și furajul este compromis de tot și nu-i va putea ajuta nici ploauă. Ploile ce le-am avut, vre-o 2-3, au fost numai o slabă stropire și carea poate mai mult a stricat plantațiunilor. Totul, atât pre câmp cât și în grădini, este bolnav căci i lipsește umezeala dătoare de viață.

Recolta grâului e slabă. În mediu se poate zice 400 Klgr. per jugher cadastral și nu are nici preț măcar. Să vinde cu 700 Lei suta de Klgrame. Furtuna amintită a contribuit în mare măsură la cantitatea producției jugherului la păioase, căci au scuturat multe boabe pre holde.— Asemenea orzul și ovăsul încă dau o recoltă slabă. Cucuruzul ajuns prin Iulie a să plăti cu 650-700 suta de Klgrame și deci aproape un preț cu al grâului.

În anii 1928, 1929 și 1930 nu au fost întâmplări vrednice de remarcat. Recoaltele au fost satisfăcătoare, dar prețurile au început a scădea. Scăderile de preț nu erau așa însemnate și poporul eră calm. —

Ce să ține de viața politică, lumea eră deja contaminată de ură și patimile în loc să scadă, creșteau mereu mai pătimăse. Când partidul național-țărănesc primise mandatul a formă guvernul, lumea eră foarte bucuroasă. Încrederea alegătorilor și cetățenilor a fost potențată prin alegerile săvârșite de acest partid. Au fost celea mai ideale și cele mai libere alegeri cari s'au văzut în România. —

În anul 1929 învățătorul nostru î-și ceruse un concediu pe un an. A fost numit substitut un absolvent al scoalei normale din Timișoara și originar din Valcani, Ioan Oltean, un tiner modest, bine manierat, cu instrucție bună și cu frumoase cunoștințe în ale instruirii corului vocal. Cu copiii de școală a făcut progrese frumoase, i-a instruit cu ocazia sărbătorilor naționale în frumoase și naționale producțiuni și a

*Mare secetă și recolta
grâului*

reînviat corul, fost odată renumit, a parohiei Nerău. – A ramas ca supleul și pe anul 1930, căci învățătorul nostru Petru Băran lucră contra intereselor comunei și parohiei Nerău, și iată cum:

În anul 1930, după o funcționare nu prea lăudabilă în comuna Nerău, ci mai mult prin intrigă și tragerea sforilor, eră provocat a se penziană. El aveá pe un absolvent al scoalei normale, ceva rudă îndepărtată a lui, pe acesta voiá să'l plaseze în locul lui, din mai multe conziderații. Eră învățătorul din Beșinova, Ioan Tempian, originar din Nerău. Locuitorii din Nerău nu'l voiau de feliu, fiind un foarte slab cântăreți și cugetau – cu drept cuvânt, – că prin el nu vor aveá nici cantor bisericesc și nici conducător de strană.

S'a publicat în a. 1930 concursul pentru ocuparea postului de învățător în comuna noastră Nerău. Oamenii de bine, cu gust pentru frumos și cu dragoste pentru propășirea culturală a comunei, au rugat pe învă. Gheorghe Adoc din Beba-vechie, ca să recurgă pentru acest pact, mai vârtos că eră bun conducător de cor. A recurs, dar a recurs și favoritul învă. Băran, numitul Ioan Tempian. S'a ajuns la numirea învățătorului prin directoratul ministerial din Timișoara. Fostul învă. Petru Băran știá că erau competenți doi inși: Gheorghe Adoc și favoritul lui Ioan Tempian. S'a întâmplat că G. Adoc telegrafice și-a revocat cererea pentru postul din Nerău, în urma amenințarilor și stăruinței învă. Băran. Înv. Băran bazat pe aceasta, eră sigur că favoritul lui va fi numit, căci Adoc deși a anunțat inspectoratul că î-și susține recursul. Anunțul pentru susținerea recursului a ajuns însă la directoral după terminul prescris la înaintarea recurselor. Înv. Băran acum eră sigur că va lăsá ca următor după sine pe ruda, finul lui și protejatul Ioan Tempian. Când să se facă numirile, prin minune mai apare și al treilea recurent, ceva Muntean, învățător în Sănnicolaul-mare. Acest din urmă trebuia să fie preferit față de I. Tempian, ca mai vechi în școală și ca mai bine clasificat. Înv. Petru Băran întoarce acum jocul și cere sus și tare, – poate spriginit de fiul lui deputat național-tărănist de Timișoara, – numirea lui Gh. Adoc. De fapt Adoc este denumit, dar I. Tempian atacă numirea lui în contencios. Adoc, om pașnic, iubit de cei din Beba, și nevoind a luptá, î-și dă abdicarea din postul de învățător din Nerău și deci avem din nou postul învățătoresc vacant.

Acum eră vremea a să detașá un învățător ca suplant ori provizor. – Ioan Tempian poartă prin comună o cerere pe carea o subscriu 200 locuitori, că îl cer pe el ca învățător.

Acum însă încep a se încurcă ițele. Un fiu tot al comunei Neră cu numele George Barbu, absolvent al scoalei normale din Timișoara și contemporan cu Ioan Tempian,

voiește a fi numit el. Lansează și el în comună o rugare spre subscrie și prin carea să cere a fi el detașat la Nerău și pe carea o subscriu preste 250 locuitori. Deci subscriu aceasta cerere toți locuitorii, chiar și aceia, cari au scris pentru Ioan Tempian. Pe G. Barbu îl preferau locuitorii Nerăului, că eră bun cântăreț bisericesc.

Se apropia începutul anului școlar. Directorul ministerial Sever Bocu eră în concediu și eră suplinat prin secretarul său general Maiorescu. Acesta ocașional a prânzit odată la înv. P. Băran. Lucră satul intensiv, dar lucră și înv. Petru Băran și spre scandalizarea tuturor, este detașat pentru postul vacant învățătoresc din Nerău, slabul învățător și cantor Ioan Tempian.

Lumea însă nu să prea agită, căci știa că postul este tot vacant și că prin concurs se va întregi în vara anului 1931. –

Anul 1931

Schimbările politice cred că nu este de lipsă a fi aici amintite. Ele merg cu țara și deci sunt conosciute. Amintesc că guvernul Iorga nu a prea avut multe voturi în Nerău, măcar că avea pe listă, pentru deputați, din comuna noastră pre falitul Sabin Filip Mihai, un om slab, ușoratic, cu cultură de bălci și foarte prădător și închipuit. Cu intimidari, presiuni, ba chiar și furturi și-au potut face o majoritate și deci asigură mandatele. Sabin F. Mihai nu ar fi ajuns în parlamentul român, dacă nu să invalidau mandatele comuniștilor aleși în județ. A ajuns deci, ca Pilat în Credan. Pentru noi, ca sat, acestea sunt nimicuri. Istoria țării va face menționare după merit despre acestea. Pe noi ne interesează însă satul nostru. Caută deci să revin la denumirea învățătorului pentru comuna Nerău.

Învățătorul Petru Băran eră dejă în al doilea an afără din școală. În schimb însă folosia cvartirul învățătorului, ba chiar și lemnele pentru încălzirea acelu cvartir. – În 1930, când eră suplent înv. Ioan Oltean, înv. Băran l'a plasat la o rudă a lui cu plata de 1500 Lei lunar. Spunea rudei lui, că-i va dá și lemne preste iarnă. Omul credul a acceptat și în fine nu a primit decât numai plata în bani. Venind acum a două numire, lucră din greu ca să mai remăie în Nerău și se folosească deja al treilea an cvartirul, măcar că eră deja pensionat cu pensiuine ca locuitor în orașul Timișoara. Aveá deci pensie de oraș, locuiá la sat și pe de asupra mai folosia gratuit cvartirul din Nerău plus lemnele. Între pensia din oraș și cea de sat eră o diferență de cel puțin 3000 Lei. Prin intrigă, denunțări și tragere de sfori a potut se beneficiaze de aceste favoruri! Sus este înse Dumnezeu!

De mutat s'a mutat la Timișoara abia prin Octomvrie 1931, când și-a văzut satelitul lui, pe Ioan Tempian, ca învățător în Nerău. –

Iată cum s'a făcut numirea lui I. Tempian ca învățător în Nerău.

Pentru postul de învățător în Nerău s'a publicat din nou concurs. A recurs iarăși Gheorghe Adoc și Ioan Tempian în termen legal. Legal a trebuit se fie numit învă. Gh. Adoc.

A și fost numit după adevăr, drept și dreptate. S'au luat și măsurile pentru a să mută la Nerău. Între timp învă. I. Tempian află la Teremia-mare Buletinul oficial al scoalei, din care el vede că și el este denumit cu un an mai înainte de învățător la Nerău. Eră o greșală străcurată din nebăgare de seamă în Buletinul oficial. –

Înv. I. Tempian merge la București și prin deputatul, prietenul lui, Sabin Mihai voește a dá favorabil înțeles publicației din Buletinul oficial. Umblă vre-o 2 zile pe la Ministru, dar nu pot face nimic. Un nepot al Dlui Iorga, ales senator de Timișoara, îi întâlnește și după ce află cauza carea îi preocupă, merge în Minister și îi gătește o hârtie că adecă: că Ioan Tempian este numit învățător la Nerău. Gheorghe Adoc, ca om moale, ba chiar laș, tace și deci avem azi învățător pe Ioan Tempian. Pentru ajungerea acestui scop I. Tempian a recurs și la intimidări. Pe mine preotul, verbal m'a amenințat mama lui, că mă omoară. Pe Gh. Adoc în scrisori negru pe alb l'a amenințat fratele învățătorului că îl pușcă și cu toate că erau martori și amenințarea dovedită, Adoc, tace. – Pe mine m'a amenințat între patru ochi, fără martori, deci nu aveam dovadă spre a pârî, pe Adoc însă l'au amenințat prin epistole văzute de mulți, ba chiar subscrise!

Învățătorul P. Băran, carele a funcționat în Nerău 42 ani, carele a ajuns numai prin bunăvoința locuitorilor locuri și stări nevisate de el, ne-a hărăzit în următor, îngâmfat, răzbunător, mediocru, iar în celea bisericești și cantorală, sub toată critica. "Cântă nemțește", – cum zicea o parohiană de a noastră. –

Anul 1932

A fost un an regulat. Schimbări mari nu s'au făcut. Timpul a fost normal și recolta anului, preste tot satisfăcătoare. De schimbările politice în țară este mai bine a nu se vorbi. De la sat și până în guvern stăpânește preste tot patime de partid împreună cu ură, dujmănie și prigoană strajnică a contrarului politic. În cele politice învățătorul Ioan Tempian este cel mai mare agent liberal în sat. Neglija scoala și totul numai ca se aducă serviciu liberalilor, cari nu prea puneau mare pond pe el, fiind un esaltat și un analfabet. Își pregătește omul terenul pentru stări și dignități mai înalte. Vizează la postul de revizor, ori poate și mai sus. Ne le merită căci este ne apt și fără cunoștință și rutină. Ca învățător întru cât și legea învățământului îl îndatoră a face cor cu școlarii și a cânta în sfta biserică, a făcut și el unul, carele în loc să ridice evlavie

credincioșilor, eră un formal scandal în biserică. A trebuit se vină însuși revizorul școlar, preotectorul lui, Ludovic Cioban tot originar din Nerău, carele să formeze la repezeală de Paști un cor improvizat, pentru a înlătură nepriceperea învățătorului, pe carele însuși l'a spriginit spre a ajunge ca atare în Nerău. Spunea însuși revizorul Cioban, că corul școlarilor instruat de înv. Tempian este o formală rușine, mai vârtos pentru Banat.–

Anul 1932 în vii, cari acum se înmulțise-ră foarte, a fost bun și a dat un vin calitativ și cantitativ, bun. Prețurile la început au fost mici, dar mereu s'au ridicat. A ajuns ca vinul produs în anul 1932 se fie plătit în anul următor vara cu 8-12 Lei Kilogramul, – deși strugurii de vin în toamnă nu costau mai mult ca 1.20-1.50 Klgramul.

Anul 1933

Anul 1933 dela început și până la sfârșit a fost un an ploios și umed. Preste tot se evidenția un an cam slab în toate privințele. Sămănăturile de tuamnă erau slabe, iar cele de primăvară, pe urma ploilor multe și răcoroase, nu se dezvoltau normal. Viile sufereau și mai mult pe urma umidității și reclamau des stropirea contra peronosporiei. Erau viticultori, cari în anul 1933, au stropit viile cu zamă de Bordo și alte compoziții și de 16-18 ori. Cu toate acestea recolta preste tot a fost mediocră. Grâu s'a produs puțin și inferior ca calitate. Cucuruzul nu s'a copt bine în toamnă și preste iarnă s'a stricat foarte mult. Prețurile lor încă au fost slabe, ceea ce pentru agricultori era un dezastru. Recolta în vii nu a ajuns a se coace bine și a fi de calitate. Vinul eră mediocru, de 6-10 grade maligande. Prețul eră destul de bun, dar chiar aceasta a adus cu sine dezastrul. Era în țară puțin vin și mediocru. Lumea credea că prețul vinului se va urca cu atât mai vârtos, că în toamna anului strugurii de vin se plăteau cu 4 Lei Klgramul, iar vinul, cu drojdii cu tot, avea prețul de 7-8 Lei Klgramul. Producătorii, cari aveau butoaie, nici nu voiau să-l vîndă. Sperau la 10-12 Lei pro Klgr. A venit însă în scurtă vreme dezastrul. Vinul a căzut la 2-2.50 Klgr. Prețul acesta s'a menținut și în anul 1934, așa că chiar la începutul anului 1935 vinul din 1933 nu a ajuns mai mare preț de 3 Lei pro Klgram. – În urmare pagubele ce le îndură producătorii sunt enorme. Prețul vinului nu acopere nici jumătate din spesele viticultorilor. Aceasta împrejurare neprevăzută a adus cu sine, pe lângă marea criză generală, și reducerea prețului pământului. Anul 1933 a redus prețul proprietăților nemișcătoare cu 40-50%. A ajuns ca un jugher de pământ plantat cu vie se nu valoreze mai mult, de 30-40.000 Lei. Cu un an înainte eră de 60-70.000 Lei, ba chiar și mai urcat.

După ce corul, instruat de înv. Tempian al școlarilor, s'a dovedit a fi un scandal, după judecata însuși a Revizorului Cioban, a încetat a mai debută în sfânta biserică.

*Corul instruat
de Gheorghe Țăran*

Ar fi fost un dezastru de ar fi mai continuat. Am fi ajuns se nu mai avem credincioși la serviciul divin și aceasta numai din cauza corului instruat de înv. I. Tempian. Culmea neobrăzerei era actul unor credincioși, de sine înțelese toți cu vederi politice liberale, cari afirmau în nepriceperea ori inconștiența lor, că corul e bun și că cântă satisfăcător. Bunul Dumnezeu s'a milostivit spre noi și în toamna anului 1933 aduce în parohie pe tânărul *Gheorghe Țăran*, absolvent al scoalei superioare de Arte și Meserii din București, carele este originar, ba chiar locuitor al comunei noastre. Toți locuitorii comunei nu aveau nici măcar cea mai mică cunoștință că acest tânăr ar avea capacități și cunoștințe muzicale alese. Era pentru noi o surprisă și încă una foarte plăcută. Apreciază frumosul prin sufletul său pregătit special spre aceasta și cunoscând trecutul strălucit în cele ale cântărei, a consătenilor lui, îl îndeamnă a convocă la o întrunire pre toți consătenii lui iubitori de cântare. Se întrunesc 50-60 parohieni și căroră le espune dorința lui de a formă un nou cor. Corul eră contemplat a fi numai din bărbați și nu mixt. Prevăzu-se el că este singură posibilă compunere a corului, carea se reușească. Clasează pe cei întruniți și discută cu ei, care modalitate ar fi mai priincioasă pentru dezvoltarea corului ce intenționă a l' înființă. Majoritatea mare este pentru a se da corului caracterul creștinesc, deci corul se fie sub stăpânirea organelor bisericeii. Liberalii conduși numai de politica de partid și în frunte cu chiar învățătorul, sunt hotărât contra. Lor le trebuia un cor politic, carele să le facă servicii și mai vârtos electorale în parohie. Ajunge chestia la vot și cu mare majoritate membrii adunați sunt pentru înființarea corului cu caracter creștinesc, ceea ce se și primește cu majoritate zdrobitoare. Rușinați credincioșii, cari voiau a face din cor un organ politic, părăsesc adunarea și în urmare corul se formează din credincioșii iubitori de biserică. Se începe regulat instrucția cu ajutorul cassei sfei biserici și de Crăciun cântă corul spre mulțumirea tuturor celor buni credincioși, ba spre uimirea și satisfacerea tuturora aranjează de Crăciun și un concert de fapt artistic și apreciat cu elogi sincere de cătră toți. Ajuns'a comuna Nerău din nou la marele nivel, în ale cântărei corale, din trecut. Acum însă fără spese, pe când în trecut ne-a constatat corul nostru, mai cu seamă cel instruat de Trifon Miclea, sume enorme și grele mii de Lei. După părerea unor oameni specialiști în cântarea corală, corul înființat, instruat și condus de tânărul de mari speranțe Gheorghe Țerean, este corul cel mai bine instruat și disciplinat, ce l'a avut până în prezent parohia Nerău. Acest cor apoi, cu totalitatea membrilor ce îl compun, primește și se organizează pe baza Regulamentului edat de Ven. Consiliu Eparhial ort. român din Arad, deci este cor bisericesc. –

În anul școlar 1933/34, la început, în urmarea contingentului crescut al elevilor, fiind interzis ca elevii cu limba maternă maghiară și ȝigană se mai cerceteze școala confesională romano-catolică, se înființează clasa II^a a școalei primare de Stat. La acest post este denumită o descendentă a comunei noastre anume Minerva Mihai, al cărei părinte Petru Mihai era originar din Nerău și a fost învățător confesional în comuna Toracul-mic, azi în Iugoslavia. Numirea ei a fost o bucurie în comună, căci avea rude și era foarte afabilă cu toții. Ce e mai mult cunoștea binișor cântările din biserică și în mai multe rânduri, cântând la strună, plăcea mult credincioșilor.

Învățătorul Ioan Tempian nu o putea suferi. Prin întrige și machinațiuni diabolice o învrăjbește cu chiar protectorul și ruda ei Filip Sabin Mihai, în urma cărora este mutată cum se va vedea. –

În zilele de 9, 10 și 11 Septemvrie 1933 Majestatea Sa prea iubitul nostru Rege Carol al II lea a luat parte la o vânătoare de potârniche în comunele Sarafola, Tomnatic și Nerău. În comuna Nerău a ajuns în seara de 10 Septemvrie și adecă cu trenul regal în gara din Nerău. În 11 dimineața la ora 9 cu mașinele, fiind terenul bine pregătit, au ieșit cu toții la vânat pe teritoriul din pusta Vizedjea, fostă a ducesei San-Marco. S'a vânat până pela ora 1, când reveniți la gară au luat masa. După masă dela ora 3 s'a continuat vânățul, până spre ore 8. În drum spre gară Majestatea Sa și suita au trecut prin comună, când a oprit automobilul înaintea bisericei noastre și a acelei rom. catolice. Invitând la mașina oprită pre preotul local, s'a dus grabnic Pr. Cuv. Părinte D^r Ștefan Cioroian protopopul, carele era și el în comună. S'a interesat Majestatea Sa de raporturile în cari se afla România cu consătenii lor Șvabii. M'am prezentat și cu parohul local la dorința Majestății Sale și apoi seara sub decursul cinei, corul din Nerău, fanfară și corul din B. Comloș, a făcut o serenadă. –

În suita Majestății sale erau: Marele Voevod Mihai principele de Coroană, erau vreo doi Lorzi englezi, erau oaspeți francezi și Curtea Majestății Sale. În total 12-14 persoane, afară de garda regală și personalul de serviciu. –

Majestatea Sa s'a simțit bine preste tot și rezultatul vânătoarei a fost satisfăcător. Credincioșii, cari erau afară ca gonaci, spun ca și marele Voievod Mihai încă a pușcat bine și cu rezultat satisfăcător. Cu credincioșii erau afabili și vorbeau cerând unele explicări ș'mai vârtos asupra numirei deosebitelor flori de câmp. –

În seara de 11 Septemvrie, către ora 11, trenul regal a părăsit gara Nerău îndreptându-se preste Lovrin, Arad, Teiuș, Brașov spre Sinaia. –

Spre sfârșitul lunei Septemvrie Casa regală a Maj. Sale, prin epistole recomandate, exprimă Înalte mulțumiri pentru frumoasa primire ce ii s'a făcut. O astfeliu de scrisoare,

*Dezvoltarea școalei primare
de Stat cu încă o sală de
învățământ*

Vânătoare regală

cu data de 22 Sept. 1933 a primit și preotul Silviu Bichicean și în carea spunându-se că mulțumiri se aduc și populației, a fost cetită și în sfta biserică. Astfeliu de mulțumiri au adresat și On. Ministeriu al Domeniilor, secția vânătoarelor regale. –

Anul 1934.

Ajungînd părintele Silviu Bichicean la vîrsta înaintată de 70 ani și fiind obosit după o activitate rodnică preoțească de 46 ani, a cerut și a primit în luna Mai 1939 absolvirea din postul de preot-paroh al bisericii ort. romîne din com. Nerău, și pentru ocuparea acestui post Providența Divină m'a ales pe mine, preotul Filip Popovici. După ce am activat 17 ani ca preot-paroh în comuna Saravale, m'am folosit de prilejul, că sunt fiu al acestei comune, unde aveam părinți bătrîni și neputincioși și doream cu orice preț să ajung aici, ca să le ocrotesc bătrînețele ca recunoștință pentru jertfa lor mare ce au adus-o în viață, cînd ca meșteșugari săraci ne-au ridicat la treapta preoției și pe mine și pe fratele meu Dr Gheorghe Popovici, profesor chatihet la Liceul Andrei Șaguna din Brașov. –

M'am născut în com Nerău la data de 25 martie a. 1886 din părinții Axente și Emilia Popovici. – Tatăl meu a fost măestru faur (fierar), acum însă la vîrsta-i de 77 ani este bolnav și neputincios istovit de munca cea grea a meseriei sale, pe carea a practicat-o cu multă pricepere și sîrguință timp de 54 de ani. Atît el, cît și mama mea îmbătrînită, carea în toată vremea i-a fost de mare ajutor în viață, să derivă din familia preotului Iosif Popovici, primul preot al Nerăului, care s'a colonizat aici cu credincioșii săi din vechiul Nerău de lîngă orașelul Lipova și sub acărui părintească păstorire s'a zidit și actuala biserică din Nerău la a. 1810, precum este notat în registrele bisericii. – Bunicul meu de după mamă, negustorul Savu Popovici, a fost fiul învățătorului Nicolae Popovici din com. Vălcani, iar acesta a fost nepot de frate al susnumitului preot Iosif Popovici, adecă fiul diaconului Antonie Popovici, mort de timpuriu așa, că creșterea învățătorului Nicolae Popovici a continuat-o unchiul său preotul Iosif Popovici. Tatăl meu este un descendent al unui frate al preotului Iosif Popovici. – Faptul acesta l'au pastrat cu mîndrie în suflet părinții mei în toată viața lor și această mîndrie le-a dat mereu impuls, ca să facă tot posibilul și să ne ridice pe noi fii lor din nou la treapta preoțească, dela care au decăzut, prin împrejurări maștere moșii și strămoșii lor. –

Avînd încă de mic mare atragere spre carte părinții mei după absolvirea a 5 clase primare la școala confesională din Nerău, m'au înscris la Liceul de Stat din Chichinda-Mare, oraș aflător acum în Jugoslavia, iar pe atunci în Ungaria, Județul Torontal, cu capitala Becicherecul-Mare. –

Aici am terminat cu nota foarte bine clasa VI de liceu în limba maghiară. – Am auzit atunci de faima liceului românesc confesional din Brașov, unde studiasse un coleg al meu mai în vîrstă și cu învoirea părinților, anul următor m'am înscris acolo ca student pe cl VII, iar fratele meu pe clasa V-ea. – Din nefericire însă m'am îmbolnăvit și a trebuit să-mi întrerup studiile și să pauzez cîțiva ani de zile, ocupîndu-mă numai de gospodăria părinților. Dacă m'am refăcut însă a izbucnit primul război mondial, care pe lîngă alții m'a înrolat și pe mine timp de 5 ani de zile. Spre marele meu noroc însă fiind debil de sănătate și de putere am fost mereu aplicat în servicii auxiliare, unde în urma unui ordin ministerial mi-s'a dat posibilitatea, ca să-mi continui studiile neterminate pe cale privată fără frecvență. Folosindu-mă de acest prilej m'am înscris din nou pe clasa VII și a VIII la liceul romano-catolic din orașul "Cluj" unde î-mi făceam pe atunci serviciul militar. Terminînd ambele clase cu succes în anul 1918 mi-am luat și bacalaureatul și mi-am continuat mai departe serviciul militar pînă la sfîrșitul rasboiului, care m'a ajuns în capitala Ungariei, în Budapesta, de unde după multe peripeții abea am putut ajunge acasă. – Obosit de viața agitată dusă în decursul acestui lung război, cu dor fierbinte doream să fiu recunoscător Tatălui Ceresc, că mi-a ajutat să

ies teafăr din el și deci în toamna aceluiaș an m'am înscris la Institutul Teologic din Arad. – Aici am terminat toate 3 cursuri cu nota foarte bună și am fost cvalificat pentru parohie de cl. I. – În primăvara a-lui 1923 deschizându-se concurs pentru parohia vacantă Saravale, protopopiatul Banat-Comloș, am competat acolo și fiind ales mi-am luat sfinșirea de preot de la răp.-ul Episcop Ioan I. Papp și la 23 aprilie al aceluiaș an am fost întrodus în funcție de protopopul tractual D' Stefan Cioroian. – Aici am păstorit cu vrednicie 17 ani de zile, adecă pînă la alegerea mea de preot al parohiei Nerău întîmplată la 16 iulie 1939. La 6 sept. 1939 sosește la Nerău întărirea alegerii mele prin hotărîrea Ven. Cons. Eparhial N° 3804/1939, și în 15 sept. am preluat oficiul parohial cu toate agendele lui.

Era pe atunci multă zarvă și frămintare în lume, căci faimosul dictator al Germaniei "Hitler" își făcea pregătirile de expansiune a neamului său și toate țările Europei și prin urmare și România noastră Mare, infiripată cu rîuri de sînge jertfit în primul război mondial, făcea mereu pregătiri de apărare. Dar nu știa încotro să apuce, pentru ca să ocolească primejdia. –

S'au început concentrări de trupe în toată țara pentru orice eventualitate și tineretul din comuna noastră Nerău era în mare îngrijorare simșind, că al II-lea război mondial bate la ușă. – Și de cea ce tare s'au temut, n-au scăpat sărmanii, căci declanșîndu-se războiul între germani și ruși, România noastră a fost trasă în, vîltoarea lui Hitler și tineretul nostru rînd pe rînd a trebuit să plece pe frontul rusesc, formînd avantgarda armatei lui Hitler, care nea rupt o bucată bună din Ardeal și a făcut-o cadou Ungariei, promișînd, că pe noi ne va recompensa cu Basarabia, dacă o vom cuceri dela ruși. – Au sîngerat bieșii romîni cu zecile de mii, între cari și 12 fii ai comunei noastre, care și-au pierdut viața pentru apărarea Patriei și anume:

- 1.) Locotenent Mihai Filip
- 2.) Sergent Barbu Tiberiu
- 3.) Soldat Andraș Eremie
- 4.) Soldat Hălmăjan Avram
- 5.) Soldat Barbu Tiberiu
- 6.) Soldat Bitang Constantin
- 7.) Soldat Ardelean Andrei
- 8.) Soldat Franio Petru
- 9.) Soldat Mîndraș Gheorghe
- 10.) Soldat Bogățean Gheorghe
- 11.) Soldat Curt Cornel
- 12.) Soldat Ungurean Petru

Pînă ce tineretul sîngera pe cîmpul de luptă, cei rămași acasă se luptau din greu cu lipsuri și neajunsuri, căci dela începutul și pînă la sfîrșitul războiului s'au menșinut ani ploioși cu ape multe, cari înecau holdele și nimiceau recolta viilor, cari formau izvorul principal de existență al populației noastre. –

După multe și grele încercări și frământări, și prin multe și grele jertfe Bunul Dzău totuși ne-a răsplătit cu reîntregirea Patriei știrbite și cu un regim nou al clasei muncitoare din sânul poporului, dela care se poate spera, că ne va conduce scumpa noastră Țară spre prosperare și înflorire. –

Armata faimoasă alui Hitler, după ce a fost înfrântă pe toate fronturile și așa și pe frontul, ce activa în țărilor balcanice fu nevoită a se retrage, din Balcani prin ținutul nostru bănățean și ca atare a trecut și prin comuna noastră Nerău la sfârșitul lunii octombrie 1944, după ce o mică unitate a iei aproape o lună s'a împotrivit și s'a silit din rasputeri, ca să țină în loc armata rusească și să acopere retragerea armatei lor principale. – În fine retragându-se și această armată de acoperire alor, au intrat numai decît în comuna noastră, venind din Comloșul-mare avangarda și în urmă iei grosul armatei rusești. Populația comunei i-a întâmpinat cu multă bucurie frățască simțind, că a scăpat țara și poporul românesc, de călcîiul faimosului Hitler, care-și propusese expansiunea peste întreaga Europă și Banatul nostru bogat și mult invidiat figura deja în harta lor ca un "Donau-land" Bunul Dzău însă, care a fost și este împotriva celor trufași, ne-a scăpat de o nouă asupra. Lupta dreaptă și nobilă a gloriasei armate rusești, carea ajutată și de cele 40 divizii de ostași romîni au dat mereu lovituri de moarte armatei asupritoare alui Hitler, a fost încununată cu glorie deplină după ce acesta fu nevoit să se retragă și să se apere deznădăjduit chiar în reședința sa din Berlin, unde în deznădejdea sa singur își curmă viața. – Ziua de 9 Mai, 1945 în toată țara noastră fu sărbătorită cu multă bucurie și decretată ca o "*Zi a victoriei*" asupra tuturor dușmanilor și asupritorilor noștri.

Au urmat apoi ani de pregătire pentru punerea patriei iubite pe noi temelii mai bune și mai trainice. – Și anume prin instaurarea guvernului lui Petru Groza, guvern democratic- țărănesc, care reprezenta grosul poporului, s'a căutat a se desființa proprietățile mari moșierești și a se împărți țăranilor, carii i-le muncesc. – În urma acestei noi rînduiri populația din comuna noastră a fost împroprietărită cu cîte 4 jughere pămînt și mai ales aceia, carii ca soldați au participat la războiul de eliberare a Patriei noastre iubite. – Cu retragerea armatei lui Hitler au plecat din comuna noastră și o bună parte a populației germane conlocuitoare. – Averile acestora au fost sechestrate și împărțite populației romîne. – Biserica noastră ort. romînă din loc încă a ajutat această împroprietărire cedînd în a. 1950 din proprietatea sa de 31,6 hectare pămînt arător și cu vie: 14 jughere, iar în 1953 restul întref de 17,6 hectare Statului și Statul populației din loc. –

Pentru desființarea averilor moșierești în anul 1951, luna mai au fost deportați din comună și colonizați în Bărăgan 37 familii cu proprietăți de pămînt mai mari și pămînturile lor încă au trecut în proprietatea Statului. –

Tot în acest an s'a format în comuna noastră, precum și în alte comune din Țară o cooperativă agricolă de Stat colectivă cu scopul de a muncii și cultiva împreună pămîntul arător cu mijloace mechanizate mai arșional, ca să producă roade mai bogate și mai mulțumitoare pentru poporul muncitor. – Iar Statul și-a format în comuna noastră o Gospodărie model de Stat încooperînd în această gospodărie mai ales proprietăți viticole. Cele 12 jughere de vie cîte au fost plantate în fosta sesiune parohială au trecut toate la această gospodărie. –

În anul 1955 au fost repatriați locuitorii comunei deportați la Bărăgan și au intrat și aceștia în organizația gospodăriei colective de Stat așa, că această gospodărie să întărea mereu și progrese pînă ce cuprins în sânul său toată populația din comună, – arătînd din ce în ce rezultate tot mai bune și mai favorabile atît pentru particulari, cît și pentru Stat. –

Realizări pe teren bisericesc

Sub păstorirea mea în decurs de 26 ani s'au realizat următoarele lucrări cu sprijinul binevoitor al credincioșilor sfeii noastre biserici: –

În anul 1942 m'am instalat cu locuința și cu oficiul parohial în edificiul scoalei confesionale de lângă biserică și anume în apartamentul de locuit al foștilor învățători confesionali, lăsînd sala de învățămînt în folosința Statului, care statificase toate școlile din Țară. – Am spesat mult pentru repararea și transformarea acestei locuințe cu scopul ca să fie decretată ca casă parohială, avînd Statul în acelaș timp un edificiu nou clădit pentru învățămîntul de Stat. După 5 ani însă Statul prin organele învățămîntului m'au forțat să părăsesc localul și să mă mut în casa părinților mei, – cu toate că școala confesională și azi figurează în Cartea Funduară ca proprietate a bisericii (vezi nr. 77 din C.F. și nrul topografic 149.)

În anul 1946 am reparat în estern edificiul bisericii aplicîndui un acoperiș nou cu șindrilă de piatră și înlocuind pe cea de lemn, carea se putrezise. –

În anul 1951 am complectat o parte de gard la cimitir cu sîrmă implătită, iar în anul 1960 s'a îngrădit întreg complexul cimitirului –

În anul 1958 am aplicat edificiului bisericesc o nouă reparație externă radicală re-făcînd lemnăria dela acoperișul turnului bisericesc și punîndu-i în vîrf o cruce și glob nou O lucrare foarte grea și periculoasă și tot atunci și mult costisitoare, la care am primit un frumos ajutor dela frații noștrii emigrați în America și dela Dl Dr Galetar din Timișoara.

În anul 1960 fiind biserica în interiorul iei atît de afumată, încît nu se mai cunoștea nimic din pictura iei ultimă (din a. 1910), am executat cu ajutorul credincioșilor pictarea iei din nou prin pictorul bisericesc Ionescu din com. Secusgiu. –

În anul 1965 la doriința și cu ajutorul credincioșilor s'a introdus în interiorul bisericii lumina electrică participînd la aceasta lucrare cu ajutorul lor benevol toți credincioșii bisericii precum și Dmna vād – Dr M. Crăciun din Timișoara. –

În anul 1965 luna octombre în 3 am ieșit la pensie, predînd oficiul noului preot Mircea Barzu, care s'a instalat la data de 10 oct. în acelaș an prin esmisul mitropolitan Dr. N. Petreușă, consilier mitropolitan. –

Plec cu inima împăcată că am făcut tot, ce am putut, pe lângă puterile mele sufletești, atît pentru păstoraarea cea bună a credincioșilor mei, cît și pentru bunăstarea locașului dzeiesc și mulțumind lui Dzău pentru sprijinul și ajutorul Lui ceresc î-L rog din toată inima, să-i ajute și să învrednicească pe urmașul meu de a-și face această datorie cu și mai multă rîvnă și sfințenie spre lauda și mărirea lui Dzău și spre binele vremelnice și veșnice al credincioșilor săi.

Nerău la 20/X, 1965. –

Amin

Păstoriul Mircea Barzu

...a fost cât să poate de moale și sfelii, că ger mai mare și îngheț.
Timpul a fost cât să poate de prielnic sămănăturilor tot
mai căldicel a început de prin Februarie și așa prin luna
cu seamă Maiu au fost călduri mari. Primăvearea încă
și abundanță în flori, cari au ajutat mult tuturoș și

17 Ianuarie astronamii din Vohannesburg au inventat o cometă,
pe care o au numit „1910 A.” După afirmarea astronomilor apropo-
re, sau produs pre cometă însemnate schimbări, căci cometa
are în urmarea căldurei soarelui. Spuneau că are o mișcare fo-
rtă cu celeritate mare și se percurge calea sa având o cale ap-
ropo de aici apoi nici că să poate calcula pentru viitor apa-
răut foarte frumos în câteva sări senine în partea de ap-
ropo a firmamentului. Avea o intensitate mare și coada îi
era sus.

Tot în primăvearea anului 1910 s-au arătat încă o cometă, numită
„1910 B.” (cetește „Helle”). Aceasta cometă mai pe urmă s-a arătat în anul
1911 și a fost răstăpătată cu multe tegmuri afirmându-se, că va nimici
pământul se în anul 1910 apariția ei din nou, cu mult înainte să ocu-
le de ea și deasupra ce va aduce pământului în anul ac-
tuel dat. Să scrii adecă, că în 1910 pământul va trece prin
și carea având yaxuri otrăvitoare va nimici toate vietățile
pământ. Alții ear sustineau că nu va avea nici un efect asupra

ISBN 973-87485-1-8